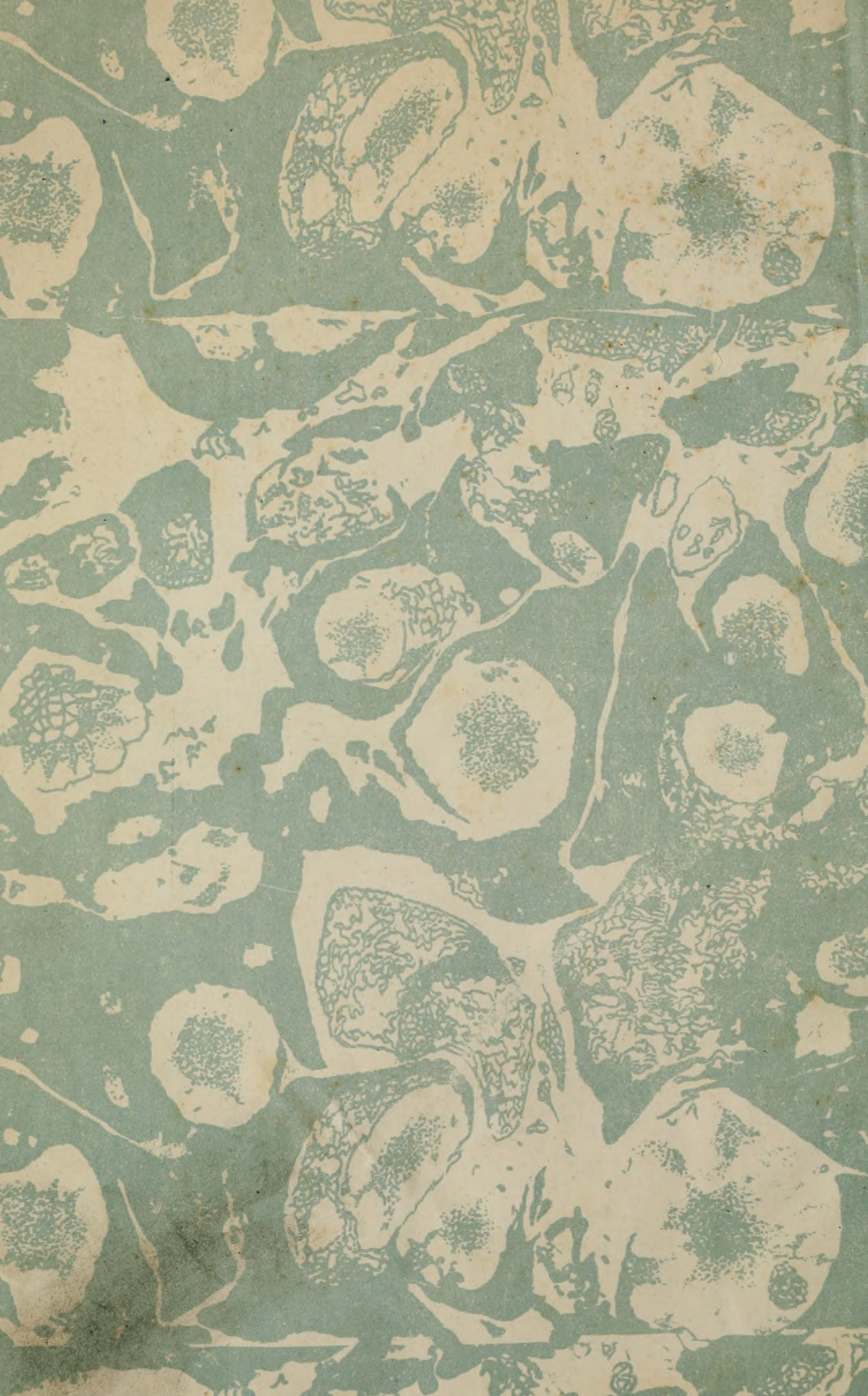

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 15 07 13 010 2

ربنا ظلمنا انفسنا وان لم تغفرلنا وترحمنا لنكونن من الخاسرين

١٠ تموز انقلابی و نتايجی

توركيا انقراضنك سائقلری :

ماكدونيا ، أرمنستان و سوريه مسئله‌لری

همچو قلابان برآن نقد تباه
نقره‌ می مالندو نامی پادشاه

جلال الدين رومی

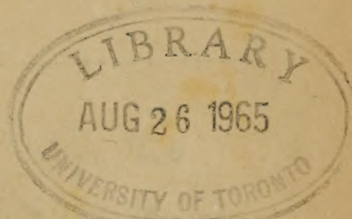
شيخ محسن فانی

طابع و ناشری
تجار زاده ابراهيم حلمی

كتبخانهٔ اسلام و عسكری
٤٦ — باب عالی جاده‌سی — ٤٦

[مطبعهٔ اورخانيه]

١٣٣٦

LIBRARY
AUG 26 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

أز بسيار أندكى و أز هزار يكى

١٣٢٤ سنه‌سى تموزينك اون برنجى جمعه كونى صباحى ياتاقلرندن قالقان استانبول خلقى ، كنديلرنجه ايضاحى مشكل و غير منتظر بر حادثه قارشيسنده بولونمشلردى غزته‌لرده صدراعظم سعيد پاشانك امضاسنى حاوى بر بيان‌نامه، عبدالحميدك او زمانه قادار يورودىكى يولدن رجعت ايتديكنى، ملته حق حاكميت ومراقبه ويرديكنى بيلديريوردى، ... بو بيان‌نامه‌ده اوفاجق براستهزاده كوزه چارپيوردى : سعيد پاشا قانون أساسينك ـ أثر پادشاهى ـ اولديغنى سويله‌مكله شبهه‌سز أفنديسنى مدافعه ايتمك وهركسه مملكتده يكى برشى ياپيلمش اولماديغى قناعتنى ويرمك ايسته‌مشدى . فى‌الحقيقه عبدالحميد ، مدحت پاشانك قانون أساسيسنى فعلدن قوه‌يه كتوره‌بيلمك ايچون هيچ بر كوچلك چكمه‌مشدى . پادشاهك آدملرى أفنديلرينه عطفاً ـ ملتك هنوز كندينى اداره ايده‌بيله‌جك بر حاله كلمه‌ديكنى وبو صيراده حريت ويرمك أيلكى وفنالغى تفريقه مقتدر اولمايان بر چوجوغك ألنه بر بيچاق طوتوشديرمق ديمك اوله‌جغنى ـ شوراده بوراده سويله‌مكدن كيرى طورمايورلردى ... ١١ تموز كوننك بيان نامه‌سى ايله أسكى قانون أساسى اعاده ايدلمش وملتده رشدينى اثبات ايتمش اوليوردى!..

پاى‌تختده مشروطيتك اعلاننه همان هيچ كيمسه انتظار ايتمه‌يوردى . يالكز صوك كونلرده أرضرومده وآرناوودلغك بريرنده اوفاجق بر قيام ومخالفتك وقوعى اوزاقدن اوزاغه عكس أنداز اولمشدى. فقط بوايكى حادثه‌نك مملكتده بوقادار بويوك برانقلاب ياپه‌بيله‌جكى كيمسه‌نك خاطرندن كچمه‌مشدى. پادشاهك قوهٔ قاهره‌سى سوء ظن (؟) ايچون امكان براقمايوردى . بعض آدملر طبيعت أشيايه وقانون حادثاته ، منطقه وعقله قارشى ياپيلان تجاوزلرك كونك برنده طايانوب قاله‌جغنى وناصل اولسه حقك باطله غلبه ايده‌جكنى دوشونه‌بيليورلردى. يالكز بويله برسعادته هركس عبدالحميدك وفاتندن صوكرا انتظار ايده‌بيليردى. ماكدونيا حادثاتى، توركيانك مقاسمه‌سنه متعلق ملاقات حكمداران بوامیدى‌ده

محو ایتدی . هر کس صوڭ دقیقه‌لری یاشامقده اولدیغمزه ایناٗمش و قضایه رضا ویرمکدن باشقا بر چاره‌ده قالمامشـدی ... ١١ تموز کوننڭ بیان‌نامه‌سی بویله بر زمانده فوق‌الانتظار و خارق‌العاده بر حادثه ایدی. حق‌تشریع واجرایی کندی نفس وارادهٔ سنده طوپلایان ، بر طرفدن دوشونوب دیگر طرفدن یاپان وبو طرز اداره‌یی خلقڭ کافل سـلامت وسعادتی عد ایده‌ن عبدالحمید ، اون طوقوزنجی عصر مدنیتڭ بو مجتهد مخطیسی ، بو مملکتده وجدان و ناموسه قادار هرشیئه حاکم ومتحکم اولمش ایکن کونڭ برنده آکسزین رجعت ایده‌بیلیرمی ایدی؟ اوکونه قدر قابلیت واستعدادندن شبهه‌لره دوشدیکی ملتڭ کندینی اداره ایده‌بیله‌جکنه ناصل قائل اوله‌بیلمشدی ؟ بوقورقونچ و ظالم پادشـاهڭ کندی قوت و اقتدارندن شبهه‌یه دوشـه‌بیله‌جکنه و بر آن ایچون کنـدیسنی اونوده‌بیله‌جکنه احتمال ویریله‌بیلیرمی ایدی ؟ اونڭ اختیـارلامش وطبیعتنده‌کی أسکی شدت وحدتدن أثر قالمامش اولدیغنی سویله‌ینلرده واردی . یالکز اونی یاقیندن طانییانلر ـ شرّ الرعاء الحطمة ـ یعنی ـ چوبانلرڭ أڭ فنـاسی حیوانلره مرحمتی آز اولانی‌در ـ بیان قدسـیسندن ملهم اوله‌بیله‌جك قادار ، ضعف قلب کوستره‌جکنه ایناناماازلردی . اونڭ بو ایشده بك فنا حالده آلداندیغنه وحادثاتی کوروپ‌ده یابوش براقدیغنه احتمال ویرنلرده اولدی ... هر نه ایسه اولان اولمش وحقڭ ـ فقطع دابر القوم الّذین ظلموا والحمد لله ربّ العالمین ـ حکمی یرینی بولمشدی ...

انقلاب ایله تورکیا ایچون یکی وفقط مشکل بر دورهٔ حیات باشلامشدی. حاکمیت ملیه نظریه‌سی قبول ایده‌ن عبدالحمید بوندن صوکرا هیـچ بر شـیدن مسئول ومعاتب اولامازدی . تموزڭ اون برنجی کونندن اعتباراً بو مسئولیت باشقالرینه، اونی تحت استقلال واستبدادندن دوشوره‌ن آدملره انتقال ایدییوردی. دائما کندیسنه صادق قاله‌جغنه ایناندیغی‌اوردو، أسکی دوستلری اولان آرناوودلر اونی آلداتمشلر و موازنه‌سی غائب ایتدیروب مدهش بر اوچورومه یووارلامشلردی . حافظڭ

من أز بیگانگان دیگر ننالم
که بامن هرچه کرد آن آشنا کرد

دیدیکی اولمشـدی ... داها صوکرا ١٠ تموزه ارجاع ایدیلن بو انقلاب دنیانك بعض یرلرنده پك بویوك و تسلیت بخش امیدلرله قارشـیلاندیغی حالده، دیکر برچوق مملکتلردهده یأس ونومیدی ویا غیظ و نفرتله تلقی ایدلمشدی . یالکز ، اختلالسز وقانسز یاپیلان بویله بر انقلاب بر چوق یرلرده حیرتلرله کورولدی و بوده بزم لهمزه تفسیر ایدلدی ... مملکتده بویوك بر انقلابك وقوعی شبهه‌سز ایدی. یالکز پادشاهك نه ایچون وناصل کندی موقعنی مدافعه ایتمك ایسته‌مدیکنی آکلامق کوچ ایدی . آوروپانك ، فکر مشروطیتك غلبه‌سندن زیاده عبدالحمیدك اعادهٔ نفوذ واستبداد ایتمه‌سنی داها اُبی ومساعد بر نظرله کوره‌جکی شـبهه‌سز ایدی . اونك قوتنه اینـانانلر ٣١ مارت فاجعـهٔ ارتجاعیه‌سنك ، بومدهش سفالت و فلاکت طالعك اونك تأثیر نفوذینه عطف ایدلمك لازم کله‌جکنده تردد ایتمه‌مشلردی . تعصب وغلظت اخلاقك ، جهالتك سوقیله یاپیلدیغنده شبهه اولمایان آطنه مقاتلاتنی بیله اونك تشویقنه ویرلمشدی ! بونلری بویله دوشونوب حکم ایتمکده طبیعی ایدی : چونکه مملکتك اُبی کوتو بوتون قوتلری اونده طوپلانیوردی . رشدینه احتمال ویره‌مدیکی ملتنی الی الابد وصایت آلتنده یاشاتمق ایچون قابلیت و استعدادی بیله اولدیرمك ایسته‌ین بر پادشاه مستبدك نه‌کبی تأثیرلروقوتلر قارشیسنده مجبور رجعت اولدیغنی کوره‌مینلر اونك شدتله مقـاومت ایتمه‌سنی بکله‌یورلر و غلبه‌نك کندیسـنده قاله‌جغنـه اینـانیورلردی . ١٠ تموز انقلابی بو نقطهٔ نظره کوره قابل ایضـاح دکلدی وبوندن طولایی برچوق یرلرده حیرتله تلقی ایدلمشدی . بز بو حیرتی انقلابك نقصانه ویره‌جك یرده اونی بر فضل وشرف عدك ایتـدك و بونکله مفتخر اولدق ... فقط، حقك هر زه‌ده اولسه ویرلمز وَ آلینیر برشی اولدیغنی بیلنلر، بوحقی آلمق ایسته‌ین خلق ایله اونی چالان قوت غاصبه آراسنده مدهش جداللر، مقاتله‌لر وَ اختلاللر کورمك انتظـارنده ایدیلر. هر شـیده ، حتی عبدالحمیدك علیهنده بیله حکم وتأثیرینی شـدتله کوسترمش اولان منطق بو ایشده اورتادن غائب اولمش کبی کورینیوردی . ظالمله مظلوم پك چابوق اوزلاشمشدی. بری ویردیکندن ، دیکری آلدیغندن ممنون کورینیوردی. عبـدالحمید اتحاد وترقی

جمعیتك رئیسی اولدیغنی مفتخرانه سویله‌یوردی . شیخ أبوالوفانك ـ أمسیت کردیاً أصبحت عربیاً ـ دیدیکی کبی ، یدی سکز ساعت اول پادشاهك أندیشهٔ غدر وظلمیله اویقویه یاتان برخلق ایرته‌سی صباح حریت وَ مشروطیت برور اوله‌رق یاتاقلرندن قالقمشلردی!.. ایشك حقیقی بیلنمش اولسه ایدی بوراده بر منطقسزلق کورولمیه‌جکدی. پادشاه اختلالك باشقا طرفلرده سرایندن قورقوب ایسته‌نیلن مشروطیتی ویرمشدی. فقط بونی کونك برنده تکرار کیری آله‌بیله‌جکنی‌ده خاطرینه کتیرمش اولمالی‌در. تورکیا مقاسمه‌سنك آوروپا دولتلری آراسنده موضوع بحث اولدیغی تهلکه‌لی زمانلرده مملکتده داخلی بر اختلاله وَ محاربه‌یه میدان ویرمك اونك کبی بر آدم ایچون بویوك بر تدبیرسزلك اوله‌جقدی. اونك کوندیکی برلر وَ بکله‌دیکی ایشلر وار ایدی . بو اویونی کندی الهنه دوندیره‌جك أسباب و وسائطی دها أمنیتله وَ داها تهلکه‌سزجه حاضرلیه‌بیلمك ایچون مقاومته لزوم کورمه‌مشدی. مانیاسی زاده رفیق بك مرحومی مشاور حکومت صفتیله یلدیزه ایسته‌مه‌سی حسن نیتندن زیاده سوء فکرینه دلالت ایده‌ر. دیکر طرفدن‌ده مشروطیت ایله عبدالحمید آراسنده قالان أکثریت خلقك اونی ترجیح ایده‌جکلرنده شبهه‌لری اولمایان انقلابجیلر اونك ینه یرنده قالماسنی ایسته‌دیلر. مشروطیتك اعلاننه طرفدار اولدقلرینی پادشاهه بیلدیره‌ن آرناوودلر، اونك تخت سلطنتده قالماسنی أك مهم شرط اوله‌رق ایلری سوریورلردی!.. حقیقت حالده ١٠ تموز انقلابی خلقك نظر وله و غفاتی اوکنده دوندیریلن برحقه‌باز آینه‌سنك انعکاساتندن وَ آلایش و نمایشندن باشقا برشی دکلدی. بونك ایچون ایدی که عقل و نظر صاحبی اولان آدملر بو انقلابدن پك آز امید وار اولمشلر وَ بوندن شبهه‌ره دوشمشلردی . حقیقت عقل جائز وَ ممکن اولان بر شیئك أسباب و امکانی وَ مستحیل وَ ممتنع اولدیغنه حکم ایدیلن بر شیئك أسباب استحاله‌سنی بیلمکدر. جناب واضع دین :

اذا رأیت امتی تهاب الظالم أن یقول له انك ظالم فقد تودع منهم !

دیمشدی. بو سوزدن ـ سطوت و مهابت صاحبی بر ظالمدن قورقوب اوکا :

سن ظالمسك ! - دیمه‌یه جرأت ایده‌مه‌ین بر ملتك دنیاده حق حیات وبقاسی قالمادیغنی - آکلامق پك کوچ بر شی دکلدر. ظلم و استبدادك اك شنیع و ایکرنج حاللرینه تحمل ایدن، دها طوغروسی جهل، أخلاقسزلق، سودای منفعت ... ایله پادشاهك اعتسافاتنه زمین حاضرلایان ینه بزلر دکلمی ایدك؟ رومك ملای محترمی:

أی بسا ظلمی‌که بینی درکسان
خوی توباشد درایشان، أی فلان
أندز ایشان تافته هستیٔ تو
أز نفاق و ظلم وبد مستیٔ تو!

دیمشدی ... عبدالحمید خلقك بر محصلهٔ أخلاقندن باشقا بر شی دکلدی. بز اونك عصرنده چکیلان شدائدك، کوریلن سیئاتك أسباب وسوائقنی بویولده ایضاح ایده‌بیلیرز و هر یرده حقك:

ظهرالفساد فی‌البر والبحر بما کسبت ایدی‌الناس لیذیقهم بعض‌الذی عملوا لعلهم یرجعون

بیاننك تجلی ایده‌جکنه اینانیرز. عقوبات و مجازات حقك تمادیسی کوستره‌ن فلاکتلرك اعلان مشروطیته بر طرف اوله‌جغنه احتمال ویرمك ایچون طبیعتك بی أمان منطقندن غفلت ایتمك لازم کلیر: ان بطش ربك لشدید! ایلك زمانلرده مشروطیته قارشی کوسته‌ریلن تمایلك أسبابی محتاج ملاحظه‌در. هر فنالقدن یالکز پادشاهی مسؤل کورمك کبی بر غلط حس ورؤیته دوشن خلق اونك زوالیله مظالمدن قورتیله‌جقلرینه اینانیورلردی. مانع زائل اولونجه ممنوع عودت ایتمك ضروری و طبیعی ایدی. فقط دنیانك باشقا مملکتلرنده و بزم خاطر وخیالمزه بیله کلمه‌ین أسباب و سوائقك تأثیری آلتنده اختراع ایدیلن حریت، مساوات و عدالت تعبیرلرینك مفهوملری، بزه آچیقدن آچیغه بیلدیرلمش اولسه ایدی، داها او کونی بویله بر مشروطیته طرفدار اوله‌جق بوقوجه مملکتده بلکه برآدم بیله بولونمایه‌جقدی! نته‌کیم، آرادن پك چوق زمان کچمه‌دن بوآجی حقیقت بوتون وضوحیله کندینی کوستردی.

وَ استبداده وَ عبدالحمیده طوغرو بیوك بر تمایل وَ جریان حاصل اولدی . ٣١ مارت فاجعه‌سی خسته‌نك ویریلن علاجی قوصماسندن باشقا بر یولده تفسیر ایدیله‌بیلیرمی ؟ اعلان مشروطیتدن بوکونه قادار حکومتك پای تختنده دائمی بر ادارهٔ عرفیه آلتنده بر موازنت آرامانسنك سائقلری نه اوله‌بیلیر ؟ بو ارتجاعی کورعلیلرده ، وولقانلرده ، سربستیلرده ... دکل بلکه مشروطیتی آلقیشلایان ملتك استعدادنده ، روحنده آرامق طوغرو اولور . رومك ملای محترمی :

در مقامی زهر و درجایی دوا
در مقامی کفر و درجایی روا

دیمشدی . باشقا بر مملکتده انسانلری حضور وسعادته کوتوره‌ن بر طرز اداره دیکر بر یرده باعث فلاکت و پریشانی اولمش ایدی ... شخصیتك ، استعدادك تأثیری کوروله‌بن بر حادثهٔ طبیعت یوقدر . مشروطیت داها ایلك کونلرده دینسزلکله ، أخلاقه وَ عنعنات ملیه‌یه قارشی مبالاتسزلقله تأویل ایدلمشدی . ساخته شریعتجیلر ، مستبدلر وَ متجعلر بوندن ایسته‌دکلری کبی استفاده ایتدیلر وَ میدانی اومدقلرندن داها کنیش وَ خالی بولدیلر . ایش باشنده اولان بعض آدملرك مبالاتسزلق کوسترمه‌لری ، خلقك قابلیت أخلاقیه‌سنك نظر اعتباره آلنمامسی بوفنا ظنلری قوتلندیردی وَ هر کسی امیدسزلکه دوشوردی . آرناوودلر اوزرنده بر تأثیر معنوی وجوده کتیرمك مقصدیله شدائد سفر وسیاحتی اختیار بویوران ذات حضرت پادشاهی سلانیکده‌کی آیاصوفیه جامعنده جمعه نمازینی قیلدقلری صیراده ، خلیفهٔ مسلمینك وکیلی وصدر أعظمی اولان حقی پاشا أللری آرقاسنده جامعك حریمنده کزینوب طورییور وَ ایصلیق چاله‌رق صبرسزلق وَ بزکینلك اظهار ایدییوردی ! زهی انصاف وتقدیر !.. مقام مشیخت اسلامیه ماصونلق ایله طعن وتشنیعه اوغرایور وَ شایان تأسف برقیدسزلق وَ اهمامسزلق ایله بو کبی اسناداته یول آچیلییوردی .. خلقك مشروطیتدن ، انقلابدن وَ تبدل اداره‌دن بکله‌دیکی عدالت ایدی . او درجه‌ده ، که أکر عبدالحمید یالکز بو احتیاجی تأمین ایتمك لزومنی دوشونه‌بیلمش اولسه ایدی ، بوملتك خلاصکاری عد اولونور وَ بلکه تألیه

ایدیلیردی . حریت وَمساوات تعبیرلرینك تاصل کولونج وَبا آغلانه‌جق فکرلره وَتصورلره میدان آچدیغنی بزمله برابر هرکس حیرت و اعتبارله کوردی . بوتعبیرلر وَبونلرك تفسیر وایضاحی مقصدیله سویله‌نن سوزلر :

این همه طمطراق بی‌معنی
همچو طباست باطنش خالی

تصوریندن اوته‌یه کچه‌مزدی . ۱۰ تموز انقلابی اُك حقیقی معناسنه کوره بر انقلاب اداری اوله‌جقدی . بونك بویله اولوب اولمادیغنی دها آشاغیده دوشونورز. بونکله مملکتده فائده‌لی وَحیات بخش برتبدله ، بریکیلکه وجود ویره‌ن بر انقلاب فکری وَوجدانی آراسنده‌کی مناسبتلری‌ده آرامایه لزوم کورمه‌یورز : چونکه بزم اعتقادمزجه بویله برمناسبت أساساً بوقدر وَهرحالده برانقلاب فکری وَوجدانی سوزی بیله بوخلقی آلت اوست ایتمه‌یه ، اورتالغی فساد واختلال آتشلرینه ویروب غلطات وتعصبی اویاندیرمه‌یه کافیدر... بوأليم بحثه بوراده نهایت ویرمك ایسته‌رم . بونك ایچون ـ أز بسیار أندکی وَأز هزار یکی ـ سوزلرینی سرلوحهٔ اعتبار ایتمشدم.

*
* *

« أز هرطرف که رفتم جز وحشتم نیفزود
زنهار أزین بیابان وین راه بی‌نهایت ! »

۱۰ تموز انقلابی ، ماقس نورداوك تعبیرنجه، حالك دیکلنمك قصدیله یوکی بر اوموزندن اوته‌کی اوموزینه کچیرمه‌سی قبیلندن اولدی وَملتی أزه‌ن بار طاقت‌فرسا ینه اونك دوش تحملنده قالدی. کندی‌حقلرندن شبهه‌لره دوشن بر ملتك أسارت حالنده یاشاماسی قادار طبیعی بر حادثه اولاماز. نته‌کیم بویله بر ملته تحکم ایده‌ن ظالمك کندی قوتندن شبهه‌لنمه‌سی‌ده اونك زوالی حاضرلادی !..

افراطك تفریطده نهایت بولماسی طبیعتك دکیشمك شاننده‌ن اولمایان بر

قانونیدر . هرهانکی بر سرعت ابتدائیه بوکا معکوس بر قوتك تأثیریله بر موازنت بولور وَهرنرهده اولسه تأثیر عکس تأثیره مساوی اولور. قوهٔ قسریهنك بتدیکی نقطهده سقوط منع ایدیلهمهین برحادثهدر؛ وَبرمرمینك محرکنده کورولدیکی کبی ، بوسقوط داها ایلك نقطهٔ حرکتدن باشلار. تورکیا انقلابیده بوطرزده وَعلیالعاده بالیستیك قانونلریله ایضاح ایدیلهبیلیر برحادثه ایدی . هوانك آشاغیلی یوقاریلی طبقهلرنده درجهٔ حرارتك تحولندن ایلری کلن تخالف ثقلت وکثافت ناصل بر فورتونهیی یاپار وَبوندننهیولده یکی برموازنت حصوله کلیرسه بوانقلابده بوشکلده اولدی . بوندن أولکی دورهده علامه زمخشرینك ـ فاستعذبالله من شرما أنت راء ـ فانالدنیا کل یومالی وراء ! ـ حکمی بویوك بر حقیقت افاده ایدییوردی . انقلاب وتجدد ایله بوقناعت برطرف اولمادی . . .

بعض ملتلرده آتی یه معطوف أمللرك ، امید وانتظارلرك مشخص شکللرینه تصادف ایدیلیر. مسلمانلقدهده بونك شایان دقت بعض تجلیاتنه مصادف اولییورز . جناب واضع شریعت ـ انالله تعالی یبعث لهذهالامة علی رأس کل مأته سنة من یجدد لها دینها ـ دیمشدی. شیخ محیالدین مسلمانلق عالمنده مهم برانقلابه انتظار ایدهنلرك بریدر. عیسادن مهدییه، دجالدن دابةالارضه قادار هرکس بر مبشر انقلابك أسیر انتظاریدر . سید علی محمد بیله ـ من یظهرهالله ! ـ دیمشدی . آتی یه معطوف اولان بوانتظار حالك ظلمتلرندن، ظلملرندن ایلری کلن برانکسار خیالك أك پارلاق شاهدیدر. لسان دینده ـ حجت بالغه ـ دینیلن بوقبیل برانقلابدر . نهچارهکه تورکلر وَمسلمانلر بوغایهیی ادراك ایدهبیلهجك صورتده حاضرلانمش دکللردی . فقط بوحالدهده استبدادك دوام ایتمهسی لازم کلیر وَبوطرز داها طوغرو ، معقول وَمنطقی اولوردی وَآنجاق اوزمان بوتون فلاکتلرك، بلیاتك، مظالمك ایضاحنه امکان بولونوردی. فقط حاکمیت ملیه أساسنه وَحریت، عدالت وَمساوات پرنسیپلرینه کوره ، برملتك معروض اولدیغی أسارت اجتماعیهیی تأویل ایتمك ممکن اولامaz. بوندن

طولانی‌در، که تورکیا انقلابنك ـ یوکی صاغ اوموزدن صول اوموزه گچیرمك‌ـ دن باشقا بر فائده‌سی اولمادیغنی سویله‌مش و جلال‌الدین رومی‌یه اتباعاً :

همچو قلابان بر آن نقد تباه
نقره‌می مالند ونامی پادشاه !

دیمشدك .

١٠ تموز انقلابنك داخلی تأثیرلرینی داها صوکرا دوشونمك اوزره، بونك آوروپاده اویاندیردیغی حسیاتی آکلامق بزم ایچون پك مهمدر. شوراسی اونوتمامل‌یدر، که فرانسا انقلاب کبیرندن، علم و فنك و صنایعك بین‌الملل بر حیاته سائق اولماسندن صوکرا، دنیانك هر هانگی برنده اولورسه اولسون قازانیلان بر حق و فضلی انسانیتك بر غلبه‌سی عد ایده‌ن و بو اُیلکلری آلقیشلایان بر وجدان عامه واردر. بو وجدان، بعض طاشقینلقلرك تأثیریله فساده واریر، ضلالت و ظلمتلره دوشر؛ فقط کونك برنده حقك باطله غلبه‌سی کبی دوشدیکی و دوشورولدیکی چامورلردن پاك و اُصیل بر حالده قالقار ... انسانلغك اك بویوك امیدی، ذوق حیاتی، فضل وقیمتی کندی خلق کرده‌سی اولان بو وجدانده‌در و بونی تقویه ایله ملتلر ظلمدن و اُسارتدن قورتولور .

١٠ تموز انقلابنك آوروپاده کوردیکی حسن قبولده بوندن باشقا بر سائقدن ایلری کلمشدی. ذاتاً بوتون فنالقلری عبدالحمیده یوکله‌مك و اونی، اُومت یالکز اونی، هر شیدن مسئول ومعاتب کورمك او زمانك بر موداسی حکمنده ایدی. عبدالحمیدك آنجق کندینه حیات ویره‌جك بر محیطده تأثیر ایده‌بیله‌جکنی کیمسه دوشونمه‌یوردی. اثرله مؤثر آراسنده‌کی صمیمی و منطق رابطه‌لر کیمسه‌نك نظر دقتنه چارپمایوردی... هرنه اولورسه اولسون، برکون اول خاطر و خیاله کلمه‌ین مظالم و اعتسافات ایچنده، انسانلغك اك ابتدائی حقلرندن دور ومهجور یاشایان، وطنك پارچالاندیغنی، ملتك تحقیر ایدلدیکنی کوره‌ن بر خلقك حریتلرینه مالك اولور اولماز سیاسی احتراصلرله، فرقه‌جیلقله بربرلرینی بوغوب اولدیره‌جکلرینه، سفالت و فلاکت اُخلاقك، منطقسزلغك

بو درجه‌سنه دوشه‌جكلرینه بالطبع كیمسه احتمال ویره‌مه‌مشدی. ١٠ تموز انقلابی ـ انسانلغك بر غلبه‌سی عد ایله ـ آلقیشلایان انسانیت پرورلر آراسنده حكومتلرده كندی منفعتلرینی و او زمانه قادار شرقده قووالادقلری سیاستك آله‌جغی شكلی دوشونمه‌یه باشلادیلر. توركیاده اولان بر انقلاب آوروپا موازنه‌سنی صارصه‌جق مدهش بر قوت ایدی. أهل صلیب عصرندن بری سوروب كلن و هر زمانه كوره باشقا بر رنك وشكل آلان مسلمانلق ـ خرستیانلق دعواسی، بونك وجود ویردیكی أمللر، امیدلر، احتراصلر و سیاستلر ... حسی و أك زیاده منفعتی اوخشایان بوتون بوشیلر بر آنده بر طرف اوله‌بیلیرمی ایدی؟ عبدالحمید زماننك « خسته آدمی » حقیقةً دیرلمشمی ایدی؟ اوكا بو حیاتی ویرن كیم ایدی؟ روح القدسك فیض أنفاسنه مالك اورتاده بر آدم كوروله‌یوردی. عبدالحمید و عونه‌سی مملكتی ییقمشلر، أزمشلر و ایسته‌دكلری كبی چیكنه‌مشلردی. وجود وطن قانلر، یره‌لر، أزیكلر ایچنده ... أبدیاً اولمش كبی كوربنیوردی. ظواهرده بوراده آلدادیجی دكلدی ... بویله بر تبدل و بعث بعدالموتك ماهیت وحقیقتی ایلك زمانلرده پك قولای آكلاشیله‌مایه‌جغی ایچون، وجدان عامه قارشیسنده توركیا انقلابنی آلقیشلامایه مجبوریت كورن حكومتلر بر طرفدن ده كندی منفعتلرینی دوشونمه‌یه باشلادیلر. ایلك كونلرك حیرت وتقدیری هنوز زائل اولمامش ایدی، كه آوستریا بوسنه ـ هرسكی، بولغارستان شرقی روم ایلی‌یی الحاقه مسارعت ایتدیلر. بو ایكی حادثه أساساً بر امر واقع حكمنده ایدی؛ بزده سوره‌كلی بر انفعاله باعث اولمادی. باخصوص، ذاتاً بزدن كیتمش اولان بو ایكی مملكتك الحاقنی قبول ایله ألمزه میلیونلر كچیور وروسیا تضمینات حربیه‌سی بیله داها دیكلنمز وداها آز حقارت آمیز بر شكل آلیوردی ...

١٠ تموز انقلابنك بو ایكی مهم حادثه‌سندن صوكرا بزم ایچون داها شایان استفاده اولان مسئله‌یه، یعنی انقلابك اویاندیردیغی تأثیرات داخلیه‌یه كلهلم: أولجه دیدیكمز كبی، بو تبدل اداره عصرلردن بری عدالت بكله‌ین عثمانلی عنصرلرینی بویوك امیدلره دوشوردی. عبدالعزیزك خلعی و سلطان مرادك جلوسنی متعاقب مشروطیتك اعلاننده‌ده بو حال كورولمشدی. حسین حلمی

پاشانك رياست ايتديكي اصلاحات قومسيونك اوزون بر مدتده ماكدونيا اهاليسنه احساس ايده‌مه‌ديكي اعتمادی ۱۰ تموز انقلابی سحر انكيز برصورتده ويردی: بولغار، صرب و يونان چته‌لری طاغلردن اينديلر. ماكدونيانی قانلره بويايان شقاوتدن، مقاتلاتدن بر كونده اثر قالمادی. سياسی تسويلات والقاآت برآنده نهايت بولدی. خلق اميده دوشديلر و بكله‌ديلر...

بويله براعتقادك نه‌درجه‌يه قادار طوغرو اولديغنی دوشونمك، بوكون يعنی ماكدونيانك ضياعندن و يدی يوز سنه‌لك بر عثمانلی دولتنك بر افغانستان حالنه سقوطندن صوكرا، بلكه بزم ايچون بويوك بر فائدهٔ اجتماعيه تأمين ايده‌من. [۱] ماكدونياده براستقبال آرايان بولغارلرك، صربلرك، يونانليلرك، بوتون بوعناصر اختلال وعصيانك، مشروطيتك اعاده‌سی اوزرينه پروپاغانداجيلقدن، سياسی شقاوتدن واز كچمه‌لری و بزم تظاهرات وحسياتمزه اشتراك ايتمه‌لری حادثه‌نك يعنی انقلابك كندی قوت واراديله وجود ويرديكی احوالدن ايدی. ايش بوقناعتی قزانمقده دكل، اونی محافظه ايتمكده ايدی. ماكدونياده‌كی عناصر، بوقادار مهم بر وقعه‌قارشيسنده، اوزمانه قادار قوللاندقلری تاكتيك‌ی دكيشديرمك لزومنی حس ايتمه‌يه‌جك درجه‌ده عقلسز آدملر دكللردی... نته‌كيم، داها ايلك كونلرده وير خوويستلك، سانتراليستلك املری اوياندی و بزم حكومتمز بونلری جدی و صميمی ظن ايده‌رك ماكدونياده‌كی اداره‌سنه و سياستنه اوكا كوره غريب و آكلاشيلماز بر شكل ويردی... بونك نتايج اليمه‌سنی داها آشاغيلرده، بوتون تفصيلاتيله كورورز. بز ۱۰ تموز انقلابنك اوياندرديغی حسيات و تظاهراتك سائقلرينی بوراده آرايورز. وقوعات بزه حق ويردی و بزم حسن نيتمزه، مخالصتمزه، فداكارلغمزه قربان اولديغمز بركره داها آكلاشيلدی... هرطرفدن يوكسه‌لن اخوت و مساوات سوزلری

[۱] ماكدونيانك ضياعنه، بوعظيم فلاكته پك ياقيندن شاهد اولان بر ناظرمز؛........ بك، توركلرك آنادولی‌يه مجبور رجعت اوللرندن ممنون و متسلی اوليور و... اوت، شيمدی تماميت ملكيه‌مزی بولدق و دولتك بوتون قوتلرينی يونان بويرلردن قورتولدق؛ كنديمزی دوشونه‌يه وقت بوله‌جغز و عصرلردن بری آراديغمز حضور وسكونه قاووشه‌جغز!.. ديورودی.

بوتون بوشلقلری طولدیریور و هر ملتك روحانیلری ، خواجه‌لر ، پاپاسلر و خاخاملر بربرینی قوجاقلایوب اوپیوردی ! بو حالی كورنلرك ، عثمانلی وطنی تشكیل ایدن بو عناصر مختلفه آراسنده هر دورلو ملی رقابتلرك ، سیاسی أمللرك ، دین و مذهب مخالفتلرینك ... بر آنده محو و زائل اولدیغنه و بو سایه‌ده محكوم فنا و انقراض اولان بو مملكتك قورتولدیغنه ایمان ایتمه‌ملری قابل دكلدی ؟ . . فقط طبیعت و بونك هر شیده ، حتی اك مخوف و قانلی انقلابلرده ، هرج و مرجلرده بیله حاكم اولان منطقی مدهش بر طرزده كندینی كوستردی و خیال زائل اولوب حقیقتك قورقونج یوزی كوروندی ... حریت أفكار ، حریت مطبوعات بوتون القاآت و تسویلاته میدان ویردی . أیی كوتو ، اویغون ویا مضر بوتون فكرلر ، اجتهادلر ، تمنیلر ، غرضلر ... هر طرفده رواج بولدی و بوكا ایللك زمانلرده شدتله حس ایدیلن حكومتسزلك‌ده سببیت ویرمشدی . حریتك ، او زمانه قادار كیزلیدن كیزلی یه یاپیلان فسادلرك علنی بر صورتده یاپیلماسنه خدمت ایتدیكی كورولدی و جلال الدینك :

أز هلیله قبض شد اطلاق رفت
آب آتش رامدد شد همچو نفت

دیدیكی اولدی ... انقلاب أیی و یا فنا بر قوتی اورتادن قالدیرمش ، بر حكومتی ییقمشدی ؛ نه چاره كه مملكتده بونك یری بوش قالدی . و طوغریسنی سویله‌مك لازم كلیرسه بو بوشلق حالا شدتله محسوسدر ... ایمدی ، بو انقلابی یاپان ذواتك ، بو یوزدن مملكتك نه كبی فلاكتلره دوشه‌جكنی دوشونمه‌لری و حریت و مساوات سوزلرینك ، آنجاق بو فنا أمللرك داها سربست بر حالده انتشارینه خدمت ایتمكدن باشقا بر نتیجه ویرمه‌یه‌جكنی كورمه‌لری لازم كلمزمی ایدی ؟ بو سؤاله جواب ویرمك پك كوجدر . أكر بو انقلاب مملكتی قورتارمق ، اوكا برحق حیات ویرمك أملیله یاپیلمش ایسه بونی دوشونمك و اوكا كوره تدبیرلر آرامق لازم كلیردی . حالبوكه ، بوتون ایش بر قوتی ییقوب و اونی تمثیل ایدن بر آدمی اورتادن قالدیروب اونك یرینه داها كوچوك مقیاسده اجرای تأثیر ایدن باشقا آدملری كتیرمكدن عبارت قالدی ... عبدالحمید

ادارەسنك صوك كونلرنده دولتك سريع وَ محقق بر انقراضه طوغرو سورو -
كلنديكنی كيمسه انكار ايدەمز . فقط نتيجه بويلەمی اولملی ايدی ؟.. بو مهم
نقطەده برآز طورمق ايستەيورز : بو انقلاب ، هرنه اولور ايسـه اولسون ،
عبدالحميدی دوشورمك مقصديلەمی ياپيلمش ايدی ؛ يوقسه مملكتی قورتارمق
ايچون كوريلەجك ايشلرەمانع اولان بر آدمی اورتادن قالديردقدن صوكرا ، اونك
مظالمی ، سوء ادارەسی يرينەوطنك منفعتلرينی دوشونەجك ، اونی دوشديكی يردن
قوجاقلايوب رفاه وسلامته طوغرو كوتورەجك بر ادارەنك تأسيسی چارەلرينی آرانمش
ايدی ؟.. داها ايلك دورەده حاكميت مليەيه ويريلن أهميت عظيمه ، بزم انقلابجيلرك
بوخصوصـده پك قطعی بر فكر وقناعته مالك اولدوقلرينی كوستەرير ... مانع
زائل اولونجه ممنوع عودت ايتمش كبی كوروندی وَ اوزمانه قادار أبی كوتو بر
موازنه تأمين ايدەن بر قوت ده ميـداندن غائب اولدی . بونك زواليـله برابر
هركـه جسارت كلدی وَ آرتق هر ايستەديكنی ياپمق وَ سويلەمك ايچون اورتاده
بر مانع قالمادی . هرشی علناً تزييل و تحقير اولونمايه باشـلادی . مسلمانلغك
قبلۀ آمالی اولان مقام خلافت بيله بوندن وارسته قالمادی : حقوق معلمی اولان
بابان زاده حقی بكك ـ بركذار تاريخی ـ تعبيری ، جاهد بكك ـ صاچاق اويمك ـ
وسيلەسيله يازديغی سوزلر مملكتده نه قادار فنا عكسلر ياپدی !.. بونی كيمسه
دوشونمەدی وَ عاقبت كندی ألمزله حاضرلاديغمز مدهش بر آنارشی بزی اوكولماز
بر سفالت وفلاكته دوشوردی ...

۱۰ تموز انقلابنك نه كبی أملرله حاضرلانمش اولديغنی آكلامق پك مهمدر
وَ مسئلەنك روحی بورادەدر . أكر بو انقلاب كليشی كوزل برطرزده ياپيلمش
وَ دوشونولمك لازم كلن شيلر اهمال ايدلمش ايسه بزده جلال الدينه اتباعاً :

كفت هر داروكه ايشان كرده أند
آن عمارت نيست ويران كرده أند

ديمكده كنـديمزی حقلی كورەبيليرز . أكر بوتون آمال وتمنيانه ، بوتون
مساعئ استخلاصه رغماً بو مملكت ياپيلان انقلابدن برشی قازانمامش ايسه

تنش دوا نپذيرد طبيب راچه كناه ؟

حکمنی ویرمکده بزده معذوراولورز... بزم فکرمزجه انقلابی یاپانلرده، بونك شدائد وفلاکتلرینه معروض اولانلرده مؤاخذه یه لایقدرلر. بوندن صوکرا ویره جکمز ایضاحاتدن بویله بر حکمده نه درجه یه قادار حقلی اولدیغمز آکلاشیله جقدر .

بو پك مهم نقطه یی برآز دها ایی آکلامق ایچون بوراده ، صدرلاحق سعید حلیم پاشانك بکا سویله دیکی سوزلری تکراره مجبوریت کوربیورم . برکون کندیلرینه روم ایلیده کی سوء اداره مزدن شکایت وَکیمسه یه دردآکلادیله مادیغندن طولایی اظهار تأسف ایتدیکم صیراده بکا همان عیناً شوسوزلری سویله مشلردی :

— سزك بویله برشکایتده بولونماکز حقیقةً غریبدر . بن ، سزی بویله شیلری داها ایی کورور وَ آکلار ظننده ایدم . برکره دوشونمه لیسکزکه ، بو انقلابی یاپان آدملر کیملردر وَ اونلر تشبث ایتدکلری بوایشده ناصل وَ نه ایچون موفق اولمشلردر... أوت ، بویله برتشبث قبول عامه یه مظهریتله ثمره دار اوله بیلمشدی . هرکس عبدالحمیدك پك یاقین برزمانده سقوطنه منتظروَعالم اونك مظالمندن بیزار ومتنفرایدی . کندی آدملری بیله أفندیلرینك حرکاتی تنقیددن چکنمز اولمشلردی ... قبول عامه وَ اجماع امت اولان برایشده موفقیت طبیعی پك قولای اولدی . فقط بوندن صوکرا مملکت ینه أسکی حالنی آلدی وَ ٣١مارت حادثهٔ ارتجاعیه سی هرکسك کوزینی قورقوتدی . اوزمان خلقده بر فکر وظن حاصل اولدی : شو انقلابی یاپان وَ عبدالحمیدی دوشورەن آدملرك مملکتی اداره ایده بیله جکلرینه احتمال ویرلدی . کیمسه دوشونمه دی ، که بو آدملر مملکتی اداره ایتمك ایچون دکل، بلکه عبدالحمیدی دوشورمك أملیله میدانه چیقمشلروَ آنجاق بو مقصده کوره حاضرلانمشلردی ... طبیعی بویله آدملردن بر حسن اداره آرانیلامازدی . تأسف ایدەرم ، که سز بوحقیقتلری کورەمه یور وَبونك ایچون فائده سز یره یوریلیورسکز !...

أوت ، بو منطقی بکا یاپان سعید حلیم پاشا ایدی وَ ذات فخامت پناهیلری بوسوزلری سویله دکدن پك آز صوکرا ، مملکتی اداره ایچون حاضرلانمامش اولدوقلرینه ایناندیغی ذواتك باشلرینه تجوب ، أڭ مشکل بر زمانده ، مملکتڭ

ادارهٔ عمومیه‌سنی درعهده بویورمشلردی . هذا العجب کل العجب ! بوراده — ألبواطیل تروج الاباطیل — دیمکمی لازمدر ، یوقسه حافظ شیرازی‌یه اتباعاً :

حدیث أز مطرب ومی گوو راز دهر کمترجو
که کس نگشود ونگشاید بحکمت این معمارا !

سوزلریله تسلیهٔ خاطر وَسکون فکر آرامقمی طوغرودر ؟ بونی تقدیر ایده‌جك کیمسه‌لر بولنه‌بیلیر !..

أوت ، واضحاً کوریلیور ، که بزم انقلابجیلر داها أول مملکتك قناعتلری ، ایمان وساٸقلری حقنده هیچ برتدقیقده بولونمامشلر وَ کورکورینه بر اعتماد ایله بوقارا گلق یولده یورومشلردی . اونلر کندی نفسلرینه اعتماد ایتمکده شبهه‌سز حقلی ایدیلر. فقط باشقالرینه اینانمقده‌کی تدبیرسزلکاری‌ده قابل انکار دکلدر . ایشته مملکتی پارچالایان بوتون فنالقلر بورادن چیقدی وَصوك پشیمانلق برفائده ویرمه‌دی ... مملکتك روحی ، قناعتی وَقابلیتی أولدن دوشونولمش وَیا سویله‌نن سوزلر دیکلنمش اولسه ایدی ، انقلابی داها آزضررلی یاپمق ممکن ایدی . هرشیدن أول آجلغك ساٸق وَمؤثر اولدیغی بریرده سیاستجیلکك وَ فرقه منازعه‌لرینك أتمك غوغاسنه منجر اوله‌جغی طبیعی ایدی وَبویله برمملکتك اداره‌سنی درعهده ایدن آدملرك بوقادار ساده وَ بسیط بر حقیقتی کوره‌مه‌ملری عفو اولنه‌بیلیر ایشلردن دکلدی . اتحاد وترقی قلوبلرینك تشکیلی ، یکیچری اورتالرینه رحمت اوقوده‌جق صورتده هر مراجعت ایده‌نك قبولی ، یالکز حکومتك صیرتندن کچینمك أملی بسله‌ین برخلق آراسنده مدهش رقابتلره ، نفاقلره ، بك مؤلم احتراصلره یول آچدی ... قازان نره‌ده قایناديسه مایمون‌ده اوراده اوینادی ! حضرت عاکف بوفلاکتی نه کوزل تصویر ایدیور :

بز ، نه‌یز ؟ سیر أله آرتیق ؛ برده فکر ایت نه ایدك‌سز ؟
دین‌ده کورکك عینی اولمش : ترس چویرمش کیمه‌سز !
نهی معروف ، أمر منکردر کزه‌ن میدانده باق !
آلك متین أخلاقز ، یاخود ، کوروب آلدیرمامق !

ییقدی بیك ملعون قلم ناموسی ، بزلر اویمادق ؛
« صومسق أولادر » دییوب صوصدق ... صانیرسك طویمادق !
قوصدی بیك مردار آغیز شرعك بوتون أحکامنه ؛
آه بر سس باری یوکسلسه یدی نفرت نامنه !
آلتی یوز بیك جان کیدر ؛ میلیونله ایمان أکسیلیر ؛
کیمسه‌لر کورمز ! کورن سرسمده اللهدن بیلیر !
صوکره ، شاید شخصنك انجینسه حتی ، برتویی :
یربیقلمش ظن ایدر سیر أیله‌ین کومبورتویی !
قیرقیك آیلقدن برآز ، یاخود کچکسن ویرمه‌یك ؛
قودلاجیك قالسین ، « پیلاو یمش » دییك ، کوسترمه‌یك ؛
فس ، کلاه ، قالپاق ، صاریق ویرمش باتار‌ـك أل أله ؛
معده‌لردن فیشقیریر تا عرشه آچ بر ولوله !
اورته‌لق آلت اوست اولورکن سس چیقارمادم ، هانی ،
اویله بردرنکده سیر ایت کلده آرتیق سن بنی !
کوستر ، اللهم ، بوملت قورتولور تك معجزه :
بر « اوتانمق حسی » ویر غائب خزینه‌کدن بزه !

صفحات ـ حقك سسلری

هرطرفدن تنقیدلر ، طعن وتشنیعلر ، کفرلر... یاغیوردی . عبدالحمیدك بیك مشکلات ایله اوکنه کچدیکی احتراصلر ، عداوتلر ، غرضـلر ... هرشی جوشمشدی ؛ مخالفت پرده‌سی آلتنده سوء قصدلر ، خیانتلر ... اولانجه شدتیله باشلامشدی وَ مع التأسف حکومت بوززائلی مشروطیتك وَ حریتك ایجاباتندن عدایتمکده و کندی اقتدارندن وَ صلاحیتندن شبهه‌لره دوشمکده ایدی . انقلابدن صوکرا مملکتك اداره‌سنی درعهده ایدن حکومتلری بویله فنا بر موقعه دوشورن سببلری مطالعه ایتمك پك مهمدر . انقلاب حکومتلرینك دائما بویله مشکل بر موقعده قالدقلری نظردقته چارپمامق ممکن دکلدی : مجلس مبعوثانده أکثریت عظیمه‌یی ـ بالکه تمامیت درجه‌سـنده ـ قازانمش اولان سعید پاشـا قابینه‌سی اوفاجق بر صدمه ایله ییقیلوب کیتدی وَ مملکتی فساده وَ اختلاله ویره‌ن اوچ دورت آدمی قانوناً تأدیب ایده بیلملك اقتدارینی حائز اولدیغنی کوستره‌مدی . حقی پاشانك استعفاسندن بحث ایتمك ایسته‌مم : چونکه اورتاده بر طرابلس غرب

فلاکتی واردی وَ اونك میدانه چیقماسنه کندی قیدسزلغنك بویوك بر تأثیری اولمشدی ؛ أفکار عمومیه اوکنده ـ کندی تعبیری وجهله ـ سویورکه صوپاسیله قوغوله‌جق بر حال ووضعده ایدی کامل پاشا قابینه‌سنك ایکنجی دفعه سقوطی ده سلفلرینك عینی اولدی وَ هرنه یاپیلدیسه یاپیلدی ، مملکتده قوتلی ومتجانس برحکومت ، برموازنت وجوده کله‌مه‌دی . بنم اعتقادمجه ، بونك سببی عبدالحمیدی اسقاط ایچون اولدیغی کبی ، مملکتك مشروطیتله اداره‌سنده بر قبول عامه وَ اجماع أمت اولماسی‌در . نه الان سویله‌یه‌یم ، بن مشروطیتی ، انقلابی بو ملتك دکل ، بش اون کیمسه‌نك مالی عد ایده‌رم . بو ، طالعك بزمله مدهش بر استهزاسی‌در . شوراسی ده خاطردن چیقاریلمامل‌یدر ، که تورکیانك باشنه کلن هر بر فلاکت دائما بر انقلاب و تجددك نتیجه‌سی اولمشدر وَ یا هر بر انقلاب وتجدد بو مملکتده اوکولماز دردلره یول آچمشدر !..

بربرلرینی متعاقب موقع اقتداره کلن حکومتلر آرقالرنده کندیلرینی طوتان برقوتك موجودیتنه قائل اوله‌بیلسه‌لردی ألبته‌در حنك أول قراری فاره تبدیل ایتمز وَ بو مملکتی برقات داها آنارشی‌یه کوتورمزلردی ... بو حکمده تماملیه اصابت ایده‌میه‌مك ایچون یاپیلان فنالقلری ، کوسته‌ریلن قیدسزلقلری ، خلقك قناعتی وَ ایمانی رنجیده وتخریش ایده‌ن یشلری ده حسابه قاتمالی‌در .. هرنه اولورسه اولسون ، انقلابدن صوکرا قوتلی بر حکومت تأسس ایده‌مدی وَ برچوق فنالقلرده بویوزدن ایلری کلدی [١] ... مشروطیتی طوته‌جق ، اونی

[١] اوزمان صنین‌ده یازدیغم سلسلهٔ مقالاتك برنده بو حالی پك معنیدار برمثال ایله ایضاح ایدییوردم : برکون أسکی هند فیلسوفلرندن بر ذاتك حکمتلرینی ترجمه ایده‌ن برکتابده کورمشدم . بو ذات دییوردی ، که : « الله برکون کندی اقتدارندن شبهه ایتدی وَ عجبا بوتون عالملری ، یرلری وَ کوکلری بن‌می یاراتدم ؟ دییه کندی کندینه صوردی . بو شبهه فی الحقیقه بر آن دوام ایده‌بیلدی ، فقط نه چاره که او شبهه‌دن شیطان وجوده کلدی . شیمدی اونکله الی الابد معارضه و اختلافده‌در !.. » بزده کندی شبهه‌لرمزدن برچوق شیطانلرك میدانه چیقدیغنی کوزدك وَ بونلردن اصلا متنبه اولمادق ، همده شیطانلر ، أمراض طفیلیهٔ نباتیه‌یی یاپان منطارلر کبی ـ ذوات الالقاح الخفیه ـ صنفندندر ، ناصل اوره‌یوب جوغالدقرینی کورمك ممکن اولاماز . بز بونلری دفعاتله سویله‌دك ، فقط

چه سود سرمهٔ ارشاد بی بصیرت را ؟

که دیده دیدهٔ أعمی زتوتیا روشن ؟

قوریبوب مظاهرتده بولونه‌حق بر قوته شدتله احتیاج واردی وَ اتحاد وترقینك وظیفه‌سی‌ده بو قوتی حاضرلامق وَ اڭ آجیق تعبیرله فکر مشروطیتی ادامه ایتمکدی : چونکه مشروطیت بر قوری سوزدن عبارت ایدی وَ بونك حقیقی طرفدارلری‌ده انقلابدن هیچ بر أییلك کوریله‌مدیکی وَ وطنك اڭ مقدس وَ محترم منفعتلری شخصی احتراصلره فدا ایدلدیکی ایچون مقهور و مأیوس اولمشلردی. اونلر حافظ شیرازی‌یه اتباعاً :

احرام چه بندیم چو آن قبله نه این جاست
در سعی چه کوشیم چو از کعبه صفا رفت !

دییورلر وَ تجمع اولان عاقبت أحوالی بکله‌یورلردی ... انقلابی یاپان جمعیت مملکتده مشروطیتی أساسلاندیرمق وظیفه‌سنی اهمال ایتدی وَ انقلابجیلرك ایش باشنه کچمه‌لری مجاسده‌لره، احتراصلره یول آچدی وَ خلق بر بربنه دشمن کسیلوب مملکتك موازنه‌سی بوزولدی . هرکس هر أییلکی طوغرو یا کلیش جمعیتدن بکله‌دیکی وَ اونی تمثیل ایده‌ن مرکز عمومینك هر فنالغه چاره‌ساز اوله‌حنی قناعتنه دوشدیکی ایچون حکومتك خطالرندن دائما اتحاد وترقی قوتی مؤاخذه ایدییوردی. دیکر طرفدن‌ده جمعیت بویله برفکر وقناعتی کوکلندیره‌جك طرزده یا کلیش حرکتلرده بولنیوردی: مسلکدن، مقصددن زیاده شخصلر حمایه وَ مدافعه ایدلمکده ایدی. بویك فنا بر اصول ایدی : چونکه ایش باشنه کتیریلان هر آدم اتحاد وترقی نام وحسابنه حرکت ایده‌جکدی وَ موفق اولامایان آدملرك درحال دکیشدیرله‌لری لازم کلیردی. بو سایه‌ده اورتاده بر چوق احتراصاته وجود ویرن شخصیت کورولمز وَ شخصی منفعتلر یوزندن جمعیت رخنه‌لره اوغرامازدی [١] داهـا ایلك زمانلرده مرکز عمومی ایله مجلس

---

[١] بونی‌ده اوزمان‌صه فینك برسوزیله تمثیل ایتمشدم : صوفیه وحدت وجودی پك کوزل بر مثال ایله ایضاح ایده‌رلر ، دیرلرکه : — شخصیت بولوندن دوشن بر قطره صویه بکزر ، او قطره حالنده قالدقجه برشخصیتی وَ موجودیتی واردر ؛ فقط دکیزه دوشدیکی زمان کندی هویتی غائب وَ کله التحاق ایدر ... أکر بزده بو طرزده دوشونه بیلسه ایدك بر چوق فنالقلرك اوکنی آله‌بیلیردك . او زمان شخصیته ویریلان فضله أهمیتدن ، ایشلرك بر استشارهٔ وکربه ایله یاپلمادیغندن کیمسه شکایت ایده‌من وَ سوز آیاغه دوشوروولمزدی ...

مبعوثانده‌کی فرقهٔ سیاسیه آراسنده‌کی اختلاف فکر ونظردن بو مخالفت و شقاوت محیطنده احتراصاتك نره‌لره قادار کوتوریله‌بیله‌جکی آکلاشیلمالی ایدی . بو محترم مبعوثلرده اورایه کویا کندی قوتلریله کلمش کبی حرکت ایدییورلردی. ولایت قونغره‌سنك ایلك اجتماعنده مجلس مبعوثاندن کلن مرخص ـ بزم اتحاد وترقی مبعوثلری قونغره ایله وَ بوراده ویریله‌جك قرارلرله کندیلرینی علاقه‌دار کورمه‌یورلر ؛ اونلر آنجاق کندی فرقه‌لرینك مقرراتنه اتباع ایده‌بیله‌جکلر !.. دییوردی . بو مدهش آنارشی‌یه دوشمه‌مك قابل اولامازمی ایدی ؟.. هر طرفده برهرج ومرج کوریلیوردی. حزبلر، اختلافلر، عصیانلر توالی ایدییوردی. وَ بوندن صوکراده بوزولان موازنه‌یی یرینه کتیرمك قابل اولمادی ... دیکر طرفدن‌ده قابینه‌لر اعضاسی آراسنده هیچ بر زمانده وفاق و ائتلافدن أثر کوروله‌یوردی : آرناوودلق اختلالنك اڭ شدتلی بر دوره‌سنده ، ایتالیانك طرابلس غربدن باشقا چناق قلعه‌یه تجاوزده بولوندیغی بر زمانده ایدك ، صدر أعظم سعید پاشا کندی آرقاداشلریله صاحی اختیار ایدوب ایتمه‌مك مسئله‌سنده شدتلی بر مناقشه‌یه کیرییور وَ استعفا ایدییوردی . مختار وَ کامل پاشا قابینه‌لری‌ده داها کولونج برحالده ایدی ؛ کیمسه‌نك کیمسه‌یه اعتمادی یوقدی ... بو ألیم وَ فائده‌سز بحثی داها زیاده اوزاتمق ایسته‌نم وَ حافظك

مصلحت نیست که أز پرده برون افتد راز
ورنه درمجلس رندان خبری نیست که نیست !

سوزلرینی تکرار ایله اکتفا ایده‌رم ...

اورتاده مشروطیتك دائما صارصیلان وَ رخنه‌دار اولان أساسلرینی قوتلندیره‌جك وَ خلقه اعتماد ویره‌جك بر قوت قالمامشدی . هرکسك نظرنده بونی یاپه‌بیله‌جك یکانه قوت اولان اتحاد و ترقی حکومتله برلشمش وَ اونك مسئولیتنی یوکلنمشدی . حکومت اتحاد وترقی‌دن ، اتحاد وترقی حکومتدن عبارت ایدی. بو یاکلشلغك پك آز زمانده تأثیری کورولدی وَ انقلابی پایان

قوتلكده اوبلاس ایتدیكی آكلاشلدی. انقلابی یاپانلر میدانه چیقمق وَ حكومته اشتراك ایتمك یوزندن بو فنالقلره باعث اولمشلردی ...

ام حسب الذین یعملون السیئات ان یسبقونا ؟ ساء مایحكمون !

بو فنالغك داها چیركین بر شكلی ادارهٔ ولایاتده كورولدی وَ هر طرفده دهشتلی بر آثارشی حكم سوردی. اسكی مستبدلردن ، متغلبه‌دن ، مظنهٔ سوء اربابندن بر سوری آدملر بو یكی مذهبه كیرمك وَ او سایه‌ده كندی موقعلرینی وَ منفعتلرینی قورومق ایچون بربرلرینه رقابته باشلادیلر . حلبده اتحاد وترقی ایله ، فكر انقلاب و مشروطیتله هیچ بر صورتله علاقه‌دار اولمایان آدملر ، اشراف متغلبه همان كاملاً جمعیته قابولانمشلردی !.. بر چوق یرلرده حكومتك شونك بونك الندە قالمش اولدیغی كوریلیوردی . كیمسه وظیفه‌سنی ناصل یاپه‌جغنی وَ هانكی قوتك تأثیرینه اویاجغنی بیله‌مه‌یوردی ... بوتون قوتلر سوء استعمال ایدلدی وَ خلقك اعتمادی تزلزله اوغرادی . بتم ـ متغلبهٔ اشراف وَ اشراف متغلبه ـ دیدیكم جلالیلرك بقیةالسیوفی اولان ظلمه بو آنارشیدن پك چوق قازاندیلر وَ حكومتك حیثیتسزلكندن ، ضعفندن ، كندی حق و صلاحیتندن شبهه‌لره دوشمه‌سندن ایسته‌دكاری یولده استفاده ایتدیلر . بوحال دشمنلرمزه امید وَ جرأت ویردی . بزده اطرافمزده‌كی تهلكه‌لره قارشو كوزلرمزی قاپادق وَ بربرمزله اوغراشمقدن بر آن خالی قالمادق. ماكدونیا غائله‌سنی آچان ، آرناوودلری عصیان و اختلاله مجبور ایده‌ن ، آوروپالیلره مداخله ایچون سببلر یارادان ، سیاستجیلك یوزندن اوردویی پارچالایان ، ملتك ناموس وحیثیتنی دورت پاره‌لق دشمنلرك آیاقلری آلتنه آتان هپ بزز ، بز سفیل وَ اخلاقسزلرز ...

ریش بدرا داروی بد یافترك

سر خراسزد دندان سك !

هر ایشده وَ هر یرده مدهش بر هرج و مرج كوریلیوردی . یاپیلان ایشلرده ، ویریلان امرلرده ، نشر ایدیلان قانون وَ نظاملرده بر سلامت و اطراد آرامق تیمارخانه‌ده منطق اوقومق قبیلندن ایدی . ولایاتك اداره‌سی بوسبوتون مختل

اولمشدی وَحکومتك حدّی قالمامشدی . داخلیه نظارتی، والیلرك مراجعتلرینی اوزون مدت جوابسز براقیور وَیا درمیان ایتدکلری شکایاتی ، بر تلغراف ایزولاتوری کبی ، هیچ بر فکر ومطالعه علاوه ایتمکسزین ، دیکر دائره‌لره بیلدیرمکله اکتفا ایدییوردی . مملکتی قورتارمق ایچون اڭ زیاده قوت صرف ایدیله‌جك برزمانده ـ قوتلی رأی ـ صاحبی اولان برناظر ولایات مأمورلرینه کوندردیکی برتعمیمده ـ آنجاق قانونی اجراآتلرندن طولایی جرأت وجسارت کوسترەبیله‌جکلرینی ـ سویله‌یور وَبوسوزلرله ذاتاً بوزولمش اولان موازنه‌یی بوتون بوتون اخلالدن چکینمه‌یوردی ... اڭ طوغروسی، مملکتده قانونی وَغیرقانونی بوتون اجراآت طورمشدی . حکومت مسئول اولمایان آدملرك اللرنده ایدی وَکیمسه‌نك کندی فکر ورأییله برایش کورمه‌سی قابل دکلدی. انقلاب، حکومتی وَمملکتی مشکل برموقعه دوشورمش ایدی . برآزجرأت وَفدا کارلق بودردە چاره‌ساز اوله‌بیلیر وَ خلقه یکیدن امید بخش ایده‌رك انقلابی پك چوق فائده‌لی برحاله کتیره‌بیلیردی ... یازیق که اولامادی وَ اون تموز انقلابی آذری تورکلرینك تعبیرنجه « بوچ اولدی ! » ... بوسفالت وفلاکتدن مسئول ومعاتب اولمق لازم کلن برآدم وارایسه اوده حقی پاشادر. بعض ایکرنج منفعتلردن وَطرفکیرلکلردن صرف نظر ایدیله‌جك اولورسه ، همان یاریم عصردن بری دفعاتله تجربه ایدیلن کامل وَسعید پاشالردن برشی بکله‌ین آدملرصاییله‌جق قادارآز ایدی. قولتوقلرنده ایکی آدمله صدارت دائره‌سنك مردیونی چیقه‌بیلن بو ایکی ذات ، بو ایکی پوسیدهٔ صدساله ، هیچ برزمانده کنج تورك حکومتنك ممثللری اولامازلردی. بالعکس حقی پاشادن هرشی بکله‌نیله‌بیلیردی . فقط اونك قیدسزلغی ، اهمال و تکاسلی ، مبالاتسزلغی بو فلاکت زده مملکتده کنجلکك وَ کنجلکدن بکله‌نیلن تجدد و تکامل امیدلرینك أبدیاً محوینه سببیت ویردی . بورادەده اتحاد وترقی حقی پاشا وَآرقاداشلرینی داها برمدت یرلرنده طوته‌بیلمك ایچون کندی سقوطنه راضی اولیور وَ بو منطقسزلق بیلمم قاچنجی دفعه تکرر ایدییوردی ...

حقی پاشا ایله شخصی هیچ برمناسبتم اولمادیغنی بیلمه‌ین بعض آدملر بنم

غرضکارلقله اونك علیهنده بویله بر حکم ویردیکمی خاطرلرینه کتیره‌بیلیرلر .
حقی پاشاده بك أیی بیلیر ، که کامل پاشا ایلك انتخاباتدن بر وَیا ایکی کون أول
« ینکی غزته » ایله اونی تشهیر ایتدیکی زمان کندیسنی اتحاد و ترقی قلوبلرنده
مدافعه ایدەن بن اولمشدم : چونکه حقی پاشانك کونك برنده بوممکلکتی حسن
اداره ایده بیله‌جکنه احتمال ویریوردم : قابل انکار اولمایان فضل ودرایتی ،
معلومات واسعه‌سنی بیلنلر اوندن بویله برشی بکله‌یه‌بیلیرلردی . حالبوکه « ینکی
غزته » نك نشریاتی افکارعمومیه‌یی آلت اوست ایتدی وَکامل پاشا باب عالینك
بوتون مخابرات رسمیه‌سنی، آمدی‌قلمنك وثائق‌قیودیه‌سنی ... میدانه‌دوکمشدی.
ضربه بك مدهشـدی وَتأثیری‌ده قطعی اولدی . بوتون قلوبلر حقی پاشانك
نامزدلکنه شدتله اعتراض ایتدیلر. بنم، جاوید بکك ، دوقتوربهاءالدین‌شاکر
بکك قلوبدن قلوبه طولاشه‌رق یاپدیغمز ــ پروپاغاندا ــ نك برتأثیری اولمادی
وَعاقبت حقی پاشانك آدی مبعوث نامزدلری آراسندن چیقاریلوب برینه أحمد
نسیمی بکك آدی یازیلدی ... فقط ، ایرته‌سی کونی پوسته وَتلغراف نظارتنك
بویوك صالوننده طوپلانان استانبول منتخب ثانیلری ینه حقی پاشا لهنده رأی
ویریورلردی . بورأیلرك یوز اوندن زیاده اولدیغنی کورولدی وَبونتیجه باعث
حیرت اولدی . حقی پاشانك اعادهٔ اعتبار ایده‌جکنه احتمال ویره‌نلر بك آز
ایدی وَبو غیرمنتظر برحادثه ایدی ... طوغروسنی اعتراف ایتمك لازم کلیرسه
بورأیلرك طوپلانماسنه جالیشان بوکون عدلیه ناظری اولان ابراهیم بکله سابق
بومبای باش شهبندری محروقی زاده جعفر بك وَبن ایدم . حقی بك کندیسی‌ده
شبهه‌سز متحیر اولمش ایدی . ایرته‌سی کونی اونك دامادی اولدیغنی سویله‌ین
برأرکان حرب میرآلایی کلوب بنی طنینده بولدی وَقاین پدرینك بکا قارشی
متشکر وَممتدار قالدیغنی‌سویله‌دی . بزلر وَحقی پاشا لهنده رأی ویره‌نلربوایشی
سائقهٔ قناعتله یاپمشدق وَاوندن بك زیاده امید وار اولدیغمز ایجون ، اونك
حقنده ــ پروپاغاندا ــ یاپمق صورتیله حدود صلاحیتمزی‌ده تجاوز ایتمشدك...
اتحاد وترقی نك مشروطیت وَ انقلاب لهنده أفکار عمومیه‌یی قازانه‌جق
یرده لزومندن فضـله ــ نه تاییست ــ اولماسی‌ده مملکتده بك بویوك فناقلر

وجوده کتیردی . خلق مشروطیتدن اوزاقلاشدیران سببلرك بریده بودر . کیمسه انکار ایده‌مز ، که انقلاب اوندن بکله‌نیلن أییلکلری یاپامادی . بوراده ـ أسکی طاس أسکی حمام ! ـ ضرب مثلی پك معنیدار دوشر ...

برکون عبدالحمیدك مقربلرندن مهم برذات ایله آرامزده شویله بر محاوره جریان ایتمشدی :

او ـــ استادك [عبدالحمیددن کنایه] تربه‌سنه باغ باغلایه‌جغکز زمان کلدی صانیرم ؛ هم سز بونی هرکسدن داها أول یاپه‌جقسکز ! . .

بن ـــ هرشیدن أول بنم حقمده نه ایچون بوقدر توجه‌کار اولدیغکزی آکلامق ایسترم. بوندن صوکراده، دیدیککز کبی استادك تربه‌سنه باغ باغلامق لازم کلوب کلمیه‌جکنی دوشونورز ...

او ـــ سزه توجه کوسته‌رییورم، چونکه سزی داها انصافلی برآدم ظن ایدییورم .

بن ـــ تشکر ایده‌رم ، أما بو دیدیککزی یاپمق بنم ألمدن کلمز ، هم‌ده بوکا فکراً وَ وجداناً قائل دکلم ...

او ـــ نه ایچون ؟ نه فنالغنی بیلییورسکز ؟

بن ـــ رجا ایده‌رم، بویله سویله‌مه‌یکز . هانکی برفنالغنی صایه‌بیلیرم ؟

او ـــ صایکز ، أك بویوك فنالق ظن ایتدیککز شیلری سویله‌یکز ، بنده آکلامش اولورم ...

بن ـــ ظن ایده‌ر ایسه‌م ، بوآدمك شو مملکتده یاپدیغی فنالقلری صایمقله بیتیره‌مه‌یز ...

او ـــ پك أعلا ، اویله اولسون ؛ فقط شو فنالقلرك برقاچنی اولسون سویله‌یکز !

بن ـــ استادکز هرشیئه بورتی صوقمامش وَ مسئول بر هیئت‌وکلا یاپوب أرباب اقتداری ایش باشنه کتیرمش اولسه ایدی ... شو جاسوسلق کبی بر رذیله‌یه میدان ویرمه‌سه‌یدی ... هرکسك حق وقابلیتنی انکار ایتمه‌سه‌یدی ...

او ـــ رجا ایده‌رم صوصکز. بن‌سزی داها عقللی برآدم بیلیردم. أکر

بولدیغـکز قبـاحتلر بونلر ایسـه ، سزه بحق آجیر وَ کولەرم !.. باقـکز ، انصاف ایله سـویلەیکز. سزك ایچکزده بورتی هر شـیئه صوقان آدملرکز یوقمی ؟.. مشروطیتدن صوکرا هر شیئه حاکم اولان سزلر ایدکز ، نه ایچون ـ أرباب اقتدار ـ دیدیککز آدملری او موقعلره کتیرمەدکز؟ سـویلەیکز ، بوکا کیم مانع اولدی ؟.. سز اسـتادك میدانه چیقاردیغی آدملردن باشقالرینی آرایوب بولدکزمی ؟ ینه طوتدکز سعید پاشالره ، کامل پاشالره ، حسین حلمی پاشالره وَ فرید پاشالره باش ووردکز وَمملکتك سلامتنی بو آدملردن بکلەدکز.. هاه ، هاه ! کولەرم ، سزلره عمرم اولدوقجه کولەرم؟.. سز بیلییورمیسکز ، بو آدملر بو مملکتده نەلر یاپمشلر وَ ناصل بر رول اوینامشلردر [١] ؟... رجا ایدەرم سویلەیکز ، بو وطنده سز ارباب اقتداره نرەده وَ نه زمانده تصادف ایتدکز ؟.. صوکرا جاسـوسلق دییورسـکز ؟.. أوەت بن انکار ایتمم که عبدالحمید جاسـوسلغه ، بو رذیلەیه میدان ویردی. فقط سز کیملرك وَ نه کبی آدملرك طوروب طورورکن استاده عرض خدمت ایتدکارینی بیلیر وَ بوندن بر معنا ، بر حکم چیقارەبیلیرمیسکز ؟.. معرفت التفاته تابع ایسه مشتریسز بر متاعك ضایع اولەجغنیده تقدیر ایتمزمیسـکز ؟.. عجبا شیمدی جاسوسلق ایدەن وَ شـونك بونك أحوال و نیاتندن خبر ویروب مظهر التفات اولان آدملر یوقمی ؟.. هرکسـك حق و قابلیق بحثنه کلنجه ، بوراده برآز دها زیاده کولەیه مجبورم ...

مخاطبم جوشمشدی وَ مدهش بر منطقك دلائل الزامیەسنی صـایوب دوکیوردی ... بن ملزم اولدیغمی اعتراف ایتمەیەجك اولسـەم بیله ، هر حالده بو سـوزلره قارشی ، بر سـفسطه ایله اولسـون جواب ویرە‌مەدیکمی سویلەمەیه مجبورم ... أوەت ، مشروطیتك ایلك سـاحرانه تأثیرلری یاواش یاواش سـوندی وَ هرکس بو تبـدل و انقلابه بش اون آدمك بر موقع اشغال ایله تأمین منفعت ایچون چیقاردقلری بر اویون کوزیله باقدی... فی‌الحقیقه اورتاده هیچ بر أیلك کورولمەیوردی . بالعکس مشروطیت

[١] مخاطبمك بو ذوات حقنده ویردیکی معلوماتی بوراده تکراره لزوم کورمەدم.

أسکی موازنه‌یی بوزمش ، حکومتك قوتی آزالمش وَ آیاق طاقته جرأت ویرمشدی . بولغارستان وَ آوستریا ایلك فرصتدن بالاستفاده بری شرقی روم ایلی‌یی ، دیکری بوسنه هرسکی الحاق ایتمشدی . یونانلیلر کریدی بزدن بوتون بوتون قوپارمق ایچون اك مساعد زمانك کلدیکنه اینانیورلردی . آرناوودلقده ، یمنده ، کردستانده اختلاللر وَ عصیانلر باش کوسته‌ریوردی . حکومت بردوزی‌یه سوقیات عسکریه‌یه مجبور اولیور وَ خلق راحت یوزی کورمه‌یوردی . مللی عشیرتی رئیسی ابراهیم پاشا ایله آزقالسین دولتك باشنه بویوك بر غائله چیقاره‌جقدی . جبل دروز وَ درسم اوزرینه یاپیلان حرکات عسکریه‌نك پك آز فائده‌سی اولدی . دیکر طرفدن مجلس ملی بو قاریشیقلقلره نظیره‌لر احداث ایله مشغول ایدی . فرقه منازعه‌لری اوکولماز دردلره وَ فلاکتلره زمین حاضرلادی ... بوراده ، حسین جاهد بکك ـ مجلس مبعوثان وَ طرز فعالیتی ـ عنوانی آلتنده وَ فقط پك کیچ یازمش اولدیغی بر مقاله‌دن بعض اقتباسات‌ده بولنه‌جغز :

« بزده پارلمنتو مذاکراتی سامعین لوجه‌سندن ، یاخود مطبوعات ستونلرندن تعقیب ایدنلر أکر باشقه دولتلرك پارلمنتولرنده ناصل چالیشیلدیغنی بیلمیورلرسه مشروطیت وَ حاکمیت ملیه دینان شیلردن مطلقا نفرت ایدرلر . فندقلی سراینده اویله کونلر کوردك ، اویله حادثاته شاهد اولدق که ذهنلرمز طوردی : کندی کندیمزه عجبا مشروطیت بر چوق کیزلی خسته‌لقلری اورته‌یه آتان ، بر چوق زهرلرك میدان بولماسنه مساعده ایدن بر قابومیدر دییه صوردق . مجلس مبعوثان صالوننده اویله مذاکره صفحه‌لری اولدی که « حاکمیت ملیه » نظریه‌سنی « تحکم عوام » منزله‌سنه دوشمش بولمق ... »

بو متوالی فنالقلر هرکسی مأیوس وَ نومید ایتمشدی . خلقه اوفاجق بر أیلك یاپمق لزومی کیمسه‌نك خاطرینه کلمه‌یوردی ... یالکز ، جاوید بك ایکی یوز بیك لیرادن زیاده بر پاره ویره‌رك آناطولی وَ روم ایلی کویلرینه تخملق بوغدای توزیع ایتدیرمشدی . مسقفات قانونی ده اوکا بورجلی یز . بو قانون انقلابك ، مشروطیتك اك عادلانه بر قانونی‌در . نه چاره که سنه‌لردن بری تطبیقنه امکان حاصل اولمادی ... دیکر طرفده دوشونیله‌جك داها پك چوق شیلر وار : اوقادار شکایاتی دعوت ایدن شو تمتع قانوننك دکیشدیرلمه‌سی بر کونلك ، بلکه بر ساعتلك بر ایش ایکن او بیله یاپیلمادی .

أعشار شكل حاضریله بو مملكتی اضمحلاله كوتورمه‌یه كافی ایكن بوكا قارشی بر تدبیر اولسون دوشونولمه‌دی. بالعكس روم ایلی ولایتلرینك برر قضاسنده اون سنه أول تجربه‌یه قونیلان تخمیس اصولنك بیله قالدیریلوب قالدیریلمایه‌جغی حقنده بیان مطالعه ایدلمه‌سنی مالیه نظارتی ولایتلره یازییوردی. بو اصول أییلكه وَ یكیلكه طوغرو ، بیك تردد وَ مشكلات ایله ، آتیلمش ایلك آدیم ایدی. شوراسی‌ده جالب دقتدر،كه بونی بر تجربه اولمق اوزره روم ایلیده تطبیق ایدن ، شیمدی بونك علیهنده دلیللر وَ مطالعه‌لر آرایان ذات ایدی !.. ویركولر كوندن كونه آرتان بر شدتله طوپلانیبور وَ خلق حقارتلره وَظلملره قاتلانیبوردی . متغلبه‌نك مظالمی أكسیله‌جك یرده آرتمشدی وَ اورتاده مشروطیت حكومتی خلقك نظرنده اعتبارسز وَ حیثیتسز یاپه‌جق سببلر چوغالمشدی. مملكتده برآرشون اولسون یول یاپیلمامشدی. فقیر آنادولینك عصرلردن بری قوتدن دوشن توپراقلری ینه‌أولكی كبی برده‌دورت وَبشدن‌فضله بر شی یتشدیره‌مه‌یوردی. اوزبكلرك دیدكلری كبی ــ یر قاتیغ كوك ییراق ! ــ ایدی . ــ وخاب كل جبار عنید ــ تبشیر الهیسی جابری زاده نافع پاشا حقنده بیله هنوز یرینی بولمامشدی. قره مرسل اوغلی مصطفی پاشا مشروطیتده بیله یوروكلردن جبراً آلدیغی أراضیدن چیقاریله‌مایوردی . زیتون اوغلی أسكی شهرده ، تیرید اوغلی عشاقده ... فرمان فرما ایدی. مجلس مبعوثان مملكته فائده‌لی بر قانون چیقاره‌مایوردی. صاندانسكی بیله بو حالدن بكاشكایت ایدییور وَ ــ بزم مجلس مبعوثان قیصیر بر قادینه بكزییور ! ــ دییوردی . فقط زجر و تنكیله رواج ویرن بر ایكی قانون ناصلسه‌چیقاریله‌بیلمشدی... بوتون بوشیلر مملكتده موازنه‌سزلكی، ثابت بر شی اولمادیغنی كوسترمكده ایدی. هیچ برشی یاپیله‌مادیغی حالده قانون أساسینك تعدیلی كبی تهلكه‌لی او یونلره وقت بولونه‌بیلمكده ایدی. اتحاد وترقی بوتون معناسیله ــ ئه‌تانیست ــ اولمشدی . وَ حكومته صاحب اولمقدن باشقا بر شی دوشونمه‌یوردی. بو حال جمعیتك نظر اعتبار خلقدن سقوطنی حاضرلادی وَ بوقادار مهم بر قوتدن مع التأسف استفاده ایدیله‌مه‌دی !.. ماكدونیامسئله‌سی نهایت بولمادن أرمنستان وَ سوریه

مسئله‌لری باش کوستەریپوردی. داها اوته‌ده برچوق منمن دعوالر طوربیوردی. چوقدن بری تداویسز و اهتمامسز براقیلان دردلر یکیدن میدانه چیقیوردی. جناب شارع أعظمك ـ هلك المسوفون ـ بیان عالیسی یرینی بولیبور و بر احتیاجی تأمین ایتمه‌ین، بر دردك وقتیله چاره‌سنی آرامایانلر هلاك و انقراضه استحقاق قازانیورلردی... [١]

یاپیلان مدهش فنالقلرك بری‌ده اتحاد وترقی‌نك اوردویه استناد ایتمه‌سی و هر قوتی کندی وارلغنك خارجنده، کندیسندن باشقا بریرده کورمه‌یی ایدی. بونك تأثیری پك فنا اولدی: أساساً اوردونك انقلابه آلت اولماسی غیر طبیعی برایش ایدی. بونك بویله اولماسنده، ایلك زمانلر ایچون، فوق العاده سببلر قبول ایدلمش اولسه‌بیله، اوردونك بوندن صوکراده سیاسیات ایله مشغول اولماسی برفلاکت اولوردی. نته‌کیم بویله‌ده اولدی و بوتون فنالقلر بورادن کلدی. وظیفه‌سی منحصراً حربه حاضرلانمقدن عبارت اولان اوردونك سیاسیاتدن آیریلماسنه سببیت ویرەن محمود شوکت پاشا مرحوم ایدی. بو ذاتك سرعت ذکا وانتقالی، فعالیتی، وطن پرورلکی انکار اولونه‌ماز. فقط عجز وضعفی، ترددی‌ده پك فنا تأثیرلر یاپمقدن خالی قالمامشدر. محمود شوکت پاشا اوردویی سیاسیاتدن، حکومته مداخله‌دن چکه‌بیلیردی و بونی یاپمق ایچون لازم کلن قوتی حائز اولان یکانه آدم‌ده کندیسی ایدی. ادرنه‌ده‌کی نطق مشهوری بو مهم احتیاجی نقدر ایتدیکنه دلالت ایدەر. نه‌چاره‌که بالاخره کندیسنی یووارلانمقدن قورتاره‌مادیغی اوچورومه اوردویی‌ده برابر سوروکله‌یوب کوتوردی. عسکرلك عالمنده یاپیلان خطالر محمود مختار پاشانك [اوچونجی قول اوردونك و ایکنجی شرق اوردوسنك محارباتی] عنوانلی أثرنده بربرر کوسته‌ریلمشدر. بو أليم بحثی باشقا برنقطهٔ نظردن برآز داها ایضاح ایتمك ایسته‌رم:

اورودوده محمود شوکت پاشا علیهنده برجریانك باشلادیغنی و کوندن کونه کسب اهمیت ایتدیکنی داها ایلك کونلرده هپمز بیلیور ایدك. حتی بن بوندن

[١] بالخاصه آوروپا رجال سیاسیه‌سنی تورکیا لهنده قازانمق ایچون مامونلغك و آرناوودلرك توجهنی جلب ایتمك مقصدیله‌ده بکتاشیلغك انتشارینه پك بویوك همتلر صرف ایدلمش ایدی !!.

بلک ایرکن خبردار اولمش و طلعت بکک نظر دقتنی جلب ایتمش ایدم [١] اوردوده باش کوسترهن بو مخالف جریانلردن بیوک بر فلاکت کوریله‌جکی محقق ایدی. تأسف اولونورکه بو خالصانه اخطارلر لایق اولدیغی درجه‌ده اهمیتله تلقی ایدیله‌مه‌دی و فساد و اختلال اوردویی باشدن باشه کاپلادقدن و رناوودلق عاصیلریله برلشن ضابطان ماکدونیاده عثمانلی عسکرلکنک حیثیتی پایمال ایتدکدن صوکرا محمود شوکت

[١] محمود شوکت پاشانک ضعف و ترددی یوزندن اوردوده کندی علیهنده بر جریان کوروله‌یه باشلادیغی بر صیراده ایدی، که [بن ده سلانیکه کیتمک اوزره ایدم] اوردومزک اک مهم ارکانندن و مملکتک وجودیله افتخار ایده‌بیله‌جکی ذواتدن بری اوه کلوب بکا شو سوزلری سویلمشدی :

— محمود شوکت پاشانک اک برنجی وظیفه‌سی اوردویی سیاستدن اوزاقلاشدیرمق و عسکرلکله قابل تألیف اولمایان بر طاقم مناسبتسز عنوانلری [قهرمان حریت و امثالی...] قالدیروب هیئت ضابطان آراسنده طبیعی رابطه‌لر تأسیس ایتمش ایکن، تأسف اولونورکه بو ذات محترم اوردونک و مملکتک منافعنه مخالف بر مسلک طوتدی و بو یوزدن ضابطان آراسنده مدهش مخالفتلره یول آچدی. شیمدی کوریلیور که اوردوده سزک طرفدارلرکز اولدیغی کبی بالطبع علیهدارلرکز ده واردر. بو حال، بر فلاکتدر و شیمدیدن بوڭا اوکنی آلمق لازمدر. بوده بو کونه قادار تعقیب ایتدیککز سیاسته نهایت ویرمکله اولور. بن، بو کیتدیککز یولک صوکی بک فنا کوریورم و ایشک نتیجه‌سندن بک زیاده قورقیوردم. سزه اعتمادم اولدیغی ایچون بو کون آغزکزه بالخاصه بویله بر تشبث حقنده سزی ایقاظ ایتمک ایچون کلدم. کیدکز، و بر دقیقه بیله غائب ایتمکسزین دوستلرکزی بوندن خبردار ایدکز و اک قطعی بر تدبیر اولمق اوزره‌ده بزی کندی حالمزه براقکز!..

بن بو سوزلردن چوق متأثر اولدم و اک اول مسئله‌یی جاوید بکه [اوزمان مالیه ناظری ایدی] آچدق و اونی ده قازاندقدن صوکرا برلکده طلعت بکه مراجعت ایتمک ایسته‌دم. جاوید بک ایشک تهلکه‌سنی آکلادی و بو مخاطره‌لی یولدن سرعتله رجعت ایدیلمک لازم کله‌جکنده تردد کوسترمه‌دی. هر ایکیمز طلعت بکی کورمک اوزره باب عالی‌یه کیتدک و فقط اونی اوراده بولامادق. ایرته‌سی کونی تکرار داخلیه نظارتنه کیدوب کندیسنی کوردم و برلکده مجلس مبعوثانه کیدرکن یولده مسئله‌یی اوزون اوزادی‌یه آکلاتدم :

— بو سوزلرک هیچ بر اهمیتی یوقدر. بونی یاپان بر قاچ ... در؛ بنم هر شیدن خبرم وار. هیچ بر شی یاپه‌مازلر. شیمدی سن سلانیکه کیدیورسڭ، اوراده سعید پاشا ایله بالاتفاق بو تشبثک اوکنی آله‌بیلیرسڭ!... جوابنی ویردی. [صوکرا خلاصکاران فلاکتی میدانه چیقدیغی زمان: اکر محمود شوکت پاشا بر آز جرأت کوسترمش و بر ایکی ملعونک حقندن کله‌بیلمش اولسه ایدی، بو بلیه‌دن وارسته قالیردق!.. دیدیککنی ده

پاشا استعفایه مجبور اولدی . حکومتك، هم ده مجلس مبعوثانده تمامیته یاقین بر أکثریته طایانان حکومتك عجز وضعفی، قرارسزلغی وَترددی بر کره دها کورولمشدی. اوصیراده آوروپا جرائدندن بعضلرینك مخابرلری آرناوودلغه کیتمك اوزره سلانیكه کلمشلر وَبنی زیارت ایتمشلردی. سوز بونقطه‌یه ، یعنی محمود شوکت پاشانك استعفاسی مسئله‌سنه انتقال ایتدیکی صیراده، ایچلرندن بری – حکومتك پك قوتلی اولماسی لازم کله‌جکنی وَجه نسکه مجلس مبعوثانده پك بویوك برأ کثریته استناد ایتدیکنی سویله‌مشدی بردیکری‌ده : أوه‌ت،حکومت مجلسده کندی طوپلامش اولدیغی برأ کثریته استناد ایده‌بیلیر أما مجلس ملته استناد ایده‌مز، چونکه او ملی دکل یالکز اتحاد وترقی‌یی تمثیل ایدییور ! دیمشدی . آرادن پك آز برزمان کچمشدی،که بوآجی وَمدهش حکمك اصابتی کورولدی وَمجلس مبعوثان مختار پاشا قابینه‌سنك بر اویونیله آلت‌اوست اولدی ... بن، مجلس مبعوثانك بوطرزده طاغیلماسندن زیاده جاوید بکك معهود اوزون نطقنی سویله‌یه‌بیلمك ایچون صرف ایتدیکی أمکه وَنفسه آجیرم .

ایشیتدم] — بن ایشك بونکله نهایت بولمایه‌جغنی آکلامغی ایسته‌دمسه‌ده فائده‌ویرمه‌دی. مجلس مبعوثانده طلعت بکی غائب ایتدم . عودتده مدحت شکری بکه تصادف ایدرك او آونکی حادثه‌دن ، طلعت بکك بکا ویردیکی جوابدن ، جاوید بکك‌ده بنمله هم فکر اولدیغندن بحث ایتدم . مدحت شکری بك‌ده بزه طرفدار کوروندی وَمسئله‌نك داها معقول بر طرزده حلی لازم کله‌جکنی سویله‌دی . نه چاره‌که برشی یاپیلامادی ... سلانیکه مواصلتمدن بر ایکی کون صوکرا قره سعید پاشا ایله برآراده بولوندیغمز زمان بکا :

— اوردوده سزك علیهکزده برجریان اولدیغندن خبردارم . بوده ملازملرله یوزباشیلردن باشلادی . بونك نه اولدیغنی آکلایه‌مادم . سزك بوندن معلوماتکز وارمی ؟ نه دوشونیورسکز ؟..

دیمشدی . اوزمان طلعت بکك بکا سویله‌مش اولدیغی سوزلری خاطرلادم . فقط بوذاتله برائتلاف آرامامقده برآن بیله تردد ایتمکسزین :

— خایر ، بویله برشیدن خبرم یوقدر !..

دیدم وَبیلدیکم برحقیقتی کتمه مجبور اولدم . قره‌سعید پاشا یوزیمه دقتله باقدقدن صوکرا بحثی دکیشدیردی وَ بوندن باشقا آرامزده بوایشه دائر هیچ بر سوز تعاطی ایدلمه‌دی ... بو جریانك نره‌دن باشلایوب نره‌ده نهایت بولدیغنی صوکرادن هرکس کوردی ...

بو سقوط مدهش ایدی و هیچ بر طرفده اوفاجق بر اغبرار وانفعالی، بر حرکتی دعوت ایتمه‌دی. یالکز اوفاجق بر آدم بر بوشلق عالمنه قارشی آتوب طوتمش، کویا که مبعوث افندیلرك حسیاتنه ترجمان اولمشـدی !.. بو حادثه کالك معهود فقره‌سنی خاطرلادیر : قوشـك بری کلیسـایه کیروب شـرابلی اکمکدن یمش وصوکرا خاچك اوزرینه قونوب ترسله‌مش. پاپاس ده قوشك باجاغندن طوتوب
– بهی حیوان ! مسلمان قوشی ایسه‌ك نیچون شرابلی اکمکدن یدك؛ خرستیان قوشی ایسه‌ك نیچون خاچه ترسله‌دك؟.. دیمش و باجاغنی چکوب آییرمش !..
مادام که بر تهدید قارشیسنده طاغیلمق ضروری و چاره‌سز ایدی نه ایچون زوالی جاوید بکه آتشـلر پوسـکورتولدی ؛ و مادام که مجلس حق وقانون خلافنده طاغیدیلق ایسته‌نیلیوردی، نه ایچون قراری فراره تبدیل ایتمکدن باشقا برشی یاپیلمادی؟.. بو قاریشیقلغی یاپان آدملرده بر چوق سوء استعماللردن، خطالردن، و افراط پروراـکلردن استفاده ایتمه‌نك یولنی بولمشلردی...

چون تقاضا بر تقاضای رسد
موج آن دریا بدین جای رسد !

أوت ، بودفعه‌ده باشقالری اوردوینی مقصدلرینی تأمین ایچون قوللانمشلردی. بو حال شبهه‌سز بر فلاکت ایدی . فقط – البادی أظلم – دینیلدیکی بی بو حالدن ینه بزلر مسؤل ایدك. – من زرع الفتن حصـد المحن ! – حقیقتنی اونوتمامق لازمدر. انتخابات زماننده اوردوبه وژاندارمه‌یه بر وظیفه تحمیل ایتمك پك فنا ایشلردی. مع التأسف بو حقیقت دوشـونولمه‌دی و اك مشـکل زمانلرده غایت تهلکه‌لی ایشلر یاپیلدی. آرناوودلغك باشـدن باشـه اختلال ایچنده قالدیغی بر سیره‌ده مرکز قوماندانی شهاب بکك پرو پاغاندا یاپمق وظیفه‌سـیله اسـکوبه کوندریلمه‌سی شبهه‌سز بر فلاکتك مقدمه‌سی ایدی و بویله‌ده اولدی...
بو راده ، بر دولت معظمه جنرال قونسلوسنك بکا سویله‌دیکی عبرت آمیز سوزلری خاطرلایورم. اك قورقونچ و تهلکه‌لی کونلرده ایدك. بو ذات سلانیکده دائرهٔ حکومته کلدی و بکا شو سوزلری سویله‌دی :
— بز آوروپالیلر سـیاسـیاته قاریشمایان و دها طوغروسی قاریشـدیرلمایان

بر اوردونك بر قیمت واعتباری اوله بیله جکنه اینانیرز. سز بونی آکلامایور کبی کورینیورسکز. اوردوکز سیاسیاتله اشتغال ایتدکدن و بو درکه یه دوشدکدن صوکرا اونك اتحادجی ویا ائتلافجی اولماسنده هیچ برفرق اولاماز. یعنی بزم نظرمزده بونك بر تفاوتی یوقدر. شو قدار، که بویله بر اوردودن خدمت بکله نیله من... بن بوسوزلری سزك شخصکزه اولان اعتمادمك سوقیله سویله یورم، دیکله مك ویادیکله مه مك سزك بیله جککز برایشدر. فقط مملکتکزك سلامتی اوردوکزك حیثیتی نقطهٔ نظرندن سزه سویلدم وصوك درجه ده رجا ایده رم که... بکه سویله یکز، ضابطانه القاآتده بولونمقدن واز کچسین؛ چوق فنا اولیور. دون آقشام بیاض قله باغچه سنده اونی کوردم؛ أطرافنی برطاقم ضابطلر آلمشدی واوده متصل کندیلرینه آکلادییوردی! فرض ایده لم که، بوآدامللری قازاندکز؛ اوردونك بوتون ضابطانی طبیعی سزك کبی دوشونوب محاکمه ایتمه یورلر. بوراده بعض ذواتی کندیکزه قازانیرکن داها اوته ده باشقا برطاقم آدمللری کندیکزه مخالف ودشمن یاپیورسکز!..

بو آجی، فقط طوغرو سوزدن قلبمك صیزلایوب قاناديغنی طویدم. أوت، بن ده بکا بوسوزلری سویله ین ذاتده بیلیوردق که اوردوده مختلف جریانلر واردی وهرطرف دیکرینك نظر غیظ وعداوتی اوکنده کندی پروپاغانداسنه کرمی ویرییور وشوراده بوراده کیزلی کیزلی اجتماعلر یاپیلیوردی. اتحاد وترقی حکومتنك سلانیکده کی قول اوردوسنك باشنه کتیردیکی قره سعید پاشا مخالف جریانی سوق واداره ایدن أك مهم برعامل ایدی. اوآرالق قابینه نك سقوطی بوجریانلره داها مساعد اولدی وصوکرا هپ بیلدیکمز فلاکتلر توالی ایتدی...

حکومتك کندی قوتی، حق وصلاحیتی، قابلیت حیاتیه سنی ینه کندیسنده، کندی مساعی واجرااتنده آرایه جق یرده بونی اوردوده بولمق ایسته مه سی باشمزه بوقادار دردلرك کلمه سنه سببیت ویردی وما کدونیاده بویوزدن الدن کیتدی. بونلر بوتون بری برینه باغلی حادثه لردر! خلاصکاران جمعیتك تشکلی ایله آرناوودلق اختلالی، بالقان حکومتلرینك اعلان حرب ایتمه لری

وَما كدونیانك ضیاعیله عثمانلی حكومتنك برأفغانستان حالنه سقوطی ... وَحق بوندن صوكرا توالی ایده‌جك فلاكتلر آراسنده پك صمیمی وَحقیقی رابطه‌لر واردر. علاج‌العلیل علیل! دینلر شبهه‌سز پك بویوك برحقیقت‌سویله‌مشلردر. جناب شارع أعظمك

اذا وسدالامر الی غیر أهله فانتظر الساعة

بیانلرینك اصابتی برکره دها تجلی ایتمشدی وَقیامت بوتون فجایعیله، زوال اسلام ایله یوز کوسترمشدی!..

بوتون بواحوال آراسنده‌بزم ناصل اولوب‌ده مملکتده یالکز براوردو اولدیغنه اینانمقلغمز ایضاحی قابل اولمایان غریبه‌لردندر! آوستریا خارجیه ناظری بیله بزم کبی آلدانمشدی... آوروپانك بزم حقمزده‌کی مقاصدی بونقطهٔ نظره کوره باشقا باشقا شکللر آلیوردی. بالقان محاربه‌سنك بدایت اعلاننده «حال حاضرك محافظه‌سی» حقنده یوکسه‌لن برصدانك سائقی بوغفلت وتجاهلده آرامق لازم گلیر... کندیمزی وَزمله برابر بوتون دنیایی بردفعه دها آلداده بیلمش‌ایدك. بونك ایچون اوردومزك درجنـك أول وَحتی جدی بر هزیمته اوغرامقسزین دشمن اوکندن فرار ایتمه‌سی بزی حیرتلره دوشوردی. حالبوکه بوپك‌طبیعی برحال‌ایدی. محمودمختار پاشا کتابنده بونك‌سبلرینی تمامیله‌ایضاح ایدییور. [١]

[١] بالقان حربندن بر آز أول، اوردومزك أركان مهمه‌سندن برذات سلانیك قول اوردوسنی تفتیش ایتمك اوزره اورایه کلمشدی. سوز آراسنده اوردویی نه‌حالده بولدیغنی، یاپدیغی تفتیشدن ممنون اولوب اولمادیغنی صوردم. برآز أول، أحوالك پك زیاده کرکینلك پیدا ایتدیکنه وَبالقـان دولتلریله آرامزده بر حربك قریب‌الوقوع اولدیغنه دائر قونوشیور وَاوصیراده آرناوودلق عصیانك ایالك کونلرنده بولنیوردق. بوحالده صاحب اختصاص برذاتك ویره‌جکی حکمك پك‌معنیدار اولماسی‌لازم کلیردی... اوذات: هیچ برشیدن ممنون‌اولمادم، بزم اوردومزك قیمت حربیه‌سی‌یوقدر! جوابنی ویردیکی زمان حیرتدن کندیمی‌غائب‌ایده‌جك درجه‌یه کلمشدم!.. «آمان، نه‌دییورسکز؟ بوقادار زماندن بری سزلر بواوردویی اصلاح ایله اوغراشمایورمی ایدکز؟ بوفقیر ملتك ویردیکی آلتمش میلیونلق تخصیصات فوق‌العاده نره‌یه صرف ایدلدی؟..» سوزلرندن باشقا برشی سـویله‌یه‌مه‌دم. مخاطبم: «أوت، اوردومزك قیمت حربیه‌سـنی هیچه ایندیرن آرقاده یاپیلان سیاستجیلکدر. بو سیاست اوردونك وَصوکرا بوملتك باعث هلاکی اوله‌جقدر!..» سوزلریله کندی فکرینی ایضاحه چالیشـیوردی. بو ألیم بحث

مشروطیتدن صوکرا اوردو ایچون صرف ایدیلن پاره‌نك حسابنی اللهدن باشقا کیمسه بیلمز. محمود شوکت پاشا ، پك کوزل اداره ایتدیکی بر ناقتیك ایله مجلس مبعوثاندن ایسته‌دیکی قادار پاره قوپاره‌بیلمك یولنی بولمشدی. و کیمسه وطنك مدافعه‌سنه عائد صرفیاتك دکل فائده‌سزلکنی ، حتی ازومندن بالکه بر آز فضله اولدیغنی بیله سویله‌مه‌یه جسارت ایده‌مه‌یوردی. عبدالحمیددن قالان پاره‌لرله برابر استقراضلرله آله کچن میلیونلر هپ اوردویه ویریلدی و اك غریبی شوکه ، نره‌یه نه ویریلدیکنی دخی آکلامق صورمق بیله قابل اولمادی. عبدالحمید زماننده مصارفات عسکریه ناظری سعدالدین پاشا ، استاده

بوقادارله قالدی و اونك دیدیکی‌ده چیقدی. بالقان حربی اوردونك ناصل حاضرلانمش اولدیغنه اك پارلاق بر دلیل ایدی !.. بورایه قادار ایضاح ایدیله‌مه‌یه‌جك برشی یوقدر. عثمانلی اوردوسنك بلغارلره و متفق ماکدونیا حکومتلرینه مغلوب اولماسی پك طبیعی ایدی. یالکز اوردومز حقنده واسع بر وقوف وصلاحیت ایله بومدهش حکمی ویره‌ن ذات ، بالقان حربی زماننده زواللی ناظم پاشانك قرارکاهنده ینه پك مهم بر موقع اشغال ایدیوردی. هیچ شبهه ایتم ، که ناظم پاشا ایلك تعرض أمرینی ویردیکی زمان ، رأیلری آلمایه مجبوریت کورمش اولدیغی ذواتك بری‌ده بنم أسکی مخاطبم ایدی. باشنده بولندیغی اوردونك هیچ بر قیمت حربیه‌سی اولمادیغی حکمنی ویره‌ن بر ذات ، قونیه و آنقره ردیفلرینك اولسون کلملرینی بکلمکسزین غیر کافی بر قوتله بولغار اوردوسنه قارشی تعرضه کچمکلکمزه ناصل طرفدار اوله‌بیلدی؟ بوسؤاله ویریله‌جك جواب بوصوك زمانلرك و بوعصره حاکم اولان ذواتك حالت روحیه‌لرینی میدانه چیقارمق اعتبارلیه پك مهمدر. بر موقع اشغال ایده‌بیلمك ایچون چوق دفعه ، قناعت فکریه و وحدانیه‌یی اونوتمق لازم کلیور !.. عبدالحمید ، بوحالده اولان اوردوسیله شبهه‌سز بویله تهلکه‌لی بر حربه آتیلماز و داها طوغروسی ایشی بودرجه‌یه کتیرمزدی... هرکس بیلیر ، که بالقان اتفاقی بزم سوء اداره‌مزدن ، تدبیرسزلکمزدن حاصل اولدی و ینه کندی ازعانسزلغمزله وجود ویردیکمز آرناوودلق اختلالیله ایلك صوکی حربه طایاندی ... - علاج واقعه پیش از وقوع بایدکرد! سوزی کوریلیورکه سیاساتده و ادارهٔ حکومتده‌ده مهم و قطعی التأثیر براصولدر. عبدالحمیدك خلفلری بیله بیله کندیلرینی مخاطره‌یه قالدیروب آته‌جق قادار جرأت صاحبلریدر: چونکه برمدت داها یرلرنده قالمق و هرایسته‌دکلرینی یاپه‌بیلمك ایچون بویولده جرأتکار اولمق لازم کلیر. اوچونجی ناپولیونده فرانسا أفکار عمومیه‌سنی داها برزمان اویالایه‌بیلمك مقصدیله آلمانلرله تهلکه‌لی برحربی کوزه آلدیرمامشمی ایدی؟.. اونك نتیجه‌سی آلساس لوره‌نك ضیاعی ، بونك صوکی ماکدونیا ایله برابر عثمانلی سلطنتنك آوروپاده ختامی اولدی !.. أکر فلاکت بونکله قالمش ایسه نه‌موطلو..

حساب ویره‌بیلمك ایچون جبنده هر سنه‌نك خلاصهٔ حسابیه‌سنی حاوی اوفاجق بردفتر اولسون بولوندیریبوردی !..

مشروطیتك باشمزه کتیردیکی اوکولماز دردلرڭ بری ده بواستقراضلردر . عبدالحمید ، مدت حکومتنده استقراضدن دائما اوزاق طولاشیبوردی . اونك مسلکی وَفکری ـ یاغمزله قاورولمق ـ ایدی . بو ذاتك استقراضدن بو درجه‌ده قورقماسنده بك مهم سببلر واردی : خدیو اسماعیل پاشانك سوء استعماللری وَمتمادی استقراضلری یوزندن مصرڭ ـ قوندومی نیوم ـ یعنی فرانسزلرله انگلیزلرڭ حکومت مشترکه‌لری آلتنه کیردیکی زمان بزدن چوق اوزاق دکلدی . سویش قنالنك رسمهٔ کشادنده وَیالکز برکیجه‌ده اون سکز میلیون فرانق اسراف ایده‌ن برآدمك صوکرا کندیسندن پاره دیلنمه‌یه مجبور اولدیغنی وَ ـ مضایقهٔ خزینه‌دن طولایی ـ آنجاق اون بیك لیرا قادار برپاره آله‌بیلدیکنی خاطرلامامق قابل دکلدی . یالکز صوڭ زمانلرده برتوحید دیون معامله‌سی اولدی ... بو تفصیلات بزه عائد دکلدر ؛ بز یالکز مشروطیتك متمادی استقراضلرله بزی آوروپالیلره محکوم ایتدیکنی سویله‌مك ایسته‌یورز . استقراض مسئله‌سی آلدیغمز پاره‌یی ـ نه کبی مشکلاتله وَ ناصل فداکارلقلرله ـ دفترمزه ایراد وَیا مصرف قید ایتمك آراسنده‌کی فرقه راجعدر . دیون عمومیه بودجه‌سی اون بش میلیون لیرایه بالغ اولدوقدن صوکرا بلکه استقراضلرڭ فائده‌سی داها أیی آکلاشیله‌بیلیر . بزم یاپه‌جغمز شی ـ یورغانمزه کوره آیاغمزی اوزاتمق ـ ایدی . یوللر وَشمن‌دوفرلر یاپمق ایچون باشقا مملکتلردن پاره آرایه‌بیلیردك ؛ فقط بونك ده هنوز زمانی دکلدی . شهرأمانی بیله تورکیا ملی بانقاسندن آله‌بیلدیکی برمیلیون کسور بیك لیرایی همان کاملاً مأمورلرینك معاشلرینه ویرمش ایدی !... آوروپادن پاره دیلندکجه حیثیت واعتبارمزی آلدیلر وَفضله اوله‌رق بزی ده خائب وخاسر براقدیلر ...

*
* *

هرملتك شخصیتلری ، صفات فارقه‌سی ، قابلیتلری واردر . خسته برآدمك تداویسنده مزاجلڭ ، وراثتك تأثیرلرینی دوشونمك ناصل لازم ایسه بر خلقك

ادارەسندەدە اونك اعتیادلرینی ، مزاج وخلقتنی نظر اعتبارە آلمق ایجـاب ایدەر. شرقك آقینجی وَیغماکر ملتلری معنویات ایلە، حس وظیفە ، محبت وطنیە وَسودای ملیتلە یوروەمزلر. اونلری یوروەدەن وَقوشدیرەن آرقالرندەکی قوتلر وَشخصـیتلردر . شرقك تاریخی چنکیزدن ، آتیلادن ، هولاکودن ، تیموردن ، یاوزدن ، یلدیریمدن ، نادر شاهدن ، شـاه عباسدن ... عبارتدر . قایی تورکمنلرندن ، اوفاجق برعشیرتدن بویوك برملت ودولت میدانە کتیرەن أرطغرلك اوغلی ایدی. بورادە برملتك تاریخنی وَدور استیلاسنی یاپان بر ایکی پادشاهدر. شرقك حیات و فعالیتی آرتوب آزالدیغی دورەلردە سـائق اولان تأثیراتی ملتلرك کندیلرندن زیادە باشلرندە اولان شخصیتلرك أوصاف وقابلیتلرندە آرامق طوغرو اولور. شرقك طوکوق سماسندە پارلایان برقاچ ییلدیز واردر؛ اورادەکی طبیعتك ، انسانلغك طالعی وَمقدراتی اونلرە تابعدر وَهرحکم وتأثیر اونلردن کلیر . . . بونك ایچوندر،کە حق حکومت وحاکمیتك ملتە انتقـالی اوکولماز فلاکتلرە یول آچدی . دنیـانك باشـقا یرلرندە ــ حاکمیت عامە ــ نظریەسندن آکلاشـیلان معنا بزدە ــ تحکم عوام ــ شـکلندە تجلی ایتدی . بوسفالت وهزیمتی‌دە انقلابە مدیونز!.. حال آشنا اولان برچوق ذوات بوممالکتك مشروطیت ادارەدن ، حاکمیت ملیەدن ... زیادە ــ عادلانە بر اسـتبدادە ــ محتاج اولدیغنی سویلەیورلر . شرقك حاکملری آراسـندە وَبوصـوك زمانلردە ــ عادلانە استبداد ــ اصـول ادارەسنی موفقیتلە تطبیق ایدەبیلن أفغانسـتان حکمداری مرحوم عبدالرحمن خان ایدی . عدل ایلە ظلم آراسندەکی تناقضی تألیف ایدەبیلن شرقدە انسانلری أك أیی برطرزدە ادارە ایتمك فن وصنعتنك بوتون اینجەلکلرینە واقف بر بویوك فیلسـوف وَحکیم نبض آشـنا . . . عد ایدیلمك لازم کلیر. دەرین برجهل وتعصب ایچندە یوبان اولان، انسـانلغك أك بسیط وَابتدائی حقلرندن ، وظیفەلرندن غفلت کوسـتەرەن ملتلری کندیلرینە صـاحب ایتمك ، ارادت ومقدراتی کندی ألرینـە ویرمك پك تهلکەلی بر اویوندر . حضرت عاکف بوفلاکت وَسفالت أخلاقی شوسوزلرلە آغلار..

أی، بوطوپراقده برر نعش پریشان بیراقوب
یوکسه‌لن، موکب أرواح! صاقین أرضه باقوب،
صانمایك: شوق شهادتله جوشان برقان وار..
بزده لشدن دها حسسز دها قوقمش جان وار!
باقمایك، هم توکوروك چهرهٔ مردارمزه!
توکوروك: بلکه بر آز طوینغو کلیر عارمزه!
توکوروك جبههٔ لاتیدینه شرفك، توکوروك!
قوشقولانسین، کورەلم، غیرتی خلقك، توکوروك!

آنقره محاربه‌سنده و یلدیریمك کوزی اوکنده اوردوبی و مملکتی براقوب صاغدن و صولدن قاچان بر شهزاده ایله بر صدر أعظم ایدی!.. بوندن تقریباً بش عصر صوکرا، تورك اوردوسی بلغارلرك اوکندن قاچدیغی صیراده قیصریلی بر نفر، نه‌ایچون قاچدیغنی و نره‌یه کیتدیکنی صوران برضابطه — آدم سن‌ده! قیصری اوواسی بنم نه‌مه‌یتشمز!.. — دییوردی. بش عصر بو مملکتك روحنی دکیشدیره‌مه‌مش ایدی. ملتك قابلیت واستعدادینی بیلن آدملردن محرومیتمز بزی خاطر وخیاله کلمه‌ین فلاکتلره کوتوردی. حقی پاشا بیله بیان‌نامه‌سنی اوقورکن سوپورکه صوپاسندن بحث ایدییور و «أکر وظیفه‌مزی یاپمایه‌جق اولورسه‌ق بزی سوپورکه صوپاسیله قوغارسکز!..» دییوردی. یازیق، که دیدیکنی یاپمق قابل اولمادی...

أوەت، بوخلقی یوروتمك ایچون آرقاده برقوت لازمدی. بوقوت اهمال ایدلدی و أك بویوك بر فلاکت اولمق اوزره سوز آیاغه دوشورولدی. هرأمر وحکم آشاغیدن کلییوردی. مافوقك مادوننی یاننده هیچ برموقعی قالمامشدی. حلبدن یمنه سوق ایدیله‌جك برطابوردن بر ملازم — «بن هیچ برطرفه کیده‌مم!» — دییه باغیرییوردی. قوماندان اولان ذات بوآدمه نه‌یاپه‌بیله‌جکنی شیفره‌لی تلغرافله محمود شوکت پاشادن صوردی و اونك درحال توقیف ایدلمه‌سی أمرینی آلدی. فقط زواللی قوماندان، کندی ناموس وحیثیتندن قورقدیغی ایچون، طابورك آن حرکتنده قادار بوآدمی توقیفه بردورلو جسارت ایده‌مه‌دی!..

بولغارلره اعلان حرب ایدلدیکی کون ، حربیه نظارتنك محاکات دائره‌سنده غریب بر محاوره جریان ایدییوردی : أعضادن بر ذات ، اعلان حربدن أول حربیه ناظرینك کندی دائره‌لرینك رأیی صورمامش اولماسنه اعتراض ایدییوردی !.. بو سوزلر بالطبع تبسملرله قارشیلاندی وَ محاکات دائره‌سنك أرکان حربیهٔ عمومیه اولمادیغی بوذاته اخطار ایدلدی. فقط أرکان حربیه‌دن زیاده اوردونك حالنه واقف اولان اوذات محترم یرندن فیرلامش وَوحشی بر بلاغتله دیمشدی که :

— خایر ، أفندیلر آلدانییورسکز !.. حربیه نظارتی بالقان حکومتلرینه قارشی اعلان حربی کوزه آلدیردیغی صیراده بزمده رأی ومطالعه‌مزی صورمایه مجبور ایدی. بونك تقدیر ایدلمه‌مش اولماسنه تأسفلر ایده‌رم. بر اوردویی حربه سوق ایده‌ن سائقلر ایچنده ـ قیمت أخلاقیه ـ نك پك بویوك أهمیتی واردر وَبوقادار مهم بر مسئله‌ده بیان مطالعه ایده‌جك دائره‌ده بوراسیدر .... بر اوردو، که یانجی محمد اسمنده بر باش چاووش چاناق قلعه‌ده طوپلانان بر احتیاط قول اوردوسنك طاغیلماسنه سببیت ویرر وَبونی یاپانلر جزاسز قالیرسه ... براوردو، که یوزباشیلر طابورك بیکباشیسنی چادیرینه حبس ایده‌رك أطرافنه نوبتجی قورلر وَبونی خبر آلوب قوشان آلای قومانداننك اخطارلری (؟) اوزرینه ـ اویله ایسه بزه مساعده ایدکز ، برکره ملازملرله استشاره ایده‌لم ، باقه‌لم نه‌دیرلر ! ـ جوابنی ویریرلرسه ... بر اوردو، که آلای مفتیسی ... بش آلتی نفرله باصقین ویریرسه ... بر اوردوکه ....

بوألیم وقوعات توالی ایدییور وَبرآز أول بوذاتی تخطئه ایده‌ن آرقاداشلری اوکلرینه باقییورلردی !.. طبیعی بویله براوردو دکل بولغارلرله... تومبوقتولیلر، هوتانتولر وَیا پاتاغونیالیلرله بیله بوی اولچوشه‌مزدی !.. عسکرلك عالمنده اطاعت دینیلن شیئك آدی بیله ایشیدیلمه‌یوردی وَبویوزدن اوردونك قیمتی ، اوچ دورت عصردن بری دشمن اوکندن قاچمایه آلیشمش وَآنجاق آرقاده‌کی بر قوتله دوشه قالقه یورومش اولان یکیچری اوردوسندن پك زیاده دکلدی . تاریخك بر تکرردن عبارت اولدیغنی بوراده‌ده کورییور ایدك !..

اعلان حرب ایدلدیکی کون ، محاکمات دائره‌سنك ناصل نازك و مهم بر وظیفه ایله علاقه‌دار اولدیغنی غافل آرقاداشلرینه آکلادان بوذات ، بولغارلرك چتالجه خط مدافعه‌سنی زورلادقلری کونلرك برنده ایدی . بنی کوردی و دیدی که :

— سزه بر شی صوره‌جغم : بو اوردونك مغلوبیتی شبهه‌سز بر فلاکت اولدی. فقط غالبیتی‌ده بر فلاکت اولورمی ایدی ؟

— اوت ، دیدم ، شبهه‌سز !.. بوده باشقا شکلده بر فلاکت اولور ! عجملر — زنده بلا مرده بلا ! دیرلر ...

او زمان مخاطبم دیدی که :

— پك أعلا ، سزده بنم کبی دوشونیورسکز ، فقط فلاکتلرك هانکیسی داها الیمدر ، اونی‌ده سویلرمیسکز ؟..

— حقکز وار ، نه دیمك ایسته‌دیککزی آکلایورم . شبهه‌سز سزده ایکنجی طرزده‌کی فلاکتك داها مزعج و داها أزیجی اولدیغنی سویله‌مك ایسته‌یورسکز !.. نه‌یاپالم قضایه رضا !..

دیمش آیریلمشدم ...

اعلان حربك ایلك کونلرنده ایدك. اوردویی حربه حاضرلامقله وظیفه‌دار اولان و مهم بر موقع اشغال ایدن برذاته کوپری اوزرنده ملاقی اولمش و :

— آرتق بکله‌دیککز زمان کلدی . شیمدی باقالم نه یاپه‌جقسکز ؟..

دیمشدم . مخاطبم هیچ دوشونمکسزین و بر محاکمه یوروتمه‌یه بیله لزوم کورمکمزین :

— بو اوردو حرب ایده‌مز !

جوابنی ویردی ... اوزمان بوتون دنیانك أطرافمده دوندیکنی و اوزرمه ییقیلوب بنی أزه‌رکبی اولدیغنی دویدم و دیدم که :

— اوت ، پاشا حضرتلری سوزکزه ایناثیرم و بویله بر حکم ویره‌بیلمك ایچون بو اورودوده پك مهم بر موقعکز ، واسع بر اختصاصکز اولدیغنی بیلیرم.. فقط ، سز بوحقیقته یا پك اسکیدن بری ، یعنی محمود شوکت پاشانك مجلس

مبعوثانه کلوب : — أفندیلر، دوشونه‌میکز ویرکز، أطرافنز دشمنلرله محاطدر وَبونلر مملکتمزه هجوم ایتمك ایچون مترصد فرصتدر . بن بو وطنی مدافعه ایده‌جك اوردویی حاضرلایوردم . ویرکز ، وطنکز وَاوردوکز ایچون هیچ برفداکارلقدن کیری طورمایکز !.. — دیدیکی وَ بو فقیر ملتدن میلیونلری یوکله‌نوب سزه کوتوردیکی زماندن بری واقفسکز وَیاخود بمله برابر سزده بوحقیقتی دون اوکرندکز !.. أکر اوردونك حرب ایده‌مه‌یه‌جك بر حالده اولدیغنی أسکیدن بری بیلیور ایسه‌کز ، شیمدی حربیه نظارتنه دکل میدان سیاسته کیدکز؛ أکر داها دون اوکرنه‌بیلمش ایسه‌کز، اوزمان‌ده کندیکزی قالدیروب شورادن دکیزه آتیکز !..

دیدم وَاورادن آیریلدم . ذاتاً اوکونلرك نقراتی ، بوتون آغیزلرده دونن مدهش بر حکمی :

— بز محاربه ایده‌مه‌یز !

سوزلری ایدی ... أرکان حربیه ضابطلری ، قوماندانلر بواوردونك حرب ایده‌جك برحالده اولمادیغنی سویله‌یوب طوریورلردی وَدیدکلری مع التأسف طوغرو ایدی . سیاستجیلك ، فرقه‌جیلق بوقوتی پارچالامش ، آیرمش وَقوپارمشدی . تورك ملتی کبی تورك اوردوسی‌ده بربرینه دشمن عناصردن تشکل ایدییوردی . بوفلاکتدن أك زیاده مسئول اولان محمود شوکت پاشا ایدی : چونکه کندیسی داها ایلك کونلرده اوردونك سیاستجیلکدن قورتاریلماسی لزومنی آکلامش کبی کورینیوردی . اونك اثرنه‌ده سویله‌دیکی نطقی خاطرلایانلر اونی شبهه‌سز بزدن داها زیاده قباحتلی کورورلر . دیکر طرفدن یکی عثمانلی حکومتنك أسکی دوستلرندن بعض ذوات‌ده فرقه‌جیلغك عسکرلك عالمندن اوزاقلاشدیرلماسی لزومنی أك صمیمی برلسانله کندیسنه آکلاتمشلردی .

محمود شوکت پاشا انقلابی متعاقب مارەشال فون درغولتزه کوندردیکی مکتوبلرك ـ بونلر کندیسنك وفاتندن صوکرا طنینده نشر اولونمشدی ـ برنده عیناً شوسوزلری یازییوردی :

« عثمانلی ضابطلری خصوصیله اوچنجی قولاردوده کیلر بوکون عثمانلی اتحاد »
« وترقی جمعیتك أعضاسندندرلر. بویله اولیق لازمکلیوردی. زیرا بوقاریده ده »
« بحث ایتدیکم وجهله مشروطیت بشقه درلو جبراً استحصال اولنه مازدی . »
« فقط مادام که آرتق مقصد حاصل اولشدر ، اردوده کی اطاعت عسکریه یی »
« اخلال ایتمه مك ایچون، ضابطان بوندن بویله سیاست ایله اشتغال ایتمه ملیدرلر. »
« بونکله برابر ینه متیقظانه حرکتدن کیری طورمامالیدرلر . چونکه »
« وجوده کتیردکاری أثرك وَ ادارهٔ سابقه طرفندن تکرار محو وخراب »
« ایدلمسی بعیدالاحتمال دکلدر ... »

بورادن صوکرا مارەشالك سوزلری کلیور وَ دییورکه :

« محمود شوکتك بحث ایتدیکی مقصد سیاسیات ایله اشتغال ایتمه ملری ایچون »
« هیئت ضابطانه اجرای تأثیر ایتمه ی رجا أیلمسی ایدی . همان عینی کونده »
« کندیسنه یازدیغم جوابده بو آرزوسنی برینه کتیره جکمی سویلدم. چونکه »
« بنده تماميله عینی فکرده بولنیورم . وعدمی برینه کتیرمك ایچون »
« بومسئله یه دائر مقاله یازدم. براینده کی عثمانلی سفیری ایله قیصه برمذاکره دن »
« صوکره مذکور مقاله شرقده أك زیاده منتشر ومعتبر اولان (نویه فرایه »
« پرەسه) غزته سنده نشر ایدلدی . معلوم اولدیغی وجه ایله مقاله ده ، »
« هیئت ضابطانك وضعیتی بزده اولدیغندن بسبتون بشقه برماهیتی حائز »
« بولندیغی ، چونکه ضابطانك عدداً دولت عثمانیه داخلنده یکانه برافکار »
« منوره أصحابی طبقه سی تشکیل ایتدیکی وَ مملکتده برحرکت فکریه وَ سیاسیه »
« آنجق اونلر طرفندن ظهوره کتیریله بیله جکی موضوع بحث ایدلمشدی . »

بوسوزلر پك واضحدر وَ هر دورلو ترددلری وَ شبهه لری برطرف ایتمه یه کافیدر...
محمود شوکت پاشا سوق تصادفله بومملکتی قورتاره بیله جك برموقعه قادار یوکسلمشدی. بوایشی کوره مه دی وَ بوکا ضعف فکری ، ترددی، کندی قوت وَ قابلیتندن شبهه یه دوشمه سی ـ که بونقیصه یه داها برچوق کیمسه لر نزدنده تصادف ایدییورز ـ مانع اولدی. قوصوه انتخاباتنك تأمینی ایچون استانبول مرکز قوماندانی اولان میرآلای شهاب بکك اسکوبه کوندرلمه سنه موافقت ایدەن برحربیه ناظری ألبته أیی برایش یاپمش اولمایوردی . اوردوده ایکنجی

وَبلکه اوچونجی درجه‌ده برر موقع اشغال ایده‌ن ذواتك ، هرناصل برسببله اولورسه اولسون ، والیلکلره تعیین ایدلمه‌لری عسکرلر آراسنده ناصل فنا احتراصلره ، محاسده‌لره باعث اولدیغی میدانده ایکن محمود شوکت پاشانك بونی کوره‌مه‌مش اولماسنه احتمال ویریله‌بیلیرمی ؟.. کامل پاشا قابینه‌سنك اسقاطی اوزرینه یرینه کلن محمود شوکتك ایلك سوزی — بولغارلرله حرب ایده‌مه‌یز ! — اولمشدی . نه‌غریب وَنه شایان عبرت وانتباه استهزای طالعدر، که اڭ مشکل برزمانده اوردوسنك باشنه کلن بوذات، کندیسی ایچون بوتون امیدلرك محو اولدیغنی کوریبور وَرقیبی کامل پاشانك یاپمق ایسته‌دیکی شیدن ، یعنی صلحی قبول واختیاردن باشقا هیچ بر ایش یاپه‌مامق اضطرارنده قالیوردی !.. او، بوحالك نه‌قادار مدهش برأخذنار اولدیغنی دوشونه‌مه‌یه‌جك بر آدم دکلدی ؛ بالعکس پك حساس ، صوڭ درجه‌ده ذکی ایدی . فعالیتی ، حمیت شعارلغی بزم تقدیراتمزڭ پك فوقنده‌در . فقط ، اونك ضعف قلبندن ، ترددندن برچوق فنالقلر کورولمش اولدیغی‌ده سویله‌مکدن کیری طوره‌مام . صوڭ زمانلرده ، یعنی ماکدونیا محاربه‌سندن برآز أول اوردوده بری برینه معکوس ومخالف جریانلر اجرای تأثیره باشلامشدی . خلاصکاران نامی آلتنده برطاقم ضابطان برجمعیت خفیه تشکیل ایتمشلردی . روم ایلیده بواوردولرك باشلرنده طوران بعض قوماندانلرك بوجمعیت أرکانیله پیدای مناسبت ایتدکلری هرطرفده واضحاً کوریلیوردی . محمود شوکت بوتون بوایشلره قارشی قیدسز وَتدبیرسزطوردی وَاڭصوکرا استعفاسنی‌ویرمکله کندیسنی قورتارمق‌ایسته‌دی . اونك آیریلماسندن برکون صوکراده سعید پاشا حکومتی باشقا أللره براقمایه مجبوریت کورمشدی ...

ماکدونیا محاربه‌سندن برآز أول وَمشروطیتك اعاده‌سندن برقاچ سنه صوکرا أحوال بومرکزده ایدی . هرشیئی طوتان ، هریرده برموازنه بولان برقوتك ضیاعی اورتالغی آلت اوست ایتمشدی ... أڭ طوغروسی، مملکت انقلابه حاضرلانمامشدی . خلق عبدالحمیدڭ طاقتسوز مظالمنه قارشی مظهر عدالت اوله‌جقلری امیدیله کندیلرینه کتیریلوب ویریلان مشروطیتی، نه‌اولدیغنی

بیلمه‌دکلری حالده، آلمشلردی. کتیریلن شی‌ده آوروپا طرز اداره‌سنک قابا طاملاق برنمونه‌سی ایدی و بومملکتک اعتیاداتیله، ایمان وقناعتیله، أخلاقیله هیچ برارابطه‌سی یوقدی. بویله اولدیغی ایچوندر، که سیاسی احتراصلرله، فرقه منازعه‌لریله بوزیلوب کیتدی. ذاتاً دائمی برمجادلهٔ حیات، اك آچیق تعبیریله بر «أتمك غوغاسی» هرایشده میدانه چیقان نفاق وشقاق، سفالتلر، فلاکتلر... صوکرا دەرین بر جهل وغفلت... آراسنده بوطرز اداره‌دن نه‌قادار أییلکلر کوریله بیلیردی؟.. ایلك مشروطیتی بومملکتده مدحت پاشادن باشقا کیمسه ایسته‌مه‌مشدی. سابق باش مابینجی لطفی بك، طنین ایله نشر ایتدیکی برسلسلهٔ مقالاتده، زواللی مدحت پاشانک کندی آرقداشلرندن نه‌قادار مشکلات کوردیکنی بوتون جالب عبرت وانتباه تفصیلاتیله بزه آکلاتدی... بوندن او دورك روحنی، فکر وقناعتنی، سائقلرینی عبرتله کوردك و آکلادق. اوزماندن صوکراده تبدلات دوران و تحولات أعصار وأزمان ایله بومملکتک نه‌قادار دکیشه بیلمش اولدیغنی دوشونه بیلیرز. بدبخت محمود شوکت پاشا بیله مارشال فون درغولتزه یازدیغی مکتوبده:

« سزه قارشی بیوك برحس حرمت پرورده أیلین طلبه‌کزك أسکی تورك »
« حکومتی، ادارهٔ مستبدهٔ مشئومه‌یی ترك وشروطیتی قبوله مجبور »
« ایتدکلرینی ذات عالیکزه تبلیغ ایله کسب شرف أیلرم. »

دیدکدن صوکرا، شوسوزلری علاوه ایدییوردی:

« عثمانلی ملتنک مشروطیت ایله اداره اولنه‌جق قدر هنوز کماله ایرمدیکنی »
« تصدیق أیلرم. فقط تورکیه أحوالنه واقف اولان برکیمسه، سرای »
« حکومتنک استعمال ایتدیکی دسایس وولی عهد ایله بالجمله عثمانلی أعضای »
« خاندانک تماماً محبوس برحالده بولندیرلرندن دولایی برکون احراز »
« ایده‌جکلری موقع عالی ایچون لازم اولان تعلیم وتربیه‌یی اکتساب »
« ایده‌مدکلری نظردقته آلنه‌جق اولورسه هرایکی اصول حکومتی یکدیکریله »
« مقایسه ایدوب مشروطیتك هرحالده ادارهٔ مستبده‌دن دها زیاده وطنی »
« تخلیص ایتمکه قابلیتی اولدیغنی تصدیق ایده‌جکنده شبهه یوقدر. طلبه‌کزك »
« اجراآتی بوسببدن شایان تقدیردر. »

وقوعات محمود شوکت پاشانك ویردیگی حکملرده نه‌قدار اصابت ایتمش اولدیغنی کوستردی... اورمان، تورکیاده و ایرانده مشروطیتك اعلانندن شبهه‌لره‌دوشن شماخیلی طاهر زاده شاعر صابر :

شاد اولایك أی سویکلی مات وکلاسی
عثمانلیده جاری اولا قانون أساسی !
قانون أساسی دیمه ! ایرانلی عزاسی
ایرانلیلارك باشلارینك قانلی بلاسی
اوغلانلاری اولاش آنالار ماتمی ، یاسی
دیرلرسه سیزه وار بوایشك صوکره صفاسی
آلدانمایك ، آلدانمایك ألمی سور سیز
ایرانلی کبی یانمایك ألمی سور سیز !

دیمشدی !.. شاعر صابر حال وطبیعت آشنا اولمقده ، شرقك روحنی بیلمکده شبه‌سز بزم انقلابجیلردن چوق ایلری ایدی . داها یوقاریده‌ده سویله‌مشدم : هرقومك کندی طبیعت وخلقته عائد صفتلری واردر . مملکتلری اداره ایله مکلف اولانلر بونی دوشونمك مجبوریتنده‌درلر . تورك ـ موغول قوملرینی آوروپالیلاشدیرمق أملی ساخته‌کارلقدن ، قوری برتقلیددن داها ایلری کیده‌مزدی . بوملتلرك سعادتلرینی کندی موجودیتلرندن، طبیعتلرندن تظاهر ایده‌ن قابلیتلرده آرامق لازم کلیردی . تنظیماتجیلرك‌ده یکی انقلابجیلر کبی بونی دوشونمه‌مش اولدوقلرینی بوکون پك آجی تجربه‌لرله ، حیبت وخسرانلرله کوروب آکلادق . فقط کیری‌یه رجعته امکان قالمادی و بوتون یوللر قاپاندی . شیمدی یا عقلمزی باشمزه طوپلایوب یورویه‌جکز و یا طرافمزی صارمش اولان دشمنلرك بی‌أمان غیظ وعداوتلری ، رقابت و احتراصلری قارشیسنده استقلال ملیمزی غائب ایده‌جکز ... [١]

استبدادك ظلملره و ظلمتلره وجود ویردیکی کونلرده اعادهٔ مشروطیتله بوتون بوفنالقلرك برطرف اوله‌بیله‌جکنه هپمز اعتقاد ایدیوردق . بن بونك

[١] داروین ، قومشولری قدار سرعتله تکامل ایده‌مه‌ین بر جنس ذی‌حیاتك محکوم فنا اولدیغنی بوتون أسباب ودلائلیله آکلادیر !

عکسـنه قائل اولان بعض ذواته ملاقی اولمشـدم . اونلر مشروطیتك مملکتی پارچه‌لایه‌جغنی سویله‌یورلردی . اعلان مشروطیتی متعـاقب ـ عثمانلی ملتنك مشروطیت ایله اداره اوله‌جق قدر هنوز کماله ایرمه‌دیکنی تصدیق أیلرم ....ـ سوزلرینی سویله‌ین محمود شوکت پاشاده اونلرك اعتقادنده کوریلیوردی. بودوربین وَعاقبت أندیش ذواتی بویله معکوس برطرزده دوشوندیره‌ن ، مملکتك فکراً وَروحاً برانقلابه حاضرلانمامش اولماسی مطالعه‌سی ایدی . اونلر ، غیرمتجانس بر کتله‌ده مرکز ثقلتك تعیین ایدیله‌مه‌یه‌جکی حقیقت مبخانیکیه‌سنه واقف کورونیورلردی . بوحقیقت وقتیله‌دوشونولمش وَاوکا کوره برقوشه‌ده‌راسیون تشکیلی وَعدم مرکزیت اداره‌نك قبولی کبی تدبیرلره مراجعت ایدلمش اولسه ایدی عجبا نتیجه ینه‌بویله‌می اولوردی؟.. بونلر شایان‌تأمل مسئله‌لردر. نه‌چاره که یك ألیم احتراصلرك، شخصی‌منفعتلرك جوشوب‌طاشدیغی‌بحران زمانلرنده حدی برشی دوشونـله‌مه‌دی ... بز ، بودولتك بر صدر أعظمنی « مملکته اتحادجیلر حاکم اوله‌جغنه بلغارلر کلسـین ، داها أیی اولور ! » دیرکن کوردك ! بوذات وطننه ، ملیتنه قارشی برجرم مشهود حالنده یاقالانمشـدی . بلکه اونك تورك اولمایوب بر آرناوود اولدیغی اعتراض مقـامنده درمیان ایده‌نلر بولونور . شوقادار، که آرناوودلرك ، عربلرك ، کوردلرك ، لازلرك، تورکلرك ... بوتون بوعناصر ملیه‌نك کندی موجودیتلرینی تأمین ایتمك وَخارجه قارشی‌داها قوتلی اولمق ایچون بر مرکز سـیاست أطرافنده طوپلانمالری لازم کلزمی ایدی ؟ بررجل حکومتك أك بویوك وظیفه‌سی بو یله معقول بر سـیاست تعقیبی اولمالی ایدی. سنه‌لرجه صدارت موقعنی اشغال‌ایده‌ن برذاتك بوقادار بسیط برحقیقتدن غافل‌اولدیغنه‌ویراحتراصه مغلوباً کندی‌وَقومی ایچون حال‌ذلت وأسارتی‌ترجیح ایتمك ایسته‌یه‌جکنه احتمال ویریله بیلیرمی ؟.. أفرادینك وَ عنـاصرینك بربرینه ضمان وکفالتی اولمایان ملتلرك پایدار اوله‌بیلدیکی نره‌ده وَ نه زمان کورولمشدی؟ صدر اعظملری بیله بالقوه جنایتلر ایقاعنه سـوق ایده‌ن بو احتراصلر نره‌دن کلیوردی ؟ بوتون بو شـیلری دها أول دوشونمك وَچاره‌لرینی آرامق لازم کلیردی. مشروطیتدن صوکرا ایش‌باشنه کلنلر بورالردن غفلت کوسترمشلردی؛

وَ بلکه بو غفلت و تجاهلك سوقیله کندیلری‌ده مخالفلرینه قارشی بویله فنا وَ تهلکه‌لی احتراضلره قابیلمشلردی ... تورکیا انقلابنك تاریخی تجربه‌سزلك، اعتماد نفس، اك واضح حقیقتلردن غفلت ... کبی بر قاچ سوزله خلاصه اولونه‌بیلیر ...

حریتك اعلانیله برابر بوتون آغیزلر نفرت، غیظ وعداوت قوصدیلر. هر کس باشقاسنی اتهام و تزییل ایله حیثیت و اعتبار قازانمق ایسته‌یوردی. عبدالحمیدك سقوطی، عانی جاسوسلغك بر طرف اولماسی باشقا طرزده‌کی رزائله مساعد زمین حاضرلادی. مملکتی، کوپکسز بر کوی کورەنلر ایسته‌دکلری کبی یوروییوب طولاشیورلردی. بر فنالق کیتمش وَ فقط یرینه بر آیلك کلمشدی. بر طرفدن‌ده غزته‌لر ایکرنج نشریاتلریله مملکتی فساده ویرییورلر وَ بو بیچاره خلقی غفلتلره، ضلالتلره سوروکله‌یوب کوتورییورلردی. حاکمیت ملیه‌یی تمثیل ایدەن مجلس مبعوثان بیله بو جریانه قاپیلمقدن کندینی قورتاره‌مایوردی. کفرلر، تشنیعلر، تحقیرلر، مضاربه‌لر، توقاتلر هر طرفدن یاغییوردی !..
بویله بر سفالت وَ فلاکت أخلاقیه ایچنده پویان اولان مملکت کویا بر تجدد وَ انقلاب کورمشدی ! بوتون بو أحواله باقانلر آتیدن بحق یأس ونومیدی‌یه دوشمشلردی. عبدالحمیدك ظلم وتهدیدی آلتنده پایدار اوله‌بیلان جعلی وَ صوری بر سکون و حضور شیمدی فیض حریتله، سربستی کلام و مطبوعات ایله وَ اختلاف نامی آلتنده شقاوته وَ اختلاله تبدل ایتمشدی ... حیات اجتماعیه‌نك اولمادیغی بر مملکتده آشاغی وَ یوقاری طبقه‌لر آراسنده بر رابطه آرانیله‌ماز. عوام طاقمی داها یوکسك طبقه‌یی دینسزلکله، حسیات دینیه‌ده مبالاتسزلقله اتهامه آلیشمشدی. یوقاریدن آشاغی طوغرو دائما بر نظر استحقار ایله باقیلیوردی. سز بوکا عناصر عثمانیه آراسنده‌کی اختلاف أفکار وآمالی، بویله بر مملکتك اداره‌سنده‌کی مشکلاتی، حکومتك عجز وضعفنی ... ده علاوه ایدکز، او زمان مملکتك نره‌یه طوغرو کیتدیکنی کوره‌بیلیرسکز !. داها یوقاریده حاکمیت ملیه‌نك تحکم عوام شکلنی آلدیغنی سویله‌مشدك. بوده برچوق أسافل و أجلافك مملکتده أهمیت قازانماسنه باعث اولدی وَ أسکی دورك فهیم

پاشالرینه، شامل پاشالرینه ... رحمت اوقوده‌جق برطاقیم اشقیا میدانه چیقدی.
حمال‌باشی کریم آغا سلانیکده اجرای حکومت ایدییور وَ هر طرفدن تشویقلر
وَ آلقیشلر کورییوردی. قاچاقجی وَ قاتل اولمقدن باشقا بر مزیتی اولمایان
عبیدو حبسخانه‌دن چیقاریلدقدن صوکرا أدرنه‌یه قدر بر سیاحت یاپییور
وَ اورادن بیروته یازدیغی بر تلغرافده عثمانلی اوردوسنک حال و وضعیتنه
دائر بیان فکر و مطالعه ایدییوردی !.. بر چوق یرلرده أسکی دورك
بقیة‌السیوفی اولان متغلبه مشروطیت حکومتنده‌ده کندیلرینه بر موقع
تأمین ایده‌بیلیورلردی. دولتك، وطنك منافع عالیه‌سی بویله آدملره تودیع
ایدلمکده ایدی. قومیته‌جیلغك بوایکرنج شکلی هر یرده نفرتله کوریلیوردی ...
بر اختیار قادین بکا بر کون :
— آه! قهر اوله‌سی عبدالحمید ! آه غدار، خائن! اونك یوزندن بوحاله
دوشدك !..

دیمشدی. بن‌ده :
— أوت، والده؛ چوق طوغرو سویله‌یورسین! ألله قهر ایتسون!
جوابنی ویردم وَ هر ایکیمز بو نقراتی تکرار ایدوب طورییوردق، که
قادین بردن بره مقامی دکیشدیروب :
— اوغلم! سن‌ده بن‌ده سویله‌یورز؛ فقط ظن ایده‌رم، که هر ایکیمزك
سوزلرمز آراسنده پك بویوك بر فرق وار ... بن ألله قهر ایتسون دییورم،
چونکه مملکتی حسن اداره ایده‌مه‌دی وَ بو یوزدن هم کندیسنی هم‌ده بزی
مقهور وپریشان ایتدی. مملکتده بر طاقم بایاغی آدملرك أللرنده قالدی...
دییوردی. — آمان خانم، نه سویله‌یورسین ؟
دیه‌جك اولدم. قادین تعریف اولونماز برشدتله سوزه باشلادی وَ دیدی :
— اوغلم، کندیکه کل، سنك عبدالحمید دیدیکك سلطان ابن سلطان
ابن سلطان ابن سلطان ... ایدی؛ نه‌چاره که کندینه یاقیشمایه‌جق ایشلر یاپدی
وَ بزی‌ده بویله آدملرك أللرینه براقدی ... أیواه! أیواه!..
بن بو سوزلری ایشیتمه‌ملك ایچون سرعتله یوریدم وَ آرقامدن سویلنمکده

دوام ایده‌ن بو مزعج قادیندن اوزاقلاشدم. حال ووضعیت بودرجه‌یی بولدقدن صوکرا مملکتی قورتاره‌بیلمك امیدلری آزالدی وَاوزمان عراقده، سوریه‌ده، یمنده، کردستانده، آرناوودلقده مخالفتلر، عصیانلر کورولمه‌یه باشلادی. حکومت بوتون موجودیتیله اورتادن غائب اولمشدی. بدبختلق، سفالت اَك صوڭ درجه‌یی بولدی وَ

هرچه کردند أز علاج وأز دوا
کشت رنج أفزون و حاجت ناروا

سری بوتون فجاعتیله کوروندی ...

بو سفالتی آرتیران، بزی اوکولماز فلاکتلره دوشورن برشی‌ده مرکزیت وَعدم مرکزیت دعواسی ایدی. ظاهراً بری برینی نقض ایده‌ن بو ایکی اجتهاد — احتراصاته وَ جنایات ایقاعنه قادار افراطه کیدیله‌مش اولسه ایدی — معتدل فکرلی وَ حال آشنا آدملر ألنده یکدیکرینی اکمال ایله‌ین ایکی نظریه حالنده قاله‌بیلیردی. او زمان، أحوال و شرائطك الجاآتنه کوره بو ایکی نظریه‌نك برندن دیکرینه کچیلیر وَمملکتك سیاست واداره‌سنده برتوازن بولونمش اولوردی. ذاتاً موازنت عالم بیله بزم — قوهٔ عن‌المرکزیه وَ قوهٔ الی‌المرکزیه — دیدیکمز ایکی مختلف وَمعکوس قوت آراسنده حصوله کلن بر معادله‌یه باغلی دکل‌میدر؟ بز بوندن، طبیعتك بو معظم قانوننده عبرت آله‌بیلیرز: بر قوت هر شیئی مرکزدن اوزاقلاشدیرمق ایسته‌دیکی حالده دیکری مرکزدن تباعد ایده‌ن عناصری الی نهایه کیتمه‌یه براقمایور وَ بو توازن قوا ایله عالمك موازنتی بولینیور. ظاهراً بری برینی محوه اوغراشان بوایکی مخالف قوتده اوزلاشیور. طبیعتده یالکز — قوهٔ الی‌المرکزیه — مؤثر اولسه، بوتون عناصر برنقطه‌یه تهاجم ایده‌ر وَ هرشی بربرینه قاریشه‌رق انتظام عالم بوزولور. بالعکس، قوهٔ عن‌المرکزیه ایله هر شی فضای بی پایان طبیعته آتیلیر کیده‌ر وَ بر داها کیری دونمز ...
أکر اتحادوترقی، بردفعه‌اولسون تطبیقنه موفق اولاماديغی مرکزیت پروغرامنده اوفاق تفك تعدیلاتی وقتیله کوزینه آلسه‌یدی، ادارهٔ ولایات قانونی ایلك زمانلرده

میدانه چیقارمق، ولایاته باخصوص تورك عرقیله مسکون اولمایان یرلره بر حیات
وشخصیت ویرمك لزومنی دوشونه‌بیلمش اولسه‌یدی ، شبهه‌سز پك چوق
فنالقلرك ، احتراصلرك وَ نفاقلرك اوکی آلنه‌بیلیردی . امام یحیی ایله یاپیلان
ائتلافك نتایج مسعوده‌سی بزم فکر وقناعتمزی تأیید ایدەر . بونلر هر ایشی
مرکزه طوپلامقده اصرار ایتدیلر ؛ اوته کیلر مرکزدن اوزاقلاشمقده فائده
کوردیلر . شخصی احتراصلر، غرضلر وَ مخالفتلر یوزندن ایکی نظریهٔ اداریه‌نك،
مرکزیت وَعدم مرکزیت دستورلرینك تألیفنه امکان قالمادی . ماکدونیا
فلاکتنی متعاقب بولغارلر ، صربلر ، روملر وَ آرناوودلر بزدن آیرلدقلری
وقت کامل پاشادن اخذثار ایتمك ایسته‌ینلر ، اونك تمثیل(؟) ایتدیکی عدم مرکزیت
پولتیقه‌سنی - مشروطه‌لری مندرس بر وقف - ، بکزه‌دیبورلردی . فقط
بویله بر حکم ویره‌نلر حجازده، سوریه‌ده، عراقده وَشرقی آنادولی ولایتلرنده‌کی
أحوالدن بی‌خبر اولان آدملر ایدی !.. مملکتك أك بویوك بر دردی - اختلاف
عناصر - ایدی . هر عنصر باشقا بر غایه آرقاسنده قوشیوردی . عبدالحمید
قوتنك زوالی مملکته جعلی وَصوری برسکون ویره‌ن موازنه‌یی قیرمش ایدی.
او زمانه قادار أل آلتندن تعقیب ایدیلن مقاصد وَآمال ملیه‌نك آچیغه وورولماسی
ایچون هیچ بر مانع وَقورقو قالمامشدی . بز، ماکدونیاده بو مدهش فورتونه‌نك
طالغه‌لرینه کوکس ویریبوردق ... أوت ، بو مملکتك بر دردی‌ده اونك
- غیر متجانس - بر کتله اولماسی ایدی . بویله بر کتله‌نك مرکز ثقلتی
بولمق هیچ بر عالم ریاضی‌یه نصیب اولور سعادتلردن دکلدی. مختلف عناصردن
تشکل ایده‌ن بر مملکتده عدم مرکزیت فکرینك غلبه‌ایده‌جکنده شبهه‌یوقدی.
یکرمنجی عصر مدنیتك کوزلر قاماشدیران ، أملار اویاندیران بر قناعتی ، بر
فلسفه‌سی هر قومك کندی وارلغی وَکندی ملیتی أطرافنده طوپلانماسی ایدی.
بو نظریه کوندن کونه کسب قوت ایدیبور وَ حکومتلرك ، ملتلرك سیاست
وَ غایه‌لرنده بو نقطه‌یه طوغرو شدتلی بر تمایل کوریلیبوردی . مرکزیت
طرفدارلرینك بیله ، ایلك زمانلرده تعقیب ایدیلن مفرطانه بر - قوزموپولیت -
مسلکنه مخالف اوله‌رق ، تورك اولمایان عناصر اسلامیه‌دن خلاف انتظار

کوردکلری عدم مخالصت سائقه‌سیله ، بردن بره استقامتلرینی دکیشدیروب – پان تورکیست – اولدوقلرینی آکلامشدق . بوندن براز اولده بر – پان اسلامیست – سیاسی جاری اولمشدی .

بو تبدل سیاست واستقامت اورتاده براختلاف ملیت و بونك اوزرینه مؤسس بر طاقم منفعتلر اولدیغنی کوسترمه‌یه کافی ایدی . هیچ برفائده تأمین ایتمه‌ین بر انقلاب صوری ایله ، حریت ومساوات وعدلریله بومللی جریانلرك اوکنه طورمق قابل اولامازدی . عبدالحمید زماننده ، یعنی بوجریانلرك داها چوق قاپالی وکیزلی اولدیغی وقتلرده ، بعض دولتلرك کندیلرینه بر وسیله تعرض ومداخله یاراتمق مقصدیله ، ال آلتندن وبعضاً آچیقدن آچیغه تشویقاتده بولوندقلری کوریلیوردی . مشروطیتدن صوکرا ملی املار شدتلندی ، پروپاغانداجیلر هرطرفه یاییلدیلر . غزته‌لر ، یرلی ویابانجی سرمایه‌لری ، کلیسالر ، دینلر ، ایمانلر ، پاپاسلر ، مترەپولیدلر ، پطریقلر ، سفارتلر ... بو اوغورده چالیشدیلر واوغراشدیلر . یالکز بز تورکلر هیچ بر فکر ومسلکه طرفدار اولامادق . بونك بزم املارمزه تحکم ایدەن سببلری و سائقلری اولدیغنی انکار ایتمك قابل دکلدر . هرنه اولورسه اولسون ، مرکزیت وعدم مرکزیت نظریه‌لرینی تألیف ایتمك ، بونك بر حد متوسطنی بولمق بوتون بوتون امکانسز دکلدی . بو صوك زمانلرده ، فقط بعد خراب البصره ، حکومتك سوریه‌ده اختیار ایتدیکی طرز اداره ایله ، اوفاق تفك مساعدات ایله بر چوق فنالقلرك برطرف ایدلمه‌سنده پك بویوك امیدلر واردی . بو ، یاپیلامادی . . . آرتق سیاسی واجتماعی بر ایماندن ، ملی بر غایه‌دن بحث ایتمه‌یه‌جکم . بو پك اوزون سورەر وبزی یوللرمزدن اوزاقلاشدیریر . یالکز شو قادارجق سویله‌مك ایسته‌رم :

طلعت بك بلغارلرله یاپدیغمز بعض محارباتده بالذات بولوندی وبوتون هزیمتلره وفلاکتلره شاهد اولدی . عودتنده ، عسکرمزك بلغارلرك اوکندن ناصل قاچدقلرینی آکلادیوردی . موسی کاظم افندی آلدیغی خبرلردن پك زیاده متأثر اولدی و

— الله قهر ایتسین ! بو آدملر ألهدن‌ده قورقمایورلرمی ؟ بونه دینسزلك نه ایمانسزلق !..

دیمشدی . طلعت بك :

— آه افندی ، الله قورقوسی انسانی جنته قادار کوتوره‌بیلیر ؛ فقط صوفیه‌یه کیتمك ایچون انسانده باشقا برایمان اولمالیدر !..

جوابنی ویردی !... انقلابك اك بویوك نقصانی بو ایمان ایدی . بونك فقدانی تجدددن بکله‌نیلن أیلکلری محو ایتدی وَ بزلری خیبت وخسران ایچنده براقدی . بزده بونك ایچون ، جلال‌الدینه اتباعاً :

همچو قلابان بر آن نقد تباه

نقره‌می مالند ونامی پادشاه

دیمش وَبوسوزلرله هرشیئی خلاصه ایتمك ایسته‌مشدك !..

عبدالحمید زماننده‌کی غوائل سیاسیه‌نك باشلیجه‌لری شونلر ایدی :

۱ — ماکدونیا مسئله‌سی
۲ — کرید «
۳ — شرقی روم ایلی «
٤ — آرناوودلق «
۵ — بوسنه ـ هرسك «
٦ — یکی پازارك اشغالی «
۷ — أرمنستان «
۸ — یمن وَامام یحیی «
۹ — طرابلس غرب «
۱۰ — بصره کورفزنده وَعراقده انکلیز نفوذینك تفوقی وَ بوکا تعلق ایدن مسئله‌لر :
ا — نجد وَ ابن‌السعود مسئله‌سی
ب — کویت وَمبارك‌الصباح «
پ — محمره شیخی خزعل «

ت — عراقده عربانك متمادی عصیانلری مسئله‌سی
ث — منتفك وَسعدونیلر »
١١ — بغداد شمن‌دوفرینك منتهاسی حقنده انكلیز وَآلمان وفاتی مسئله‌سی
١٢ — كربلا وَنجفده شیعیلك »
١٣ — ایران حدودی »
١٤ — سلیمانیه سنجاغنده هموند عشیرتی »
١٥ — سنجارده یزیدیلر »
١٦ — آنادولی ایچریلرینه طوغرو ایلریله‌ین قزلباشلق وَشیعیلك »
١٧ — درسم »
١٨ — روسیه‌نك شرقی آنادولی سیاستی »
١٩ — عدن ملحقاتندن لحج أمیرلکی »
٢٠ — سیونیزم وَیهودیلرك أرض فلسطینه تهاجملری »
٢١ — جبل لبنان »
٢٢ — درزی ، حوران وَكرك »
٢٣ — سوریه‌ده فرانسز نفوذی »
٢٤ — سوریه اورتودوقسلری اوزرینه روسیه‌نك حمایه‌سی »
٢٥ — بوغازلر »

مشروطیت بوممالکته عودتنده بودردلری بولمشدی . بونلردن :
یکی بازار سنجاغنك اشغالی ؛
شرقی روم ایلی ؛
بوسنه ـ هرسك ؛
مسئله‌لری کندی کندینه أهمیتلرینی غائب ایتدیلر. نهایت ، مشروطیت
ماکدونیا ؛
کرید ؛
آرناوودلق ؛
طرابلس غرب ؛

تونس ؛
کویت ؛
حدود ایرانیه ؛

مسئله‌لرینک بزم علیهمزه اوله‌رق حل ایدلدیکنی کوردی. دیکر طرفدن‌ده مشروطیت یکیدن برطاقم غائله‌لر اویاندیردی ، که باشلیجه‌لری شونلردر :

١ — بصره‌ده نقیب زاده طالب بك مسئله‌سی
٢ — بارزان شیخی «
٣ — سید طه ، سمیقو وَعبدالرزاق «
٤ — بتلیس شیخلری «
٥ — آطه‌لر وَ رومل «
٦ — عسیرده سید ادریس «
٧ — حجازده شریف وَوالیلر آراسنده‌کی اختلاف «
٨ — مدینه‌یه هجوم ایده‌ن اولاد علی وَجهینه عشیرتلری «
٩ — عرب اصلاحاتجیلغی وَعدم مرکزیتی «
١٠ — خلافت عربیه وَاستقلال عرب «
١١ — آنطالیه‌ده ایتالیان منطقهٔ نفوذی «
١٢ — جزائر اثنی عشر ـ ایتالیا «

بز بو مسئله‌لردن یالکز برقاچ دانه‌سنه دائر بیان مطالعه ایده‌جکز وَماکدونیانک نه‌ایچون وَناصل الدن کیتدیکنی ، سوریه مسئله‌سنک نه‌اولدیغنی آکلاده‌جغز وَارمنستان حقنده‌ده برایکی سوز سویله‌یه‌جکز ...

بز ماکدونیانک ضیاعیله دولتک تمامیت ملکیه‌سی بولدیغنه اینانانلر وَبوفلاکتی برنعمت وسعادت عد ایده‌نلر آراسنده‌دکلز ؛ بالعکس ماکدونیانک الدن چیقماسی یوزندن یکی یکی فلاکتلر قارشیسنده بولونه‌جغمزه اینانیرز . ماکدونیا مسئله‌سنده برچوق حکومتلرك علاقه‌لری واردی . فقط ، یارین ایکنجی برماکدونیا وجوده کتیره‌جك اولان ارمنستانده ، شرقی آناطولیده بو اختلاف منافع داها بسیطدر وَاونك ایچون مسئله‌نك حلی داها قولایدر...

چین‌ده جمهوریت اعلاننك ایكنجی كونی موغولستان و تبت مسئله‌لری قارشیسنده بولوندی. بزده مشروطیتی اعاده ایله وخیم و بلكه غیر قابل حل مسئله‌لر قارشیسنده قالدق. بونلرك برقسمی اسكی سوء اداره‌نك میراثی ایدی؛ مشروطیت دورینك تدبیرسزلكی‌ده یكیدن مسئله‌لر، دردلر و فلاكتلر طوغوردی ... نه غریب تجلیدر: بو مملكتده اصلاحات اداره‌دن، تجدددن بحث ایدلدیكی و یا بویولده داها ایلك آدیم آتیلدیغی زمان غوائل بری برینی تعقیب ایده‌رو غریب بر طالعسزلك هرشیئی بوزار. سلطان عبدالعزیزك خلعی و ایلك مشروطیتك اعلانی‌ده بویله غائله‌لره میدان آچمشدی: بولغارستانده، بوسنه هرسكده اختلال چیقمش، صربستان و قاراطاغ محاربه‌یه باشلامشلردی. حكومت بونلرله مشغول ایكن روسیه‌ده اعلان حرب ایتدی و رومانیایی اوزرمزه كتیردی. اصلاحات یرینه مملكت پارچالاندی... ایكنجی مشروطیتك‌ده بو طالعسزلكی و یا طالعسزلكده‌كی بو توافق شایان اعتباردر و بزه حقك:

اذا اراد الله بقوم سوءً فلا مردله ومالهم من دونه من وال

حكمنی خاطرلادیر ...

*
* *

ماکدونیا مسئله‌سی

قل ارایتکم ان اتیکم عذاب الله بغتة اوجهرة
هل یهلك الا القوم الظالمون .
کلام حق

بو هلاك واضمحلالك کیزلی آشکار بوتون علامتلری کورونمشدی. بوده
اك أول ماکدونیاده باشلادی. مشروطیتك داها ایلك سنه‌لرنده یاپیلان خطالردن
مملکتك ناصل بر وضعده بولوندیغنی بزه بیلدیرن بو ألیم حقیقتلردن آز چوق
برشی اوکرندکدن صوکرا شیمدی‌ده بو أسباب هلاك وانقراضك نره‌دن کلدیکنی
آراشدیره‌لم . بونك ایچون‌ده مشروطیتدن صوکرا ماکدونیانك ناصل اداره
ایدلدیکنی سویله‌یه‌لم . چونکه اك چوق تهلکه‌یه معروض اولان یر بوراسی
ایدی وَ مکرراً دیدیکمز کبی ، حکومتك قیمت وَاهمیت سیاسیه‌سی‌ده بورادن
کلیوردی . شیمدی‌یه قادار سویله‌دیکمز سوزلردن آکلاشیلمشدرکه ،
مشروطیتدن صوکرا ، عبدالحمیدله برابر – تورکیا – دینیلن وَ آوروپا موازنهٔ
سیاسته‌سنده مهم برتأثیر یاپان عثمانلی حکومتی‌ده اورتادن قالقمش وَ اونك یرینه
باشقا بروارلق قائم اولمشدی. سلطان سلیمك اویاندیرمق ایسته‌دیکی تورکیادن،
یکیچریلرك ، زوربالرك خاطره‌لرندن ، سلطان محمود زمانتك فلا کتلرندن ...
حاصلی بوتون فنالقلریله ، ضعفیله ، مظالمیله ، سوء اداره وَ مشکلات مالیه‌سیله ،
عنعناتیله ... هرشیئیله برابر عالی پاشالرك ، فؤاد پاشالرك ، رشید پاشالرك برآز
داها یاشاتمایه چالیشدقلری شرق قریبك اوقادار احتراصاته ، أملره میدان آچان
شو سحار ومکار عثمانلی دولتندن اورتاده پك آز برشی قالمشدی ... عبدالحمید
زمانتك « خسته آدمی » اولمشدی. شیمدی اونك یرینی باشقا فطرت ومزاجده ،
غریب وَ آکلاشیلماز برطینت وخلقتده بر « مخلوق » طوتیوردی. مشروطیتله
برابر تورکیانك عصردیده حیاتنه خاتمه چکیلمش اولدی . ۱۰ تموز انقلابی
بو فلا کتزده مملکتده باشقا بردوره‌نك ، باشقا برحیاتك باشلادیغنی کوستردی .

بز بونك نتایجنی دوشونه‌لم: بدایت مشروطیتده انقلابك سحار تأثیرلری قارشیسنده بولونمشدق . هر طرفده امیدلرك بلیردیکنی کوردك . هر کس موعود اولان سلامت وسعادتك ایلك تظاهراتی ایله أبدیاً قورتولدیغنه احتمال ویرمشدی . آرادن پك چوق زمان کچمه‌دن مدهش بر ــ سقوط خیال ــ اولدی وَهر عنصر کندی سیاستنی براقدیغی یردن تعقیبه باشلادی ...

عبدالحمید زماننده ، دیکر عناصره نسبتله تورکلرك وَ عمومیتله مسلمانلرك داها فنا برموقع احتماعیلری اولدیغنی کیمسه انکار ایده‌مز . خرستیان عنصرلر برر سبب وسیله ایله ، آوروپالیلرك حمایه ومظاهرتلرینی کوردکلری حالده زواللی تورکلر وَمسلمانلر اونك مظالمی آلتنده ، انسانلغك أك ابتدائی حقلرندن بیله محروم ومنهوب سوروکله‌نوب طوریبورلردی . بونلرك أك بویوك قباحتلری کندی ــ خسته‌لق ــ لرینی مجهول سببلره عطف ایتمه‌لری وَشفا ناپذیر بیلدکلری برندودی تسلیت وَسکون فکرله چکوب طورمالری ایدی ... اونلر ، فطرت انسانیه‌نك بوکبی شدائد قهر وفلاکته معروض اولوب سوروکلنمك سفالتندن داها یوکسك اولدیغنی بوتون وضوحیله طویمایورلردی . فقط بو غفلتلرینك جزاسنی چکدیلر ... یالکز آتیدن باشقا یولده امید وار اولان عناصر غیر اسلامیه حاضرلانیبورلردی . أرمنیلر بو مجاهده‌ده داها قانلی فدا کارلقلره قاتلاندیلر . ماکدونیاده صربلر ، بولغارلر وَ روملر داها فعال بر پروپاغاندا آلتنده هرشیئه حاضرلانمشلردی . آوروپانك مداخله‌سی ، یعنی مقاسمه‌نك ایلك دوره‌سی برأمر واقع اوله‌جقدی . تکرردن عبارت اولان بر تاریخك عینی صفحاتنی کوریبوردق . اصلاحات طابی مختاریته، بوده داها صوکرا استقلال والتحاقه دایانه‌جقدی ...

مشروطیتك اعلانی بوآماله بر زمان ایچون فاصله ویرمش کبی اولدی . فقط آرادن پك آز برمدت کچدکدن صوکرا ینه أولکی أمللر جانلاندی وَ ماکدونیایی آتشلره ویردی . بز بونك سببنی عناصر خرستیانیه‌نك بزدن أبدیاً افتراق ایتمش اولمالرینه ویریبورز ؛ باشقالری بونی بزه یعنی ماکدونیانك سوء اداره‌سنه عطف ایدیبورلر ... بورادن صوکرا ویریله‌جك ایضاحاتهانکی طرفك داها طوغرو کوروب دوشوندیکنی بیلدیره‌جکدر ...

رد وانکاری قابل اولمایان برحقیقت وار ایسه اوده حکومتك روم ایلیده قطعی وَ معین بر پروغرامی اولماماسی‌در . داها آچیق سویله‌مك لازم کلیرسه « ماکدونیا مسئله‌سی » دیلن خسته‌لق نه تشخیص ایدلدی ، نه‌ده جدی صورتده تداوی کوردی . یاپیلان تدبیرلر « أعراضی تداوی » قبیلندن موقت وَ فائده‌سی مشکوك شیلر ایدی . حکومتك جدیت کوستردیکی بر یالکز زجر وتنکیلده ایدی وَ اك زیاده آرناوودلق بوپولتیقه‌نك شداندنی کوردی وَ تضییقك اك چوق اولدیغی یردن پاطلادی !..

مشروطیتك اعلانی ره‌والده حکمدارانك ملاقاتلرینه ، یعنی ماکدونیاده حقیقی وَ أساسلی بر انقلاب وجوده کله‌جکی زمانه تصادف ایتمشدی. بو انقلابلکده نه‌ده نهایت بوله‌جغی آکلامق پك کوچ بر شی دکلدی . آوروپا اصلاحات پرده‌سی آلتنده بزه براویون حاضرلایوردی وَ شرق مسئله‌سنك بویوك برقسمی آوروپا ایچون بر – اختلاط مرضی – ایقاع ایتمکسزین حل ایدلمش اولاجقدی. تورکیا أفکار عمومیه‌سی‌ده بونی یاواش یاواش هضم ایدیپوردی . حسین حلمی پاشانك ریاستی آلتنده تشکل ایده‌ن ماکدونیا اصلاحات قومیسیونك مساعیسی بوراده نهایت بولمق اوزره ایدی ، که مشروطیت اعلان ایدلدی . آکسزین اولان بوغریب انقلاب قارشیسنده آوروپا حکومتلری ایشك آله‌جغی نتیجه‌یه انتظاراً برآز کیری چکلدیلر وَ بلکه بزی‌ده آز چوق بر زمان کندی حالمزه براقدیلر . بویله فوق‌العاده برحادثه قارشیسنده ، مملکتك هرطرفنده آرناوودلقده، ماکدونیاده، آنادولیده، أرمنستانده ، کردستانده، عراقده، سوریه‌ده ، یمنده ... الی‌ماشاءالله تعالی عدالت، حریت وَ مساوات اعلانی صیراسنده آچیقدن آچیغه مخاصماته دوام ایدلمك قابل اولامازدی . بونك ایچون ماکدونیاده‌کی عناصر مخالفه‌ده بر وضعیت منتظره آلدیلر. جبل لبنانده بیله امتیازاتدن واز کچمك وَ مجلس مبعوثانه أعضا کوندرمك ایچون قوتلی برجریان کورولمشدی. بوتون بو أحوالدن استدلال اولونه‌بیلیر، که مشروطیتك اعلانی هرطرفده بویوك بویوك امیدلر اویاندیرمشدی. اوزمانه قادار شدتله دوام ایده‌ن پروپاغاندالر ، سیاسی القاآت وتسویلات ، قومیته‌جیلق وَ شقاوت بردن بره طورمشدی، . بو ، کرك جدیت وَ مخالصته

اولسون ، کرك بر فکر احتیاط ایله یاپیلسین ، هرحالده حکومت ایچون پك
مساعد برزمان واردی وَبوندن استفاده ایدیله‌بیلیردی. نه‌چاره‌که، بربرینی
متعاقب ایش باشنه کان قابینه‌لرك عجز وضعف ایچنده بووارلانمالری، هرطرفده
آنارشی‌یی اکدیران حاللرك دوامی، متوالی اختلاللر وَفسادلرله دوزلمك
بیلمه‌ین موازنه‌نك اخلالی ... بوتون امیدلری قیردی وَ هرکسی آتی‌یی
دوشونمه‌یه مجبور ایتدی. آرتق، ماکدونیاده اسکی شقاوتك، مقاتلاتك، القاآت
وَتسویلات سیاسیه‌نك تازه‌لنمه‌سنه هیچ برمانع قالمامشدی حکومتك قرارسزلغی
وَعجزی بوفنالقلری آرتیردی وَأحوال گوندن کونه وخامت کسب ایتدی ...

حکومت ماکدونیاده تأسیس ایده‌مه‌دیکی موازنه‌یی اتفاق وَیا ائتلاف مثلث
دولتلرینه تمایل ایله آرایوردی . فقط سیاست اروپانك کوستردیکی قطب
أکثریا اتفاق مثلث اولیوردی وَ بو ترددلرك ، حرکت رقصانیه‌نك ماکدونیا
اوزرنده‌کی تأثیرلری عادتا کوزله کوروله‌جك درجه‌ده مؤثر وَشدید ایدی ...
شقاوت سیاسیه اولانجه دهشتیله باشلامشدی وَ بونی اداره ایدن بالذات قرال
فردیناند ایدی. داها مشروطیتك ایلك کونلرنده فردیناند کندی آدملرندن
بیکباشی صاووفی مأموریت مخصوصه ایله سلانیکه کوندرمشدی. بوآدم اوراده
کندی أقرباسندن پتقوویچ ف ایله برله‌شوب بولغار مشروطیت قلوبلرینی تشکیل
ایتدی. مناسترده وَاوخریده آچیلان قلوبلر بولغارستان لهنده پروپاغاندایه
باشلادیلر. رومه‌نوف وَقارایوفك أمرلریله آپوستول وَکورکی قصاپچه، طودور
آلکساندرف کبی آدملر یکی اداره علیهنده چالیشمق وَماکدونیاده فساد
چیقارمق مقصدیله بولغارستانه قاچدیلر . حتی اوصیراده ، یعنی بولغارستانك
استقلالی اعلان ایدلدیکی هنکامده مالینوف قابینه‌سی بزه اعلان حربی بیله
دوشونمشدی. بر آرالق صرب قرالنك سلانیکدن کچمه‌سی فردیناندی اغضاب
ایتمشدی. اوکونلرده خرستوماطوف وَ تاتارجه‌فك اسکوبه اعزاملری بوانفعالك
نتیجه‌سی اوله‌رق کرکدی . شوقادارکه بوأثنای سیاسیه اسکی ائتلافلرینی
اونوتمشلردی وَاونلرك برچوق مسئله‌لرده بربرلریله اوزلاشه‌مادقلری واضحاً
کوریلیوردی. حتی ١٩١٠ سنه‌سی شباطنده صوفیه‌ده معلم کورکیه‌فك أونده

طوپلانان قونغره‌ده بو طرزده منفی بر نتیجه ویردی. یالکز قومیته‌لر آراسنده‌کی بواختلاف فکر ونظر تفرعاته عائد شیلرده ایدی؛ شقاوتك دوامنه مانع اولمادی... قومیته‌لرله وماکدونیاده یاپیلان پروپاغاندالرله دوندیریلان طولابلرك بومملکتی آلمزدن چیقارمایه کافی اوله‌مایه‌جغی آکلاشیلیور وبالقان حکومتلرنده بونقصانی تلافی ایچون واسع مقیاسده برفعالیت کوریلیوردی. آلك صوکرا، مسئله وه‌نیزه‌لوسك همتیله براتفاقه قادار واردی وماکدونیایی‌ده بزدن آلوب کوتوردی... مخالفتك، عصیانك هرطرفی قاپلادیغی مدهش ومخاطره‌لی زمانلرده بزم اڭ زیاده دوشوندیکمز شی مجلس مبعوثانه دوستلرمزی کتیرمك وبولغار وروم چته‌لرینك آرقالرندن فائده‌سز یره قوشوب طورمق اولدی. بورادە ایضاحی ممکن اولمایان برچوق سببلردن طولایی بو ایشلرده‌ده موفق اوله‌مامشدق...

١٠ تموز انقلابی متعاقب حکومتك عناصر غیر اسلامیه‌یه قارشی صمیمیت ومخالصتله متحسس اولدیغنی سویله‌مشدم. فقط اونلر بوحالدن استفاده ایتمك ایسته‌مه‌دیلر وبزی کندیلرینه دشمن بیلدیلر. بویله برقناعته هرایشده وهریرده تصادف ایدییوردق. مجالس اداره‌ده بزمله برابر اوطوران ومملکتك اداره‌سنده صاحب حق ورأی اولان ذواتك بزم علیهمزده یاپیلان پروغاندالرده علاقه‌دار اولدیغنی کوزلرمزله کوریوردق. أجنبی قونسولوسلری نامرینه کلن مضر کتابلر وغزته‌لر بوتون بو آدملرك اللرندن کچیور وبونلرده ینه بزم پوسته‌لرمزله کونده‌ریلییوردی. نه‌یاپسه‌ق بزدن ممنون اولمایورلردی. سیروزده روم اعدادی مکتبنك امتحانلرینی متعاقب یاپیلان مراسمده بن بومنطقسزلغی وسوء قصدی اونلرك یوزلرینه قارشی آچیقدن آچیغه سویله‌دم وکنجلکك بلکه وطنك استقبالنه حاکم اوله بیله‌جکی امیدینی اظهار ایتدم... بعض آدملرده کندیلرینك فنا حالده زهرلنمش اولدقلرینی واونلردن برشی بکله‌نیله‌مه‌یه‌جکنی اعترافدن چکنمه‌یورلردی. ماکدونیاده یاپیلان پروپاغاندایی اوچ مهم قوت حمایه‌سی آلتنده بولندیرییوردی، که بونلرده قونسلوسخانه‌لر، رؤسای روحانیه وچته‌لر ایدی. دولتك مناسبات خارجیه‌سی اوزرنده‌کی کرکینلکك‌ده آزچوق

دخلی کوریلور وَما کدونیاده‌کی سیاسی التقاآت ، عادتا تحویلات پیاسه‌سی کبی ،
بعضاً یوکسه‌لیر ، بعضاً دوشردی ...

قونسولوسخانه‌لر ما کدونیانك هرطرفنده پك فنا بر رول اوینادیلر .
بو ایشلر کوزمزك اوکنده یاپیلدی . فقط حکومتك ضعف وعجزی برشی
سویله‌مه‌یه امکان براقمیوردی . سیروزده بر اورو پـه‌رت مسئله‌سنك نه درجه‌لرده
أهمیت قزاندیغی خاطرلرده اولسه کرکدر . حال بوکه ، بو بزم أك زیاده حقلی
اولدیغمز بر مسئله ایدی . سیروز یونان قونسولوسی پروپاغانداسنی او درجه
ایلری کوتوردی وَحکومتی اوقادار حیثیتسز وَاقتدارسز کوردی، که نهایت
هرشیئی اونودوب وَداعا طوغروسی هرشیئی کوزه آلوب قونسلوسی أوندن
طیشاری چیقارماماغه وَیاننه هیچ برکیمسه‌یی براقمامایه مجبور اولدم !.. طلعت
بکك مداخله‌سیله بو آدم سیروزدن قالدیرلمامش اولسه ایدی ایشك نره‌لره قادار
وارەجغنی تخمین ایتمك ممکن دکلدی ...

رؤسای روحانیه‌نك التقاآتی داعا مؤثر وَداعمی ایدی . مترەپولیدلر آچیقدن
آچیغه حکومته خیانت ایدییورلر وَبرسوری ادراکسز کویلولری زهرلەیورلردی .
ایشك أك زیاده تأسفه شایان اولانی بری بوتون بوسوء قصدلرك ، جنایتلرك
کوزلرمزك اوکنده ، برجرم مشهود حالنده جریانی ایدی . عدلیه نظارتی
پطریقخانه‌یه بوندن شکایت ایده بیلمك ایچون بزدن وثائق صوریوردی !..
هریرده یونان قونسولوسخانه‌لری مترەپولیدخانه‌لره أك یاقین یرلره تصادف
ایدییوردی . کوی مختارلری وَپاپاسلری قونسلوسلردن تعلیمات وَتخصیصات
آلمقده ایدیلر ... بولغار وَصرپ حکومتلری معاشلی أشقیا چته‌لری کزدیرییور
وَهریرده حضور و آسایشك اخلالنه غیرت ایدییورلردی . بز بونهایتسز مشکلات
آراسنده مسلکسز ، پروغرامسز ، مقصدسز بوجالایوب طورییوردق . یاپه بیلدیکمز
شیلر چته‌لر ایچون تطبیقی غیرقابل بر قانون نشرتدن ، بیك مشکلات ایله
ژاندارمه‌نك بر دوزی‌یه آچیلان وَفقط هیچ برزمانده اکمال ایدیله‌مه‌ین قادروسنه
آز چوق برقوت علاوه ایده بیلمکدن وَ تعقیب طابورلریله چته‌لرك آرقالرندن
فائده‌سز یره قوشوب یورولمقدن عبارت قالییوردی ... کویلولر ایچون أك بیوك

أمل بولغار، صرب وَیونان باراقلرینڭ آلتنده قوتوغرافلرینی آلدیرتمق ایدی!
چته تشکیلاتی أڭ کوچوك کویلره قادار یاییلمشدی . کیزلیجه حدودلرمزدن
کیره‌ن شقیلر کویلرده کندیلرینه ایسته‌دکلری قادار سلاح وَ آرقاداش بوله‌بیلییورلردی .
مملکت روحیله ، فکریله ، قناعتیله بزم علیهمزده ایدی . بعضاً بوحالدن
شخصی براستفاده آرایان آدملرده ظهور ایدییوردی . کویلولردن زورله پاره
طوپلامق، تهدید ایله سلاح صاتمق ، قادینلرڭ وَقیزلرك عرضلرینه تسلط ایتمك
کبی حاللر ماکدونیا کویلولری آراسنده محق انفعاللر وجوده کتیرییوردی .
برچوق یرلرده کویلولر شقاوتدن ، پروپاغاندادن اوصاندقلرینی وَ آرتق کندی
حاللرنده یاشامق ایسته‌دکلرینی سویله‌یورلردی . فقط بونلری قورومقدن عاجز
اولان حکومت اونلری أشقیانڭ أللرینه براقییوردی وَ انتقام همان دائما پك
شدتلی اولیوردی . خلاصه ، ماکدونیاده‌کی عناصری بووطن ایچون أبدیاً
غائب اولمش عد ایتمك لازم ایدی. بوتفصیلاتدن حکومتڭ ماکدونیاده نه‌قادار
بویوك مشکلاته معروض قالدیغنی آڭلامق قابلدر وَبلکه حکومتڭده معذور
اولدیغی یرلروواردر. فقط شوراسی‌ده‌خاطردن چیقاریلمامليدر،که بزمشروطیتدن
صوکرا ، خلقی حکومتدن ، انقلابدن وَتبدل اداره‌دن امیدوار ایده‌جك هیچ
برشی یاپه‌مادق . بالعکس سوء اداره ایله ، عناصر آراسنه القای نفاق ایله‌أسکی
موازنه‌یی‌ده بوزدق . أکر بزماکدونیا مسئله‌سنڭ حقیقی سببلرینی وَسائقلرینی
کوروب اوڭا کوره جدی وَأساسلی برپروغرام داخلنده یورومش اولسه‌یدق،
بوتون مساعیمز أعراضی تداوی قبیلندن قالماسه‌یدی ، عناصری بربرینه
دوشورمك وَهر عنصری دیکرینڭ علیهنده قوللانمق کبی غیظ واحتراصی
اویاندیران بوزوق وَیاکلیش تدبیرلردن واز کچسه‌یدك ... خارجدن کلن القاآت
وتسویلات داها ایلری کیدمز وَ مداخلات أجنبیه‌یی دعوت ایدمن داخلی
شکایاتڭ آز چوق اوکی آلنه بیلیردی . مشروطیت حکومتنڭ أڭ اساسلی
ایشی ماکدونیاده سکون وآسایشی ، حق وعدالتی تأمین اولمالی ایدی. بونڭ
یاپیله‌مامش اولماسندن طولایی شایان قبول بر معذرت بولونوب کوستریله‌من .
هرفلاکتڭده بورادن کله‌جکی شبهه‌سز ایدی . ایمدی بوصراحته وَتهلکه‌نڭ

میداندە اولماسنە رغماً ماکدونیـادە حضور وامنیتك ، بوأك طبیعی وَابتدائی شیلرك بیلە تأمین ایدیلەمەمسندەکی أسبابی نەیە عطف ایتمك لازم کلیر؟ بن ادعا ایدەرم، کە بوحال سوءفکرونیتدن زیادەتهلکەیی کورەمەمکدن، قابلیتسزلکدن وَمنطقسزلقدن ایلری کلدی ... ماکدونیادە آسایشی تأمین ایتمك ممکن ایدی وَبونك یوللری واردی . شـوراسنیدە خاطردن چیقارماملیدر، کە حکومت مشروطە ماکدونیا مسئلەسنك حق وعدالتە کورە حلنی بوتون عالم انسانیت وَمدنیتە قارشی اوزرینە آلمامشمی ایدی؟ ایلك زمانلردە بویلە برتعهدك جدیتنە ایناناں آوروپا دولتلرینك مداخلەلرینە فاصلە ویردکلرینی هپمز کوردك . بوکون أرمنستاندە وَسـوریەدەکی اصلاحات وعدلرینك أمنیت بخش اولماماسندە عجبا ماکدونیادەکی افلاسك بویوك برتأثیری یوقمیدر ؟.. اعلان مشروطیتی متعاقب ماکدونیادە ویرخوویستوَسانترالیست تعبیرلری مدهشعکسلر یاپمایەباشلادی. حکومت ، بولغارستانە التحاق أملنی بسلەین ویرخوویستلرە قارشی آچیقدن آچیغە سانترالیستلری حمایە ایتمەیە قالقیشـدی . سانترالیستلر ، ماکدونیا ماکدونیالیلرکدر! ، نظریەسنی تعقیب ایدییورلر وَ کویا مملکتدە جدیوَأساسلی اصلاحاتك طرفداری کچینیورلردی . بوفکری پروپاغاندا ایلە ، سلاح وَتهدید ایلە اورتالغە یایان بر سوری أشـقیانك ینە ماکدونیادە قالە بیلمەلری ایچون شبهەسز بویلە برأمل صلاح وتجددە طرفدار اولەجقلری آشـکار ایدی . حال بوکە، برفکر منطق بویلە برشیئە قطعیاً احتمال ویرمزدی: چونکە بولغارستان اورتادەوَایشك ایچندە اولدقچە ماکدونیا بولغارلرینك آیری برحکومتوجودە کتیرمەلری وَیا بزم یاپدیغمز حکومت مشروطەیی بولغارستانە قارشی مدافعەدە بولونمالری ایناناپلەجق ایشلردن دکلدی . أك طوغروسی ، بوایکی فرقەکندی آرالرندە وَکندی منفعتلرینە ، سیاستلرینە کورە بربرندن آز چوق فرقلی برر مقصـد تعقیب ایدەن ایکی ـ پارتی ـ ایدی وَبونلرك قووالادقلری أمللر ایلە بزمماکدونیادەکیادارەمز وَأمللرمز آراسندەبرمناسبت وَموافقتاولامازدی... نەچارەکە بز بوکا ایناندق وَاوکا کورە بر سیاست تعقیب ایتدك وَسـانترالیست أشـقیاسنی کندیمزە دوست وَحتی حامی بیلدك !.. بویلە بربولنیقە داها ایلك

کوندن خلقی امیدسزلکه وَ حکومتك بی طرفلغندن شبهه یه دوشوردی. بو غریب سیاستك مروجی او آرالق سلانیك والیلکنده بولونان عدلیه ناظری ابراهیم بك ایدی. أك طوغریسی ابراهیم بك بو تهلکه‌لی اویونده باشقالرینك واسطهٔ ملاحظه وَ آلت اجراآتی اولیوردی. ماکدونیا مأمورلری ایچنده بو پولتیقه‌نك علمداری اولان یالکز بن ایدم وَ سیروزدن کوندردیکم راپورلرده بونك نه قدار یا کلیش بر قناعت اولدیغنی اثباته اوغراشیوردم مع التأسف بو اشعاراتمه بر جواب اولسون آله‌مادم. بو مسئله حقنده بمله بش دقیقه اولسون تعاطئ أفکار ایتمك ایسته‌مه‌ین ابراهیم بك منلکلی شقیٔ مشهور صاندانسکینك اخطارات و ارشاداتیله یورومکده ایدی! سانترالیست رؤساسی هر طرفده مظهر حمایه اولدقدن باشقا حکومتك پك واسع مقیاسده لطف و عنایتی‌ده کوردیلر. ماکدونیا محاربه‌سی زماننده‌کی مظالمیله أسکی دوستلرینی محجوب براقان صاندانسکی سلانیك ولایتك مشاور اموری ایدی. قضا قائممقاملرندن ناحیه مدیرلرینه، کوی بکجیلرینه قادار بوتون مأمورین اونك رأی و تنسیبیله عزل و نصب ایدلمکده ایدی. بو خائنك آرقاداشلری، طرفدارلری، رفقای ملعنت و جنایتی أك مهم مأموریتلره کتیریلدی. چرنوپیه‌ف بیله استروجه محکمه‌سنده أعضا ایدی وَ صفت حاکمیت قازانمشدی. صاندانسکی ماری غوسته‌نیا ایلیجه‌لرینی اون بش سنه مدتله استیجار (؟) ایدییور وَ یانیجه ایله برابر رازلق اورمانلرندن یوز بیکلرجه آغاج کسمك حقنی قازانیوردی!.. دیکر طرفدن یالکز بو اورمانلرك یوزندن یاشایان رازلق کویلولری بر تك یاپراق بیله قوپاره‌مایورلردی. معارف اعانه‌سی اوله‌رق بولغار مکتبلرینه ویریله‌جك تخصیصات صاندانسکینك أله تسلیم ایدلمکده ایدی. کبر نفس وَ غرور ملی صاحبی اولان بولغار کویلولری صاندانسکی‌دن چوق دفعه بو پاره‌لری آلمادیلر وَ کندی ویردکاری پاره‌لرله بولغارستاندن معلملر وَ معلمه‌لر کتیرتدیلر. سانترالیستلك ویرخوویستلك سیاستی ماکدونیاده دهشتلی بر نفاق و احتراص اویاندیردی وَ خلقك اعتمادینی صارصدی. مختلف عناصری بر برینه دوشورمك صورتیله بر موازنه بولمق سیاستی باشمزه بویوك بر غائله چیقاردی: چونکه

هر عنصر کندیسنك آلدادلدیغنی آکلادی وَ او زمان هپسی آرالرنده ائتلاف ایده‌بیلدیلر. ویرخوویستلك آمالنه خدمت ایده‌ن رؤسادن دینغه بر آرالق نوره قوپ طرفلرنده‌ اله کچمشدی. بو آدم سیروزده اعدام ایدیله‌جکی صیراده بش اون سوزله ماکدونیا أحوالنی تصویرایتمشدی وَ شبهه‌سز بزم شقی‌دیدیکمز وَاعدامه لایق کوردیکمز بر آدام أحوالی بر ولایت والیسندن داها أیی آکلایور وَ داها طوغری محاکمه ایدییوردی !.. یالکز ، طلعت بك بالاخره فقط ایش ایشدن کچدکدن سوکرا ، بو پولتیقه‌نك یك یاکلیش اولدیغنی بکا اعتراف ایتدی. نه چاره‌که صاندانسکی ولایتك أحوالنی ابراهیم بکه باشقا دورلو بیلدیردی وَ اونی یولدن آزدیروب تهلکه‌یی کورمه‌سنه مانع اولدی. ذاتاً هیچ بر شی اولماسه بیله بر شقینك ، ماکدونیاده یوزلرجه آدملری اولدیروب بیکلرجه خانمان سوندیره‌ن بر قاطع طریقك کونك برنده مشاور حکومت اولماسنده‌کی غرابت وَ منطقسزلق قولای آکلاشیلیر ایشلردن دکلدر. وقوعات هانکی طرفك قناعتنده اصابت ایتمش اولدیغنی کوستردی وَ ماکدونیاده بولغارستان حسابنه چالیشان صاندانسکینك ، بالقان محاربه‌سنك متعقلرعلیهنه دونديکی بر صیراده صربلر طرفندن اولدیرلمه‌سی‌اوزرینه غزته‌لرده یازیلان سوزلر ، اونك وَ آرقاداشلرینك ماهیتلرینی میدانه چیقاردی. او زمان بر غزته‌دن آلدیغم قوپوری عیناً بورایه نقل ایدییورم :

صاندانسکینك قتلی أطرافنده — تفصیلات جدیده :

« صوفیه‌دن آلدیغمز خبرلره کوره سابق سرکرده‌لردن صاندانسکی »
« نك قتلی محل مذ کورده صوك درجه بادیٔ نفرت اولمشدر . »
« ماکدونیا اختلال قومیته‌سی صاندانسکی نامنه بر آبده رکزیله »
« اوزرینه بروجه آتی کتابه‌نك نقشی تقرر ایتمشدر :
« ماکدونیانك تخلیصی ایچون حرب ایدرکن صرب قورشونیله تلف »
« اولان وطنپرور ماکدونیالی صاندانسکی‌نك تأبید خاطره‌سی ایچون »
« قومیته رئیسی ماجاروف صاندانسکی‌نك طرز وفاتی حقنده شو »
« تفصیلاتی ویرییور :

« متوفی ـ میشه‌لوویچ ـ ڭ اداره‌سی آلتنده بولونان صرب چته‌سی »
« طرفندن قتل ایدلمش، صاغ قولی وجودندن همان تماماً قوپارلمشدر. »
« کوکسنده شو سطرلری حاوی بر قارت تعلیق ایدلمشدی :
« ماکدونیانك صربلره عائدیتی تقرر ایتدیکی جهتله صاندانسکی‌نك »
« أثری محواولملی‌در. ماکدونیالی بولغار رؤساسنك بقیه‌سی ده عینی »
« عاقبته دوچار اوله‌جقدر. » او سماینشر لو یدن

بو آدملره قارشی کوسته‌ریلن اعتمادك درجه‌سی حقنده برفکر ویره‌بیلمك ایچون شونی‌ده سویله‌مه‌یه مجبورم : ماکدونیا مسئله‌سنك حلی ایچون ابراهیم بکله دهابعض ذوات آراسنده پك مهم برتدبیر قرارکیر اولمشدی : بولغارستانده اختلال چیقارمق ، صوفیه‌ده بومبه‌لر آتمق ، أشقیا چته‌لری کوندرمك ... صورتیله بولغارلردن أخذ انتقام!.. بونك ایچون تشکیلات یاپیلمش؛ بیکلرجه لیرالر صرف ایدلمش ایدی. سانترالیست رؤساسندن صرافیم ... نامنده بر آدم بو ایشلری درعهده ایتمش وَ چالیشمشدی !.. سبحان من تحیر فی‌صنعه‌العقول! کندی مملکتلرنده ، بوتون وسائط أللرنده ایکن حضوروآسایشی تأمینه موفق اولامایان آدملر ، بولغارستانده عصیان و اختلال اویاندیرمقله ماکدونیاده شقاوتی طوردیرمق أملنه دوشمشلردی ... بزده قاسم أنواره اتباعاً :

أز حد کذشت قصهٔ درد نهان ما
ترسم که ناله فاش کند راز جان ما

دیمکله بو ألیم بحثی دها زیاده اوزاتمق ایسته‌مه‌یورز ...

بنم نقطهٔ نظرمه کوره ، ماکدونیا مسئله‌سی ایچون ایکی صورت حل وتسویه واردی : بری بولغارستانه اعلان حرب ایله ماکدونیایی قاریشدیران وَ بزه کوز آچدیرمایان بو قوتی تنکیل ایله بش اون سنه قازانمق وَ یا برمدت ایچون بولغارلرله ائتلاف یاپمق... سلانیکدن باب عالی‌یه کوندردیکم راپورلرده دائما بونقطهٔ نظری ایضاح و مدافعه ایتدم وَفقط کیمسه‌یه سوز دیکلتدیره‌مه‌دم . ۹ وَ ۲۷ شباط ۱۳۲۷ تاریخلریله داخلیه نظارتنه کوندردیکم

راپورلری ۷ نیسان تاریخلی دیگر بر مخطره‌ده تأیید ایله شو سوزلری سویله‌مشدم :

« چته‌جیلك ماکدونیاده مزمن بر حال آلدی وَ بوکا قارشی شیمدی‌یه قادار هر نه‌یاپیلدیسه فائده ویرمه‌دی. بر چوق زمانلر بوموفقیتسزلك وسائط تنکیلیه‌نك نقصاننه عطف اولوندی ، حال بوکه سیار ژاندارمه‌نك موجودی بیله ابلاغ وَ ثابت ژاندارمه‌نك نقصانی‌ده واسع برمقیاسده اکمال ایدلدیکی حالده ینه بر ایش کوریله‌مه‌دی : چونکه بویاپیلان شیلر أعراضی تداویدن عبارت قالیور وَ خسته‌لغك أسباب وماهیتی دوشونولمه‌یور... ماکدونیا مسئله‌سی حل اولونمادقجه بوممالکتده چته‌جیلکك اورتادن قالدیرلماسی غیر قابلدر وَ چته‌لر القاآت وَ تسویلات سایه‌سیده بولوندقجه بوممالکتلرده حکومت وَ آسایشك تأسسنه امکان یوقدر. ماکدونیاده حضور وأمنیت اعاده ایدلمه‌دکجه‌ده آوروپا ایچون دائمی بر مداخله قاپیسی آچیق دیمکدر ... بزی متمادیاً تهدید ایدن بوحاله قارشو ایکی تدبیر وارد خاطر اولور : یا بولغارستانی تأدیب ایله چته‌جیلکی أساسندن محو ایتمك وَ یا ماکدونیا حقنده بولغارلرله بر ائتلاف یاپمق ... برنجی تدبیر نه‌درجه مشکل ایسه ایکنجیسی اونسبتده قولایدر وَ موسیو شوپوفك [۱] بنده‌گزه وقوع بولان بیانات وتأميناتنه کوره، روم ایلی ولایتلرنده یالکز حضور وسکونی دکل، دولتك تمامیت ملکیه‌سنی تأمین ایدن بووفاق وائتلاف بوکون بیله ممکندر ... قومانوه خطنك وعد الصاقی بوائتلافی شو دقیقه‌ده داها ممکن برحاله کتیرمشدر ... »

فی‌الحقیقه مشروطیتك اعاده‌سندن صوکرا شرقی روم ایلی‌یی الحاقه مسارعتله مملکتك تأمین تمامیتنه چالیشان بولغارستان حکومتی رسمی وَ غیر رسمی مراجعتلرله بوماکدونیا مسئله‌سنك کندی آرامزده حلنی بزدن ایسته‌مش وَ هر مراجعتنده رد ایله جواب آلمشدی . بویله بر ــ صورت تسویه ــ دن هرایکی طرفده استفاده ایده‌ردی . صربستان ایله یونانستان

[۱] بولغارستانك سلانیك جنرال قونسلوسی اولوب بزمله ائتلافه شدتله طرفدار ایدی .

بولغارستانه نسبتله ایکنجی درجه برموقعده بولوندقلرندن بولغارلرله یاپیلان براُئتلافك اوزون مدت پایدار اوله‌جغی شبهه‌سز ایدی . ذاتاً صربلر منفرداً بر ایش کوره‌مزلردی وَ لزومسز یره بر کرید مسئله‌سی چیقاریلدیغی حالده‌ده یونانستانك بر ایش آچماسی محتمل دکلدی . بولغارلرك بزمله براُئتلاف وجوده کلمه‌سنی شدتله ایسته‌دکلری محقق ایدی . چونکه بودعوانك آرامزده حلی اونلری داها زیاده کارلی چیقاریردی . دیکر طرفدن بالقان حکومتلریله آوستریا وَ روسیا کبی معظم دولتلرده ما کدونیانك حال وآتیسنده علاقه‌دار ایدیلر . بودعوایه شخص ثالث صفتیله قاریشه‌جقلرك مسئله‌یی داها زیاده اغلاقه وَمشکلاته دوشوره‌جکلرندن قورقیلیوردی . بر آرالق بولغارستان خارجیه ناظری جنرال پاپریقوف موسیو شوپوفی بوخصوصده بر صورت تسویه وَ ائتلافیه بولمق اوزره اُنور وَ رحمی بکلرله کوروشمه‌یه مأمور ایتمشدی . مرکز عمومی اعضالرینه ، او آرالق کاتب عمومی اولان حاجی عادل بکه دفعاتله مراجعتلر وقوع بولدی . موسیو ناچوویچ بو ایش ایچون بولغارستانده متمادیاً چالیشدی . ایتالیا محاربه‌سنك ایلك کونلرنده بولغارلر حالا بو مقصد آرقاسنده قوشیورلردی . نه چاره‌که ، طالعسزلك وَ بو فلاکتی تولید ایدن بر ادراکسزلك بویله بر فرصتك الدن قاچماسنه سبب اولدی وَ عاقبت ما کدونیاده الدن کیتدی !..

بر ائتلاف مقابلنده بولغارلرك بزدن ایسته‌دکلری شیلرده بونلر ایدی :

١ — بولغار رؤسای روحانیه‌سنك مجالس اداره‌ده بولونمالری ؛

٢ — بولغارلردن بلدیه‌لره رئیس انتخابی ؛

٣ — اکسارخك عموم بولغارلرك رئیس روحانیلری اوله‌رق طانمماسی ؛

٤ — معارف حصهٔ اعانه‌سندن بولغار مکتبلرینه داها زیاده بر شی ویرلمه‌سی ؛

٥ — بولغارلردن دخی مأمور انتخابی ؛

٦ — اشکنجه وَ داياغه نهايت ويرلمه‌سی ؛ [١]

٧ — عسکر فراريلری مسئله‌سنك حلی ؛

٨ — چفتلکلرده ياريجيلق ايدەن بولغارلره أراضی ويرلمه‌سی ؛

٩ — صربلرك وَ اولاحلرك بولغارلره قارشی حمايه‌لری اصولندن صرف نظر ايدلمه‌سی ...

بو تکليفاتك قبولی بزم طرفمزدن نه کبی فدا کارلقلره تقابل ايده‌بيله‌جکنی بوسطرلری اوقويه‌جق بی طرف ذواتك تقديرلرينه حواله ايده‌رم ... بونلردن أك مهم مسئله بولغار کويلولرينه أراضی ويرلمه‌سی ايدی. وَ بو ماکدونيا دعواسی بر نقطهٔ نظردن بر أراضی مسئله‌سندن باشقا برشی دکلدی. فی‌الحقيقه بومملکتك همان هر طرفنده أراضی عموميتله مسلمانلرك أللرنده ايدی. بولغارلر بو أراضيده ياريجيلق ايديورلر وَ قوت لايموت بر حالده کچينيورلردی. فضله اوله‌رق چفتلکلرده ياريجيلرك معروض اولدقلری معامله‌ده بر برندن فرقلی ايدی. بر چوق يرلرده آنغاريه ياپيليور وَ شرکت مزارعه‌نك حدود وَ احکام شرعيه‌سنه مخالف اوله‌رق تخم اورنادن آيريليوردی. بومسئله توپراغه شدتله مربوط اولان بولغارکويلولريله بکلر آراسنده بك شايان دقت منازعه‌لری دعوت ايتمکده ايدی. بکلر بوآدملره برآز داها مساعده کوسترلمه‌سی تکليفنی باردانه تلقی ايتديلر وَ ينه کندی فائده‌لرينه اولمق اوزره برپارچه فدا کارلغه قاتلانماديلر. [٢] عاقبتك وخيم اوله‌جغنی مکرراً کنديلرينه سويله‌مشدم. اونلر :

---

[١] اشکنجه وَ داياق ماکدونيانك هر يرنده وَ پك شدتلی بر طرزده جاری ايدی ؛ شکايت دنيالری طوتيوردی . بو مظالمی ياپانده بزم ژاندارمه‌مز ايدی !.. أك أول آرناوودلقده باشلايان بو ظلم ديکر روم ايلی ولايتلرينه‌ده سرايت ايتمشدی . سلانيکده خاطر وخياله کلمه‌ين مشکلات ايله چچه‌لشه‌رك بو فلاکتك ، بر درجه‌يه قادار اوليسون ، اوکنی الماپه موفق اولمشدم. فقط او زمان هر شی بتمشدی !..

[٢] سانترالیست وَ ورخوويستلرك أراضی مسئله‌سی حقنده‌کی نقطهٔ نظرلرنی بيلديرەن پروغراملر واردی. چفتلك صاحبلرنده ياريجيلره حق رعی ويرله‌سی حقنده‌کی بيانات و تکليفاتم‌ده مجلس عمومی ولايتده قبول ايدلمه‌مشدی ...

— نه‌یاپه‌لم ، بز صنعتدن ، تجارتدن ، ثروتدن محرومز ؛ اُلمزده‌کی قوری توپراقدن باشـقا بر شیئه مالك بولونمایورز . بونی‌ده محـافظه ایتمك وَبونکله کندیمزه بر موازنت بولمق ایسته‌رز ...

دییورلردی. فقط اونلرك بر ـ موازنه ـ دیدکلری حال بر ـ موازنه‌سزلك ـ دن باشقا برشی دکلدی. بنم فکر واعتقادمجه ، ماکدونیا مسئله‌سنك اُك مهم بر صفحه‌سی بواُراضی دعواسی ایدی . بوکا بر صـورت تسـویه بولدیغمز زمان بومهم مسـئله‌نك حلنه طوغرو بویوك بر آدیم آتمش اوله‌جقدق . بوقنـاعتله بکلردن وَ مجلس عمومیدن آله‌مادیغم شـیئی حکومت مرکزیه‌دن استحصـال ایتمك سوداسنه دوشـدم . او آرالق موثوقاً خبر آلیوردق،که بولغارسـتان حکومتی ماکدونیاده بولغار ملی بانقه‌لری تأسیس ایله أراضی صـاتون آلمق وَبونی بولغار یاریجیلرینه توزیع ایتمك ایسـته‌یوردی . آرادن چوق بر زمان کچمه‌دن سیروزده ـ طبیعی صـاحبلرینك رضـالریله ـ دورت بش چفتلك آلندیغنی طویدم وَبواُراضـینك بولغار کویلولرینه تقسیم ایدلدیکنی اوکرندم . بوندن‌ده داخلیه ناظرینی خبردار ایتدم. یالـکز سیروزه آیریلان تخصیصـاتك ایکی یوز اُللی بیك لیرایه بالغ اولدیغنی‌ده صـوکرادن طویدم. بنم ، برچوق زماندن بری مدافعه ایتدیکم نقطهٔ نظرك اصـابتنده شبهه قالمامشـدی ... ینه اوکونلرده ایدی،که نظارت برشیفره ایله بزه، بولغارلرك مرکزی سلانیکده اولمق وَمناستر ، اسکوب وَادرنه‌ده شـعبه‌لری بولونمق اوزره بر بانقه آچمق تشبثنده اولدقلرینی وَ بویله بر بانقه آچیله‌جق اولورسـه همان قاپاندیرلماسـنی بیلدیرییوردی . بوکا یازدیغم جوابده ، اورتاده برسبب معقول بولونمادیغی حالده، حکومتك بر بانقه‌یی قاپاده‌مایه‌جغنی وَبونی یاپمش اولسه‌ق بیله باشقا بر بانقه‌یه تودیع اولونه‌جق وَ بلکه صوفیه‌ده صاقلانه‌جق بر سرمایه ایله بولغارلرك اَل آلتندن ایش کوره‌بیله‌جکلرینی سـویله‌دم وَبوایشی حکومتك یاپماسی داها طوغرو اوله‌جغنی وَبونك ایچون‌ده تخصیصات ویرلمه‌سنی ایسته‌دم. بوکا جواب اوله‌رق ـ زراعت بانقه‌سـنك دردست تنظیم اولان قانوننده أراضی صـاتون آلنوب کویلولره توزیع اولونمق ایچون برماده واردر . بوقانون شـورای

دولتجه کوریلوب مجلس مبعوثان و أعیاندن چیقدقدن صوکرا موقع تطبیقه قونلدیغی زمان سزك مقصدکزده حاصل اولور !.. – مطالعه‌سنی تلقی ایتدم . آرتق بوسفسطه قارشیسنده عصیان ایتمه‌مك قابلمی ایدی؟ بوکا یازدیغم جوابده – بولغار بانقه‌سنك بوراده کوره‌جکی وظیفه ایله بانقودی رومانك طرابلس غربده کوردیکی ایش آراسنده بر موافقت اولدیغی – چونکه تمام طرابلس غرب مسئله‌سنك أك حرارتلی دوره‌سنده ایدك – سویله‌دم وبنم تکلیفاتم قبول ایدلمه‌دیکی صورتده استعفایه مجبور اوله‌جغمی وحاجی عادل بکك ده‌ماکدونیانك ضیاعندن مسئول ومعاتب اولماسی لازم کله‌جکنی مؤثر بر لسانله یازدم . . .
اوچ کون صوکرا ، مجلس وکلا قراریله و دیکر ماکدونیا ولایتلریله برابر یکرمی بش بیك لیرالق برتخصیصات آلدم . نه‌چاره‌که بوتدبیردن‌ده استفاده‌یه امکان قالمادی ... بوأراضی مسئله‌سی ماکدونیانك أك مهلك بر دردی ایدی و اعلان مشروطیتدن صوکرا کچن درت بش سنه‌ده بونك تداویسی امکانسز دکلدی ...

شوراسی‌ده شایان دقتدر ، که بولغارستان حکومتنك بزمله اتفاق ایتمك ایچون ایلری سوردیکی شرطلر نه ایسه ، بزم سانترالیستلرك تمنیلری‌ده همان بونك عینی ایدی . پانچه‌دورفك ، یعنی برسانترالیست و بر حکومت مبعوثنك – اسوه‌تلینا – غزته‌سنده‌کی نشریاتنی عیناً بورایه نقل ایدییورم :

۱ — حیات اجتماعیه‌مزده مشاهده اوله‌جق تظاهرات ایله مملکتمزده ظهور ایده‌جك وقایع و بوبابده حکومتجه اتخاذ ایدیله‌جك تدابیر حقنده منصف و بی طرفانه برتنقید ؛

۲ — عناصر مختلفه وبالخاصه ترکلر ایله بولغارلر آراسنده مقارنت حصولی ، موجود اولان سوء تفهم وعدم اعتمادك ازاله‌سی ؛

۳ — حکومته تمامیله اظهار اعتماد ، حکومتك مملکتك تمامیت ملکیه‌سنه مشروطیت اداره‌نك تحکیم وتقویه‌سنه ومحافظهٔ استقلاله تعلق‌ایدن خصوصاتده تعقیب ایده‌جکی مسلك سیاسته معاونت وتظاهرت ابراز ایتمك ؛

٤ — سیاسی مجرملرله عسکر فراریلرینه عفو عمومی اعلانی . وویوودا

وَ اشقیای مستأمنه‌نك حیاتلرینك تأمینی وَ ایچلرندن آرزو ایدنلرك مناسب مأموریتلره تعیینی ؛

٥ — بلغارلردن تحصیل کورمش اولنلردن لسان رسمی‌یه واقف اولمدقلری حالده بیله ، معین برزمانده اوکرنمك شرطیله ، مناسب مأموریتلره تعیینی ؛

٦ — عثمانلی تابعیتنده قالمق ایسته‌ین فراریلرك مملکتلرینه اعاده واسکانی ؛

٧ — برعنصرك ضررینه اوله‌رق دیکر برعنصره منافع تأمینی وَ بوواسطه متفرع تدابیر اداریه‌نك تبدیلی ؛

٨ — مکتب وَ کلیسالره عائد حقوقمزك محافظه‌سیله روم پطریقخانه‌سنك حقوقنه معادل برصورتده توسیعی ؛

٩ — معارف بودجه‌سندن مناسب بر مقدارك بلغار مکتبلرینك اداره‌سنه تخصیص ایدلمك شرطیله اکسارخخانه‌یه تودیعی ؛

١٠ — چفتلك یارجیلرینه اراضی تدارك ایتمك مقصدیله اول امرده بر میلیونلق براستقراض عقدی، بواستقراض مدید وعده‌لرله تأدیه ایدیله‌جکدر؛

١١ — مملکتك آسایشنك تأمینی ایچون کویلولردن مرکب ملیس عسکری تأسیسی ؛

١٢ — کوی بکجیلرینك کویلولر طرفندن اکثریت آرا ایله انتخابی ...

*
* *

ماکدونیا ، عصرلردن بری انقراضدن انقراضه سوروکله‌نوب کیدن سلطان عثمان حکومتنك مدهش برضعف وَ عیبی زمانده قوتلی برموازنه‌سی ایدی. بزماکدونیایی صارصان وَ مملکتی آلت اوست ایدن ضدیتدن ، تخالف آمال ومنافعدن استفاده ایتمك یوللرینی بیلمه‌لی ایدك . فقط بوڭا موفق اوله‌بیلمك ایچون اولا خسته‌لغی تشخیص ایتمك وَ اوڭا کوره برصورت تداوی بولمق لازم ایدی . بعض ذوات _ اکر بزم عقلمز باشمزده اولسه ایدی ، مشروطیتك اعلانیله برابر حسین حلمی پاشانك ریاست ایتدیکی هیئت مراقبه‌یی ماکدونیادن قالدیرمازدق ... دیمشلردی . آرادن برخیلی زمان کچدکدن صوکرا بویله بر مراقبه‌یه بزده طرفدار اولدق . اك صوك زمانلرده معهود بالقان قومیته‌سنك ماکدونیا حقنده ایسته‌دیکی شی، آشاغی یوقاری بوطرزده برمراقبه‌دن عبارت

ایدی . بوقومیته‌نك بكا كوندرمش اولدیغی مكتوبی - بروثیقهٔ تاریخیه اولمق اوزره - ترجمه‌سیله برابر عیناً درج ایدیورم . بومكتوب مقدما مبعوثی صفتیله مجلس مبعوثانده بولوندیغم كونلرده بكا واصل اولمشدی ؛ اوزمان ترجمه‌سنی وجوابمی طنینده نشر ایتمشدم .

The Balkan Committe.

Queen Anne's Chambers West minister, London

S. W.

24 th. April. 1912

Dear Sir,

As a proof that we are not actuated by any unfriendly spirit towords the Turkish Government, while _ in accordance with our supreme object, (that of obtaining for the subject populptions in the Balkan provinces better conditions of life than they have hitherto possessed) _ we feel constrained to criticise adversely the maladministration under which they suffer, we venture to suggest a plan whereby, in our opinion, the worst evils may be removed, without so violent an interference with the Status quo as would necessarily ensue on any intervention by the Great Powers for the purpose of establishing autonomous local government in Macedonia, and perhaps also in Albania.

The plan we suggest is the Turkish Government should appoint a special Comission, consisting of an Englishman (like Mr. Robert Graves), a Frenchman, and a Turk who has never been a responsible official in the Balkan provinces, with full and autocratic powers to administer all the affairs of Macedonia, and another similar Commission, with the same powers, for Albania: and that this commissions should be appointed for at least a full year, so as to give time for testing whether they can establish in those provinces a

system of Government which would give justice, peace and securjty of life and property to the inhabitants, and reconcile them to Turkish rule.

The execution of such a plan would, we believe, greatly allay the hostility to the Turkish Government lately engendered in England through the very unfavourable reports received from Macedonia and Albania, and it would receive the sympathetic anb hearty support of the Members of the Balkau Committe.

we are, sir, yours faithfully
Noel Buxton, Chairman.
Arthur G. Symonds, Secretary

لوندره ٢٤ نیسان ١٩١٢

بعدالالقاب

« دولت عثمانیه‌یه قارشی فکر خصومتله متحسس اولمادیغمزك بردلیلی
« اولمق و بالقان ولایتلرنده‌کی اهالیٔ تابعه‌نك شیمدی‌یه قادار مالك اولدوقلری
« حیات و معیشتك داها ای شرائطنی استحصالدن عبارت اولان اقصای آمالمزه
« مطابق بولونمق اوزره، اونلری ازه‌ن سوء اداره‌یی خصمانه مؤاخذه‌یه و بنه
« کندی اعتقادمزه کوره، بك بیوك فنالقلری برطرف ایده بیله‌جك
« و ماکدونیاده و بلکه آرناوودلقده دخی برحکومت مختارهٔ محلیه تأسیسی
« مقصدیله دول معظمه طرفلرندن وقوع بوله‌جق برمداخله‌نك نتیجهٔ طبیعه‌سی
« اوله‌رق حال حاضرك صورت شدیده‌ده اخلاله باعث اولمایه‌جق برتصوری
« ایلری سورمه‌یه مجبوریت کورمکده‌یز.

« تکلیف ایتدیکمز شی، دولت عثمانیه‌نك (میستر روبه‌رت غره‌ویس
« کبی) برانکلیزله برفرانسزدن و بالقان ولایتلرنده مسئولیتی متضمن بروظیفه‌یی
« اصلا درعهده ایتمه‌مش برتورك مأمورندن مرکب و ماکدونیا امورینی اداره
« ایچون صلاحیت واسعه و مطلقه‌یی حائز برخصوصی قومیسیون تعیننه موافقت

« ایتمه‌سی وَ آرناوودلق ایچون بو أوصافه مالك دیگر برقومیسیونك اعزامیدر.
« بوقومیسیونلر لااقل بر سنه‌ٔ کامله ایچون انتخاب ایدیله‌جکلردرکه بومدت
« ظرفنده بوولایتلرده أهالی‌یه حق وآسایشی وَمصونیت حیات ومعیشتی تأمین
« ایده‌بیله‌جك وَخلقی حکومت عثمانیه‌یه آلیشدیره‌جق برادارەنك تأسیسی
« قابل اولسون .

« بویله برتصورك موقع اجرایه وضعی، امید ایدەرزکه، بوصوك زمانلرده
« آرناوودلقدن وَماکدونیادن آلنان غیرمساعد راپورلردن طولایی انکلتره‌ده
« حکومت عثمانیه‌یه قارشی حاصل اولان خصومتی تسکینه پك بویوك یاردیم
« ایده‌جك وَبالقان قومیته‌سی أعضاسنك مظاهرت صمیمیه وَمخالصت پرورانه‌لرینی‌ده
قازانه‌جقدر . باقی ...

بالقان قومیته‌سی رئیسی : نوئل باقستون

بالقان قومیته‌سی کاتبی : آرتور . ژ . سیموندس

ماکدونیا أحوالنك کسب أهمیت ایتدیکی وَ آرناوودلقده جته‌لرك یکیدن باش کوستردیکی شو صیراده بالقان قومیته‌سنك بیانات مخصوصه‌سی جالب دقت اولمق لازمکلیر . بوقومیته‌نك اعلان مشروطیتی متعاقب بزه قارشی داها مساعد بر وضعیت آلمش ایکن مؤخراً ینه اداره‌ٔ حاضره علیهنده بولوندیغی وَبالخاصه انکلتره أفکار عمومیه‌سنی بزه قارشی تحریکدن خالی قالمادیغی هرکسك بیلدیکی برشیدر .

بالقان قومیته‌سنك بو حق وصلاحیتی نره‌دن آلدیغنی آکلامقده آیریجه مهم برمسئله‌در . بوقومیته‌نك تکلیف ایتدیکی طرز اداره حسین حلمی پاشانك مفتش عمومیلکی زماننده وَداها واسع وَعمومی برمقیاسده جاری وَمؤثر ایدی. نه‌چاره‌که، صرف ایدیلان بوتون مساعی ـ نقش برآب ـ قبیلندن قالدی وَبکله‌نیلن منافع سیاسیه وَاداریه وجوده کله‌مه‌دی . داها طوغروسنی سویله‌مك لازم کلیرسه، مختلط برقومسیونك اداره‌سی مداخلات أجنبیه‌یه مانع اوله‌جق وَبالقان قومیته‌سنك تعبیرنجه « خلقی حکومت عثمانیه اداره‌سنه آلیشدیره‌جق » یرده

بالعکس مداخلات أجنبیه‌یه داها مساعد برزمین احضار ایدیور وَ بو مداخله کوندن کونه داها شدید ومؤثر برشکل آلیوردی.

بوطرز حرکتك کونك برنده ماکدونیانك مختاریت اداره‌سنه دایانه‌جغی وَ أك آچیق تعبیرله مملکتك ألدن کیده‌جکی محقق ایدی. وَ ذاتاً بر کتلهٔ غیر متجانسه‌دن باشقا برشی اولمایان وَ کندی لسان وملیتلری وَ تاریخلری أطرافنده طوپلانمق ایچون أملار بسله‌ین ماکدونیا عناصر مختلفه‌سنه بوبولده امیدلر ویره‌ن وَ فقط حکومتی اعتیادی وَ منطقی برشکل اداره‌دن أبدیاً اوزاقلاشدیروب خلقك بری برینه قارشی نفرت و احتراصنی اویاندیران ینه بو ادارهٔ مختلطه اولمشدی. شیمدی عینی طرزی قبول ایتمك مملکت ایچون فلاکتدر.

هرکس بیلیر، که وطنمزی بویله بر فلاکتدن، انقسامدن قورتاران مشروطیتك اعلانی ایدی. بوسایه‌ده مملکتك هرطرفنده عصرلردن بری دوام ایده‌ن مظالمه وَ سوء اداره‌یه آز چوق بر نهایت ویرلمش اولدی. بونکله برابر، مشروطیتدن بکله‌دیکمز أییلکلرك کاملاً استحصال ایدلدیکنی‌ده خاطرمزه کتیره‌مه‌یز. بونك أسبابنی بر بر تدقیق ایتمه‌دن أول، بو خیبت و خسراندن هیچ شبه‌سز حکومتك مسئول و معاتب اولدیغنی سویله‌یه‌بیلیرز. برآرالق استانبولده پك بویوك موقعلری اشغال ایده‌ن بعض ذواتك کندی حق و صلاحیتلرندن شبه‌لره دوشمه‌لری وَ رأی بی قوت وَ قوت بی رأی ایله‌بوتون ایشلری برباد ایده‌جك صورنده قیدسزلق وَ وقوفسزلق کوسترمه‌لری ادارهٔ ولایاتده پك بویوك انتظامسزلقلره باعث اولمش وَ خلقك حکومته قارشی اعتماد و أمنیتنی پك زیاده آزالتمشدر. بو فنالق، بالطبع ماکدونیا کبی حساس وَ نازك برپرده، داها زیاده تأثیرنی کوسترمشدی. یالکز ماکدونیاده دکل، دیکر ولایات عثمانیه‌ده دخی مأمورین حکومتی مشغل وَ ناقابل اقتحام برموقعده براقان، حکومتك حیثیت و اعتبارنی بوزان، خلقی نومید ایده‌ن او ترددلر وَ لزومسز أندیشه‌لردی ... دیکر طرفدن بعض افراط‌پرور مأمورلرمزده بواداره‌سزلکك داها فنا برشکل آلماسنه طولاییسیله خدمت ایتدیلر وَ أهالی‌یی حکومتدن تنفیر وتبعید ایله‌دیلر. بوراده بوألیم

بحثی داها زیاده اوزاتمق ایسته‌مم . برکره داها کوردك وآكلادق، كه جناب
مخبر صادقك بویوردقلری کبی، - بر ایش اهلنك غیرینه تودیع اولوندیغی زمان
بر فلاکته انتظار ایدلمك لازم کلیر . - ایشته بوفلاکت کورولدی ووطن
وملت بویوزدن صارصیلوب رخنه‌دار اولدی...

بزلری امیدسزلکه دوشوره‌ن، بالقان قومیته‌سی مخاصم بروضعیته کتیره‌ن
وماکدونیاده برچوق فنالقلره وجود ویره‌ن اسبابك نره‌دن ایلری کلدیکنی
كوروب آكلادقدن صوكرا احوال وشرائط عمومیه اوزرنده اجرای تأثیردن
خالی قالمایان موضعی فنالقلری‌ده تدقیق ایتمك و دوقتورك تشخیص و تداویده
اصابت فکر و نفوذ نظر صاحبی اولمادیغنی اعترافله برابر خسته‌لغك‌ده مزمن
برحال، برداء عضال اولدیغنی سویله‌مك لازم کلیر . روم ایلیده هرشی اوزون
برماضی‌یه، امیدلرله وبی‌پایان احتراصلرله مشبوع برماضی‌یه مقارندر؛ بوراده‌كی
خسته‌لق مزمندر. بویله خسته‌لقلر شدید علاجلرله تداوی اولونماز . داها
طوغروسی تداوی ایدلمك لازم کلن خسته‌لق دکل خسته‌لردر . ایشته بونی
تقدیر ایده‌مه‌ین واوزاغی کوره‌بیلمك قابلیتندن محروم اولان بعض مأمورین
افراط‌پرورانه حرکتلریله ذاتاً حس ایدیلن مشکلات اداره وسیاسه‌یی آرتیردیلر
وخلقی لزومسز یره کوجندیردیلر. بوطرز اداره‌نك فنالقلری هریرده کوروندی
ومملکت اوکولماز دردلره اوغرادی ... فقط، بوتون بوقباحتلری منحصراً
حکومته عطف ایتمك وروم ایلی خلقنی تماميله قباحتسز کورمك‌ده طوغرو
دکلدر. فی‌الحقیقه، هرکس بیلیر، که ماكدونیا خلقی غیر متجانس بر کتله‌در
وبویله بر کتله‌نك مرکز ثقلتی بولمق واوكا بر موازنت حیات وحرکت ویرمك
پك کوجدر. اثرله مؤثر آراسنده‌کی روابط ومناسبات صمیمه‌یی دوشوننلر
بعض یرلرده حکومتك برچوق فنالقلره سببیت ویردیکنی ودیکر بر چوق
یرلرده‌ده خلق آراسنده اجرای تأثیر ایده‌ن سوء اعتیادانك حکومتی مشکل
برحال ووضعه براقدیغنی اعتراف ایتمکدن خالی قالمازلر ... ماکدونیاده
مشروطیتدن، انقلاب اداره‌دن امید وار اولان، حکومتدن ایلکلر بکله‌ین
آدملر پك چوقدر. فقط بونلره قارشی مختاریت اداره‌ ویا بلغارستانه وبونانستانه

التحاق فکری آرقاسنده قوشانلرده آز دکلدر. آرقاسی کسیلمه‌ین القاآت وَ تسویلات خارجیه‌یی ، چته‌جیلکی، قومیته‌جیلغی پك أهمیتسز کورمه‌ملی‌در . ماکدونیاوَ ماکدونیالیلر بونلردن وارسته‌قالمش اولسه‌لردی، شبهه‌سز مملکتلرنده دها أیی وَداها خیرکار وَعادل برحکومتك تأسس ایتدیکنی کورورلردی . نه‌چاره‌که، پك فنا أملار بسله‌ین آدملرك دائمی تسویلاتی حکومتك مساعیسنی همان تمامیله عقیم براقدیغی کبی مملکتده حضور وآسایشك تقررینه‌ده مانع اولیور. بو آدملر کندی أملارینه خدمت ایتمه‌ین وَکندیلری کبی دوشونمه‌ین بیچاره کویلولری دوکوب اولدیریبورلر . بوسیاسی جنایات تمادی ایدوب طوریبور وَحکومتك بوتون مساعیسی ثمره‌سز براقیبور. بولغارستان برطرفدن چته‌لریله ، پروپاغانداسیله بولغار أهالی آراسنه فنا فکرلر وَأملار صاچیبور ، ماکدونیادن قاچان أشقیا اوراده برملجأ بولیبور وَایسته‌دیکی مظاهرت ودلالتی کوریبور . سز بوکا آوروپا غزته‌لرینك یایغاره‌لرینی وَبزم بالقان قومیته‌سی أعضاسنك تنقید ومؤاخذه‌لرینی، هرکون داهازیاده کسب شدت ایده‌ن افترالری، اسنادلری وَبالقان حکومتلرینك پروپاغاندالرینی‌ده علاوه ایدکز ، اوزمان ماکدونیاده حضور وآسایشك نه‌ایچون تأسس ایده‌مه‌دیکنی آکلارسکز...

مشروطیت اداره‌نك اعلانندن بری آوروپادن کوردیکمز ستملرك ، تعرضلرك، حقسز تجاوزلرك هانکی برینی صایه‌لم ؟ بزی برآز راحت براقمش اولسه‌لردی ، بلکه شیمدی سنده‌له‌یه‌رك وَافتان و خیزان یورودیکمز یولده داها متین وَقوتلی آدیملرله ایلریلردك ... نه‌اولسه ، ایرلاندانك بوقادارزماندن بری آرادیغی حریت وعدالتی بزم ماکدونیالیلره ییك دورلو فلاکتلردن خالی قالمایان اوچ سنه ظرفنده ویره‌بیله‌جکمزه دوستلرمزله برابر بزده اینانه‌مایز وَحریت بین‌المللدن حقیله استفاده ایده‌مه‌ین بر حکومتك کندی آله‌مادیغی بر فضل ورجحانی کندی تبعه‌سنه پك قولای ویره‌مه‌یه‌جکنده دوچار اشتباه اوله‌مایز . بزدن حق وعدالت انتظار ایده‌نلر بونی بزدن أسیرکه‌مه‌ملی‌درلر ...

ادارهٔ ولایات قانوننك تطبیقی ماکدونیاده پك بویوك فائده‌لرویره‌جکدر.

بومنافع شبهه‌سز خلقك حكومته اشترا كاری ثمره‌سی اوله‌جقدر . نه چاره‌كه قانونك یالكز ـ ادارهٔ خصوصیهٔ ولایات ـ قسمی قبول ایدلمش وَادارهٔ عمومیهٔ ولایات حقنده‌كی أحكامی هنوز موقع اجرایه قونولمامشدر. بو ناقابل تضمین برضیاعدر ؛ ظن ایدرم كه مجلسك جلسهٔ حاضره‌سنده بوقانونك مذاكره‌سی ده ممكن اوله‌مایه‌جقدر. حال بوكه هرطرفده وَبالخاصه ماكدونیاده بوقانونه شدتله احتیاج واردی. بونكله برابر صلح محاكمه‌لرینك تشكیلی‌ده برمسئلهٔ حیاتیه‌در وَحكومتك بوایكی احتیاجی وقتیله دوشونمه‌مسی آتیاً پك بویوك فناقلره باعث اوله‌جقدر ...

آرناوودلقده چته‌جیلكك حضور وآسایشی اخلاله مساعد برشكل آلدیغی وَهركسك علیهمزده سوز سویله‌مك وَیا ایشلرمزه مداخله‌ده بولونمق ایچون بر چوق وسیله‌لر قارشیسنده بولوندقلری بر صیراده حكومتك جدی وَمؤثر تدبیرلر اتخاذ ایتمه‌سی لازم كلیر. حاجی عادل بك أفندی ماكدونیانك هرطرفنی طولاشدی وَهركسله تماس ایدوب بر چوق احتیاجاتی آكلادی. استانبوله عودت ایتدیكی زمان ماكدونیایی شبهه‌سز داها واقفانه اداره ایده‌جك وَخلقك شكایتنی دعوت ایدن أسبابی ألبته اورتادن قالدیره‌جقدر . او وقت بالقان قومیته‌سی أعضاسنك « مظاهرت صمیمیه وَمخالصت پرورانه‌لرینه » لزوم قالماز، خلق حكومتدن ممنون وَمظهر حق وعدالت اولور وَماكدونیا مسئله‌سی‌ده آرا صیرا حاد برخسته‌لق شكلنی آلوب التهاب حاصل ایتمكدن وارسته قالیر . بنم اعتقادمجه بو دائما ممكندر . یالكز بی‌طرفانه یورومك، هركسك آرادیغی حقی ویرمك وَعینی زمانده حق وصلاحیتمزدن شبهه‌یه دوشمه‌مك كافی‌در . بزی سلامته ایرشدیره‌جك یول‌ده بودر ....

طنین ـــ ٢٠ نیسان ١٣٢٨

طنینك بعض مهم انكلیز وفرانسز غزته‌لرینه عیناً نقل ایدیلن بو نشریاتی تأثیردن خالی قالمادی وَ مسئله برقاچ زمان موضوع بحث ایدلدی ...

هركس بیلیر ، كه مملكتلرمزك آرا صیرا پارچالانماسنه سببیت ویرن أحوال خرستیان تبعه‌نك بزدن شكایتلریله باشلار وَ ایش بر چوق صفحاتدن

« شو حالده روم ایلیده سکون و آسایش تقرر ایده میورسه بونی بزم طرفمزدن
« برعدم آرزو نتیجه‌سنه عطف ایتمکه امکان یوقدر . او حالده نه‌دن بو بدبخت
« قطعه‌ده حالا بومبالر پاتلایور ، أشقیالر دولاشیور ، یول وَ شمندوفر مهندس
« وَ عمله‌لرینه قورشون آتیلیور ؟ هیچ بر طرفدن تکذیب ایدیله‌میه‌جکمزه أمین
« اوله‌رق دیرزکه چونکه بویله اولماسنی ایسته‌ینلر وار . چونکه روم ایلیده بر
« مسئله چیقارمق ایچون چالیشانلر ، پاره صرف ایدنلر وار .

« روم ایلینک قاریشیقلغی دیشاریدن کلدیکی غیر قابل انکار اولمقله برابرینه
« قباحت بولانلر یوق دکلدر . زمین مساعد اولماسه تحریکات أجنبیه‌نک نه تأثیری
« کوروله‌بیلیر ؟ دیبورلر .

« زمینک تحریکات أجنبیه‌یه پك مساعد اولدیغنی بزده قبول ایده‌رز . فقط
« زمینک مساعد اولماسی بزم قباحتمزمیدر ؟ روم ایلیده‌کی أهالیدن بر قسمنه
« کوزلرکزی خارجه چویرکز دییه بزمی تلقیناتده بولوندق ؟ ملیت حسلرینی
« اونلرده بزمی انکشاف ایتدیردك ؟ بناءً علیه روم ایلیده تحریکات أجنبیه‌یه
« زمینک مساعد اولماسی کیفیتنده‌ده بوتون قباحتی بزه عطف ایتمك دوغری
« وَ موافق اولاماز .

« بو قباحتك نه قدری بزه عائددر ، نه قدری زمینی احضار ایتمك ایچون
« سنه‌لردن بری چالیشمش اولانلره عائددر ؟ ایشته بوراسنی تعیین ایتمکه لزوم
« قطعی موجوددر . اونو تماملی یزکه بز أفکار عمومیهٔ مدنیه‌یه قارشی بر حساب
« ویرمکه معناً بورجلی یز . ادارهٔ مشروطه : روم ایلی مسئله‌سنی حق وعدالت
« دائره‌سنده حل ایده‌جکم دیدی ، عالم مدنیته قارشی بویله بر تعهد آلتنه کیردی .
« عالم مدنیت قارشیسنده بو اصلاحات سیاسی کندیسنی افلاسدن قورتارمق ایچون
« روم ایلیده تأسیس سکون و آسایش أمرنده نه‌لر یاپدیغنی ، نه‌لر یاپمق ایسته‌دیکنی
« غیر قابل انکار برصورتده میدانه قویملیدر . روم ایلیده سکون و استراحت
« تماميله تأمین ایدیله‌مه‌مشسه بونك مسئولیتی کیملره عائد اولدیغنی پك آشکار
« اوله‌رق بوتون دنیا نظرنده ثابت اولمالیدر .

« بلغار اختلال قومیته‌سنك بوتون مسئولیتی بزه آتمق ایچون نه‌قدر چالیشدیغنی

« کوز اوکنده دکلی ؟ بر هیئت مرخصه‌لری دها کچنلرده بتون آوروپا
« پایتختلرینی دولاشمادیمی ؟ هرطرفده افکار عمومیه‌یی علیهمزه تحریك ایچون،
« بزی ظلم و وحشت ایله محکوم ایتمك ایچون نشریاتده وَبیاناتده بولونمادیمی ؟
« دیمك اولیورکه دشمنلر چالیشیور. روم ایلیده دوکولن قانلردن أصل مسئول
« اولانلر کندیلرینی مظلوم موقعنده کوسترمك وَ بوتون جهانه قارشی بزی
« ظالم ، وعدنده دورماز ، مدنیت وترقی قبول ایتمز بر قوم اوله‌رق طانیتمق
« ایسته‌یورلر .

« بز أفکار عمومیهٔ مدنیه‌یه قارشی کندی کندیمزی مدافعه‌دن مستغنی
« بولونه‌مایز . حسن نیت صاحبی اولمق ، اصلاحات یاپمغه تشبث ایتمك کفایت
« ایتمز ، بو بابده أطرافمزه قناعت وامنیت‌ده ویرمك ایجاب ایدر. ایشته بز بونی
« یاپه‌میورز . بونی یاپه‌مدیغمز ایچون آوروپانك بی‌طرفانه خیرخواه وَ انسانیت
پرور أفکار عمومیه‌سنی علیهمزه چویرییورز .

« أفکار عمومیه‌نك حکمران اولدیغی بوزمانده دشمنلر أفکار عمومیه‌نك
« علیهمزه دونمسندن بویوك استفاده‌لر بکلیورلر . کچنلرده روس غزته‌لرندن
« بری روم ایلی احوالندن دولایی انکلتره افکار عمومیه‌سی بزم علیهمزده
« اولدیغندن ماکدونیاده مراقبهٔ أجنبیه تأسیسی مقصدیله روسیه‌ایچون مداخله‌ده
« بولونمه‌نك تام وقتی اولدیغنی سویلیوردی . دیمك اولیورکه روم ایلی أحوالی
« حقنده أفکار عمومیهٔ مدنیه‌نك یا نکش برفکرده بولونماسی کندیلری ایچون
« بر استنادکاه ، بر قوت تشکیل ایدییور . بوقوتی نیچون دشمنلرمزه‌ویره‌لم ؟
« نیچون اوقوتی کندی طرفمزه جلب ایتمه‌یه‌لم ؟

« أفکار عمومیه‌یی قازانمق بزم ایچون پك قولای اولمق لازم کلیر. چونکه
« عالم مدنیت نه ایسته‌یور؟ روم ایلیده‌کی خلقك نائل حقوق وعدالت اولمالرینی
« دکلمی؟ بز مشروطیتی اعلان ایتمکله نه مقصد تعقیب ایدییورز؟ بوتون عثمانلیلرك
« نائل حقوق و عدالت اولمالرینی ، دکلمی؟ دیمك مقصدلر برله‌شیور. بو حالده
« آکلاشامامق ایچون ، أفکار عمومیه‌یی لهمزه جلب ایتمه‌مك ایچون
« بر سبب یوقدر. شیمدی‌یه قدر بونی یاپه‌مادقسه بو ، أساسده فنا بر مسلك

« طوتدیغمزدن دولایی دکل تطبیقاتده بعض خطالرمز اولدیغندن وَ کندیمزی
« مدافعه ایتمك ، دشمنلرمزك افترالرینی عقیم براقق یولنی بیلمه‌مزلکمزدن
« ایلری کلمشدر. بدایتده أهمیتسز ظن اولنان بو اهمالك نه بیوك وَ وخیم
« نتیجه‌لر ویره‌بیله‌جکنی ایشته شیمدی کوریورز . اونك ایچون خطانك
« بو نقطه‌سندن دونه‌رك حسن نیتمزه ، جدیت آمالمزه ، اصلاحاتپرورلکمزه
« حس عدالتمزه دائر أفکار عمومیهٔ جهانه تلقین قناعت و حرمت ایتمك بر
« وجیبهٔ وطنیه حکمنه کیرمشدر . »

« بو نتیجه‌یه نه صورتله واصل اوله‌بیلیرز؟ احتمال که بونك ایچون برچوق
« صورتلر دوشونوله‌بیلیر . فقط بزجه أك مناسب اولانی دشمنك قوللانمق
« ایسته‌دیکی سلاحی کندیسنه قارشی چویرمکدر. بزی نه ایله تهدید ایدییورلر؟
« روم ایلیده مراقبهٔ أجنبیه تأسیسنی طلب ایتمکله ، دکلمی؟ مراقبهٔ أجنبیه‌یی محق
« وَ ضرری کوسترمك اوزره سرد ایتدکاری دلیللر بزم عثمانلی مأمورلرك
« بیطرف اولمامالری ، فکر اداره وَ عدالت ایله مشبوع بولونمامالری کبی
« سببلردر . بز بو ضربه‌یه پك قولایلقله مقابله ایده‌بیلیر وَ بونی حکمسز
« براقه‌بیلیرز . أجنبی مأمورلری کندیلکمزدن استخدام ایده‌رز. فقط بونلری
« عثمانلی مأموری صفتیله قوللانیرز . او زمان دشمنلر نه دییه‌بیله‌جکلر؟ بز
« ایش باشنه طانتمش ، حس حرمت و أمنیت تلقین ایتمش ذاتلر کتیرنجه بوتون
« أطرافده‌کی یایغره‌لر، افترالر حکمسز قالیر .

« خدمت حکومت سنیه‌ده بر چوق أجنبی مأمور وار. داخلیه نظارتی
« شعبه مدیریتلرندن برینه مالیه‌ده ، رسومانده ، نافعه ده ، بحریه‌ده اولدیغی
« کبی بر أجنبی مشاور ، فرضا روم ایلنده بولونمش ، تورکجه‌یی اوکرنمش ،
« أحوال محلیه‌یه کسب وقوف ایتمش معتبر وَ محترم بر ذات کتیره‌جك
« اولورسه‌ق هم بو ذاتك وقوف وتجربه‌سندن استفاده ایده‌ر هم دشمنلرمزك
« تسویلاتنی وَ تحریکاتنی عقیم براقیرز. چونکه حسن نیتمز حقنده بوتون
« جهانه قطعی بر تأمینات ویرمش اولورز . عینی زمانده روم ایلیده امور
« انضباطیه‌نك رأس اداره‌سنده بر وظیفهٔ فعلیه وَ مؤثره ایفا ایتمك اوزره عثمانلی

« مأموری صفتیله مسئول أجنبی ضابطلر وار. بونلردن بحق استفاده ایدیلیور.
« ژاندارمه‌ده أجنبی ضابطلرندن استفاده ایده‌بیلیرز وَ عینی زمانده تحریکات
« و مفتریاتك اوکنی آلیرز. سیاسیاتك طرز جریانه نظراً بو تدبیرلره ممکن
« اولدیغی قدر سرعتله مراجعت ایتمك شدتله ایجاب ایدییور فکرنده‌یز. »

هرنه اولورسه اولسون ، آوروپانك بزه تکلیف ایتدیکی مراقبه مملکتك قورتاریلماسی امکانی زائل اولدقدن صوکرا میدانه چیقاریلیوردی وَ بزده بویله بر شیئه راضی اولمق وَ حق بونی کندیلکمزدن ایلری سورمك ایچون هر شیئك ، هر امیدك محو اولماسنی بکله‌یوردق ...

بز ، ماکدونیا خسته‌لغنی تشخیص ایله اونی معقول بر طرزده تداوی ایده‌جك یرده یالکز خسته‌لغك أعراضیله اوغراشیوردق. بر آرالق شدت پولتیقه‌سنی تعقیب ایتدك. ألغریق یتعلق بکل حشیش ! سری بر کره داها تجلی ایدییوردی. چته‌لر ایچون یاپیلان قانوندن معکوس بر نتیجه کورولدی وَ آرناوودلرك اختلال ایتمه‌لری برأمر واقع حکمنه کیردی ... بو تدبیرکده فائده ویرمه‌دیکنی کورەن حکومتك مقابله بالمثله قیام ایتدیکنی وَ بولغارستانده أختلال چیقارمق مقصدیله نه‌لر دوشونمش اولدیغنی داها یوقاریده سویله‌مشدك. بو اوغورده بر چوق پاره‌لر صرف ایدلدی وَ بزم ایچون پك قیمتدار اولان برزمان فائده‌سز یره کچیریلدی. بوندن صوکراده ماکدونیاده القاآت‌سیاسیه‌ده بولونان رؤسای أشقیایی پاره قوتیله ألده ایتمك ایسته‌نیلدی ... وَ او زمان داخلیه نظارتی مکتوبجیسی‌اولان شکری بك بویله مهم بر وظیفه ایله صوفیه‌یه کوندەریلدی. بن‌ده آلدیغم أمر اوزرینه ، ماکدونیاده‌کی شقاوت ترتیباتنه وَ بونی اداره ایدن آدملرك کیملر اولدیغنه واقف برآرقاداشمی [بر أرکان حرب ضابطی] بر ترجمانله برابر صوفیه‌یه کوندردم. بو ذوات صوفیه‌یه واصل اولور اولماز آیاقلری صویه ایردی. او زمان بو تهلکه‌لی ایشی ناصل کوره‌بیله‌جکلرینی دوشونمه‌یه باشلادیلر وَ بر چوق مذاکره‌لردن ، أندیشه‌لردن صوکرا ، اوراده نه مقصدله بولوندقلرینی بولغارستان حکومتنه اخبار ایتمه‌یه قرار ویردیلر ! چونکه حکومتك بویله بر تشبثدن خبرآلوب کندیلرینی‌مؤاخذه

ایتمه‌سندن قورقمشلردی !.. نتیجه‌ده بولغار حکومتندن صوغوق بر معامله
وَ بیك مشکلات ایله ملاقی اوله‌بیلدکلری رؤسای أشقیادن مدهش بر حقارت
کوردیلر وَ خائباً وَ خاسراً دونوب سلانیکه کلدیلر. او زمان موسیو شوپوفله‌ین
بولغارستان ایله آرامزده بر ائتلاف حصولنه چالیشیوردق. ماکدونیایه أشقیا
کونده‌رن، اونلره پاره وَسلاح ویره‌ن بولغارستان حکومتی ایدی. بز بوحکومتله
ائتلاف ایده‌جك یرده اونك آلت اجراآتی اولان أشقیا ایله پازارلغه کیرشمك
ایسته‌یوردق. صوفیه‌دن بوایشه دائر ویریلن معلومات اوزرینه شوپوف حدتندن
کوپوریوردی. نهایت، سلانیکده ـ بن‌ده حاضر اولدیغم حالده ـ بوحدتی
شکری بکدن چیقاردی !.. پك گیزلی قالمق لازم کلیرکن قورقو یوزندن افشا
ایدیلن بومسئله اوزرینه بولغار غزته‌لری تورکیا علیهنده پك فنا شیلر یازدیلر.
بوتون بوتشبثات واجراآتی برتك لفظ ایله ایضاح ایتمك ممکندر: منطقسزلق!..

اوزمان هرشی اولوب بتمشدی: وه‌نیزه‌لوسك همتیله بالقان حکومتلری
برلشمشلردی. علنی مخاصمانه باشلامق وَبزی ماکدونیادن چیقارمق ایچون
آرناوودلرك عصیانه، خلاصکارانك ینه بزم انقلابجیلره تقلیداً طاغلره
چیقمالرینه انتظار ایدیلیوردی. باشمزه کلنلردن قورقادیغمز ایچون بوتون
قورقدقلرمز باشمزه کلدی !.. باب عالی علیهمزده‌کی اتفاقدن خبردار ایکن
هیچ برتدبیر دوشونه‌مه‌دی وَایضاحی قابل اولمایان براهمال قارشیسنده دشمنلرمز
ایسته‌دکلری کبی حاضرلاندیلر. بزایکی طرفه بوجالایوب طورورکن بولغارلر
آوروپا أفکار عمومیه‌سنی علیهمزه دوندیرمك ایچون مهم تشبثلرده بولنیورلردی.
صوفیه دارالفنونی معلملرندن میله‌تیچ ایله گیورکیف ماکدونیایه مختاریت اداره
ویرلمك لزومنی آکلاتمق ایچون آوروپا پای تختلرینی طولاشیورلردی. بوایکی
آدمك بالخاصه پترسبورغده کوردکلری حسن قبول نوویه وه‌رمیا صحیفه‌لرنده
عالمه اعلان ایدیلیوردی. غریبدرکه، ماکدونیایی ألدن قاچیردقدن صوکرا
بزده بومختاریت مسئله‌سنی اویاندیرمق ایچون آوروپا پای تختلرینه برقومیسیون
اعزامنه تشبث ایتدك !.. شخصمه اعتمادلری اولان سلانیکلی بعض ذوات
بوهیئته بنم ریاست ایتمکلکمی تکلیف ایتدیلر... بالطبع بویله بر تشبثك

فائده‌بخش اوله‌بیله‌جکنه قانع اولامازدم وَباخصوص صفت سابقه‌مله بویله بر وظیفه‌نك تألیفی قابل دکلدی. بیان معذرتله قورتولدم. نم اوغرایه‌جغم هزیمته عدلیه ناظر أسبق حلیم بك معروض قالدی وَخائب وخاسر دونوب کلدی ...

ماکدونیا مسئله‌سی آرناوودلق اختلالیله داها فنا برشکل آلمشدی. برآزده بومزعج مسئله‌دن بحث ایده‌جکز ...

*
* *

آرناوودلق مسئله‌سی

هانی أی قوم أسارت زده ، مختاريت ؟
قورقارم، شيمدی نصيبك متمادی خيبت !
هانی، أی عنصر بی رابطه، استقلالك ؟
أبدياً صانيرم ، سوندی بوتون آمالك !

محمد عاكف بك — حقك مسلری

بورايه قادار يازدقلرمزدن آكلاشيله‌بيليركه مشروطيت حكومتی كنديسی ايچون برمنبع قوت و حيات اولان ماكدونيايی أی اداره ايده‌مه‌مشدر. بريرده داها ديديكم كبی ، مسئله‌نك حقيقی سائقلری وَ سببلری آكلاشيلوب اوكا كوره جدی وَ قطعی تدبيرلر دوشونيله‌مدی وَ ايش اولورينه براقيلدی. ماكدونيادن اوزاقلاشان عثمانلی سلطنتی آنادوليده طوپلانديغی زمان معناً وَ مادةً كوچولمش وَ عادتا بر أفغانستان حالنه دوشمش اوليوردی. حجاز ، سوريه ، عراق وَ شرقی آنادولی ولايتلری مسئله‌لری بزم عليهمزه حل اولونديغی زمان بلكه بر بلوجستان ، بر بخارا أمارتی شكلنی آله‌جقدق. بويله مدهش بر فلاكتی حاضرلايان ماكدونيا هزيمتی آرناوودلق اختلالی ميدانه چيقاردی. شو قاداركه بو مملكتی اختلاله ويرن ، آرناوودلرده‌كی فكر عصيان و شقاوتی بو درجه‌يه كتيره‌ن ينه بزز ؛ بزم سوء اداره‌مزدر. مدحت پاشا مرحوم زماندن بوكونه قادار آرناوودلغه قارشی ياپيلان متعدد حركات وَ سوقيات عسكريه‌نك سوائقی ، أشكالی و نتايجی بربرينك عينيدر : بو تندخو وَ خيرچين خلق دائما بر ايكی آدمك سوقيله وَ داها طوغروسی آجلغك تأثيريله عصيان ايدر، حكومت عاصيلری تأديب ايچون بر قوهٔ عسكريه كوندرير ؛ وورور ، أولدورير ؛ كويلر خراب ، خانمانلر ويران اولور : ايكی طرفدن آدملر أولور ، قوله‌لر تخريب ايديلير ... فكر عصيان بر مدت ايچون

سکونت بولور وَ عسکر عودت ایدەر ... فقط آرادن آز چوق بر زمان
کچرکچمز ینه بر طرفده اختلال باش کوستەریر ، تکرار بر اوردو حاضرلانیر
وَ عینی أحوال تکرر ایدەر ... بو طرز بر سوء تدبیردن ، ادارەسزلکدن
متولد دکلسه آرناوودلق ایله یمن آراسنده بر اشتراك طالع اولدیغنه ایناممق
لازم کلیر ... شوقادارکه ، عبدالحمیدك بعضاً آرناوودلق جریاننی طوردیردیغی
اولوردی : تهدید و تلطیف ایله چوق دفعه فنالقلرك اوکنی آلدیغنی کوریلیردی.
بوکون آرناوودلرك أشراف و کبارندن بر چوق خلقی شورایه بورایه نفی
و تغریب ایدن پادشاه ، یارین بر طاقم آدملری نشانلرله ، رتبەلرله وَ پارەلرله
اوقشاردی ... بو ظاهری تضادلرده بر سبب و حکمت اولمق لازم کلیردی.
هر حالده دینیلەبیلیر، که عبدالحمید آرناوودلغی حسن اداره ایدەمەمش ایسه ینه
بو خلق اوزرنده مهم بر تأثیر براقمشدی. فریزوویك اجتماعنده آرناوودلر
عبدالحمیدك شخصنه طوقونولمامق شرطیله تبدل ادارەیه راضیاولمشلردی. أك
صوکراده آرناوودلغه اونك اوغلی پرنس انتخاب ایتدیرمك سوداسنه
دوشدیلر ...

فقط، آرناوودلغك بوصوك اختلالنده داها باشقا سائقلر واردی. برکره
مالیسورلرك عصیانی وَ حکومتك اونلرله معاهده عقدینه مجبوریتی آرناوودلرده
پك بویوك امیدلر اویاندیردی وَ خلاصکارانك همتلریله عثمانلی اوردوسنك
حکومته مخالف بر وضع آلماسی اختلالك هر طرفەیاییلماسنه سبب اولدی...
آرناوودلغك بو صوك قیامنی تحلیل ایتدیکمز زمان قارشومزده ـ شخصی
احتراصلر ـ بولورز. باشمزه کلن بوتون فلاکتلرك منشیٔ بودر. أرمنستان
مسئلەسنده ، سوریه ده ، عراقده ، بصرەده ، یمنده ، ما کدونیاده ... هر
طرفده بو شخصی احتراصلری کوریورز. شرقك تربیهٔ فکریه وَ اجتماعیەدن
محروم اولان بو مملکتنده فکر و قناعت دائما اجتهاد حالندن ـ احتراص ـ
درجەسنه کوتوریلیر. هرکس بیلیر، که اجتهاد درجەسنده قالان فکرلر دائما
محترمدر وَ اجتهادك اجتهاد ایله نقضنه کیمسه قائل دکلدر. نه چارەکه، بر طاقم
ایکرنج سائقلردن ایلری کلن بر احتراص ایله خلقك بربرینه دشمن اولدیغی

کوزلرمزله کوردك ... آرناوودلغك اختلال ایتمه سنده ده بو طرزده کی احتراصلرك ، انفعاللرك پك بویوك تأثیری اولدی . ایلك حادثه ده آرناوودلغه کیده ن محمود شوکت پاشا سیروزدن کچدیکی صیراده قاراسعید پاشا ایله کورشدی وَ بو مسئله ده اونك رأیی صوردی ! حالبوکه سیروز فرقه سنك قوماندانی بو آرناوودلق وقعه سنی باشقا بر نظرله کوریور وَ بر طرفدن حربیه ناظرینه قارشی آغیز طولوسی کفرلر ، تشنیعلر دوکدیکی حالده دیکر طرفدن ده علی ملاءالناس عسکرك آرناوودلره قارشی سلاح قوللانمایه جغنی ادعا ایدییوردی !.
فقط سعید پاشا بر مسلك وَ قناعت صاحبی ایدی ؛ اونی دائما کندینه صادق بولییوردم ؛ الك نهایت خلاصکارانك باشلرنده ده کوروندی ...

ماکدونیاده اولدیغی کبی آرناوودلقده ده بو احتراصی میدانه چیقاران ینه بزم تدبیرسزلکمز ایدی . عصیانك قورقونج کونلرنده ایدك ، سلانیکده کی قونسلوسلردن بری بکا :

— مجلس مبعوثانه مخالف کلمه مك ایچون اتحاد و ترقینك صرف ایتدیکی مساعی معکوس نتیجه لر ویردی . آرناوودلقدن مخالف چیقاریلمادی اما بونك یرینه مملکتده عصیان چیقاریلدی ! سوءه دیککز بر قاچ آدمك مجلس مبعوثان صیرالرنده اوطورمالری وَ آیده معاش اوله رق شو قادار بیك غروش آلمه لری سزك حقکزده شبهه سز داها ایی اولوردی . سز اونلری مجلس مبعوثاندن قوغدکز ؛ فقط اونلرده آرناوودلغی اختلاله ویروب سزی ماکدونیادن قوغه جقلر !.. دیمشدی . جناب حق غریق رحمت ایتسین ، اشقودره والیسی بدری پاشا :

— بز بر کمی مصر یتشدیرمش وَ آچ قالان خلقه توزیع ایده بیلمش اولسه یدق ، مالیسور عصیانك اوکنی آله بیلیردك !.. دییوردی . بدبخت آدم بو سوزی اولونجه یه قادار تکرار ایدوب طوردی وَ ــ رأی بی قوت وَ قوت بی رأی ــ حکومتنه اشقودره دن یازمش اولدیغی کاغدلری وَ آلدیغی جوابلری بکا اوقوتدی ... دائما او خسته لق ، هپ او طرز تداوی !..

آرناوودلقده کی سوء اداره یی سلاح طوپلامق ایچون کونده ریلن قوای

عسکره نك برطاقم مظالمه رواج ویرمه‌لری تحمل ایدلمز بر درجه‌یه کتیردی. حکومتك بو فنالقلری یاپان آدملره قارشی هیچ بر مؤاخذه وَتأدیبده بولونماماسی قابل ایضاح اولمایان غرابتلردندر. داها دوغروسی، حکومت اوردونك وَضابطانك حیثیت واعتبارینی قورومق، اونلری بویله برظلم شعارلقله اتهام ایتمه‌مك ایچون آرناوودلقده ایقاع ایدیلان فنالقلرك مسئولیتنی کندی اوزرینه آلییوردی. بوشبهه‌سز پك فنا وَ یا کلیش بر اجتهاد ایدی...

ماکدونیانك ضیاعنی حاضرلایان آرناوودلق عصیاننك سائقلری شونلردر:

١ — مالیسورلرك عصیانی وَنتیجه‌ده حکومتك اظهار عجز ایتمه‌سی؛

ب — باشده اسماعیل کمال بك اولدیغی حالده برطاقم رؤسانك وَمبعوثلقدن محروم براقیلان آدملرك القاآتی؛

پ — آوستریالیلرك تحریکاتی؛

ت — صرب پروپاغانداسی؛

ث — سوء اداره وَافراطپرورلك،

ج — اوردونك عصیانی...

فقط، داها مشروطیتك ایلك کونلرندن اعتباراً آرناوودلرك تورکلردن ممنون اولمادقلری کوریلیوردی. بونلر بزی افراط درجه‌ده ملیت طرفدارلغیله اتهام ایدییورلردی. پك حقلی اوله‌رق مسئول ومعاتب ایدیلان بعض آرناوود مأمورلر، محضا آرناوود اولدقلری ایچون بویولده تحقیر ایدلدکلرینه اینانیورلردی. اوزونجه بر مدت ترفع ایده‌مه‌ین برآرناوود مأمور قباحتی آرناوود اولماسنه عطف ایدییور. ایلك زمانلرك سوءظنلری وَخوشنودسزلقلری آلك سطحی بر نظرله کوریله‌بیله‌جك قادار واضح ایدی. بز بوکا قارشی عاقلانه تدبیرلر آرایه‌جق یرده خلقی دیندن ایماندن ایده‌جك افراطپرورلکلره قالقدق... اختلالك هرطرفه یاییلمق استعدادینی کوستردیکی کونلرده ایدك، آرناوودلقده‌کی معهود سیاحتندن، مجلس مبعوثانده‌کی افاده‌سی وجهله — بدبین کیدوب نیك‌بین عودت ایدن! — حاجی عادل بك استانبوله دونمك اوزره سلانیکده بولونیوردی. اوصیراده روم ایلی والیلرندن بر ذاتك پك مهم وَشایان دقت

تکلیفلری قارشیسنده قالدی : بوذات عصیان ایدن بر قاچ کویك أطرافنی طوپلرله چوریلەرك أولرك تخریبنی ، قادین وَجوجوقلرك طاقیله آنادولی یه سوقنی ایستەیوردی وَبو اجراآته باشلامق اوزره ناظرك موافقتنی صوریوردی !.. فقط حاجی عادل بك بوکا موافقت ایتمەدی وَبنم اصرارم اوزرینه تکرار آرناوودلغه دونمك وَاوراده بر قرار ویرمك ایستەدی .
بن ، فرط تأثرله بوایشك ایچندن ناصل چیقه‌بیله‌جکمزی وَبزی نه‌کبی فلاکتلرك بکله‌دیکنی دوشونیوردم ... یانمه « یکی عصر » محررلرندن بری کلدی . اوکا نوت حالنده بعض شیلر ویردم وَ بونلری تفصیلاً غزته‌یه قویماسنی وَنهایتنه‌ده ـ ش . م . ف ـ حرفلرینی آتماسنی سویله‌دم. او ذات بنم یازدیغم شیلری عیناً غزته‌یه قویمقله اکتفا ایتدی. بومقاله‌نك هرطرفده ناصل مدهش بر تأثیر حاصل ایتدیکی خاطرلرده اولسه کرکدر ... متعاقباً داخلیه نظارتی محکمه‌یه مراجعتله ـ یکی عصر ـ علیهنده اقامهٔ دعوی ایدلمه‌سنی قوصوه ولایتنه بیلدیردی. فقط غزته سلانیکده انتشار ایتدیکی ایچون اسکوبده اقامه اولونان دعوانك أوراقی عدم صلاحیت قراریله سلانیکه کونده‌رلدی . سلانیك جزا محکمه‌سی‌ده بومقاله‌نك محتویاتنی علی‌العاده تنقیداتدن ، هرکسك بی‌پروا سویله‌یه‌بیله‌جکی سوزلردن عد ایده‌رك « یکی عصر » ك مدیر مسئولنی جزایه چارپدیرمادی . بعض ذوات حکومتك مأموری اولدیغم حالده بوطرزده مؤاخذاتده بولونمقلغمی بر قباحت عد ایتدیلر وَ اوزمان سلانیك والیلکندن نه‌ایچون عزل ایدلمه‌دیکمی صوردیلر ... بن اونلردن پك چوق أول بویله بر سعادته انتظار ایدییوردم . بوراده ایضاحنه لزوم کورمه‌دیکم بعض سببلر اولماسه‌یدی ، چوقدن أومه عودت ایتمش اوله‌جقدم انسان وطننك آتیسندن، ملتنك سلامتندن مأیوس اولدیغی زمان کوزی هیچ بر شیئی کورەمز .
دوستلرمزی کوجندیرن بومقاله شو ایدی :

« آرناوودلغك دردی .

« افراط یرورلك :

« أیجه دوشونیله‌جك اولورسه کوریلیر، که حیات ادارهٔ دولتده بوکون

« موجود اولان بحرانلرك اڭ مهم أسباب وعواملندن بری هر خصوصده
« ارائه ایدیلان افراط بروزلکدر . بوخطای اداری شیمدی‌یه قادار اهمال
« ونوازشله یاشامایه آلیشمش اولان برخلقه اعلان مشروطیتی متعاقب مألوف
« اولمادقلری قوانینی تطبیق ایتمك ، اون پاره ویرکو ویرمه‌ین آدملردن بوتون
« مکلفات دولتی ایسته‌مك ، بر ساعت خدمت عسکریه‌ده بولونمایان انسانلردن
« عسکر آلمق .. کبی شیلردر . بونلر مزاجه کوره تداوی ایتمك اصولندن
« غفلتك آثار ظاهره وَصریحه‌سی‌در . مزاجه کوره تداوی ، حکمت
« حکومتك اڭ بویوك بر أساسی ، بر رکن قویم اداره ایکن اونك اهمال
« ایدلمه‌سی : ایشته بوتون خسته‌لقلرمزك اڭ جان آله‌جق نقطه‌سی... هر یرده ،
« أوت هر یرده بو وحدت اداره‌نك هر نوع فنالقلرینی کورمش ایکن ،
« اشقودره‌دن بصره‌یه قادار خاك پاك وطنك اڭ کوچوك بر عضونده ، بو اصول
« سقیمه‌نك مضرات بی‌نهایه‌سنی پك آجی تجربه‌لرله کورمش ایکن حالا وَحالا
« اصول مرکزیت وَ وحدت اداره‌یه اولان مربوطیتی ناصل تأویل ایتمه‌لی ،
« بوکا نه‌معنا ویرمه‌لی ، بیلمه‌یورز ...

« اونوتدق‌که ، مشروطیت زمین مساعد حاضرلامقدن عبارتدر . حال
« بوکه اعلان مشروطیتله بو یردن بره اولدی ، ظن ایدلدی .

« اونوتدق‌که ، بولغار توپراغنه ناصل مربوط ایسه آرناووده سلاحنه
« اویله‌جه باغلی‌در . »

« وَاونك ألنده‌کی سلاحنی آلمق ، اونی مدافعه‌دن محروم براقمقدر .

« أکر بز ـ زمین مساعد ـ حاضرلامش وَمملکتده حکمسورن مظالمی
اورتادان قالدیرمش وَباخصوص اونك هنوز قاپالی وَمظلم قالان دماغنه دوغرو
« وَیکی فکرلر صوقمش اولسه‌یدق ، اوده شبهه‌سز بوکون سلاحه عرض
« احتیاج ایتمز ، ألندن تفنکی قالدیروب آتاردی : چونکه نه کندیسنك
« باشقاسنه تعرض ایتمه‌سنه امکان قالیر ، نه ده قومشوسنك دوچار تعرضی
« اولوری .

« ذاتاً انسانیتك سیر طبیعیسی بودکلمی‌در ؟ پك أسکی زمانلرده حیوانات

« وحشیه وَ مفترسه‌یه قارشی ابتدائی سلاحلری طاشییان انسانلر ، صوکرالری
« بونلری کندیلرینه قارشو قوللانمامشلرمی ایدی ؟ بوکونده بویله دکلمی ؟ پك
« یاقین زمانلره قادار استانبولده بیله بویله اولمایورمی ایدی ؟ بوکون عشیرتلر
« مسلح کزمه‌یورلرمی ؟ کردستانده ، عراقده ، سوریه‌نك برچوق یرلرنده
« هرکس مسلح دکلمی ؟ پك یاقین بریره ، مثلا آنطا کیه‌یه قادار کیدکز ، کوره -
« جکسکزکه هرکس تفکنی اوموزنده طاشییور . اوحالده آرناوودلقده نه‌ایچون
« بویله اولماسون ؟ ..

« آرناوودلر سلاح طاشیمق املنی وَ مجبوریتنی کندیلرنده حس ایدییورلر
« وَبونك ایچون دائما مسلح بولونمق ایسته‌یورلر . چونکه قارا طاغ وَصربستان
« حدودلری دائما آچیقدر وَهر دقیقه دشمنك کلمه‌سی محتملدر . بو قادار مهم
« وَخطر آلود برموقعده یاشامایه مجبور اولان برخلقك ألندن سلاحنی آلمق
« ألبته اونلری عصیانه سوق ایتمکدر ... بالخصوص جدك انتقامنی طوروندن
« آلمق اعتیادینك ، قان دعوالرینك جاری اولدیغی بریرده خلقك ألندن سلاحنی
« طوپلامق ، اونی محقق برتجاوزه معروض بولوندیرمقدن باشقا ناصل تفسیر
« اولونه‌بیلیر ؟ .. قرآن مبینده « خرسزك ألی کسیکز » مألنده برحکم واردر .
« صوفیه بونی « خرسزك ألی کسمکدن مقصد ، اونك احتیاجدن ألی کسمك ،
« اونی چالمقدن مستغنی ایتمکدر ... » طرزنده تفسیر ایدرلر ، که حقیقةً جالب
« دقتدر : چونکه احتیاج واستعداد باقی قالدقجه فنالق دوام ایدر .

« خسته‌لغك نره‌دن ایلری کلدیکی آکلاشیلمق وَ اوکا کوره مداواته اعتنا
« اولونمق لازم کلیردی . حال بوکه بزم اعتیاد ایتدیکمز برمسلك واردر ، که
« اوده أعراضی تداویدر .

« أك بویوك بردردمز حکومتسزلك در . آرناوود ، قارشوسنده بزم
« آکلادیغمز معنایه کوره ، برحکومت کورمه‌مشدر . اونك مملکتنده عصرلردن
« بری برآنارشی دوام ایدوب طورمشدر . اونه‌ویرکی ویرمش ، نه‌ده کنجلرینی
« عسکره یوللامشدر . بالعکس برسوری بکلر ، بایراقدارلر عبدالحمیددن
احسانلرله ، نشانلرله یوز بولوب شیمارمشدر . اوخائن وَ غدار ، بوخلقی نواز -

« شلرله ، تلطیفلرله سنه‌لرجه‌قوللاندی، حق دیه‌بیلیرم،که حسن اداره‌ایتدی.
« بز اعلان مشروطیتله برابر فضله غیرت کوستردك . وَ بو ساده‌دل وَمخالصت
« شعار خلقی اختلاله مجبور ایتدك . آرناوودلق عصیانلك أسبابنی کندیمزده،
« کندی ضعف فکرمزده آرامالی‌یز ... برآز وقوف وتجربه ، برآز اصابت
« فکر ونظر بزی بویله فنا برموقعه دوشورمزدی. باخصوص مشروطیته‌قوت
« الظهر اولان آرناوودلری !..

« فریزوویك اجتماعی براجماع امت ایدی. أکر ـ حکایت برمزاج‌مستمع
« کوی ـ حکمتی نظردقتدن اوزاق طوتولمامش، بوخلقك مزاجنه،اعتیاداتنه
« کوره اداره‌سی دوشونولمش اولسه ایدی بوکون بویله برفلاکت قارشیسنده
« قالمازدق ... آرناوودلق خسته‌لغنك تداوی ایدیله‌جکی ر استانبولدر وَ بنم
« فکر واعتقادمجه آرناوودلقده یاپیله‌جق هیچ برایش یوقدر . أك أیی مسلك
« ـ حلول مصلحتانه ـ در . مملکت آنجاق بو طرز اداره ایله صلاح پذیر
« اولور ، أیی أملار وَباخصوص حکومته قارشی اعتماد وَ امنیت وجوده کلیر .
« اوزمان بوندن بالاستفاده یاواش یاواش هر شی اولور ؛ اووقت آرناوود
« عسکرده ویرر ، قازاندیغی پاره‌یی‌ده حکومتك صندیغنه کتیریر ... اونك
« حسن نیتندن ، فداکارلغندن قورقولماز . قورقوله‌جق برشی وار ایسه اونی
« بیلمه‌دیکی وَهنوز نه ایچون وَ نه‌دن اولدیغنی آکلایه‌مادیغی احوال وشرائط
« قارشوسنده بولوندیران ـ رأی بی قوت وَ قوت بی رأی ـ أصحابی ایدی .
« اداره وارکه ، انسانلری أسیر ایده‌ر ؛ طرز وارکه آدمی دیندن ، ایماندن
« چیقاریر . صاحب مثنوی :

هست باران أز پی پروردگی
هست باران أز پی پژمردگی

« دیمه‌مشمی ایدی ؟.. برویرکونك نه‌ایچون ویرلدیکنی بیلمه‌ین وَ کندیسنی
« بوکبی وظائف اجتماعیه‌دن مستغنی کوره‌ن برخلقدن بز ـ اوقتروا ـ رسمی
« ایسته‌یه‌جك اولورسه‌ق بونلرك قیام واختلالاندن طولایی متحیر اولمامقلغمز

« لازم کلیر : چونکه اونك نظرنده بو برظلمدر ، بر فلاکت اجتماعیه‌در . هر
« ظلم کوره‌ن کیمسه فریاد وتظلمده حقلی‌در .
« جناب حقك :
« ظلم کوره‌ن برکیمسه قومندن یاردیم ایسته‌یه‌جك اولورسه اونی مؤاخذه
« وَمعاتبه‌یه حق یوقدر ؛ بالعکس خطاب وعتاب ناسه ظلم ایده‌ن وَ یریوزنده
« لایق وَمستحق اولمادقلری شیئی ایسته‌ین کیمسه‌لره‌در . سورهٔ حم عسق ــ
« ۳۷ نجی آیت . حکم عالی أخلاقی وَاجتماعیسی باعث عبرت اوله جق دقایقی جامعدر .
« بن فکرمی آچیقجه سویله‌یه‌یم : آرناوودلغك قیام واختلالندن مسئول اولان
« آرناوودلردن زیاده اونلری سوء اداره آلتنده عصیانه مجبور ایده‌ن ظلمه‌در
« وَجناب حقك بویوردیغی کبی خطاب وعتاب بونلره لایقدر ...
« صوکرا هیچ دوشونمه‌دك وَخسته‌لغك چارهٔ تداویسنی آرایه‌جق یرده
« مملکتی یاقدق ، ییقدق ، اوردولر سوق ایده‌رك سورولرله آدملر اولدیردك ،
« اوجاقلر سوندی ، عائله‌لر پریشان وَ وطن خراب اولدی ... نه چاره که بوتون
« بوایشلر ــ نقش برآب ــ قبیلندن قالدی . کلدك ، ووردق ، أولدیردك ، خراب
« ایتدك وَصوکرا چکیلوب مملکتی ینه أسکی حالنده براقدق ... اصلاحات پرده‌سی
« آلتنده ظلملر یاپدق ، خلقی آچ وَسفیل قویدق ... صوکراینه یاتدق ، اویودق ...
« بوبزم اعتیادمزدر . مزمن خسته‌لقلرده سرت علاجلر ویرمه‌یی بر حکیم
« طبیعت شناس خاطرینه بیله کتیرمز . داها طوغروسی التهاب حالنده اولان
« برخسته‌لق تداوی بیله ایدلمز . بز « بویله‌می یاپدق ؟ .. حالا بوطرز مداواتك
« فنالغنی کوردك وَ آکلادقمی ؟ .. ناصل آدملرز ، بیلمه‌م . نه‌سعادتدن مستفید
« اولورز ، نه‌ده فلاکتدن درس عبرت آلیرز .
« بوکون بو سفالت‌زده مملکتی قورتارمق امکانی واردر :
« یالکز ــ اوزرینه دوشمه‌ملك ــ اصول اداره‌سنی تعقیب ایتمك لازمدر .
« شیمدی آرناوودلق نبض آشنا اولمایان برحکیمك ویردیکی سرت وطوقوناقلی
« علاجلری قوصیور . چونکه اونلری هضم ایده‌مه‌مشدی ... بو برعلامت
« خیرذر . أسکی برمذهب طبی أربابی ، اورغانیسیزممی بیلمم نه‌در ؟ دیرلردی که :

« حال وجوده گیرن زهرلری چیقارمق ایچون طبیعتك صرف ایتدیکی برسعیدر؟
« بوندن صوڭرا وجوده صحت وسلامت کلیر. سزاونك آتشندن قورقمایکز...»
« اگر برقاچ یرده داها سویله‌دیکیم کبی بزشیمدی خسته‌لقدن زیاده خسته‌یی
« تداوی ایتمك مسلکنی طوتار وَخلقك مزاج واعتیادینه‌موافق براصول اداره
« تأسیس ایده‌بیلیرسه‌ك هم بوممالکی، همده کندیمزی قورتارمش اولورز .
« خسته‌لق آغیر وَخسته‌نك مقاومتی پك آزدر . باخصوص اونك طیشاریدن
« براختلاط مرضی قازانماسی قورقوسیده پك چوقدر. بوآدملره قارشی بوکون
« فضله غیرت یاراماز وَاونلری قورقودیر وَبزم نیتمزدن شبهه‌لره دوشوریر .
« بوافراط پرورانه مسلك دکلمیدر،که آرناوودلرك دشمن بی‌أمانی اولان قارا
« طاغلیلرله اونلرك آرالرنده برائتلاف واستیناس وجوده کتیردی ؟.. دنیاده
« هرشی برقابلیتدن ، استعدادن عبارت ایکن ناصل اولدی،که بزبوقادار
« برشیئی دوشونه‌مه‌دك ؟. وَشیمدی‌یه قادار گچیردیکمز فلاکتلردن ، آجی
« تجربه‌لردن آڭلایه‌مادق،که جبر طبیعتله هیچ برشی یاپیله‌ماز .
« بوکونك دستور اداره‌سی : هر طرفده استعدادن استفاده ایتمك ،
« برقابلیت وجوده کتیرمکدر . آرناوودلغك شکل وَطرز اداره‌سنی بیلدیرمن
« درجهٔ قابلیتدر . بونی دوشونه‌مه‌مك، بویله منطقی وَطبیعی بریولده‌یورومه‌مك
« بزی قورقدیغمزدن داها فنا فلاکتلره کوتوریر ... وَاعتراف واعلان
« ایدهلم،که بوکون یکانه محتاج اولدیغمز شیده برحکیم حاذقدر ... مکابره
« وَسفسطه‌یه دوشمه‌یه‌جك قادار برسلامت وَاعتدال فکر، حقی قبول ایده‌جك
« وَطوغری سوزی دیکله‌یه‌جك بر ذهن ...
« ایشته ، بوآجی حقیقتی یازمق وَبوتون قباحتلرمزی آچیقدن آچیغه
« سویله‌مك ایچون برآز دوشونور وَأندیشه ایدر کبی اولدم ... فقط برایکی
« کون أول برذاتك روایت ایتدیکی برحدیث نبوی جرأت‌بخش اولدی. جناب
رسالتپناه بویورمشلرکه :

« حقیقتی صاقلایان بر [کور] شیطاندر . »

۱۰ مایس ۱۳۲۸ . ش . م . ف .

بو آرالق آرناوودلقده عصیان و اختلال صوك درجه‌یه وارمشدی. یونیك‌ده باشلایان اوفاق بر مخالفتك نتیجه‌سی آرناوودلرك دول معظمه قونسولوسلرینه آتیده‌كی بیان‌نامه‌یی ویرمه‌لری اولدی. بو بیان‌نامه‌یی امضالایان ولچترینلی حسن، یاقوه‌لی بایرام سور، پرزرینلی یحیی ... كبی آدملر ایدی :

« آرناوودلرك استحصال مشروطیتده یاپدقلری خدمت، كوستردكلری »
« صداقت بوتون عالم مدنیتك وَبالخاصه أفكار عمومیهٔ عثمانیه‌نك معلومیدر. »
« آرناوودلر خلافته، عثمانلیلغه بر حبل متین ایله الی الابد مربوط قاله‌جقلردر. »
« هیچ بر قوت آرناوودلرك بو بابده‌كی حسیاتنی ذره‌قدر دوچار تزلزل ایده‌من »
« وَ ایده‌میه‌جكدر.

« آرناوودلرك لوای اختلالی قالدیرملری یالكز آرناوودلق مقدرآتنی »
« در پیش ایتدكلرندن دكل عثمانلیلغی دوشدیكی ورطهٔ هولناكدن قورتارمق »
« مقصدینه مبتنی اولدیغنده أفكار عثمانیه شبهه ایتمه‌ملیدر. »

« آرناوودلر ژون ترك حكومتنك تعقیب ایتدیكی وَ بتون عالم مدنیتك »
« نفرت ولعنتنی مستوجب اولدیغی سیاست سقیمه‌نك ایركیج خاك پاك وطنی »
« پای أعدا ایله چیكنه‌ده‌جكندن بش اون توره‌دینك اوغرینه ٦٠٠ سنه‌لك »
« قوس قوجه عثمانلی ایمپراطورلغنك انقراضه طوغری بر سرعت برقیه ایله »
« یووارلاندیغنی كوردكلرندن منطقك حكمران اولمدیغی یرلرده منطق ایله »
« استحصال حقوقك قابل اوله‌میه‌جغنده قانع اولدقلرندن وَ احتیاجات »
« محلیه ایله متناسب بر طاقم قوانینه شدت لزوملرندن طولایی سلاحلرینه »
« مراجعته مجبور قالمشلردر. حكومت حاضره قانون أساسینك أحكام منیفه‌سنی »
« آیاقلر آلتنه آله‌رق ملتك أك مقدس بر حقی اولان انتخاب مبعوثانه مداخله »
« ایتمسی بو بابده خاطره وَ خیاله كلمدك بر چوق غیر قانونی اجرا آتده »
« بولنمسی وَ أليوم موجود بولنان مبعوثلرك قسم كلیسنك ملتك بر مثال »
« مشخصی دكل حكومتك غیر مشروع أوامرینی انفاذ ایتمك وظیفه‌سیله »
« مكلف بر حكومت مأمورندن بشقه بر ماهیتی حائز اولمدقلری‌ده واقف »
« أحوال اولانلرجه معلومدر. درت سنه‌دن بری مشروطیت مبجله‌مزه »

« قارشـو حکومت حاضره‌نك وقوع بولان تعرضی حقوق ملته بر ضربه ، »
« ارتجـاعه طوغری بر خطوه تلقی ایتدیکمزدن وَ حکومتك اوته‌دنبری »
« هر خصوصده تعقیب ایتدیکی سیاست سقیمه‌نك ایرکیج بو زواللی مملکتی »
« انقراضه طوغری سـوزوکلیه‌جکنی کوردیکمزدن ناشی عموم عثمانلیلغك »
« حقوقی نامنه حقیقی مشروطیتك تأسیسی تأمین مقصدینه بناءً وقوع بولان »
« مشروع حرکتمزك باشقا صورتده تلقی ایدلمه‌سنی رجا ایدر وبیاناتمزك خلافی »
« اوله‌رق وقوع بولان نشریات واشاعاتی کمال شدت ونفرتله رد ایدرز. »

او صیراده سعید پاشـا قابینه‌سنك یرینه أحمد مختار پاشا حکومتی کلدی. بونلرده سلفلرندن داها زیاده تردد وَ ضعف کوستردیلر وَ اشقیا ایله پازارلغه کیرشمك کبی عفو اولونماز بر خطایی ارتکاب ایتدیلر. آرتق بوندن صوکرا آرناوودلقده حاکم اولان حکومت دکل بونك یرینه کچن أشقیا ایدی وَ یکی قابینه‌نك اسـکوبده‌کی والیسی بو آدملرك أمر ونهیلریله حرکت ایتمه‌یه مجبور اولمشدی!.. ایشته بو زمانده ایدی، که أحمد مختار پاشـا « مملکتده انقلابك بیتدیکنی وَ یرینه معقول وَ منطقی بر اداره‌نك باشـلادیغنی ! » اعلان ایدییوردی. بوذات، صورت ظاهره‌ده ولایتك أحوالنه دائر بمله مذا کرده بولونمق وَ حقیقت حالده بنی سـلانیکدن قالدیردقدن صـوکرا عزل ایتمك مقصدیله استانبوله جلب أیله‌دیکی صیراده بنم بابعالی‌یه کوندردیکم وَ ما کدونیانك آتی قریبی حقنده شایان دقت حکملری حاوی اولان راپورمی موضوع بحث ایده‌رك:

— آرناوودلقده‌کی اختلالی باصدیرمق ایچون أحمد مختار نامنك اورالرده شایع اولماسی کافیدر؛ کوروسکز شو بر ایکی کون ظرفنده هیچ برشی قالماز وَ سکون وحضور عودت ایده‌ر!..

دیمشـدی ... اوزمان حکومتك عاصـیلره قارشی بویله خیاللرله دکل أك جدی تدبیرلرله ، مادی قوتلرله یورومه‌سندن باشقا یاپیله‌جق برشی قالمامشدی. وَبلکه آرناوودلقده اولان قوتده کافی ایدی ... نه‌چاره‌که ، حکومت معناً ـ ضعیف ـ اولدیغنی بوتون شدتیله حس ایدییوردی. اوردویه‌اعتماد ایده‌مه‌ین

حکومتك عاصیلره قارشی جدی بر حرکتده بولونه‌بیلمه‌سنده امکان یوقدی . وَمختار پاشا قابینه‌سنك ایلك اجراآتی‌ده اشقیایه قارشی مماشات کوسترمك ، اونلرله مذاکراته کیریشمك اولدی . یالکز ، بر آن ایچون رئیس حکومت اولان ذات زه‌وینی وَکدکلری خاطرینه کتیرمش ایدی ؛ وَبو ، اونك بر حقی ایدی ... نه‌چاره‌که ماکدونیا وَ آرناوودلغك اوکا یکیدن یخیلری ، دوه بویونلرینی وَأرضروم هزیمتلرینی خاطرلاتمامی مقدر ایدی ...

باب عالی‌یه کوندرمش اولدیغم راپور شودر :

« هر طرفدن آلنان معلومات وَ بونی تأیید ایده‌ن حادثات بولغارلرك
« آرناوودلق مسئله‌سنك شکل حاضرندن استفاده ایله ماکدونیاده ذاتاً بیك
« مشکلات ایله صوری وظاهری بر صورتده محافظه ایدیله‌بیلن أمنیت وآسایشی
« اخلاله قصدی ایتدکلرینی کوستربیور . کوکیلی وَتیکوش طرفلرنده‌کی
« چته‌لرك ابراز فعالیت ایتمه‌لری ، ملك وَسیروز منطقه‌سنده‌ده وقوعاتك
« توالیسی جالب دقت اولمقده‌در . قوصوه والی وکیلی مهم وَقوتلی برچته‌نك
« بوراده‌کی أشقیا ایله توحید حرکات ایتمك اوزره رادوویشته‌دن استروجه‌یه
« داخل اولدیغنی بیلدیریور. قاراطاغلیلرك مالیسورلرله برابر حدود عثمانیه‌یی
« تجاوزلری وَ متعدد یرلرده‌کی قره‌غوللرمزك سقوطی أشقیایه یکیدن جرأت
« ویره‌جکدر. بولغارستانك وَ داها مساعد أحوال وشرائطدن بالاستفاده
« یونانستانك‌ده تجاوزده بولونملری احتمالی خاطرخراش اولیور. آرناوودلرك
« عصیان واختلاللرینه وَ بری برینی نقض وابطال ایده‌ن بی‌نهایه مراجعات
« وتمنیاتنه برفاصله‌ویریله‌مه‌دیکی وَ أندیشه‌لروَ ترددلر ایچنده‌قالان حکومت کندی
« موجودیتنی وَشدت عزم وارادتنی فعلاً وَ مادةً بیلدیره‌جك اجراآت وحرکاتده
« بولونه‌مادیغی ایچون ماکدونیا أفکار عمومیه‌سنك فنا حالده دوچار هیجان
« اولدیغنی وَهرقوم وجماعتك صبراسیله تمنیات وَمطالبات مخصوصه‌ده بولونه‌جقلرینی
« واضحاً کورمکده‌یم. بوحقیقتی نظر دقت سامیلرینه عرض ایتمه‌یه مجبورم ....
« آرناوودلق مسئله‌سی دیدیکمز بوشئ من خسته‌لغك تداویسز براقیلماسی وَعصاتك
« کوندن کونه غیر مشروع وَ منطقسز بر شکلی آلان مطالباتی قارشوسنده

« حکومتك کوستره بیله‌جکی مساعدات حقنده قطعی وَصولی برقرار ویریله‌مه‌مسی
« ایشك أهمیت و وخامتنی آرتیرمقده وَ بو یوزدن ماکدونیا ولایتلرنده بویوك بر
« فساد واختلالك مقدماتنی حاضرلامقده‌در . آرناوود رؤساسنك ایسته‌دکاری
« شیلر حقنده کندی آرالرنده ائتلاف حاصل ایده‌مه‌ملری وَ اك بویوك بر تدبیر-
« سزلك اولمق اوزره سوزك آیاغه دوشورولمه‌سی حکومتی آتیاً نا قابل اقتحام
« مشکلات قارشیسنده بولوندیره‌جقدر . آولونیاده اجتماع ایده‌ن بعض کیمسه‌لرك
« حکومته قارشی درمیان ایتدکاری تکلیفات بونك بر مثال مؤلمیدر . بو درده
« یگانه چاره حکومتك قطعی وَصولی فکر و امانی بیلدیرمه‌سی وَ أحوال وَ شرائط
« حاضره‌یه کوره آرناوودلره قارشی کوستره‌بیله‌جکی مساعداتك شکل و ماهیتنی
« تعیین ایتمه‌سیدر . بو ، مسارعةً یاپیلمایه‌جق وَ - هرحالده بر فکر و مقصد
« طولاییسیله اولسون - سودای صلح و ائتلاف ایله آرادن دها زیاده زمان
« کچیریله‌جك اولورسه فساد واختلالك هر طرفه سرایت ایده‌جکندن بحق
« قورقیلور .... برقاچ کیمسه طرفندن تحریك اولنان بیکلرجه آرناوودلرك
« آجلق سائقه‌سیله یارین اسکوبه هجوم ایله مملکتی یغما ایده‌جکلرندن قورقولمالیدر .
« بو آدملرك کونك برنده سلانیکه ایتمك ایسته‌یه‌جکلری ده خاطر خراش اولمقدن
« خالی قالماز . ایشته بو حرکت خلقی وَ مملکتی بر برینه دوشورمه‌یه وَ مداخلات أجنبیه‌یی
« دعوت ایتمه‌یه اك بویوك بر سبب تشکیل ایده‌بیلیر اوزمان حکومتك اوغرایه‌جغی
« مشکلات ناقابل اقتحام اولور . ماکدونیانك وَ وطنك سلامت حال و آتیسی ایچون
« آرناوودلق مسئله‌سنه سریع وَ قطعی بر نهایت ویرلمه‌سی طرفداری اولدیغمی
« وَ بونی یگانه بر چاره عد ایتدیکمی تکرار ایده‌رم . اك أول دوشونیله‌جك شی
« حقسز وَ منطقسز وَ حکومت عثمانیه‌یی تشکیل ایدن أقوامك منافع عمومیه
« وَ مشترکه‌لرینه مخالف آماله هیچ بر زمانده روی مماشات کوستریله‌مه‌یه‌جکنی
« واضحاً بیلدیرمکدر .. ماکدونیا أقوامنك جرأتلرینی قیره‌جق ، مملکتده
« حضور و آسایشك تقرّرینه خدمت ایده‌جك تدبیر آنجاق بو اوله‌بیلیر .
« أکر حکومت آرناوودلرك اوکندن بوتون قوت و سطوتیله رجعت
« ایده‌جك اولورسه ماکدونیاده‌کی عناصرك بو سوء مثالدن استفاده ایتمك

« ایسته‌یه‌جکلری وَ حکومتی بالآخره ایچنـدن چیقیلمایه‌جق بر وضع
« و موقعه دوشوره‌جکلری شبهه‌سزدر . بو کون أشـقیانك تجاوزاتی یارین
« بولغارسـتان وَ صربستان اردولرینك حرکاتی تعقیب ایده‌بیلیر. یونانلیلرده
« جنوبی آرناوودلق حقنده‌کی أملرینی میدانه چیقارمق ایچون بویله بر فرصتدن
« استفاده ایده‌رلر. ماکدونیا أحوالنك بویله بر شکل ورنك آلماسی طولاییسیله
« آوسـترالیلرك مداخله‌لری وَ بالقان دردینك بر آوروپا مسـئله‌سی حالنی
« آلماسی پك ممکندر. بوکا بزم سببیت ویرمککمز ایسه بر فلاکت اولور .
« ولایتك ژاندرمه موجودی هیچ بر زمانده قادروسنه کوره اکمال ایدیله‌دی.
« اوچ آی أول روم ایلی ولایتلری ایچون مجلس مخصوص وکلاجه دوشونیلن
« تدابیرك سلانیك ولایتنده دخی تطبیقی وَ یوز درت یرده ژاندارمه‌قره‌غوللری
« انشـا ایدیلوب بونلرك تلفونله بربرینه ربطی وَ ژاندارمه نقصاننك اکمالی
« قرارلاشدیرلمش ایکن صوکرادن بو مقرراتك سـلانیك ولایتنه شمولی
« اولمادیغی بیلدیرلدی. بونی عرض و اتیـاندن مقصدم بولغـارلر طرفندن
« وقوع بوله‌جق بر حرکت أختلالکارانه‌یه قارشی مملکتده أمنیت و آسایشی
« تأمین ایده‌جك قوتدن محروم اولدیغمزی نظر تقدیر سـامیلرینه عرض
« ایتمکدن عبـارتدر. خلاصه ، آتیاً داها بویوك بر فلاکتك اوکنی آلمق
« ایچون حکومتك آمال ومقرراتی صریحاً اعلان و اتیان ایتمه‌سی وَ آرتق حقك
« وَ منطقك حدود انتهائیه‌سـنی تجاوز ایدن عصـات اوزرینه بر کون أول
« حرکات عسکریه‌یه باشلانیلماسی تدبیرینك چارهٔ یکانه اولدیغنی بر کره داها
« تکرار ایده‌ر وَ تردد وَ أندیشـه‌لر ایچنده داها زیاده وقت کچیرلدیکی حالده
« حکومتك پك بویوك مشکلاته معروض قاله‌جغنی وَ بو یوزدن نا قابل تضمین
« ضررلر کوریله‌جکنی نظر اعتبار دولتلرینه عرض ایده‌رم ...

٢٣ تموز ١٣٢٨ — نومرو ٧٩٢

آرادن پك آز بر زمان کچمش ایدی،که وقوعات بنم تخمینمده‌کی اصابتی کوسـتردی وَ آرناوودلق اختلالی هیچ بر وقت التیـام بولمایان ماکدونیا یاره‌سنی آچدی ... شخصی احتراصلرك نره‌لره قادار کیده‌بیله‌جکنی بوندن

آ کلایه‌بیلیرز. بونك اوکنه کچیلمه‌دیکی حالده أرمنستانده، سوریه‌ده، عراقده ینه بو یوزدن بر چوق فلاکتلره اوغرایه‌جغمزده شبهه یوقدر ...

آرناوودلرك بی أمان دشمنلری اولان قارا طاغلیلرله ائتلاف ایتمه‌لری صربستاندن آرناوود عاصیلرینه معاونت اولونماسی ... کبی قابل ایضاح اولمایان أحوال سرعتله توالی ایدییوردی. منفعتلری بربرینه اویمایان بالقان حکومتلرینك‌ده بزه قارشی اتحادلری بر أمر واقع ایدی وَ أولجه سویله‌دیکم کبی، باب عالی بو اتفاقدن خبردار ایدلمشدی ... بعض أحوال و وثائق کوسته‌رییورکه بو اتفاق بدایةً مشترك بر حرکت عسکریه‌یی استلزام ایده‌جك طرزده اولمادیغی حالده مؤخراً ایش بو شکلی آلمشدی و بوکاده شبهه‌سز آرناوودلرك اختلالی وَ اوردونك عصیانی باعث اولمشدی. بوحادثات بویوك برسرعتله تعاقب ایتدیکی ایچون بوراده‌کی عامللری وَمؤثرلری واضحاً بولوب کوسترمك، شیمدیکی حالده، ممکن دکلدر. یالکز شو نقطه واضحدر: آوروپا موازنتنده همان بر عصردن بری پك مهم بر بر طوتان ما کدونیا مسئله‌سی، بومزمن خسته‌لق بر اختلاط مرضی یوزندن بردن بره التهاب حاصل ایتمشدی ... بوندن صوکرا، تورکیا عصرلق سیاستیله، تاریخیله وَ بوتون وارلغیله ما کدونیا ایله برابر آوروپادن چکیلیور وَ بونك یرینه اوکا رقیب اولان دیکر عنصرلر کچیور. مسئله بزم ایچون حل اولونمشدی. فقط بالقان حکومتلری وَ بالکه آوروپا ایچون بو مسئله‌یه تمامیله حل ایدلمش نظریله باقیلاماز. تورکیانك آوروپاده‌کی عصردیده حیاتنه نهایت ویره‌ن بوعظیم حادثه منحصراً بالقان کوچوك حکومتلرینك قوتلریله وجوده کلمشدی. بوراده داها زیاده علاقه‌دار اولان بویوك دولتلر بر حرب عمومی غائله‌سندن احترازاً وَفقط بیك مشکلات ایله کندیلرینی طوته‌بیلدیلر. بر آرالق روسیا ایله آوستریانك عسکر طوپلادقلری کورولدی. فقط ناصلسه ایشك اوکی آلنه‌بیلدی وَ عاقبت تصادفه وَ بونك تولید ایده‌بیله‌جکی احواله باغلانوب قالدی ...

بالقان حکومتلری آراسنده بر ائتلاف ومقارنت أملری وَ تشبثلری یکی بر ایش دکلدی. ألك صوك دفعه روسیانك استانبول سفیری چاریقوف، تورکیاده

داخل اولدیغی حالده، بویله بر اتحادك أك شدتلی مروجلرندن كچینیوردی. بو ائتلافك تاریخی، برلین معاهده سنك تمامیله تطمین وتلافی ایتمه‌دیکی ملیت مسئله‌لرندن باشلار. فقط، ینه بو مسئله ماکدونیا ایله علاقه‌دار اولان حکومتلر آراسنده صمیمی وَجدی بر مقارنت حاصل اولماسنه مانع ایدی. تورکیه‌یی بویله بر اتحاده آلمایه امکان حاضرلایان شی‌ده شبهه‌سز بو مملکتده مشروطیت اداره‌نك اعلانی ایدی!.. نه‌چاره‌که، بونی تعقیب ایدن سوء اداره وَمنطقسزلق بوتون امیدلری محو ایتدی... بزه قارشی ایلك اتفاق فکرینی اویاندیران یونانلی تریقوپیس ایدی. آرادن یکرمی سنه‌دن زیاده بر زمان کچدکدن صوکرا بو مقصدی قوه‌دن فعله چیقاران کریدلی وه‌نیزه‌لوس، یونانستانك بو اوکی أولادی اولدی. روسیانك، آوستریانك بالقانلرده علاقه‌لری وَ بو یوزدن تعقیب ایتدکاری سیاستلری اولماسه‌یدی، ماکدونیا مسئله‌سی پك چوق أول ـ شبهه‌سز بزم ضررمزه اوله‌رق ـ حل ایدلمش اولوردی. هر طرفده اولدیغی کبی، بوراده‌ده منفی بر حیاته مالك ایدك؛ بز آنجاق دولتلر آراسنده‌کی رقابتدن استفاده ایدییوردق وَ بوتون قوتمزده بوکا منحصر ایدی. فقط، بو حال الی‌نهایه دوام ایده‌مزدی. بز شرقلیلری اوقادار سویندیرن، پك بویوك امیدلره دوشورن روس ـ ژاپون محاربه‌سندن صوکرا روسلرك شرقده وَ أقصای شرقده أك بویوك رقیبلری اولان انکلیزلرله ائتلاف ایتدکاری کورولدی. شرق قریب بحرانی بو ائتلافله برابر شدتلندی وَ بزم ماکدونیادن آیلمقلغمزله روسیا وَ آوستریا مخالفتندن بزم ایچون استفاده‌یه امکان قالمادی. روسیا دیپلوماسیسنك بالقانلرده تعقیب ایتدیکی مقصد اسلاو حکومتلرینی روس نفوذی آلتنده طوپلامق ایدی. دیکر طرفدن‌ده آوستریا حکومتی هر دورلو وسائطه مراجعتله روسلرك بر نقطه‌ده طوپلامق ایسته‌دکاری شیئی طاغیتمایه چالیشیوردی. بالقان حکومتلری بو ایکی بویوك وَمعکوس جریانك سوقیله هر زمانده بری برینه بکزه‌مه‌ین وضعیتلرده قالدیلر وَ آرا صیرا آرالرنده ائتلاف حاصل اولمش ایکن ینه آیریلدیلر. نهایت اویله بر زمان اولدی، که بو خرستیان قارداشلر خاطر وخیاله کلمه‌ین مظالمی بری برینه قارشی روا کورمه‌یه باشلادیلر. ماکدونیا سنه‌لرجه مدهش بر صحنهٔ فجایع

ومقاتلات اولدی ... مشروطیتك اعلانی متعاقب اورتالقه بر آز سکونت کلیر کبی اولمشدی . یالکز ، بو تبدل اداره‌دن بکله‌نیلن أییلکلرك کوریله‌مه‌مسی پك فنا فکرلر وَ قناعتلر تولیدایته‌دی . وَ اوزمان هرکس ایناندی، که تورکیاده یاپیلان انقلاب وَ آغیزلرده طولاشان حریت ، مساوات وَ عدالت سوزلری آوروپالیلرك مداخلاتی وَ غیر اسلامی ملتلرك آمالی طوردیرمق ایچون اختراع ایدیلن براویوندر !... بوکا بعض أحوال اتفاقیه‌ده یاردیم ایتدی . بوصیراده ، بز بولغارلرله روملرك وَ صربلرك بربرلریله آکلاشمایه چالیشدقلرینی، رؤسای روحانیه‌نك کویلولره بویولده القاآتده بولوندقلرینی کوربیور وَ بوندن حکومتی خبردار ایدییوردق. برزمان اولدی، که مختلف عناصره منسوب چته‌لر آراسنده‌کی مصادمات ، روم وَ بولغار پاپاسلرینك ، کویلولرینك بربرلرینه قارشی هروسیله ایله تکرار ایتدکلری شکایات ... هرشی طوردی . روم پطریقی ایله بولغار اکسارخنك عینی مسائلدن طولایی بابعالی نزدنده مشترکاً شکایتده بولوندقلرینی استانبول غزته‌لرنده بوتون تفصیلاتیله اوقویوردق . ماکدونیاده پك آشکار برصورتده کورینن بو وفاق وائتلافك خارجده‌ده شایان دقت تظاهراتنه تصادف ایدلمکده ایدی : قارا طاغ قرالنك سنهٔ دوریهٔ جلوسی مناسبتیله صربستان وَ یونانستان ولی عهدلریله برابر قرال فردیناندده چتینه‌ده بولونه‌رق بالقان حکومتلری آراسنده برائتلاف حصولنه بالذات چالیشیوردی... کرید حادثه‌سی، یونانلیلره قارشی یاپیلان بویقوتاژده بوخیرچین قومشولرمزك حدت وانفعاللرینی موجب اولمشدی . وه‌نیزه‌لوس بوحاللردن استفاده أملنه دوشدی وَ موفقده اولدی. بونتیجه‌دن مسئول اولان بزز: چونکه‌داها صوکرالری آکلاشیلدی، که یونانلیلر ایله بولغارلرك ماکدونیاده‌کی ائتلافلری حقنده آوستریا طرفندن بزه پك مهم بیاناتده بولنلمشدر . بواخطاراتك بزم اوزرمزده هیچ برتأثیری اولمادی وَ ـ رأی بی‌قوت وَ قوت بی‌رأی ـ حکومتی حسسز وَ عاطل طوردی... وه‌نیزه‌لوس ، اوزمانه قادار بالقانلرده بزه طرفدار وَ بولغارستانه شدتله معارض کورینن صربستانی بیله کندی اتفاقنه آلمایه موفق اولمشدی ... ینه بوصیرالرده ایدی، که طرنووه مجلس ملیسی بولغار قانون أساسیسنده بعض مهم تعدیلات

وجوده کتیریبیور وَ گیزلی اتفاقلر عقد ایده‌بیلمک ایچون قراله مساعداتده بولنیوردی . بومعنیدار ایشلری بولغار طلبه‌سنك آتنه‌یی زیارت ایتمه‌لری تعقیب ایتدی . طرابلس غرب محاربه‌سی‌ده بوزمانده کلدی چاتدی ... بزم علیهمزده‌کی ائتلافلره برشکل جدیت وائتلاف ویره‌ن حادثه بومحاربه‌در. حال بوکه، بز طرابلسده بی گناه عربلری اولدیرتمکله یاپه‌بیلدیکمز جعلی برمقاومتدن مغرور ومباهی گزوب طولاشیوردق وَ اوگزده‌کی چوقوری کوره‌مه‌یوردق. کندی قیدسزلغمزله میدانه چیقاردیغمز غائله‌یی ینه کندیمز انکار ایدییور وَ هرطرفه یاغدیریلان تلغرافلرده :

« ایتالیانك طرابلس غرب حقنده‌کی نیات وتصوراتنه وَ بوتصوراتی موقع
« اجرایه وضع ایچون آلدیغی اوضاع وحرکاته‌دائر وقوع بولان اشاعات شمدی‌یه »
« قدر برشکل فعلی آلمامش (؟) اولدیغی کبی بونك موقع فعله‌ایصال‌ایدیله‌جکنه »
« دائر کورولن أمارات (؟) دخی حکومت سنیه‌جه اتخاذ و توسل اولنان »
« تدابیر سیاسیه (؟) سایه‌سنده ایلك تأثیرینی ضایع‌ایتمش وَبسبتون برطرف(؟) »
« ایدلمسی مأمول بولنمشدر . »

داخلیه نظارتنك شیفره تلغرافی ـ ١٤ ایلول ١٣٢٧

سوزلرینی یازییوردق !.. زهی غفلت ! زهی حکومت !..

اوکونلرده میدانه چیقان آرناوودلق اختلالی ، بوقیامی باصدیرمق ایچون کونده‌ریلان عسکرك عاصیلرله براشمه‌سی یوزندن‌داها فنا برشکل آلمشدی. طالعك بزمله غریب براستهزاسی‌در ، که برطرفدن طرابلس غربه تجاوز ایدن ایتالیا حکومتی ، دیکر طرفدن ماکدونیاده ـ حال حاضرـ ك اخلالنه مساعده ایدلمه‌یه‌جکنی سویله‌یوردی!.. فقط، دیدیکمز کبی، بالقان حکومتلری آراسنده‌کی ائتلافك تدافعی وَتجاوزی برشکل آلماسنه أك زیاده بوطرابلس غرب محاربه‌سی سبب اولدی . بوندن صوکرا مخابرات وَمذاکرات سرعتله تمادی ایتدی وَمتی حقنده پك چوق نشریات وَاشاعاتده بولونیلان معهود اتفاق وجوده کلدی . بولغارستان ، صربستان، قارا طاغ وَیونانستان حکومتلرینك بزه قارشی‌مشترك حرکات عسکریه‌ده بولونمه‌لری ایشته بواتفاقك نتیجه‌سی‌در ...

چاریقوفلك مساعیسنه رغماً تورکیا ایله برابر بربالقان اتحادی یعنی جرمانلق علیهنه برائتلاف دولی حصوله کلمه‌دی وَ روسیا سفیری بومسئله‌دن طولایی کندی، حکومتنجه فدا ایدلدی ... بوتون بو احوالك بزم ایچون جالب دقت واتتباه اولماسی لازم کلیردی . حالبوکه ، بالقانلرده بزه قارشی اتفاق ایده‌ن حکومتلرك بزه اعلان حرب ایتمه‌لرندن پك آز أول خارجیه ناظرمز اولان عاصم بك مجلس مبعوثان کرسیسنده « بالقان حکومتلرندن ایمانم قادار أمینم !» دییوردی !..

یالکز ماکدونیانك ألمزدن چیقماسی دکل ، بلکه حکومتك آتیسی‌ن‌ده تهلکه‌یه قویان بوفلاکتلری بوطرزده خلاصه ایده‌بیلهك . رأی بی‌قوت‌صاحبی حقی پاشانك ــ تورکیا تاجنك أك قیمتدار برلانطه‌سی ! ــ دیدیکی آرناوودلر ، بو انقراضی عصیان و اختلاللریله حاضرلادیلر وَ بر ذاتك افاده‌سی وجهله ، آرناوودلغك قیمتدار بر برلانطه اولدیغی بزدن اوکره‌نن خرسزلرده اونی چالدیلر !..

حاجی عادل بك آرناوودلق اختلالنك توسعنه یکانه سبب اولمق اوزره ، ایلك زمانلرده حکومت عسکریه‌نك ، لزوم کوسته‌ریلن بر ایکی موقعه قوت کوندرمکده تأخر ایتمه‌سی کوسته‌ریوردی . بنم یانمده ، ارکان حربیه رئیسیله اوراده بولونان ذکی پاشایه مؤاخذه‌کارانه سوزلر سویله‌دی . بوحکم ، حقیقةً غریبدر وَ بوکا اینانیلمق لازم کاسه ، بونلك کوینه سوق ایدیله‌جك برمفرزهٔ عسکریه ایله آرناوودلق اختلالنه نهایت ویرلمش اوله‌جغنی قبول ایتمك ایجاب ایده‌ر . حالبوکه ، آرناوودلقده برفساد واختلالك وجودینی کندی کوزلریله کوره‌ن وَ بونك ایچون اوردو مفتشلکنی مؤاخذه ایده‌ن داخلیه ناظری ، کندی حیاتی‌قورویه‌بیلمك‌ایچون بزم‌برقاچ عسکر وَ ژاندارمه فدا ایتدیکمزی‌ده خاطرینه کتیرمکسزین، مجلس مبعوثان حضورنده ــ آرناوودلغه بدبین کیتدم ، نیکبین دوندم ! ــ دییوردی ... بو غریب سوزلر ، آرناوودلق بوشلغنده عکس أنداز اولان أك صوك بوش سوزلرمز اولدی ... بوندن صوکراده ماکدونیا محاربه‌سی باشلادی ... او زمان بعض‌ذوات، آوروپانك ماکدونیاده

تکلیف ایتدیکی اصلاحاتی قبول ایله محاربه‌یه میدان ویرمه‌مك داها معقول اولوردی دیمشلردی. ایلك کونلرده بویله بر فکری ترویج ایدر کبی کورینن مختار وَ کامل پاشالرك بالاخره نه ایچون محاربه‌یی ایسته‌مش اولدقلرینی آکلامق کوجدر وَ اعلان حرب ایله استانبول صوقاقلرنده یاپیلان ایصمارلامه نمایشلر آراسنده برمناسبت وَ مجبوریت تصور ایتمك چوجوقلقدر. اعلان حربده تهلکه کورن بر قابینه ایچون ـ آیاق پاطیردیسنه پابوج براقامق ـ ایشدن بیله اولمازدی. وَ یا کندی قناعتلرینه مخالف بر مجبوریت قارشیسنده استعفا ایله اعلان حرب مسئولیتنی باشقالرینه براقمقده ممکن ایدی ... حال بوکه بزم محاربه‌یی موفقیتله یاپه‌بیله‌جکمز علاقه‌دار اولان هیئت عسکریه طرفندن تأمین ایدلمشدی. یالکز، سوقیات عسکریه‌یی اکمال ایده‌بیلمك ایچون یکرمی یکرمی بش کون قادار بر زمان قازانیلمق ایسته‌نیلدی. تصادفده بزه مساعد اولدی وَ حربك اعلانی وَ مخاصماته باشلانماسی خیلی کجیکدی ...

ما کدونیا انهزامنك مادی وَ معنوی پك چوق سببلری واردر. نفعاً للفن قبیلندن اولسه‌ده، تاریخ کونك برنده بو أسبابی آراشدیروب بوله‌جقدر . أکر ایش باشنده ملتك أخلاق و عاداتنه، قابلیتنه واقف آدملر بولونمش اولسه‌یدی، فلاکت شبهه‌سز بو درجه‌ده اولمازدی... حربیه‌نظارتی فرقه‌لرك، قول اوردولرك باشلرینه کیردیکی آدملرده ـ قدم ـ دن باشقا برشی آرامایوردی. انشاآت دائره‌سنده، محاسبات عمومیه‌ده، مکتب حربیه‌ده ... اوزون مدت قالمش وَ هیچ بر زمانده بر طاقیه بیله قوماندا ایتمه‌مش اولان ذوات أك مهم قوماندانلقلره کتیریلدی. بالعکس اوردوده وَ عسکر آراسنده یاشامش، تعلیم وَ تربیهٔ عسکریه ایله مشغول اولمش بر چوق آدملر واردی، که وقوف و اختصاصلری کافی کوریله‌مه‌دیکی ایچون اوردودن اوزاقلاشدیرلدی . أسکی زمانلرده بر اوردو قوماندانی ـ ایکنه‌دن ایپلکه قادار ـ هر شیئی دوشونمه‌یه مجبور ایدی . بالخاصه عسکرك قارنی طویورمق وظیفه‌سی‌ده أك باشده اولان آدمك دوشونه‌جکی بر ایش ایدی. آلمان منزل اصولنك آکسزین موقع تطبیقه وضعی، تجربه‌سز آدملری شاشیرتدی وَ أرزاق شوراده بوراده طاغلر کبی

ییغیلمش طورورکن عسکر کونلرجه ییه‌جك بر شی بولامادی ... بر بلك ـ نظری ـ بر محاربه یاپدق. نتیجه‌ده طبیعی بونکله متناسب اولدی ...

جناب حق غریق رحمت ایتسین، سردار أکرم عبدالکریم پاشا، أحمد أیوب پاشا، حسین عونی پاشا وَ أمثالی قوماندانلر اوردولرینك روحیات و معنویاتنی أبی بیلن آدملر ایدی. اونلر بر ایشه قرار ویره‌جکلری زمان أك أول بونی دوشونورلردی: کچن روسیا محاربه‌سنده بر ـ قلاع أربعه ـ نظریه‌سی واردی وَ بونك موجدی سردار أکرم ایدی. او، دوشونمشدی‌که، اوزمان حربه سوق ایده‌بیله‌جکمز قوتله روسلرك طونه‌دن کچمه‌لرینه مانع اولمق وَ یا رومانیایی آتلایوب پروت نهرنده روس اوردولرینه قارشی طورمق قابل دکلدر. سردار بو قراری ویردکدن صوکرا آرتق تردد ایتمه‌دی وَ عسکرینی دورت مهم نقطه‌ده، سلستره، ویدین، روسجق وَ شمنیده طوپلایوب دشمنی بکله‌دی. بو سایه‌ده اردومز اوزون وَ مداقعه‌یه پك آز قابلیتلی بر جبهه اوزرنده پارچه‌لانمش وَ طاغنیق بر حالده قالمادی. سردار روسلری بالقانلردن کچوب مربع اوواسنه ایندکدن صوکرا بر میدان محاربه‌سنه مجبور ایتمك ایسته‌یوردی. چونکه روسلر هدف حرکاتلری اولان استانبوله طوغرو یورویه‌جکلردی وَ پای تخت حکومتی تهدید ایله محاربه‌یی برکون أول بیتیرمك ایسته‌یه‌جکلردی. شو قادارکه، مربع اوواسنه ایندکلری زمان اس‌الحرکاتلرندن پك زیاده اوزاقلاشمش وَ کیریلرینی محافظه ایچونده مهم بر قوت آییرمش اوله‌جقلردی. او زمان سردار طوپلی بر حالده وَ کوزینك اوکنده بولوندیردیغی قوتله روسلرك اوزرینه آتیله‌جقدی ... هر شی سردارك دوشوندیکی وَ حق ایستدیکی طرزده باشلادی. طونه‌دن زحمتسزجه کچن روسلر طرنوه‌یی قرارکاه یاپدیلر وَ بورادن بالقانلره طوغرو یورودیلر. پك آز صوکرا جنرال غورقو بالقانلری کچمش وَ روس اوردوسنك پیشداری أدرنه جوارنده کورونمش ایدی.. اوزمانده قلاع أربعه‌ده‌کی قوتلره ایلری یورومك أمری ویرلدی. غازی عثمان پاشا قوول اوردوسی هنوز پلونه‌یه وارمشدی، که عبدالحمید سرداری عزل ایتدی !.. وَ بوندن صوکرا پارچه پارچه ایدیلن قوتلر، طونه شرق وَ غرب اوردولری

روسلرك اوكنده بر بر محو و پریشان اولدی.. بالقان محاربه‌سنده اوردولرمزی حربه سوق ایده‌نلر داها أول مملكتی وَ عسكری دوشونمك مجبوریتنده ایدیلر. اویله كوریلیور، كه بو آدملر هر شیدن غفلت ایتدیلر ... عبدالحمید زماننده سرایده طوپلانان تفتیش عسكری قومیسیونی بولغارلرله بر حرب ظهورنده ایلك غالبیتك بولغار سفربرلكنك پك آز بر زمانده اكمال ایدیله‌بیله‌جكندن طولایی اونلرده قاله‌جغنی دوشونمش وَ اوكا كوره چاره‌لر آرامشدی: قرق كلیساده بو مقصدله بر فرقهٔ عسكریه بولندیرلمقده ایدی. بر طرفدن‌ده چاتالجه‌ده استحكاملر وجوده كتیریلدی. مشروطیت حكومت عسكریه‌سی بو استحكاملری قالدیردی وَ صوكرا ینه اوراده‌كی أنقاضدن استفاده آرادی. بز قیریق دوكوك قوتلرله، تعلیم وَ تربیهٔ عسكریه‌دن محروم ردیف فرقه‌لریله بولغارلره تعرض ایده‌جك یرده عسكرمزك طوپلانماسنه انتظاراً كیری چكیلوب بوتون قوتمزی أركنه نهری أطرافنده طوپلایه‌جقدق. بز طوتدق، هیچ بر ایشه یارامازقوتلرله، همان باشدن باشه بزه قارشی عصیان واختلال ایده‌ن ماكدونیایی، آرناوودلغی دوورت حكومتك عسكرینه قارشی مدافعه ایتمك ایسته‌دك. اوتوز بش سنه أول بر قوماندانمزك، شبقه‌نك بدبخت فاتحی سلیمان پاشانك شومستحفظ عسكری حقنده یازدیغی شیلری وَ محاكمه‌سی أثناسنده سویله‌دیكی سوزلری بوتون بوتون خاطرمزدن چیقاردق، اوردومزك أك بویوك قوتی عسكرلكدن هیچ برشی بیلمه‌ین ردیف قطعاتیله، درجنك أول عائله‌سنی صیانت ایچون قاچمه‌یه آماده اولان مستحفظلر تشكیل ایدیپوردی. بر طرفدن‌ده یوزبو قادار بیك نظامیه عسكری حربك اعلانندن پك آز اول استبدال ایدیلیوردی. بیكلرجه كیلومترواوزونلغنده برجبهه اوزرنده وَ حكومته قارشی اختلال چیقاران برخلق آراسنده محاربه‌یی قبول ایتمك ایچون پك چوق دوشونمك وَیا هیچ دوشونمه‌مك لازم كلیردی. بولغارلر ساحله أك یاقین برنقطه‌دن كچن خط التصاقی كسمش اولسه‌لردی روم ایلی ایله مواصله وَ مخابره‌یه امكان قالمازدی وَ اوراده‌كی قوتلرمز محصور برحالده بولونوردی. أك أول خاطره كلن شی اوردومزی طوپلو برحالده وَ قابل مدافعه اولان برمنطقه‌ده بولندیرمق اولمالی ایدی ... صربستاندن، قارا طاغدن وَ

يونانستاندن يوروين اوردولرك مشترك تعرضلرى قارشيسنده وَ حكومته قارشى عصيان ايدن بر خلق آراسنده قالان عثمانلى اوردوسنك قولاى بولغارستانه كيره‌مه‌يه‌جكنى ، بولغارلرك بزدن چوق أول دوشونمش اولدقلرنده شبهه يوقدر. بولغار حدودى ، أدرنه طرفلرى مستثنا اولمق اوزره ، همان باشدن باشه رودوپ ، دسپوط وَ ريلو مسلسل طاغلريله محفوظ ايدى وَ بورالرده بويوك وَ قطعى بر محاربه ياپيلامازدى . ديكر طرفدن‌ده بولغارلرك ، بوتون قوتلرينى كندى حدودلرينك أك آچيق يرينه ، يعنى أدرنه اوزرينه سوق ايتمه‌لرى وَ بورادن‌ده ، محاربه‌يى بر آن أول بيتيرمك مقصديله ، روسلرك ياپدقلرى كبى ، استانبوله يوكلنمه‌لرى احتمالى پك زياده ايدى . بزده ، آرقاده‌كى قوتلرمزى كتيره‌بيلمك ايچون ، ايلك زمانلرده كيرى چكيله‌جك وَ يالكز أدرنه‌ده‌كى قوتمزى براقه‌جقدق. دها طوغروسى ماكدونيايى باشدن باشه تخليه ايده‌جكدك . بولغارلر مغلوب اولدقدن صوكرا بورالرى يكيدن فتح ايتمك ايشدن بيله اولمازدى . بز، دشمنك هجومنه كندى مملكتمزده دكل، عادتا بر دشمن مملكتنده، أطرافمزى عاصيلرك، اختلالجيلرك چويرمش اولديغى بر يرده منتظر اولدق... قومانوه هزيمتى بونك داها أولدن كوروملك قابل اولان بر نتيجه‌سى ايدى... اشقودره وَ يانيه مدافعه‌لرى فائده‌سز وَ نتيجه‌سز اولدى . اورالرده دوكولن تورك قانك بر قطره‌سى بيله حرامدر وَ ناقابل تضمين بر ضياعدر... أك مهم قوتلر بر طرفدن اسراف ايديليور وَ داها اوته‌ده ضبطيه نفرلكندن يتيشن بر آدم اوفاجق بر قوتله ، رديفدن وَ مستحفظدن عبارت بر عسكرله يونان اردوسنه قارشى كوندريليوردى . بويله غرابتلره آنجاق بزده تصادف ايديله‌بيلير ...

ماكدونيا فلاكتندن بر آز صوكرا ميدانه چيقان أسكى وَ مزمن خسته‌لقلرك، سوريه وَ أرمنستان مسئله‌لرينك سائقلرينى‌ده اوردومزك قرق كليساده وَ لوله بورغازده‌كى مغلوبيتنده آرامق لازم كلير وَ أكر فلاكت بوراده قاليرسه بزم ايچون ينه بر سعادت وَ نعمت غير مترقبه اولور ...

ايشته بولغارلرله ياپدقلرى متاركه‌ده أدرنه‌ده‌كى اوردومزى أرزاقسز براقه‌جق قادار قابليتسزلك كوسترن زواللى ناظم پاشا ايله أركان حربيه‌سى محاربه‌ده

بوڭا بڭزه‌ین برمهارت كوسترمشلردی ... نهایت كامل پاشا آوروپایه مراجعتله كندیسی ایچون امكان مدافعه قالمادیغنی سویله‌دی ... ایش بو درجه‌یه دوشمش ایدی ، كه محمود شوكت پاشا صدارته كلدی و بوتون امیدلرك ، انتظارلرك خلافی اوله‌رق اونكده صلحه طرفدار اولدیغی كورولدی . بر آرالق طالع بزه یار اولور كبی اولدی و ماكدونیایی آرالرنده پایلاشه‌مایان متفقلرك بربرینه دوشمه‌لری و بولغار قرالی فردینانده روسیا چارینی كوجندیرمه‌سی بزه أدرنه‌یی تكرار اشغال ایتمك فرصتنی ویردی . یالكز ایضاح اولونه‌مایان برشی وارسه ، اوده بابعالینك مریچ نهرینك اوته طرفنه كچیلمه‌یه‌جكنه دائر دول معظمه‌یه ویردیكی تأمینات ایدی ... هرنه ایسه ، ادرنه ایله قرق كلیسانك استردادی ایله برآز متسلی اوله‌بیلدك ...

بورادن صوكراده لوله بورغاز ، قرق كلیسا و قلومانوده هزیمتلرینك مملكتك أك حساس یرلرنده ، سوریه ایله أرمنستانده اویاندیردیغی غائله‌لری سویله‌یه‌جكز .

*
* *

أرمنستان مسئله‌سی

پنبهٔ وسواس کن بیرون ز گوش
تا بگوشت آید از گردون خروش

جلال الدین رومی

جهانگز وسوء اداره‌مز یوزندن اوغرادیغمز فلاکتلر ماکدونیه‌نك ضیاعیله نهایت بولمادی؛ وبرپاره قاپامه‌دن اسکی‌وَمزمن بردرد میدانه چیقدی. أرمنستان مسئله‌سی !.. عثمانلی حکومتنك غریب برطالعی واردر: اونك سوء اداره‌سندن، مظالمندن شکایت ایده‌نلر همان دائما بوفنالقلرك دوامنه أل آلتندن چالیشانلردر! بوسوزدن مدنی آوروپانك خیرخواه وعدالت پرور حکومتلرینی قصد ایتدیکمزی آکلامق مشکل دکلدر... بالقان محاربه‌سی نهایت بولور بولماز أرمنستان وسوریه مسئله‌لری جانلاندی. ماکدونیا وآرناوودلق ایچون ویردیکمز حکمی بوایکی مسئله‌ده عینیله تکرار ایده‌جکز: منطقسزلق ایتملکتك هرطرفنده فتنه اویاندیران وبوق یره باشمزه غائله چیقاران ینه بزز!..

مشروطیتدن أول شرقی آناطولیده أرمنیلرك موقع اجتماعیلری داها فنا ایدی. عبدالحمید زماننده‌کی سوء قصدلر، قتاللر ومشکلات بی‌نهایه... اونلری یورمشدی. فقط ذکی وچالیشقان اولان أرمنیلر ایلك زمانلرده غائب ایتدکلرینی صوکرادن قازاندیلر وظاهراً ملت محکومه موقعنده ایکن حقیقتده ملت حاکمه ومتغلبه یرینه کچدیلر. بوحال تورکیا تاریخنك صوك دورلرنده مکرراً کوزه چارپار: بوملکتده بولونان عناصر خرستیانیه، داها أول اکتساب ایتدکلری فائقیتك فیضیله کونك برنده آمال ملیه‌لرینه نائل اولورلر وبرایکی دوره‌دن آتلادقدن صوکرا ملی موجودیت واستقلاللرینی قازانیرلر. بوأسباب رجحان وخلاصك زه‌دن کلدیکنی آکلامایان تورکلرك، قلیجلریله ضبط ایتمش اولدوقلری یرلرده وبوعناصر غالبه اوکنده یاواش یاواش کیریله‌دکلری کوریلیر. روماتیاء

صربستان ، قاراطاغ ، بولغارستان وَ یونانستان بوطرزده عثمانلی سلطنتندن قوپوب آیرلمشدر . أرمنیلرده کندیلرینك بو یولده بر موجودیت مستقله‌یه مالك اوله‌بیله‌جکندن امیدوار ایدیلر . مشروطیت ، انقلاب سوزلری بویله بر أملك قارشیسنه طورامازدی . نته‌کیم بویله اولدی ...

شرقی آناطولیده یالکز أرمنیلری مغدور کورمك طوغری دکلدر . اونلرك حقلری وَ قباحتلری واردر . أرمنیلرك فائضجیلك وَ احتکار یوزندن قوکشولرینه روا کوردکلری مظالم جالب اعتبار اوله‌جق درجه‌ده‌در . فقط ، یانغین صاچاغه صارمه‌دن أول مملکتك — یالکز أرمنیلرك دیمه‌یورم — محتاج اولدیغی أیلکار یاپیلمش اولسه ایدی ، ایش بو درجه‌یی بولماز وَ حکومت روسلرك دلالت ووصایتلریله اصلاحاتی قبوله مجبور قالمازدی . أرمنی پطریقنك شکایات وتظلماتنه قارشی کوزلرندن یاشلر آقیدان صدرأعظم سعیدپاشا هرشیئی وعد ایتدیکی حالده هیچ بر شی یاپمادی وَ شرقی آنادولی ولایتلرینه أوقاف ناظری خیری بکك ریاستی آلتنده برهیئت اصلاحیه کونده‌ریله‌سی مقرراولدیغی دفعاتله نشر واعلان ایدلمش ایکن بر آز صوکرا بوندن‌ده بحث ایدلمز اولدی . بو تأخرده معقول سببلر اولدیغنه ایناناق پك کوجدر . بزجه آشکار بر شی وار ایسه اوده ، جناب شارع أعظمك — هلك المسوفون — بیانلرینك بر کره داها تظاهر ایتمش اولماسیدر ؛ وَ شبهه‌سز بر احتیاجی تأخیر وتعویق ایده‌نلر هلاك ایله مبشردرلر . آرناوودلری تضییق ایله ناصل قارا طاغلیلرك ، صربلرك قوجاقلرینه آتیلمالرینه سببیت ویرمش ایسه‌ك ، أرمنیلری‌ده خصم جانلری اولان روسلردن أیلك بکله‌مه‌یه ینه بز مجبور ایتدك . نوویه ورمیانك برباش مقاله‌سنده معهود منشیقوف :

— قافقاسیاده روسلق علیهنده‌کی حرکتك أك باشلیجه محرکلری أرمنیلر اولدیغی کبی تورکستانده‌ده [وسطی آسیاده] یهودیلردر !..

وقت — نومرو ۸۹۵ — ۱٦ محرم ۱۳۳۰

دییوردی . روسلرك حسابنه منشیقوف کبی بر آدمك بیانندن شبهه ایدیله‌مز . بوکون روسلر ، کندیلرینه دشمن بیلدکاری أرمنیلری شرقی

آنادولی ولایتلرنده مدافعه وَ التزام ایدییورلرسه ، بو غریب معامله‌ده فوق‌العاده سببلر آرامق لازم کلیر . بو أسباب ، آنادولینك روسیا ایله هم حدود اولان یرلرنده ایکنجی بر ماکدونیا وجوده کتیرمك آمالنده طوپلانیر . شو فرق ایله ، که سوریه مسئله‌سیله برابر بو یکی ماکدونیا دعواسی أسکیسندن داها بسیط بر شکلده بولونه‌جق وَ فنلاندیه‌نك روسیاده ، پولونیانك روسیا ایله برابر آلمانیا وَ آوستریاده ، ایرلاندانك انکلتره‌ده تولید ایتدیکی مشکلات سیاسیه‌نك یوزده بری اولسون بو مسئله‌یی میدانه چیقارمق ایسته‌ینلری اوغراشدیرمایه‌جقدی!..
بوراده أرمنیلره قارشی بلکه کردلردن بر درجه‌یه قادار احتراز ایدیله‌بیلیردی. فقط بو آدملرك جهالتندن بالاستفاده اونلری الده ایتمك روسلر ایچون اوقادار زور بر ایش اولمایه‌جقدی وَ روسیادن کردستانه سلاح وَ پاره کونده‌ریلمك‌ده قولای بر ایش ایدی . کردلر آراسنده بویله بر جریانه اویمایانلر بولونورایسه، اونلرده اصلاحاته مخالفتله وَ عصیان وشقاوتله اتهام‌ایدیله‌رك ینه تورکلر طرفندن یوله کتیریله‌لری ممکن اولوردی . روسلر نواحی اربعه‌دن بزی چیقاردقدن صوکرا ایران حدودینی‌ده کندیلرینك وَ دوستلری اولان انکلیزلرك آمالرینه کوره دوزه‌لتدیلر وَ اوزمان أرمنیلری قورجالامایه باشلادیلر. أرمنیلرده بلکه‌یه بلکه‌یه اوصانمشلر وَ امیدسزلکه دوشمشلردی . فقط ، بر طرفدن‌ده روسیا سفیری اونلره :

— صاقین‌ها ! اولمایه‌که أرمنی استقلالندن بحث ایده‌سکز ؛ بو استقلال سوزینك ایلك حرفی آغزکزدن چیقدیغی زمان ایشکز بیتمشدر !..

دییوردی . بر طرفدن‌ده عصرلردن بری روسلرك مقهور ومظلومی اولان أرمنیلر ینه اونلردن مدد خواه اولییورلردی . أرمنیلرك دوشوندکاری شی – بلکه آلتی اوستندن خیرلی‌در ! – سوزلریله خلاصه ایدیله‌بیلیر . اونلر ، روسلرك خرستیان اوله‌لرندن ، ناصل اولسه ، حتی کندیلرینی برآز ازوب قیرسه‌لر بیله ینه مسلمانلره قارشی حمایه ایده‌جکلرندن امیدوار ایدیلر . نهایت بوغوص نوبار پاشانك آوروپا پای‌تختلرنده یاپدیغی پروپاغاندالر أیی نتیجه ویردی وَ اچمیازین قاتوغیکوسی روسیا چارینه مراجعتله ملتنك استخلاصنی ایسته‌دی.

ینه او کونلرده اسکندریه‌ده أرمنیلر برمیتینغ یاپدیلر وَ أرمنستانده اصلاحات اجراسی ایچون بویوك دولتلره مراجعته قرار ویردیلر . بو قرار لوندره‌ده‌کی سفرا قومسیونته ، پاریسده‌کی مالیه قومسیونته بیلدیرلدی وَ پترسبورغده‌کی أرمنی قومیته‌سی‌ده بوندن خبردار ایدلدی ... بوتون بو مساعینك ثمره بخش اوله‌جغی کوریلیبوردی . اصلاحات مسئله‌سندن، هربرده اولدیغی کبی، مختاریته وَ اورادن‌ده استقلالیته کیدیلن بر یول واردر ... هر نه اولور ایسه اولسون، ایشی بو درجه‌یه کتیره‌ن ینه بزز . عبدالحمید زماننده أرمنیلرك موجودیتلرینی انکار ایتمك ایچون ، اونلرك نفوسنی آزالتدیغمز کبی ـ أرمنستان برجوغرافیا تعبیریدر ـ دستوری‌ده اختراع ایله‌مشدك . بوکون‌ده مملکتك بوتون احتیاجلرینی کورمه‌مزلکده کلکله ایشلك ایچندن چیقمق ایسته‌یورز . بوراده سعدینك

چو سائل أز تو بزاری طلب کند چیزی
بده ؛ وکرنه ستمکر بزور بستاند

سوزلرینی خاطرلامامق ممکن دکلدر ...

أرمنستان مسئله‌سنی آلاولاندیران سائقلرك بری‌ده ـ أراضی منازعاتی ـ در، تورکیاده حقوق تصرفیه هیچ بر زمانده تأمین ایدیله‌مه‌مشدر : چونکه ظلمك اڭ واسع مقیاسده جاری اولدیغی وَ حکومتك اڭ دەرین برضعف وعجز ایچنده بوبان اولدیغی بر بوراسی‌در. بیسمارقك ـ برانسان رومانیاده قاریسنه ، ترکیاده ملکنه صاحب اولاماز ! ـ حکمی قادار طوغرو بر سوز تصور ایدیله‌من. ماکدونیاده ، حکومتك آز چوق تأسس ایتمش اولدیغی یرلرده بیله حقوق تصرفیه أمنیت آلتنده دکلدی وَ مجالس ادارهٔ ولایت أراضی دعوالریله متمادیاً مشغول بولنیوردی . داها غریبی شو ، که کرك مجالس اداریه وَ کرك محاکم نظامیه‌دن ویریلن حکملرده نظری برحالده قالیر وَ هیچ بروقت موقع اجرایه قونیلاماز . بوکا ، مملکتك هر طرفنده شدتله جاری اولان حکومتسزلکك سببیت ویردیکی میدانده‌در . قوجه بر قضانك بوتون حقوق وَ معاملات تصرفیه‌سی ، حیاتی بر قاچ یوز غروشدن عبارت بر معاشه انحصار ایدەن بر

طاپو کاتبنك انصافنه قالمش بر مسئله‌در . قره‌مرسل اوغلی مصطفی پاشا
بویله بر آثارشیدن استفاده ایده‌رك بی چاره یوروکلری دوکه دوکه
یرلرندن سوروب چیقارمش و بو یرلره اوتوز سنه‌دن زیاده بر مدت
تصرف ایده‌بیلمشدی . حلبك بر چوق کویلری اوزون زمانلر فلان و فلان
عهده‌سنده ایکن – مجلس ادارهٔ ولایتك قراریله أشراف ذوی الاحترامدن
مدوس زاده .... پاشا حضرتلری نامنه حق قراردن طاپو ویرلمشدر – قیدیله
ظلمه‌دن برینه انتقال ایدیبوردی ! . بو مملکتده متغلبه‌دن بر آدم بر کویه
کیده‌ر و کویلولری قویونك باشنه طوپلایوب : – والدهم وفات ایدرکن بکا خیر
ایچون بر قویو یاپدیرمقلغمی وصیت ایتمشدی . شو قویویی بکا صاتاکز و أطرافندن‌ده
بر قلاچ آرشون یر ویرکز که بورالرینی تنظیم و تعمیر ایتدیره‌یم . قویودن ینه
استفاده ایده‌جك سزلرسکز . بن‌ده بو سایه‌ده آنامك وصیتنی یرینه کتیرمش
اولورم !.. دیر . کویلولر بونده هیچ بر محذور کورمزلر و قویویی بوذاته صاتارلر .
آرادن بر زمان کچدکدن صوکرا ، بو خائنك کویلولردن آلدیغی بر قویونك سندیله
بوتون کویه تصرف ایده بیلمش اولدیغنی سویله‌مك فضله‌در . داها اوته‌ده بر
کوی خالقی ، بویله أشراف ذوی الاحترامدن بر ملعونك غدر و تجاوزندن وارسته
قاله بیلمك مقصدیله ، کویلرینك یاریسنی کندی ارادتلریله دیکر بر خائنك
عهده‌سنه فراغ ایتمشلردی . بر آز صوکره بو زوالی آدملر ، کویلرینك قورقدقلری
آدمه صاتیلمش اولدیغنی کوردیلر . اوزمان کویلولرك أسکی صاحبلرینه مراجعت
و تظلم ایله : بز ، او آدمدن قورتولمق ایچون یرلرمزی سزه ویرمشدك ؛ مادام که
صاتمق ایسته‌دکز ، باری بزه صاتمش اولسه ایدکز ؛ اوندن آلدیغکز پاره‌یی
سزه ویرمزمی ایدك ؟... دیدکلرینی‌ده ایشیتدك . شیمدی شو معامله‌یه باقکز :
حبیب تزبلیان اسمنده بر آدم حلب زراعت بانقه‌سندن یوز لیرا پاره آلیبور
و بونك مقابلنده ویرکوده آلتمش بیك غروشه مقید بولونان أراضیسنی ترهین
ایدیبور . معین مدتك انقضاسنده تزبلیان بورجنی ویره‌مه‌دیکی ایچون علی الاصول
بانقه‌دن کندیسنه اخطار نامه‌لر کوندریلیور و آك نهایت أراضیسنك مزایده‌یه
چیقاریلماسی باب قضاسی محکمهٔ بدایت ریاستنه بیلدیریلیور . او زمان تزبلیان

بورجنك سكسان ليراسنی فائضيله برابر كتيروب ويرمش اولديغی ايچون آرتق بويله برمعامله‌يه لزوم قالمايور وَبوده بانقه‌دن رئيس أفندی‌يه يازيليور. نه‌چاره‌كه، محكمهٔ بدايت رئيسی وَقضا نائبی اولان خائن بی‌دين وَغدار لعنت‌قرين بواخطاراته قولاق آصمايور وَبی چاره آدمك ويركوده آلتمش بيك غروشه مقيد وَحقيقت حالده آلتی‌يوز بيك‌غروش دكرنده اولان أراضيسنی يالكز اوتوز بيك‌غروش مقابلنده رديف يوز باشيسی عثمان أفندی‌يه صاتوب طاپوسنی‌ده ويرديريور... بو معامله‌يی بوزمق وَحقوق تصرفيه‌يی اثبات ايده‌ن طاپو كبی مهم بر وثيقهٔ رسميه‌يی (؟) ابطال ايده‌بيلمك ايچون آنجاق بر يول‌وار: محكمه‌يه مراجعت!.. تزييليان بدايتدن، استينافه، استينافدن تميزه‌كيده‌جك، سنه‌لرجه سورونه‌جك، برچوق پاره‌دن چيقه‌جق وَعاقبة‌الأمر حقندن‌ده محروم قاله‌جق!.. بوكبی بليات بزده امور طبيعيه وَجاريه‌دندر. يالكز أرمنستانده‌كی أراضی منازعاتی كردلرله أرمنيلر آراسنده اولديغی ايچون سياسی مشكلاته زمين حاضرلامش وَ مملكتك آسايشنی بوتون بوتون اخلال ايتمك تهلكه‌سنی كوسترمشدی. فضله اوله‌رق زراعتده بويوزدن بويوك ضررلره اوغرايور وَمسئله‌عينی‌زمانده حيات عموميه يه تعلق ايده‌ن برمسئلهٔ اقتصاديه شكلنی آليوردی. بودردك تداويسی غيرقابل دكلسه‌ده مشكل ايدی وَيالكز حسن نيتله وَاحساس اعتمادله وَبالخصوص برآن أول ايشه باشلامق صورتيله موفقيته طوغرو يورومك ممكن اوله‌بيليردی.

شرقی‌آناطولی ولايتلرنده‌كی مزمن خسته‌لغك ميدانه چيقماسنه باعث‌اولان بوعارضه أساساً مملكتك هر يرنده وَپك أسكی زمانلردن بری هرصنف خلق آراسنده موجود ايدی. يالكز، أرمنيلر بوندن كندی حسابلرينه استفاده ايتمك أملنه‌دوشديلر وَ كردلری غاصب موقعنده كوسترديلر. حقيقت حالده، حقوق تصرفيه‌نك تأمين ايديله‌مه‌مش وَاوزمانه قادار بوكا متعلق منازعه‌لرك، برطرز حلی آرانيله‌مامش اولماسندن كردلرده أرمنيلر قادار ضررديده ايديلر. فقط مسئله‌نك بويوزی نظردقتی جلب ايده‌مه‌دی. مشكلاتك بويوك بر قسمی‌ده حكومتك قيدسزلغی وَ اهالی يوزندن ايلری كلشدی: عبدالحميدك مظالمندن قورتولمق ايچون فرار ايده‌ن أرمنيلرك يرلری كردلره ويرلمشدی. بو آدملر،

حکومتك کندیلرینه کوستردیکی یرلره اوطورمشلر، ایشلەیوب اکمشلر و کندیلرینه مال ایتمشلردی ... آرادن بر چوق زمان کچدکدن صوکرا اونلره : — سز بو یرلردن چیقوب کیدکز ! — دیمك قولای اولامازدی... أراضی منازعاتی أرمنیلر آلنده أبی برسلاح اولەبیلیردی. اونلر بوندن استفاده یوللرینی آرادیلر و حکومتی مشکل برموقعه دوشوردیلر . صوکرا ، ایش بر آسایش مسئلەسی شکلنی آلدیغی زمانده آوروپا دولتلری ایچون مداخلەیه یول آچیلدی و اوزمان حکومت مراقبەیی قبوله مجبور اولدی ...

جلالیلر دورینك بوکونده حکم سوردیکنی آکلامق ایچون أطرافه شویلەجه برکوز کزدیرمك کفایت ایدەر . هر طرفده — متغلبهٔ أشراف و أشراف متغلبەنك — بی چاره و کیمسەسز خلقه قارشی روا کوردکلری مظالم حقنده سطحی بر فکر ویرەبیلمك ایچون صحیفەلرطولوسی یازی یازمق لازم کلیر . بوآدملر حکومت مأمورلرینك ضعف فکر و أخلاقندن قوت آلیر و بوقوت ایله خلقك سفالت وفلاکتندن ایستەدکلری بولده استفادە ایدەرلر. حقلك — انك ان تذرهم یضلوا عبادك ولا یلدوا الا فاجراً کفاراً — وصفنه لایق اولان بوظالمەیی مملکتك بلیات اجتماعیەسندن صایمق لازم کلیر. هر بر بوجلالی دوکونتیسی متغلبەنك مظالمی آلتنده ایکلر ؛ هرکس بونلرك أسیر و محکومیدر. عشاقدەکی تریداوغلی خاننك کویلولردن آرادیغی قانعك یکونی بیلم قاچسەنك بقای أموال مطلوباتنه تقابل ایدیوردی ... آنادولینك جاهل کویلوسی طالع انسانیتك بوکبی فلاکتلره و شدائده معروض اولمقدن عبارت اولدیغنه اینانمشدر؛ اونك ایچون کندیسنه قارشی یاپیلان مظالمدن شکایت ایدەمز و سسنی چیقارەماز؛ أزیلیر، أولور، اوجاقلر سونر، کویلر خراب اولور ... یالکز أرمنستانده بوحال الی نهایه حکم سورەمز : چونکه أرمنیلرده عمومی برفکر انتباه وتیقظ واردر . اونلر دنیانك باشقا یرلرنده انسانلرك ناصل رفاه وسعادته مقارن اولەبیلدکلرینی ، حیاتدن برذوق طویدقلرینی کوروب آکلادیلر ؛ کوزلری و فکرلری آچیلدی . اوغرادقلری مظالم اونلردەکی قناعتلری قوتلندیردی ، ایشته ، بونك ایچوندرکه ، آنادولینك أك اوفاق بر کوینده بیله شدتله محسوس

اولان - حقوق تصرفیه - عارضه‌سی أرمنستانده مهم بر مسئله شکلنی آلییور و ایش آسایشه تعلق ایتمك طولایسیله‌ده مداخله‌یه وسیله آرایان آوروپانك الندە گوزل برسبب تشکیل ایدییور ...

أرمنی مسئله‌سنك شکل حاضریله میدانه چیقماسنه، سوریه مسئله‌سنده اولدیغی کبی، لوله بورغاز و قرق کلیسا و قوماتوه هزیمتلرینك پك بویوك تأثیری اولدی . بومدهش فلاکتدن صوکرا، عثمانلی وطننه پك قوتلی رابطه‌لرله باغلی اولمایان عناصر آتیدن و تورکیانك حیات وبقاسندن شبهه‌یه دوشدیلر . هرکس کندی باشنی قورتارمق ایسته‌دی ... حکومتك اوزمانه قادار ایتدیکی وعدلری طوتمادیغندن و کندیلرینك آلدادلمش اولدوقلرندن بحث ایدەن أرمنی ملیت پروورلری‌ده مقامی دکیشدیردیلر . مشروطیتك ایلك کونلرنده‌کی تظاهرات ایله بوقاعتی مقایسه ایتدیکمز زمان آراده کوردیکمز فرقدن دوچار حیرت اولمامق قابل دکلدر . اوزمان هرکس آتیدن امید وار ایدی . بوکون بویله براعتمادك تماميله زائل اولماسنده ألبته برطاقم سببلر واردر . بوأسبابی شخصی احتراصلرده و بوندن ایلری کلن نفرت وخصومت حسلرنده آرامق لازمکلیر . آرناوودلغك اختلالنه بونلرك سائق اولدیغی سویله‌مشدك . أرمنستان و سوریه مسئله‌لرنده‌ده عینی سائقلره تصادف ایدلمك موجب حیرت دکلدر ...

صوك زمانلرده أرمنیلرك أفکارنده حاصل اولان تبدل شایان دقت بر درجه‌ده ایدی . بر وقتلر « کندی مقدراتلرینك تورکلرك مقدراتیله توأم » اولدیغنی سویله‌ین و ١٠ تموز انقلابینك وجوده کلمه‌سنه معناً خدمتلری سبق ایدن أرمنیلر صوکرا فکرلرینی دکیشدیردیلر و تورکلردن بکله‌دکاری أیلیککاری آوروپا پای تختلرندن آرامایه باشلادیلر . اونلر أرمنستان اصلاحاتنك آوروپالیلرك نظارت و مراقبه‌لری آلتنده یاپیلماسنه طرفدار ایدیلر . کردلرك قباحتلری‌ده اعظام ایدلمه‌یه باشلادی و بونکله شبهه‌سز آوروپا أفکار عمومیه‌سی کندی اوزرلرینه جلب ایدلمك ایسته‌نیلدی ...

کوریلیورکه، ایش اعتماد ومخالعت دوره‌سنی آتلامش و فنا بریوله کیرمشدر . آراده‌کی سوء تفهمی ازاله ایتمك پك کوجدر و خارجی تسویلات ایله بونك

یاقین زمانده داها فنا بر رنك آلماسی قوياً محتملدر . ماكدونیانك ضیاعندن صوكرا بزم علیهمزه تحریك ایدیله بیله جك عنصر أرمنیلردر وَ بوندن استفاده ایتمك یوللرینی بیلن دوستلرمزده اویقوده دكلدر . زمان بورادهده بزم ایچون آلیم فلاكتلر حاضرلایور …

صرب ، یونان ، رومانیا ، بولغار وَ قارا طاغ دعوالری پك چوق أول عثمانلی سلطنتنك ضررینه اوله‌رق حل ایدلمشدی. بالقان محاربه‌سیله‌ده آوروپاده‌كی أك صوك رابطه‌مز قویدی . بوندن صوكرا مملكتك تمامیتی بولدیغنی سویله‌ینلر كورولدی. بوقناعته دوشن آدملرك آرالرنده، بوصوك زمانلرده ناظرلق مقامنی اشغال ایدن ذواتده واردی وَ بونلر بوتون بلیه‌لرك وَ مصائبك ، ماكدونیانك زوالیله اوزرمزدن قالقدیغنی وَ بوندن صوكرا كنیش نفس آله بیله‌جكمزی سویله‌یورلردی!.. نه‌چاره‌كه، ماكدونیا محاربه‌سی برطرف اولور اولماز حكومت شرقی آناطولی وَسوریه مسئله‌لری قارشوسنده بولوندی . تورك ملت حاكمه‌سی بو دفعه عربلر وَ أرمنیلرله قارشیلاشمشدی . بوزمانلرك روزنامهٔ بلیاتی :

أرمنستان — كردستان

سوریه — عراق

عربستان — خلافت

مسائلندن تشكل ایدیبوردی. دیكرطرفدن‌ده ایتالیانلر، معاهده‌خلافنده، اون ایكی آطه‌مزی اشغالده مصر بولینیورلردی … أرمنستان ـ كردستان مسئله‌لرینی بربرندن آییرمق قابل دكلدی وَ ایشك زورلغی‌ده بوندن ایلری كلیبوردی . تورك عنصری بو ولایتلرده پك آزاولدیغی كبی عراقده وَسوریه‌ده صاییله‌جق قادار محدودایدی؛ عربستانده‌ایسه مأمورلردن باشقا كیمسه‌یوقدی…

بعض كیمسه‌لر ، أرمنستانك روسیا ایله توركیا آراسنده بر Etat tampon حالنده تشكلندن پك چوق فائده كوریله بیله‌جكنه ایناندیبورلردی . فقط ایش بو درجه‌یی بولدقدن صوكرا هیچ برتدبیرك تأثیری اولامازدی وَ بزمله أرمنیلر آره‌سنده انكلتره ـ ترانسوال طرزنده بر مناسبت تأسیسی پك مشكل ایدی .

أرمنیلر آچیقدن آچیغه أسکی دشمنلری اولان روسلره تمایل کوسترمکده ایدیلر. بو نظریه‌دن أڭ واسع مقیاسده استفاده ایده‌بیلمك ایچون عراق ایله سوریه‌یه‌ده استقلال ویرمك وَ بو سایه‌ده منحصراً تورکلرك مملکتلری صایلان آناطولینڭ أطرافنده مختلف ملتلردن بر سد چینی وجوده کتیرمك لازم کلیردی ... Etat tampon طرفدارلری رومانیانڭ روسیا ایله تورکیا آراسنده برحدفاصل اولدیغنی ایلری سوربیورلردی . فقط صوڭ روس ـ تورك محاربه‌سنده روس اوردولرینڭ رومانیا توپراغندن بلغارستانه (کذا) طونه‌یه قادار اینمه‌سنه هیچ بر شی مانع اولامامشدی ... أرمنیلر أڭ زیاده ـ ولایات شرقیه ـ دینیلان سیواس، أرضروم ، بتلیس ، وان، دیار بکر وَمعمورة‌العزیز ولایتلرنده متوطن ایدیلر. عبدالحمید بو آلتی ولایتده اصلاحات یاپیلماسی آوروپالیلره‌قارشی تعهد ایتمشدی. ،شروطیت حکومتی عدالت ، مساوات وَحریت أساسلریله بویله برتعهده سائق اولان قناقلری بر طرف ایده‌مه‌دی وَ أڭ صوڭ کونلرده حکومت بی طرف ملتلردن برر مفتش عمومی تعیننه موافقت کوستردی .

مسئله‌یه أرمنیلرڭ نقطهٔ‌نظرندن‌باقانلر اونلرڭ‌نفوسنی‌شویله کوسته‌ریپورلردی:

۱,۵۰۰,۰۰۰	آسیای تورکیده
۲۵۰,۰۰۰	آوروپای «
۱,۵۰۰,۰۰۰	أرمنستان روسیده
۱۵۰,۰۰۰	ایران أرمنستاننده
۵۰,۰۰۰	مصر ، آمه‌ریقا وَ دیکر مملکتلرده
۳,۴۵۰,۰۰۰	

شو قادارکه آطنه ، اورفه وَ حلب طرفلرنده‌ده أرمنیلر مهم بر عنصر تشکیل ایتمکده ایدیلر . أرمنی وَ مسلمان نفوسلری آراسنده‌کی نسبت‌ده شو یولده کوسته‌ریلمکده ایدی :

أرمنیلر	ــ یوزده ٦٢,٢
تورکلر وَکوردلر	ــ « ٤١,٣

یالکز زیتون وَ صابون کبی بر ایکی یرده أکثریتك أرمنیلرده اولدیغی محقق ایدی.

أرمنیلره نسبت ایدیلن یرلرك تمامیله اونلرله مسکون اولمادیغی بر حقیقتدر وَ بعض طرفلرك آمالنه رغماً مسئله‌یی مشکلاته دوشورن جهتده بورادن ایلری کلیر. أرمنستان نفوس عمومیه‌سی حقنده شویله بر ایستاتیستیق یاپیلیوردی:

١,١٨٣,٠٠٠	خرستیان	— یوزده ٤٥,٢
١,١٧٨,٠٠٠	مسلمان	— » ٤٥,١
٢٥٤,٠٠٠	مذاهب سائره أربابی	— » ٩,٦
٢,٦١٥,٠٠٠		

بو مقدارلر اوزرینه حکم ویرملك طوغرو دکلدر: چونکه عبدالحمیدك أمریله أرمنیلر قصداً آز کوستریلیوردی وَ حکومت مشروطه‌ده نفوسی یکیدن یازدیرمامشدی. أرمنی منابعندن ویریلن معلوماتده بالطبع شایان اعتماد اولامازدی.

برلین معاهده‌سنك ٦١ نجی ماده‌سی أرمنستانده اصلاحات یاپیلماسنی قرارلاشدیرمش، أرمنیلرك کوردلره وَ چرکسلره قارشی حمایه‌سنی وعدایتمش وَ بو اصلاحاتی آوروپانك قونترولی آلتنه قویمشدی. بو اصلاحات وعدلری مسئله‌نك داها اوزون برمدتده وَ داها آز ضررلی برطرزده ـ طبیعی آوروپا نقطهٔ نظرندن ـ حلی مقصدندن عبارتدی وَ بو أساسی قبول ایدن دولتلر بوندن کندی منفعتلرینك اقتضاآتنه کوره استفاده ایتمك ایسته‌مشلردی. أرمنیلری کیمسه دوشونمه‌دی وَ داها طوغروسی آوروپا ایچون ایکیده برده بر وسیلهٔ مداخله وجوده کتیرن بو مسئله‌نك قطعی صورتده حلی هیچ بر طرفك ایشنه کلمیوردی. عبدالحمید بو حالدن ایسته‌دیکی کبی استفاده ایتدی؛ بعضاً اصلاحات وعدیله عالی اویالادی، بعضاً أرمنیلری أولدیرتدی؛ بو مقاتلات یوزندن اورتایه بر حادثه چیقارمامق فکریله امپراطورلره هدیه‌لر، رشوتلر ویردی. بر طرفندن‌ده مملکتك شرف وحیثیتی چیکنه‌دی؛ رجال سیاسیه‌یه نشانلر

طاغیتدی وَ کندیسی‌ده عاقبت‌الامر ـ قیزیل سلطان ـ عنوانی قازاندی . یالکز بر دفعه لورد سالسبوری‌یه ذلیلانه بر مراجعتده بولونمشدی . لوردک ایرته‌سی کونی پارلامنتو حضورنده اوقودیغی بو مکتوبی بوتون دنیانک غزته‌لرنده حیرتله کوردک وَ سفالت طالعمزه آغلادق ...

أرمنستانده اصلاحات یاپیلماسی تکلیفنده أڭ زیاده ایلری کیده‌ن انکلتره ایله فرانسه ایدی . روسیا آچیقدن آچیغه دکلسه‌ده ضمناً بو تکلیفاتک جدیتدن باشقالرینی شبهه‌یه وأندیشه‌یه‌دوشوره‌جك بر وضع آلییور وَ بر طرفدن‌ده أرمنیلر حقنده عبدالحمید ایله بر صورت ائتلافیه بولییوردی . آلمانیاده یان چیزمك سیاستنی تعقیب ایدییوردی . شاکر پاشا کبی خیرخواه وَ محب‌انسانیت بر ذاتك سنه‌لر سوره‌ن مأموریتندن ، حکومتك آوروپایه‌قارشی تعهدایتدیکی اصلاحاتدن مادی بر فائده کوریله‌مه‌دی وَ شبهه‌سز بویوك وَ مهم فرصتلرقاچیرلدی . یونان محاربه‌سی أرمنستان مسئله‌سنك بر دورهٔ سکونه کیرمه‌سنه خدمت ایتدی وَبونی متعاقب کلن روس ـ ژاپون حربی‌ده بو سکونتك اوزاماسنه باعث اولدی . ماکدونیا مقاتلاتی کونك برنده أرمنستان یوزندن‌ده بر غائله تولد ایده‌جکی أندیشه‌سنی اویاندیریوردی ، که ۱۰ تموز انقلابی هر شیئی اونوتدیرر کبی اولدی وَ ظاهراً اولسون بوتون احتراصلر طوردی . ۳۱ مارت فاجعه‌سیله هم زمان اولان آطنه مقاتلاتی أنظاری یکیدن أرمنی مسئله‌سنه دوندیرمشدی . فقط حریتك وَعدالت ومساواتك اعلاننه مصادف اولان بو حادثه‌نك عبدالحمیده عطف واسناد صورتیله چارهٔ تأویلی بولونه بیلدیکنی هر کس بیلیر ...

أرمنی مسئله‌سنك ایلك صفحه‌سی روسلرك‌منافعنه مخالف بر رنك آلمشدی وَ بلکه بو صیراده بو مزمن دردك علاجی بولونه‌بیلیردی . بویله بر فرصت أبدیاً قاچیرلدقدن وَ بو کون روسیانك میدانه برأرمنستان مسئله‌سی چیقارمقله منفعتدار اولدیغی کورولدکدن صوکرا ایشك نره‌ده نهایت بوله‌جغنی آکلامق مشکل دکلدر . روسلره تمایل ایله روح ملیتلرینك زوالندن أندیشه‌لره دوشن أرمنیلر بو کون اونلردن امیدوار کورینیورلر ...

أرمنیلرك شكایتی ایکی نقطه‌ده طوپلانه بیلیر :

۱ — حکومتك اجرا آتندن ؛

۲ — کوردلردن .

حکومتك یاپدیغی ایشلردن شكایتده ، أرمنیلرله برابر کوردلرده مشترك اولمق لازم کلیردی : چونکه مملکتده حکم سوره‌ن سوء اداره‌دن ، مظالمدن وَ آثارشیدن هر عنصرك بر درجه‌ده متأثر اوله‌جغی طبیعیدر . بو طرزده‌کی شكایاته قارشی حکومتی معذور کورمك وَ اونك ایچون أسباب مخففه آرامق ممکن دکلدر . محاکمی اصلاح ایله عدالتی ، قوای ضابطه‌یی تنسیق ایله آسایشی تأمین ایتمك ، مأمورلری مظالمدن کیری چکمك ، یوللری یاپمق ، مکتبلر آچمق ، زراعتك ، صنایعك ایلری کیتمه‌سی چاره‌لرینی آرامق ... بر حکومتك أك ابتدائی وظیفه‌لریدر . بو قادار بسیط وَ قولای ایشلری دوشونمه‌ین بر حکومتك نه ایچون معذور وَ حقلی کوریله بیله‌جکنی بیله‌مه‌یز .

أرمنیلرك کوردلردن شكایتلرینه کلنجه : بونك أك زیاده آسایشسزلکه ، کوردلرك آرا صیرا أرمنی کویلرینه هجوم ایله أرمنیلری أولدیرمه‌لرینه ، أرمنیلره عائد یرلرك کوردلر طرفندن غصب ایدلمش اولماسنه عائد اولدیغنی هر کس بیلیر . أرمنی مسئله‌سنك أك مهم صفحه‌سی أراضی دعوالریدر . بو ایشده قباحتك بویوك بر قسمی حکومته عائددر : چونکه عبدالحمید زماننك قتل عاملرندن وَ مظالمدن شورایه بورایه فرار ایده‌ن أرمنیلرك یرلری حکومت طرفندن کوردلره ویرلمشدی . فقط بو مسامحه ادارهٔ مشروطه زماننده‌ده دوام ایتدی وَ کونك برنده بویوزدن ایلری کله بیله‌جك مشکلات دوشونیله‌مه‌دی . بزم اعتقادمزجه بو دردلکده چاره‌سی بولونه بیلیردی ... ماکدونیانك اوفاجق بر نقطه‌سنده وَ شبهه‌سز پك اوفاق بر مقیاسده بوکا بکزه‌ین بر حادثه اولمشدی : جمعهٔ بالایه آچیلان قره‌سنه بوغازینك اوزرنده‌کی قرویینك دینیلان بر بولغار کوینك خلقی مشروطیتك إعلاننه تقدم ایده‌ن قاریشیقلقلرده یرلرینی براقوب بولغارستانه قاچمشلردی . صوکرا مشروطیتدن ، تبدل اداره‌دن امیدوار اوله‌رق یرلرینه دوندکلری زمان مرعالرینك باشقالری طرفندن اشغال ایدلدیکنی کورمشلردی . باقکز نه صورتله :

مسلمانلرك جمعهٔ بالاده‌كی معارف قومیسیونی بوش قالان قرویه‌نك یایلاسنی ایجار ایتمك ایسته‌مشدی . بونی خبر آلان اورمان اداره‌سی‌ده ایشه مداخله ایله یایلایی حكومت حسابنه مزایده‌یه چیقارمشدی . هرایكی طرفك بولغارلره عائد بریایلا اوزرنده ادعا ایتدیكی حق تصرف اودرجه كسب شدت ایتمش ایدی، كه ایشك محكمه‌جه حلنه قادار كیدلمك لازم كلیوردی . آك غریبی قرویه‌نك كویلرینك عودتلرندن صوكراده بومعامله‌ده دوام ایدلمك ایسته‌نیلمشدی . بولغارلر بكا مراجعتله حقلرینی ایسته‌دیلر وارته‌سی كونی، حق شكایت ایچون سیروزه قادار كلن آدملرك كویلرینه مواصلتلرندن داها اول، بوحقلرینی آلدیلر: قرویه‌یه كیدن جمعهٔ بالا قائممقامی یایلایی كویلوره تسلیم ایتدی ومعتاد اولان طرز قانونیده - بردیه‌جكلری اولدیغی حالده محاكم عائده‌سنه مراجعتده مختار اولدقلرینی - ده معارف قومیسیونیله اورمان اداره‌سنه آكلاتدی . أرمنستانده‌كی أراضی منازعاتنك بویوك برقسمی‌ده بوقبیلدن ایدی . وانك غیور والیسی تحسین بك بوطرزده یوزلرجه اختلافات تصرفیه‌یی حل ایده‌رك برچوق منازعاتك اوكنی آلمایه موفق اولدی وآك مشكل زمانلرده بیله حسن نیتله وجهد ایله پك چوق ایش كوریله‌بیله‌جكنی آكلاتدی . بوكون عیناً تضمینی قابل اولامایان حقوق مغصوبه‌نك مثلیله امكان تضمین وتلافیسی وار ایكن وقتیله بوكا تشبث ایدلمه‌مك، هرطرفدن یوكسه‌لن صدای تظلم وأنینی ایشیتمه‌مك ایچون قولاقلری طیقامق ... باشمزه بویله برفلاكت كتیریر واوكولماز سفالتلره یول آچار . شیخ سعدی :

ریاست بدست كسانی خطاست
كه أز دستشان دستها برخداست !

دیمكده پك زیاده حقلیدر ... برآز حسن نیت ایله بوفنالغك اوكنی آلمق هرزمان ممكن ایدی . فقط بوكون بوقابل اولاماز: چونكه أرمنستان مسئله‌سنك صورت حلنده روسیا علاقه‌داردر ؛ وبزدن آوروپا قابینه‌لرینك ایسته‌دكلری اصلاحات ، خسته‌یی أجل طبیعیسیله اولدیرمك ایچون برآز داها وقت قازانه

بیلمك أملندن منبعثدر . ایش بودرجه‌یی بولدقدن صوکرا نه‌بزم، نه‌ده أرمنیلرك أمللرمزه کوره حل اولونور: اورتاده باشقالرینك منفعتلری وَمدهش أمللری واردر وَبودعواده حاکم اولان اونلردر ... انالله وانا الیه راجعون !..

أرمنستان مسئله‌سنك ایلك زمانلرده حسن نیتله بر طرف ایدیله بیله‌جکی حقنده‌کی قناعتمزی تأیید ایچون ، بورایه اوزون مدت لوندره‌ده اوطوران أرمنی عالملرندن طومایان أفندینك اورادن طنینه یازوب کوندرمش اولدیغی بر مکتوبی عیناً درج ایدییورز :

« شو صوك زمانلرده ، باخصوص غزته‌لرده آناطولی قطعه‌سی حقنده
« پك چوق شیلر سویله‌نیور. آناطولیلیلر حقنده بعضاً اوقدر مفصل معلومات
« ویریلیورکه آناطولیده یاشایانلردن قسم أعظمی أطرافلرنده موجود اولان
« شیلردن ، وقوعاتدن پك‌ده خبردار دکلدرلر. حقیقتاً بز ، تورکیه‌لیلر ایچون
« بو ، چوق آجیناجق برحالدر. اوزرنده یاشادیغمز طوپراقدن، چیکنه‌دیکمز
« معدنلردن ، کوردیکمز نباتاتدن وَ حتی اوزرنده سا کن اولدیغمز خرابه‌لرك
« بلندآوازایله نقل و حکایه ایتدکلری عظیم مدنیتلرك وَ دولتلرك تاریخلرندن
« وَ بو تاریخلرك بزه کوستردیکی اورنکلردن ، نصیحتلردن یوسبوتون
« بی خبرز .

« بونك کبی آناطولینك ایکی أسکی جمعیتی تورکلر وَ أرمنیلر عصرلردن
« برو بری برلرینك یاننده یاشادقلری حالده یکدیکرلرندن بی‌خبردرلر. هر
« ایکیسی دیکرلرینك تاریخنی ، أحوالنی ، أمل وَ آرزولرینی، حتی کندیلرینك
« عدد نفوسلرینی بیله بیلمزلر . بو ایکی قومك بودرجه بری برینه لاقید
« بولنملری ، یکدیکرینه بو قدر یقین اولدقلری حالده بوقدر اوزاق یاشاملری
« هر ایکیسنك‌ده ترقیسنه وَ بالطبع وطنمزك ترقیسنه ایرات ضرر ایتمشدر .
« بلکه‌ده آناطولینك مدنیتجه بوقدر کری قالمسی أسبابندن بری‌ده بو
« اولسه کرکدر .

« بری برینك حالندن بوقدر بی خبر اولان بو ایکی جماعتك یکدیکری
« حقنده یاکلش مطالعه‌لره ، أفکار باطله‌یه صاحب اولملری پك غریب

« صايلمامقى . بعضاً آرالرنده مشاهده اولنان صوغوقلق آجيناجق برحال ايسه‌ده
« يك‌ده موجب تعجب دكلدر. جدى و صميمى محبت متقابله صاحبى اوله‌بيلمك
« ايچون أولا طانيشمق لازمدر ؛ بناءً عليه توركلر و أرمنيلر آره‌سنده
« چاليشانلره ، بو ايكى ملتك محبت متقابله‌لرينك تقويه‌سى ايچون بذل غيرت
« ايدنلره رجام بو اوله‌جقدر. يعنى اشبو ايكى ملتى يكديكرينه طانيتديركز ،
« توركى أرمنى‌يه و أرمنى‌يى توركه جداً طانيتديريكز ! بويله يابنجه آز بر زمان
« صوكره كوره‌جكسكزكه برودتلر زائل اوله‌جق ، يكديكرى آيران مسافه
« قيصاله‌جق ، أفكار باطله محو اوله‌جق و بر كون كله‌جككه بو ايكى قوملر
« يكديكرينى جداً سوه‌جكلر : زيرا منافع متقابله‌لرى بونى ايجاب ايدر .
« و حقيقتاً هر هانكى نقطهٔ نظردن باقيلورسه باقيلسون بو ايكى جماعتك
« يكديكرى عليهنده بولونمالرى ايچون هيچ برسبب يوقدر. بالعكس برى برينى
« اتمام ايتمكه يك چوق سببلر واردر . هر برينك كنديسنه مخصوص اقتدار
« و مهارتى كوستره‌جك ، چاليشه‌جق ، ايشليه‌جك آيرى آيرى دائره‌لرى
« واردر؛ توركلر على العموم حكومت دائره‌لرنده ، اردو و بحريه‌ده مشغولدرلر.
« أرمنيلر ايسه تجارت و صنعتله اشتغال ايدرلر ؛ شو حالده آرالرنده منافئ
« منافع هيچ بر شى يوقدر . بو ايكى قومى برى برينه دها جدى صورتده
« ايصينديرمق ، آرالرنده موجود اولان برودتى رفع و ازله و صميمى برمحبت
« تأسيس ايتمك ايچون ألك زياده معقول و توصيه اولنه‌جق اصول ، انكليزلر
« ايله آلمانلر آراسنده جارى اولاندر .

« انكليزلر و آلمانلر هرنه قدر أصلاً بر ايسه‌لرده ينه سياسى و اقتصادى
« بر چوق أسبابدن طولايى آرالرنده‌كى صوغوقلق عداوته قدر وارمشدر. آلمانلر
« انكليزلرك جسيم دونانماسندن شبهه‌لنيرلر ، انكليزلر ايسه كوندن كونه بويومكده
« اولان آلمان دونانماسندن خوشلانمايوب آراده بر انكلتره‌يه آلمان هجومى
« وهملرينه دوشرلر . بو حال وخيمه چاره ساز اولمق مقصديله ايكى ملت
« آراسنده انكليز و آلمان دوستلغى نامنده بر جمعيت تأسس ايتمشدر. بو جمعيت
« رساله‌لر نشر ايدر ، هر ايكى مملكت آراسنده زيارتلر ترتيب أيلر و بو

« صورتیله طرفینی بربرینه طانیتدیرمغه ، یاقلاشدیرمغه غیرت ایدر . بو بر
« خصوصی جمعیت اولوب ایکی حکومتك هیچ بر علاقه‌سی یوقدر. بو آنه‌قدر
« خیلی موفقیتلر اَلده ایدلمشدر . ایکی ملت آره‌سنده‌کی برودتی بردرجه‌یه قدر
« تسکین ایتمکه مقتدر وَهیچ اولمازسه آنك آرتماسنه مانع اولمشلردر. تورکلر
« وَأرمنیلر آره‌سنده‌کی مناسباتی آلمان ـ انکلیز مناسباتنه بکزتمك آرزوسندن
« چوق اوزاغم . یالکز تورکلر وَأرمنیلر آره‌سنده دخی همان بویله برجمعیتك
« تشکلنی آرزو وَتکلیف ایدییورم . بوجمعیتده غزته‌لر ، رساله‌لر ، مجلسلر
« وَنطقلر ایله آناطولینك ایکی عنصری آره‌سنده موجود اولان سوءتفهملری
« دفع ایدوب عالیجنابلق ، حقیقی دوستلق وَوطنداشلقله اعتماد متقابل حسیاتی
« اویاندیرمغه چالیشمالیدر .

« آرتق یتر ، تورکیاده هرشی حکومتدن بکلنمه‌سون! بویله مهم‌مسئله‌لری
« أهالی کندیسی أله آلمالی ؛ وقتی کلمش وَبلکه‌ده کچمشدر . حکومت أنجق
« کافی یاپیور وَیاپاجق . وطنیلرده کندی حصه‌لرینه دوشنی اجرا ایتملیدرلر .
« حتی حکومتك بویله مسئله‌لره قاریشمه‌سی طوغری بیله اولماز وَمقصود
« اولان ثمره أَلده ایدیله‌مز . زیرا حکومتدن کلن هرشی أمر اوله‌رق تلقی
« اولندیغندن أفراد چوق دفعه آنلردن شبهه‌یه دوشر. بر مثال ایله‌فکرمزی
« داها آچیق آکلاته‌بیلیرز : جمله‌نك معلومی‌درکه چوقدن بری تورك برادرلر
« آوالرنده جریان ایدن یاکلش بر مطالعه‌یه کوره أرمنیلر تورکیه‌نك یکده
« خالص قومی اولمدیغنه قانع اولمشلردی . أرمنیلری کویا تورکیه‌دن آییروب
« بشقه‌ فلانه کوز دیکییورلرمش کبی ظن ایدرلردی. بو سورله أرمنیلر آرتق
« أسکی « ملت صادقه » دکلدی. دیکر طرفدن أرمنیلرده کندی آرزولرینك
« وَشکایتلرینك نه‌درجه حقلی اولدیغنی تورك‌برادرلرینك آکلامق وَبوکاجدی
« بر چاره بولمق آرزوسنده اولمدقلری قناعتنه قایلمشلر ، وعد اولنان اصلاحاتك
« موقع اجرایه وضع اولنمیه‌جغنه قناعت حاصل أیله‌مشلردی . ایشته هرایکی
« طرفده جاری اولان بویاکلش مطالعه‌لرك رفع وازاله‌سنه برچاره بولنمازسه
« حقیقی دوستلق وَاعتماد متقابل تأسیس ایتمك ممکن اولماز . بونك تأسیسی‌ده

« تکلیف ایتدیکمز بر جمعیت معرفتیله بر درجه‌یه قدر حاصل اولور ظننده‌یز.
« شو بویوك وطنده بو ایکی ملتی یکدیکرینه طانیتمق وَ اعتماد ومحبت حسیاتنی
« تقویه ایتمك آرزوسنده بولونان بر قاچ وطنپرور یوقمی؟ شبهه یوق‌که وار،
« وَ ظن اولندیغندن فضله وار. آلمزی قولمزی باغلایوب‌چوجوق‌کبی هرشیئی
« دها نه‌وقته قدر حکومتدن بکلیه‌جکز؟ آرتق شرقك شوملعون خسته‌لغنه‌ده
« بر چاره بوله‌لم. جناب حق قوملر آره‌سنده صلح و محبتك بقاسی ایچون
« چالشان بوکبی مؤسسه‌لری باخصوص صادقلر وَ بیغمبرلر وطنی اولان یکی
« تورکیه‌ده مبارکلش وَ ینه مبارکلر...

لوندره، ٥ شباط ١٣٢٩

ه. طومایانه

بومکتوبك انتشارندن برایکی کون صوکرا، طومایان أفندینك «بوزانتیون»ده بر مقاله‌سی کورولدی. شایان دقت فکرلری وَ مطالعه‌لری جامع اولان بومقاله‌یی‌ده آشاغیده عیناً درج ایدییورز:

« تورکیاده یاشایان خرستیان ملتلر آره‌سنده أرمنیلرله روملر یکدیکرینه
« مشابه وَهم حال کورونمکده ایسه‌ده آرالرنده بویوك برفرق واردر: روملر
« آز جوق تربیهٔ مدنیه ایله متصف اولدقلری حالده أرمنی عنصری بالعکس
« بومزیتدن محروم بولنمقده‌در. وَ برچوق دفعه بونقصانك ایزلرینی کوردك؛
« مشروطیت اعلان اولندیغی صیره‌ده أرمنیلر هرشی دفعةً تجدد ایتدی ظنیله
« صوك درجه مسرور اولمشلر وَبالعکس روملر یکی اداره‌یی قید احتیاط ایله
« تلقی ایده‌رك فضولی نمایشلردن اجتناب ایتمشلردر. وقتیله سلطان حمید
« اغتشاشات متعدده‌یی متعاقب أرمنی اصلاحاتی حقنده سفرا طرفندن تکلیف
« اولنان مایس پروژه‌سنی امضا ایتدیکی وقتده أرمنیلر امضا ایله اجراآت
« آراسنده‌کی مسافهٔ بعیده‌یی نظر اعتباره آلمامشلر وَهرطرفك حق تورك
« قومشولرینك حتی تحریك ایده‌جك قدر مفرط نمایشلرله اظهار مسرت
« وَ بشاشت ایتمشلردر.
« شیمدی تکرار اولنان نشریاتك درجهٔ صحتنی تدقیق ایتمك نیتنده دکلز.

« آنجق بز، تورکیه‌ده‌کی أرمنیلرك بو مسئله‌یه قارشی نه وضعیتده بولنمغه بورجلو
« اولدقلرینی آڭلاتمق ایسته‌یورز. شونی سویلیه‌لم که، بو مسئله‌یی چیقاران أرمنیلر
« دکلدر. تورکیه‌نك حیات سیاسیه‌سنه مربوط بر چوق مسائل سائره کبی
« بو مسئله‌ده کندی کندینه ظهور ایده‌رك سفرا مجلسلرینك ماصه‌لرینه
« دوکولمشدر. آرناود مسئله‌سی‌ده طبقی بونك کبیدر. اونك ظهورینده
« آرناودلر دکلدر. آوروپانك شو و یا بو دولتلری شرق ایشلرینك تسویه‌سی
« ایچون دها مصیب و داها متین بر تدبیر اتخاذ ایتمك نیتیله بر آرناود مسئله‌سی
« احداث ایتدیلر.

« اصلاحات مسئله‌سنه کلنجه: بونده تورکیه‌ده‌کی أرمنیلرك ذره قدر
« مدخلی یوقدر. آچبازین أرمنی قتوغیکوسیله روسیه‌نك تحت تابعیتنده بولنان
« أرمنیلر روسیه حکومتنه مراجعت ایده‌رك کندی ملتداشلرینك اصلاح و ترفیه
« حالی ایچون چالیشمه‌سی استرحام ایتمشلردر. نته‌کیم انکلتره‌نك تحت تابعیتنده
« بولنان هندستانده‌کی اسلام أهالی وقت وقت دولت متبوعه‌لری بولنان انکلتره
« حکومتنه مراجعت ایده‌رك تورکیه‌ده‌کی دینداشلرینه فائده بخش اوله‌جق بر
« خط حرکت تعقیب ایلمسنی رجا ایتمشلردر.

« آچبازین قتوغیکوسی کندی طرفندن بوغوص نوبار پاشایی مرخص
« تعیین و اصلاحات مسئله‌سی حقنده‌کی نظریاتنی آوروپا دولتلرینه عرض ایلمکه
« مأمور ایتمشدر. تورکیه‌ده‌کی أرمنیلرك بونده یابدیغی و یاپه‌جغی هیچ برشی
« یوقدر. بونلر بر دولت مشروطه تبعه‌سی بولنمق اعتباریله، کندی پارلمنتوسنی،
« کندی حکومتنی براقوب‌ده آوروپا دولتلرینك قاپولرینی چالمیه‌جقلری کبی،
« معلوم و حقیقی دردلرینه بر چاره بولمق ایچون دیکرلری طرفندن صرف غیرت
« ایدلمه‌سنه ممانعت ایده‌مزدی. تورکیه‌ده‌کی أرمنیلر قحط، یانغین وقوعنده
« روسیه‌ده‌کی ملتداشلری، یاخود آوروپالیلر طرفندن کلن اعانه‌یی رد ایده‌میه‌جکلری
« کبی قتوغیکوس طرفندن اجرا اولنان بر تشبثی‌ده منع ایده‌مزلردی. بالخصوص
« اصلاحات ممکتك محتاج اولدیغنی تورکیه حکومتنك ناظر و مأمورلری و تورك
« غزته‌لری بیله علناً اعتراف و تسلیم ایتمکده‌درلر.

« فی الحقیقه کرك تورکیه‌ده‌کی أرمنیلر وَ کرك علی الاکثر تورکیه‌لی بولنان
« آوروپا وَ آمریقاده‌کی أرمنیلر مشروطیت عثمانیه‌یه قارشی بسله‌مکده اولدقلری
« صداقت سائقه‌سیله بومسئله‌نك تا بدایتندن بری بر حال انتظار واحتیاطده
« بولنمشلردر. مختلف مملکتلرده أرمنی محبی آوروپالیلر طرفندن بوبابده‌مذاکرات
« ومراجعات اجرا اولندیغی صیره‌ده أرمنیلر بو حرکتلره قطعیاً اشتراك
« ایتمه‌مشلردر .
« حال بوکه أخیراً مختلف مملکتلره منسوب أرمنی محبلرینك پاریسده ترتیب
« ایتدکاری قونفرانسده بردانه بیله أرمنی بولنمامشدر . آنلرك نشر وَ دولتلره
« تقدیم ایتدکاری قرارنامه‌لرك امضالرنده هیچ برأرمنی اسمی کوزه ایلیشمه‌
« مشدر . بونلرده یالکز بوغوص نوبار پاشانك اسمی کورونمشدرکه نوده
« قونغره‌کوسك تورکیه‌ده‌کی أرمنیلر حقنده‌کی آمال ونظریاتنی آکلامق اوزره
« خاصةً دعوت ایدلمش اولملی‌در .
« حمیدك دورنده وَبالخاصه ١٨٩٥ سنه‌سنده سفرا طرفندن تنظیم وتکلیف
« اولنان مایس پروژه‌سی زماننده آوروپا وَ آمریقاده‌کی تورکیه‌لی أرمنیلر هر
« طرفده میتینغلر ترتیب ایده‌رك نطقلر ایراد ایتمکده وَ اتخاذ اولنان قرارلری
« خارجیه نظارتنه یاغدیرمقده بولنمشلردر . شیمدی ایسه ممالك أجنبیه‌ده بولنان
« تورکیه‌لی أرمنیلر طرفندن بویولده هیچ برحرکت وقوع بولمامشدر. بوده
« بتون انکلتره‌ده برمیتینغ بیله عقد اولنمادیغی کبی فرانسه‌ده‌ده برایکی أدبی مسامره‌دن
« ماعدا هیچ برسیاسی اجتماع عقد ایدلمه‌مشدر .
« بو ایضاحات تورکیه‌لی أرمنیلرك تورکیه‌یه قارشی صداقت و استقامتدن
« باشقه بر حس بسله‌مدکلرینی اثبات ایدر وَ بویله اولمسی‌ده پك دوغرو وَپك
« طبیعیدر . برچوجق کندی دردینی پدرینه سویله‌دیکی کبی تورکیه‌لی أرمنیلرده
« کندی دردلرینی حکومتلرینه عرض و ابراز ایتملیدر . تأثرله بیان ایده‌رزکه
« بویدر شیمدی‌یه قدر عرض اولنان دردلره قارشی برچوق شی وعد ایتمکله
« برابر بویوك برایش یاپه‌مامشدر .
« مع مافیه تسلیت بخش برجهت وارایسه عرض اولنان دردلرك وجودیی

« اعتراف وتسلیم ایتمسی و بو دردلره دوا بولمق اوزره ألیوم آوروپا دولتلریله
« مذاکرانده بولنمیسیدر. بو مذاکراتك دولت عثمانیه ایچون مخل حیثیت اولمه‌سی
« و بزم ایچون مطلوبه موافق بر نتیجه‌یه اقتران ایتمه‌سی یگانه آرزومزی تشکیل
« ایدر . ایشته بو کونکی أرمنی اصلاحاتی مسئله‌سنه قارشی بزم تعقیب ایتدیکمز
« و ایده‌جکمز أڭ مشروع و أڭ ناموسلو خط حرکت بوندن عبارتدر.

« اصلاحات حاضره بر أرمنی اصلاحاتی دکل، بر ادارهٔ عثمانیه اصلاحاتیدر.
« شیمدی‌یه قدر اونام ایله سویلنمه‌سی بونك یالکز أرمنیلر طرفندن ایستنلمسنه
« حمل ایده‌رز . ذاتاً أرمنیلر اصلاحاتی یالکز کندیلری ایچون دکل بوتون
« وطنداشلری ایچون طلب ایتمشلردر. ایشته اتحاد و ترقینك شرقی آناطولیده
« تعقیب ایده‌جکی خط حرکتك دوغرو تلقیسی ده بوندن عبارتدر .

« اصلاحاتك أرمنیلرله مسکون ولایاتدن باشلاماسنك أسبابی أڭ زیاده
« اورالرك محتاج اصلاح واعمار اولماسنده آرامالیدر . فقط حکومت عثمانیه
« بونکله ده قناعت ایتمه‌مکده و بوتون ولایتلره تشمیل ایچون چالیشمقده‌در .

« أرمنیلر پك سرین قانلیلق و سکون وجدان ایله حرکته مجبوردر . حد
« ذاتنده مضر اولمایان بر طاقم سوزلر و حرکتلر واردرکه تهلکه و بحران
« زمانلرنده آنلردن مهلك نتیجه‌لر تولد ایدر . آطنه قتاللرنده أرمنیلرك هیچ
« بر قباحتی اولمادیغنی اوزمان حکومتجه بیله رسماً تحقق ایتمشدر . مع مافیه
« قتاللردن أول اوراده‌کی أرمنیلردن بعضلرینك هر وجهله اوصلو و احتیاطکارانه
« طاوراندیغنی هیچ کیمسه ادعا ایده‌مز . بو فاجعه حقنده‌کی بوتون نشریاتی
« اوقویه‌رق شو قناعتی حاصل ایتدم که أرمنیلر دها زیاده اوصلو و جدی بر خط
« حرکت تعقیب ایتمش اولسه‌لردی یا قتاللرك اوکی آلینیر و یاخود اودرجه
« کسب وسعت ایتمه‌سی منع ایدیله بیلیردی .

« آطه بازاری وقعه‌سی ده طبقی بو قبیلدندر . أدبیات نامیله اجرا اولنان
« بر شنلکده روولورله سوقاغه چیقمه‌نك لزومی اولمادیغنی ده هرکس تصدیق
« ایدر ...... خلاصهٔ کلام اولمق اوزره تکرار ایده‌رزکه حال حاضرده
« أرمنیلرك بولنه‌جغی وضعیت معلومدر. اصلاحات مسئله‌سنده بی طرف اوله‌رق

« حال انتظارده بولنمليیز . حالمزك اصلاح وترفیهی حکومت مشروطه‌مزدن
« بکله‌یورز. شاید أجنبی دولتلر دخی مملکتمزك منافعی تهلکه‌یه القا ایتمه‌کسزین
« خالصانه شفاعتده بولندقلری تقدیرده بونی قبول ایتمه‌مك وَیاخود رد ایتمك
« بزه عائد دکلدر . وظیفه‌مز دور أندیشانه وَمدبرانه حرکت ایتمکدر ...

شوراسی‌ده شایان دقتدر، که أرمنیلر بو اصلاحات دعواسنده بویوك براعتدال وسکونت کوستردیلر وَسوزی آیاغه دوشورمك ایسته‌مه‌دیلر. هرحالده، أرمنیلرك ایجنده‌ده ، چارك أرمنستان اصلاحاتی حقنده نشر ایتدیکی بیان نامه‌نك جدیتنه ایناناناترك پك آز اولدیغنی سویله‌یه بیلیرز. حالده وَماضیده روس حکومتنك أرمنیلر حقنده پرورده ایتدیکی حسیات هرکسك بیلدیکی برحقیقتدر . نی‌هیلیست وَیا طاشناقساغان صفتیله اتهام ایدلدکدن صوکرا سنه‌لرجه زندانلرده قالان آواديس آهارونیان کبی آدملر آز دکلدی . بو آدملرك اوغرادقلری فلاکتلرده ناصل سائقلر آرانمق لازم کله‌جکنی وَقافقاسیاده‌کی أرمنی مقالاتنك کیملرك تشویقیله یاپیلدیغنی آکلامق کوچ دکلدر... بوندن داها برقاچ سنه أول ، قافقاسیاده‌کی أرمنی أوقافنه عائد پاره‌لرك روسیا بانقه‌لرینه تودیعی وَحکومتك نظارتی آلتنده صرفی مجبوری ایدی . أرمنیلرك نیتلرندن شبهه‌لره دوشن روس حکومتنك تضییقاتی تحمل ایدیله‌مه‌یه‌جك درجه‌یی بولمشدی . أرمنیلر آراسنده انسانلغك ومعارفك انتشارینه قارشی کوسته‌ریلان مشکلاتك بوکون اوزنادن قالقمش اولدیغنه پك قولای احتمال ویره‌مه‌یز . ١٨٩٤ ـ ١٨٩٥ حادثاتنده روس حدودینی کچمك ایسته‌ین أرمنیلر کندیلرینی روس سونکولرینك قارشیسنده بولمشلردی. عبدالحمیدك ظلم واعتسافده ، خونخوارلقده کندیسنه پك زیاده بکزه‌ین چار ایله اوزمان ناصل بر ائتلاف یاپدیغنی هرکسله برابر أرمنیلرده کوروب آکلامشلردی . یالطه‌ده روس چاریچه‌سنه تقدیم اولونان قیمتدار هدیه‌لرك أرمنیلره عائد بر معناسی اولمق لازم کلیردی. روسلرك مظالمندن قاچان أرمنیلر صولوغی آمه‌ریقاده آلیبورلردی ...

چارك بیانامه‌سنك بریرنده « روس ملی لازارف وَملیقوف کبی مشهور أرمنی أولادلرینك وَداها برچوقلرینك اسلاو قارداشلرینك یاننده تعالیء وطن

ایچون دوکوشدکلرینی کمال افتخارله خاطرلارا...» دینیلیوردی. فقط أرمنیلری قازانمق ایچون جنرال لوریس ملیقوفك أرمنستان پرنسلکنه انتخاب ایدیله‌جکنی وعد ایده‌ن روس حکومتنك محاربه‌دن صوکرا أرمنیلره دیرسك کوستردیکی هنوز خاطرلرده اولسه کرکدر. بز أرمنیلرك بوکبی أصلسز وَبوش بیاناتدن فضله امیده دوشمه‌دکلرینی وَ اعتدال وبصیرتدن آیرلمادقلرینی سویله‌مشدك.. بومزعج وَألیم مسئله‌یه هرایکی طرفك منفعتنه موافق برصورت تسویه بولمق ایچون، بواعتدال وسکونك پك‌چوق یاردیم ایده‌جکنه قائلز...

تان غزته‌سنك قاهره مخابری بوغوص نوبار پاشانك کندیسنه سویله‌دیکی سوزلری غزته‌سنه یازوب کوندرمشدی. بوسوزلر آراسنده مهم وَجالب دقت بیانلره تصادف ایدییورز:

«فی‌الحقیقه بدایةً اختلاف افکاری موجب بعض نقطه‌لر اولدی. فقط
«شیمدی بونلردن بحثه حاجت یوقدر. بوآرتق ماضی دیمکدر. ذاتاً بوقدر
«نازك مسائل سیاسیه‌نك مذاکره‌سنده بوکبی اختلافات پك طبیعی برشیدر.
«بونك ایچون ایلك دقیقه‌دن اعتباراً نتیجه حقنده‌کی امیدلریمی توثیق أیله‌ین
«أحوالی آ کلاتدیم:

«توركیه تمامیت ملکیه‌سی آوروپا دیپلوماسیسنك برقاعده‌سی ایدی. بالقان
«محاربه‌سنك نتایجی بوقاعده‌نك تطبیقی موجب فوائد اوله‌جغنی اثبات أیله‌دی.
«توركیه‌نك آوروپاده اوغرادیغی ضایعات اوزرینه آسیای عثمانینك تمامیت
«ملکیه‌سنی تأمین أیله‌مکی دولتلر برضرورت سیاسیه تلقی ایتدیلر (؟)

«فقط الیوم، أول‌امرده معلوم اولان محللرك تأمین آسایشی دوشونوله‌دکجه
«بوتمامیت ملکیه دائما مخاطرده قاله‌جقدی. ایشته بوسببله‌درکه دولتلر ولایات
«شرقیه‌نك اصلاحی مسئله‌سنی درعهده أیله‌دیلر (؟) وَبالنتیجه دولتلرله باب‌عالی
«آره‌سنده موافقت کامله استحصال اولندی. فعلیات اعتباریله برچوق مشکلاته
«تصادف ایدلدی. عجبا بواصلاحاتی هانکی أساسلره استناد ایتدیرملی ایدی؟
«باشقه بریرده سبق‌ایدن تجربه‌لرایشه یارادی. ماکدونیا أحوالی تأمل‌اولنه‌رق
«آ کلاشیلدی که اصلاحاتك مثمراولمسی تطبیقاتك لایقیله ایفا ایدلمسنه متوقفدر.

« ذاتاً اورالرك حال تذبذبندن قسماً مسئول بولنان مأمورلرك يكى وظائفى
« ايفا ايده‌مه‌ملرندن قورقولوردى . بونك ايچون آنلرك اوزرنده آوروپاليلر
« طرفندن اجرا ايديله‌جك برحاكميت ، برقونترول لازم ايدى .
« قونترول كلمه‌سى، حقوق حاكميته منافى كوروندیكندن، حكومت عثمانيه‌نك
« خوشنه كيتمدى ؛ فقط كرك آوروپانك ، كرك أرمنى ماق هيئت مرخصه‌سنك
« حاكميت عثمانيه‌يى اخلال طرزنده هيچ بر فكرلرى موجود اولماديغندن
« قونترول فكرينى ترك ايله آوروپاليلر طرفندن اجراى تفتيشات ايدلمسى
« فكرينك قبولنده مشكلات چكلمدى . بو آوروپاليلر ، دولتلر طرفندن
« ويريله‌جك برليسته اوزرينه باب عالى طرفندن انتخاب و تعيين ايديله‌جكدى :
« ايشته تورك‌وَروس ائتلافنده مصرح آوروپالى مفتش عموميلر بونك نتيجه‌سيدر.
« بوأساس قبول اولندقدن صوكره مابعدى آندن تفرع أيليه‌جك نتايجدى.
« بونك ايچون ولايت مجلسلرى، بونلرك تشكلى ، هرعنصرك بومجالسه نه‌درجه
« اشتراك أيليه‌جكى وَ سائره كى مسائلده قولايجه ائتلاف حاصل اولدى .
« ۸ شباط ۱۹۱٤ تاريخنده باب عالى ايله ديكر دولتلرى تمثيل أيله‌ين رفقاسيله
« مشتركاً حركت أيله‌ين روسيه سفيرى آره‌سنده ائتلاف حصوله كلدى ...
« ديكر طرفدن‌ده تايمس غزته‌سنك ــ أرمنى اصلاحاتى ــ حقنده يازديغى برباش
« مقاله‌نك ترجمه‌سنى‌ده نقل ايدييورز .

مسئله‌نك آلديغى شكل بوسوزلرله برقات داها توضيح ايتمش اوله‌جقدر .

طنيندن : ۲۳ تشرين أول ۱۳۲۹ :

« حكومت عثمانيه‌نك ، درسعادتده شايع اولديغى اوزره، برنيت بسله‌مه‌ديكنى
« پك زياده اميد ايتمك ايسترز . روايت اولنديغنه كوره ، باب عالى ، أرمنى
« اصلاحاتى حقنده وقوع بولمامى ملحوظ تكليفاتك اوكنى آلمق اوزره
« باشليجه أرمنى ولايتلرينه مسلمان بروالئ عمومى تعيين ايده‌جك وَ معيتنه
« يرلى وَأجنبى مشاورلر ويره‌جك ايمش. معلومدركه أرمنيلرك حال و وضعيتى
« أخيراً دولتلر اولدقچه فعال برصورتده نظر مطالعه‌يه آلمشلردر. درسعادتده
« سفرا اجتماع ايتدى وَبراصلاحات أساسى قرارلاشه‌رق بوتون دولتلرك مظهر

« تصویبی اولدی . بناءً علیه بو شرائط داخلنده ایشك، پارسدن اشعار اولندیغی
« وجهله، باب عالی ایله یالکز بر دولت آراسنده حل ایدیله بیلمه‌سی شایان قبول
« بر فرضیه عد ایدیله‌من . مسئله بوتون آوروپایه تعلق ایدر. بناءً علیه باب عالی
« ایله عموم دولتلر آراسنده حصوله کله‌جك بر ائتلاف نتیجه‌سنده حل اولونمق
« لازم کلیر . بورای کچن مایس آینده خارجیه نظارتی بودجه‌سنك مذاکراتی
« اثناسنده خارجیه ناظری طرفندن آچیقدن آچیغه بیان اولونمشدی. اختیار
« ویا کنج تورکیه‌نك اك عاقل و مجرب ذاتی‌ده داخل اولدیغی حالده بوتون
« رجال سیاسیه بیلیرلرکه، ارمنی مسئله‌سی سریع و مؤثر بر صورتده حل و تسویه
« ایدیله‌جك اولورسه ماکدونیا مسئله‌سی طرزنده نشو و نما بولابیلیر و عثمانلی
« ایمپراطورلغنه دها مضر نتیجه‌لر حاصل ایده‌بیلیر . بر بطن اول ارمنیلر ذات
« حضرت پادشاهینك خرستیان تبعه‌سی آره‌سنده اك صادقلری ایدی. تورکلره،
« عصیان آرزوسنده بولونمقله تحت شبهه‌ده اولان روم، بولغار و سائر کاورلردن
« تفریق ایدنلك اوزره کندیلرینه « ملت صادقه » دنیردی . بعض نقطهٔ نظرده
« کندیلرینك بر طاقم امتیازاتی وار ایدی و الآن ده واردر. اونلر بو امتیازاتی
« بك تقدیر ایدرلر و باشقه بر اداره آلتنده بونلری عیناً محافظه ایده‌میه‌جکلرینی
« بیلیرلر . بطریقه معاونت ایدن جسمانی و روحانی مجلسی و « ملت » ایشلرینه
« باقان سائر کمیسه‌لری انتخاب اهالی ایله تعیین ایدرلر . نکاحلرینی کندیلری
« قیارلر، کلیسالرینی، مکتبلرینی، خسته‌خانه‌لرینی کندیلری اداره ایدرلر؛
« لسانلریله بلا ممانعت تکلم ایدرلر . ویرکو تحصیلدارلرینه و بعض کوردلره
« رغماً ایچلرندن بر چوغی چراقلق ایله، تجارلق ایله بویوك بر ثروت قازانمشلردر.
« تورکیه خارجنده بر وطنلری یوقدر. تورکلر کندیلرینه جان و مال خصوصنده
« کافی مصونیت تأمین ایتدکجه ممنون اولورلردی .

« بونلری ایمپراطورلغك ممنون همشهریلری یاپمق تورك رجال سیاسیه‌سی
« ایچون برنجی درجه‌ده مهم بر وظیفه‌در. ارمنیلرك اك باشلی طلبلری استانبولده
« بیله غیر معقول و مفرطانه عد ایدیله‌من . پولتیقه‌جی صنعت اتخاذ ایدنلر،
« تحریکات هوسنده بولونانلر غیر قابل قبول بر طاقم مطالعات درمیان ایده‌بیلیرلر.

« فقط بو سکون پرور وچالیشقان قومك أکثریت عظیمه‌سی ذاتاً مالك
« اولدقلری امتیازاته ضمیمةً مال وجان أمنیتندن باشقه برشی ایسته‌مز ..
« بالقان محاربه‌سنده ذات حضرت پادشاهی اوغورنده صادقانه حرب ایتملری
« تورك اداره‌سنی بر بویوندوروق عد ایده‌رك اوندن قورتولمق أملنده
« بولونمادقلرینی اثبات ایتمشدر. فقط احتیاطکار ایسه‌لر اونلرك صبر وتحملنه
« استناد ایتمکده دوام ایتمزلر . اوزون سنه‌لردن بری وقت وقت معروض
« اولدقلری فلاکتلری أرمنیلرك دها زیاده تحمل ایتملرینه انتظار اولونه‌ماز .
« اونلر جانلرینك واوجاقلرینك مصونیتنی استحصال ایتملیدرلر. اونلر قتل عام
« تهلکه‌سی آلتنده یاشامقدن قورتولملیدرلر. اونلر معقول ، عادل ومثبت بر
« اداره‌یه مالك اولملیدرلر . أرمنیلر بوتأمیناته یالکز کاغد اوزرنده قالمق
« شرطیله اوزون مدت مالك اولدقلری فقط حقیقتده شرائط حیاتیه‌لری
« هیچ دکیشمدیکی جهتله شیمدی بو اصلاحات قرطاسیه‌نك اصلاحات فعلیه‌یه
« انقلاب ایتمسی لزومنه قانع بولنمقده‌درلر . بونك ایچون ، آلتنده بولنه‌جقلری
« اداره‌نك بین‌الملل بر قونتروله تابع اولماسنی ایستیورلر . اونلر بونك بهمه‌حال
« ضروری بولندیغنه بحق قائل اولدقلری کبی دولتلر وتورکیه أحوالنی بوتون
« طانیانلرده بوفکرده‌درلر . اصلاحاتك اجراسنی بر تورك والئ عمومی‌یه
« ویاخود آوروپالی مشاورلره مالك تورکلره براقمق اونلری ایلك خطوه‌ده
« عقیم براقمق اوله‌جقدر. عملی برطاقم اصلاحات ادخال ایدلیه‌جك اولورسه
« تحدث ایده‌جك قاریشیقلقلر بهمه‌حال بر طاقم مسائل تولید ایده‌جکدر که
« دولتلر بومسئله‌لرك وجود بولماسنی ایسته‌مزلر. وبومسئله‌لر دولت عثمانیه‌نك
« آسیاده‌کی تمامیت ملکیه‌سی ایچون غایت وخیم تهلکه‌لر تولید ایتمکسزین
« وجود بوله‌ماز . بویله بر طاقم مسائلك تولدی تورکیه ایله قومشولرندن
« بعضلری آراسنده بهمه‌حال برطاقم مشکلات چیقاره‌جق یاخود دولتلردن بری
« منفرداً تورکیه امور داخلیه‌سنه مداخله ایده‌جکدر. اتحاد وترقی فرقه‌سنك
« هیچ اولمازسه بر قسمی بوحقایقی ادراك ایتمکده‌در . بونلرك ،
« باب عالینك یکی موفقیات سیاسیه‌سندن مغرور اوله‌رق ، ینه بر

« طاقم اصلاحات قرطاسیه مواعدیله دولتلره وَأرمنیلره جواب رد ویرمك
« مسلکنی ترجیح ایده‌جك مفرطلرك تأثیراتنه مغلوب اولمایه‌جقلرینی
« امید أیلرز . چونکه بویله بر حرکت تورکیه‌یی آوروپانك مودت
« و توجهندن وَ معاونت مالیه‌سندن محروم براقیر . حال بوکه بونلر
« آسیاده‌کی ایمپراطورلغك تأمین حیاتی ایچون ألزمدر . دیکر طرفدن
« أرمنیلری‌ده نومید وَ حرکات مأیوسانه‌یه سوق‌ایده‌رك وطنلرنده بولامادقلری
« معاونتی آرامق اوزره خارجه سوق انظار ایتملرینه سائق اولابیلیر. أسکیدن
« تورك اداره‌سی آلتنده نه قدر غدره وَ فنالغه معروض اولورلرسه اولسونلر
« دینلرینك وَ ملیتلرینك مداخله وَ تعرضدن مصون قالماسی أرمنیلری صبر
« و تحمله سوق ایچون بویوك بر سبب ایدی . حال بوکه صوك سنه‌لرده
« تورکیه‌ده‌کی أرمنیلردن بعضلری روسیاده أرمنیلره قارشی وقوعه کلن تبدل
« مسلکدن وَ بالخاصه قفقاس والیسی قونت داشقوفك طوتدیغی شایان تقدیر
« خط حرکتدن دولایی وطنداشلرینك روس اداره‌سی آلتنده دها راحت
« ایده بیله‌جکلری فکرینه دوشمشلردر . فقط بز ظن ایدییورزکه، أرمنیلرك
« أکثریت عظیمه‌سی روس اداره‌سی آلتنه کچمکله .... غائب ایده‌جکلری
« قناعتنده‌درلر . اونلر ینه أسکیسی کبی « ملت صادقه » قالمغی ترجیح ایدرلر.
« آراده‌کی سوء تفهم ناموسکارانه بر طاقم اصلاحات اجراسیله ازاله ایدیله‌بیلیر.
« بو اصلاحاتك تأميناتی‌ده واسع ، اجرا قوتی حائز اولمق اوزره آوروپالیلر
« استخدامندن عبارتدر . بو علاج کنج تورك أفکاریله توافق ایتمه‌بیلیر .
« فقط کنج تورکلر بو أفکارك قطعی‌وَشدید برصورتده تطبیقندن آرناوودلقده
« وَ ماکدونیاده نه نتیجه‌لر چیقدیغنی کوز اوکنه کتیرملیدرلر. أرمنیلر مظهر
« تجدد اولمش بر حکومت عثمانیه داخلنده یا قیمتدار بر عنصر اولا بیلیرلر؛
« یاخود آسیا ولایتلرنده أجنبی أنتریقه وَ فسادینه آلت شورش تشکیل
« ایده‌بیلیرلر . أرمنیلرك بو ایکیسندن برینی ترجیح ایتمه‌سی حکومت عثمانیه‌نك
« وَ او حکومتی اداره ایدن فرقه‌نك ألنده‌در . »

ینه بو صیراده ، تان غزته‌سنده کوریلان برمقاله، آوروپا افکارعمومیه‌سنك

تورکیاده یاپیله‌جق اصلاحاته ناصل بر نظرله باقدیغنی وَ نه درجه‌لرده أهمیت ویردیککنی کوستردیکندن ، بر وثیقهٔ تاریخیه اولمق اوزره ، ترجمه‌سنی بورایه درج ایدییورز :

« آلمانیا ، آوستریا ـ مجارستان ، فرانسه ، انکلتره ، ایتالیا ، روسیا ،
« اسوبجره مرخصلری ، ولایات شرقیه اصلاحاتی مسئله‌سنک حال حاضرینی
« تدقیق ایچون پارسده ٣٠ تشرین ثانی ١٩١٣ تاریخنه مصادف بازار کونی
« عقد اجتماع أیلمشلردر . تورکیه طرفندن کندیلرندن طلب ایدلمکده اولان
« معاونت مالیه مناسبتیله دولتلر ، بو فرصتک بر دها أله کچمیه‌جکنی وَ بو
« واسطه‌نک أك ساده و أك آز تهلکه‌لی بر واسطه اولدیغنی در پیش
« أیلیه‌رك ولایات شرقیه اصلاحاتنک اجراسی ایچون حکومت سنیه‌نک
« مساعده‌سنی استحصال أیلك وَ اشبو اصلاحاتك کرك دولتلرك کرك تورکیانك
« منافعی نقطهٔ نظرندن عاجلاً موقع تطبیقه وضعی لزومنه قانع بولنمشلردر .
« دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سنی ، موجودیتنی وَ صلح عالمی تهلکه‌یه القا
« ایده‌جك مداخلاته سبب اوله‌جق اغتشاشك اوکنی آنجق کندیلری آله‌ـ
« بیله‌جکلرندن حاکمیت عثمانیه‌یی هیچ بر وجهله تحت تهدیده بولندیرمق
« أملنده دکللردر . أرمنیلر افتراقه متعلق فکر مضمر بسله‌میوب شیمدی‌یه قدر
« کندیلرنجه مجهول قالان بر انتظام اداره وَ آسایشدن مستفید اوله‌رق دیکر
« عنصر ایله یاشامقده اولدقلری ولایاتده ایمپراطورلغك تبعهٔ صادقه‌سی کبی
« امرار حیات أیلیه‌جکلردر . عثمانلی أسهامنك حال حاضرده‌کی وَ استقبالده‌کی
« حامللرینك منافعی تورکیه‌نك وَ دولتلرك منافعیله مشترکدر .
« تورکیه بالقان محاربه‌سندن صوکره ، ذاتاً بودجه‌سنده دائمی صورتده
« موجود اولان آچیغی قاپامق مجبوریتنده‌در . منابع موجوده ، یالکز صورت
« طرح و توزیعی اصلاح أیلیه‌رك تزاید ایده‌مز وَ آنجق اصلاحات اداریه‌ اجراسیله
« حاصل اوله‌جق ترقیات اقتصادیه نتیجه‌سنده منابع جدیده تأمین وَ دوامـلی بر
« فضله‌ واردات آراشدیرمق ایجاب ایدر .
« بناءً علیه ، عثمانلی أسهامی حامللرینك منافعنه مغایر وَ اونلرك رأینه عدم

« مراجعت صورتیله عقد ایدیله‌جك بر استقراض تحت امنیتده بولنملری نقطهٔ
« نظرندن بر تهلکه تشکیل ایدر. آوروپانك ادارهٔ تفتیش و مراقبه‌سی بولنمیه‌جق
« اولان اصلاحات عثمانیه جدی تلقی ایدیله‌مز. تورکیه طرفندن شیمدی‌یه
« قدر قوای ذاتیه‌سنك معاونتیله واقع اولان تشبثات اصلاحیه‌نك متروك قالمش
« اولدیغنه نظراً بو تفتیش و مراقبه قونطروللری آنجق دول معظمه طرفندن
« تحت تأمینه آلنمش وظیفه و صلاحیتلری دول مذکوره طرفندن تعیین ایدلمش
« مأمورین جانبندن ایفا ایدیله‌بیلیر.

« بو صورتله تحت تأمینه آلنمامش بولنان بر تفتیشدن منفعت یرینه مضرت
« حاصل اوله‌جقدر. ماکدونیاده کورلدیکی وجهله کاغد اوزرنده اویناملقله
« جدی بر ایش یاپیلمش اولماز.

« برلین معاهده‌نامه‌سنك ٦١ نجی ماده‌سی حکمنه توفیقاً درسعادتده سفراء
« طرفندن اخیراً، آلتی ولایتده‌کی اصلاحات اداریه اجراسی حقنده اتخاذ
« ایدیلان مقررات بالاده تشریح ایدیلن منافع و ضروریاته موافقدر.

« مرخصین، بالاده عرض و تمهید ایدیلن احوال و اجرا آتی نظر دقته
« آله‌رق درسعادتده بولنان سفرا طرفندن تکلیف ایدیله‌جك و دولتلرك
« قونترولی و ارمنی ولایاتنك اصلاحی ایچون آوروپا مأمورینك تعیینی متضمن
« بولنه‌جق اولان اصلاحات پروژه‌سی باب عالی قبول ایتمدکجه دولتلرك تورکیه‌ده
« کمرك رسومنك تزییدینه، اجانبه یکیدن بعض ویرکولر طرحنه، عقد ایدیله‌جك
« بر استقراضك موقع تداوله اخراجنه والحاصل تورکیه‌نك مطالبات مالیه‌سنی هیچ
« بر وجهله ترویجه روی رضا کوسترمه‌ملری تمنیسنی اظهار ایتلری و اصلاحات
« اجراسی وعدینه آلدانمه‌ملری ایچون حکومت متبوعه‌لرینك نظر دقتی جلب
« ایده‌جکلرینی بیان ایدرلر. چونکه آوروپا قونترولی موجود اولمادقجه اصلاحات
« آنجق بر طاقم فلاکتلره سببیت ویرر.»

هینچاقیست فرقه‌سنك مرکز عمومیسی طرفندن ـ تان ـ غزته‌سنه وقوع
بولان و شوراده ترجمه‌سی بر غزته‌دن نقل ایدیلن بیانات‌ده جالب دقتدر:

« یکرمی آلتی سنه‌دن فضله بر زماندن بری تأسس ایتمش، ارمنی قومنك

« هر طبقه‌سی آره‌سندن أخذ قوت ایتمکده بولنمش و برچوق کره‌لر أرمنی
« حرکات اختلالیه‌سنه اشتراك أیلمش بولنان هینچاقیست فرقه‌سی، رومانیاده
« قونستانجه‌ده کچن أیلول آینده انعقاد ایدن فرقه‌نك یدنجی قونغره‌سی طرفندن
« تصدیق ایدیلن پروژه‌یی أرمنی ملتنك أفکارینه ترجمان صادق اولدیغی امیدیله
« عرض وتشریحه ابتداز ایدر.

« ١ — قانون نظرنده عامه‌نك مساواتی وحقوق سیاسیهٔ ابتدائیه؛

« ٢ — سربستیٔ کلام ومطبوعات، سربستیٔ وجدان، اجتماع، اشتراك
« وانتخاب؛

« ٣ — توقیف ایدیلن اشخاصك درحال حضور حاکمه چیقارلمسی؛

« ٤ — کلیسا و دولتك بربرندن کلیاً تفریقی، هر دائرهٔ رهبانیه تأمین
« مصارفی ایچون مافوقنده‌کی دوائر رهبانیه‌یه تابع بوله‌جقدر؛

« ٥ — مسلمانلر ذاتاً بوحقه مالك اولدقلری جهتله، سلاح طاشیمق
« حقنك خرستیانلره‌ده تشمیلی؛

« حکومتك تشکیلات مرکزیه‌سی مسئله‌سی‌ده بزجه شو صورتله تلقی
« ایدلمکده‌در:

« ١ — اولدقجه معین بر مدت ایچون آوروپا طرفندن انتخاب ایدیلن بر
« والیٔ عمومی؛

« ٢ — اعضاسی آرای عمومیه ایله معین بر مدت ایچون انتخاب ایدیلن
« بر مجلس عمومی؛

« بومجلس انتخاباتی أرمنی ومسلمان ایله مسکون ولایتلرده بلا تفریق جنس
« ومذهب تطبیق ایدیله‌جکدر.

« مملکتده تطبیق اولنه‌جق اولان قوانین سیاسیه، اقتصادیه واجتماعیه‌نك
« تکلیف ومذاکره‌سی اکثریت آرا ایله بومجلسه تودیع ایدیله‌جکدر. بومجلس
« صلاحیت تشریعیه‌یی کاملاً حائز بوله‌جقدر.

« ٣ — والیٔ عمومی، مجلس أعضاسندن برینی انتخاب ایلیه‌جك و بوذاتده

« مملکتده قوهٔ اجرائیه‌یی حائز اولمق اوزره بر قاچ کیشی انتخاب ایله بر مجلس
« اداره تشکیل ایده‌جکدر.

« ٤ — قوانینك تحریرنده، مجالس عمومیده وَ مجالس سائره‌ده ارمنی لسانی
« استعمال ایدیله‌جکدر. خرستیان ایله مسلمان آره‌سنده موازنهٔ تامه حصولی
« فعلاً غیر قابلدر. بونلردن بری دیگرینی اداره ایده‌جکدر. بوخصوصده
« خرستیان ترجیح ایدیله‌جکدر. أسباب رجحان شودر:

« شیمدی‌یه قادار مسلمانلر، عناصر مختلفه ایله مسکون اولان یرلرده بر
« حکومت عادله تأسیس ایده‌مه‌مشلردر! فتح ایتمش اولدقلری ممالکك بریسنی
« بیله حسن اداره‌یه موفق اوله‌مامشلردر. معلومات سیاسیه‌لری فاتح ایله مغلوب
« آره‌سنده‌کی مناسباتی اداره‌دن ایلری‌یه کیده‌مه‌مشدر. یرلی أهالی هرنوع أسارته
« وَ معاملات استخفافکارانه‌یه معروض قالمشلردر.»

« تورك کتله‌سنه قارشی هیچ بر غرضمز یوقدر. فقط دین محمدی تعصب
« دینی وَ قومیدن آزاده بر صنف مدیران یتشدیرمك استعدادینی حائز دکلدر.

« [مختار أرمنستان] کلمه‌لریله خلاصه ایدیله‌بیله‌جك اولان بو پروژه
« جرأتکارانه وَ افراط پرورانه بر پروژه اوله‌رق تلقی ایدیله‌مز: چونکه عملی
« وَ معتدل بر پروژه‌در. مشکلات جدیه‌یاتی کوسترمه‌دن أول، اغتشاشات دائمه‌نك،
« تهدیدکار فورطنه‌لرك اوکنی آلمق اوزره بو پروژه‌نك عاجلاً موقع فعله ایصالی
« لازمدر.»

بوتون بو سوزلردن چیقاره‌جغمز حقیقت شودر: آوروپا روسلرك تحریکیله
میدانه چیقان بر أرمنستان اصلاحاتی مسئله‌سنی شکل حاضریله نظر دقته آلیور
وَ بونك حلی ایچون بر صورت تسویه قبول ایدییور. ایشده طوغریدن طوغری‌یه
علاقه‌دار اولان حکومت عثمانیه‌ده، کندی قیدسزلغیله، اهمال وتکاسلیله
دوشدیکی بو کرپوه‌دن قورتولمق امکانی قالمادیغنی کورنجه کندیسندن ایسته‌نیلن
شیلری ویرمه‌یه راضی اولییور وَ ایش اصلاحاتی تطبیق ایده‌جك بی طرف دولتلر
تبعه‌سندن بر ایکی ذاتك انتخابنه طایانییوردی ...

بز بوتون بو احوالده جعلی بر طاقم مقصدلر بولورز . انکلتره باش وکیلی میستر آسکیت عوام قاره‌سی حضورنده :

ـــ آسیای عثمانینك انکلتره‌نك همتیله (؟) مصون قالش اولدیغنی ، بو قسم مملکتده اصلاحاتك لزوم تطبیقنی وَ بونك ایچون آوروپانك دریغ معاونت ایتمیه‌جکنی ...

طنین ـ نومرو ١٧٥٦ ـ ١ تشرین ثانی ١٣٢٩

سویله‌یور وَ بو معاونت تحتنده ـ دولتلردن هر برینك خصوصیت موقعیه‌سی (؟) نظر دقتدن اوزاق بولوندیرلماق لازم کله‌جکنی ده ـ علاوه ایدییوردی .

بو بیانات ایله ایشده محرك وَ آلت فساد اولان روسیا حکومتنك اوتدن بری تعقیب ایتدیکی أملار آراسنده مدهش بر مناسبت واردر . انکلتره باش وکیلی بو حقیقته بلکه هر کسدن زیاده واقف اولدیغی حالده بو صوری وجعلی افادات ایله اکتفا ایتمه‌سی أرمنستان مسئله‌سنه دوردنجی وَ بلکه بشنجی درجه‌ده أهمیت ویردیکنه دلالت ایدر . چونکه ، دکل یالکز شرقی آناطولیده ، آسیانك هر نقطه‌سنده حامیٔ عدالت کچینن انکلتره حکومتیله چارك ظلم شعار دولتی آراسنده قطعی وَ منافع متقابله اوزرینه مؤسس ائتلافلر واردر وَ مسئله‌ یا أکر باشقا بر اختلاط ایله بوزولماز وَ یوقسا یاباننجی بر عنصر قاریشمازسه ، شبهه‌سز روسلرك لهنه حل اولونه‌جقدر . اورتاده کورونن حسن نیتلر ، سکوتلر ، ائتلافلر ، موافقتلر... هپ صوری وَ ظاهری شیلردر . حقیقتك قورقونج یوزی مسئله‌نك بونی تعقیب ایده‌جك صفحاتنده کوریله‌جکدر .

*
* *

سوریه مسئله‌سی

اتهلکنا بما فعل السفهاء منا
کلام حق

تاریخ بزه ملتلر آراسنده‌کی شدید و مدید احتراصلرك أمثال عبرت مألنی
پك چوق یرده کوسته‌ریر. عجملرله عربلر آراسنده‌قادسیه مظفریتندن باشلایان
مدهش براختلاف ملیتك مسلمانلغه ناصل رخنه‌لر آچدیغنی‌اونوتمامق لازمدر.
ایران بوهزیمتی عفو ایتمه‌دی وَعربلقدن أخذثار ایچون‌مسلمانلغی داها مساعد
بر زمین بولدی ... یزد جردك کریمه‌سی امام حسینك فراشنه کیردی ؛ فقط
بوفراشدن طوغان زین‌العابدین ایله ایکی ملت آراسنه قورقونج نفاقلر، محاسده‌لر،
احتراصلر دوشـدی ... سـوریه عربلری‌ده بعض أحوالدن جرأت آله‌رق
کندیلرینه رقیب عد ایتدکلری تورکلرله آرالرنده بر « مسـئله » چیقـارمق
ایسته‌دیلر. وَبونك ایچون‌ده تورك اوردولرینك لوله‌بورغازده ، قرق کلیساده
وَقوماتووه‌ده هزیمته اوغرامه‌لرینی بکله‌دیلر. ذاتاً تورکلرك اداره‌لرنده یاشایان
أکثر عرب وَمستعرب عنصرلر مرکز حکومته وَخلافت اسـلامیه قارشی
متمادی برمخالفت وعصیان حالنده بولنیورلر . عراقده ، بصره‌ده ، کویتده ،
نجدده وَیمنده تورکلك متمادیاً ایتلوب قاقیشدیریلیور وَهرکون برطرزده تحقیر
ایدیلیور ... انکلیزلر پك چوق أول مصری آلمشلردی. آفریقانك شمالنده‌کی
مسلمان مملکتلری فرانسزلرك ألّلرینه دوشمشدی. بوصوك زمانلرده‌ایتالیانلرده
طرابلس غربی وَبنغازی‌یی آلدیلر. عدنده انکلیز استیلاسی زیتون یاغی‌لکه‌سی
کبی یاواش یاواش أطرافه یاییلیور . اوزون بر زمان سـوره‌ن اختلالردن ،
مقاتله‌لردن ... صوکرا امام یحیی ایله برائتلاف عقد اولونه‌بیلمشـدی . فقط
داها اوته‌ده سـید ادریس بلیه‌سی میدانه چیقدی . خطهٔ حجازیه‌ده حکومتی
متمادیاً اشغال ایدمن فائله‌لر ، بورادده أساسلی بر موازنت‌اولمادیغنی‌کوسته‌ریر.

أمیر مکه‌نك اشعاریله متعدد والیلر یرلرندن قالدیرلدی وَبزم طرفمزدن حجازی اداره ایتمك اوزره کونده‌ریلن والیلرده ایشـه أمیر ایله آرالرنده بر مسئله چیقارمق صورتیله باشلادیلر ... حلب ایله بصره آراسنده طولاشان عشایر کندیلرندن باشقا هیچ بر قوتك زبون و محکومی اولمایورلر . شامه یك یاقین بر یردن حضرموت ساحللرینه قادار اوزانان واسع چوللرده نه اولوب بیتدیکندن کیمسه خبردار دکل ... هر طرفده ، حضور و سکون تصادفك لطفنه قالمش کبی کورینیور. مأمورلرمزی وَ اونلرله برابر عثمانلی حکومتی نجددن قووان أمیر ابن السعوده قارشی هیچ برشی یاپه‌مادق. برسنه، تمام برسنه حکومتك اجرا آتنه انتظاراً بصره‌ده بکله‌ین مأمورلر هاتیة الامر دوتوب یرلرینه کیتدیلر... شیعیلك اعتقاداتنك دیار بکر طرفلرینه، آناطولینك اورتالرینه قادار ایلریله‌مه‌سنه قارشی اظهار عجز ایدەن، ایران آخوندلرینك قوری لافدن عبارت سفسطه‌لری اوکنده مجبور رجعت اولان عثمانلی حکومتك ، انکلیزلرك عناصر عرب آراسنده اویاندیردقلری فتنه‌وفساد قارشوسنده داهافضله برمقاومت کوستره‌بیله‌جکنه یك قولای احتمال ویریله‌مز. بزم انکلیزلرله یاپدیغمز ائتلاف عربلره قارشی ضعف و عجزمزی تأییددن باشقا بر فائده حاصل ایتمه‌دی وَ حتی پاشانك لوندره‌ده‌کی مساعیسیله کویت بزدن بوتون بوتون آیریلوب کیتدی... بصره‌ده نقیب زاده طالب بك غائله‌سی‌ده کوندن کونه أهمیت قازانمایه باشلامشدی . فلاکت‌شمدی، بواهمال ایدیلن یرلردن، عرب ولایتلرندن یوز کوستره‌ریوردی. مسلمانلغك تورکلرله عربلر آراسنده وجوده کتیردیکی دینی رابطه‌لر ملیت حسلری وَأمللری اوکنده تأثیرسز قالمایه باشلادی . عربلق عالمنك‌ده کندی وارلغنی طویدیغی آکلاشیلیور وَبورادن یوکسه‌لن سسلر مملکتك آفاقنده مدهش عکسلر یاپیوردی. بوحسی ،

انکلیزلر اك أول مصرده اویاندیردیلر . . آرادن آز چوق بر زمان کچدکدن صوکرا ، تورك اوردولرینك ما کدونیاده اوغرادیغی هزیمتلر، بونك سوریه‌ده میدانه چیقماسنه اك بویوك سائق اولدی . برآرالق ، تورك خلافتنه مدهش برضربه وورمق ایچون انکلیزلرك اورتایه بر خلافت عربیه مسئله‌سی

جبه‌زمق ایسته‌دکاری کورولمشدی . خدیو مصرك بومقصـده خدمت ایچون مکه‌یه قدار کیتدیکی وَبرادرینك سوریه‌ده‌کی سیاحتی خاطرلرده اولسه کرکدر . . . بر آرالق صوزی وَعملی برسکونت حاصل اولدی ؛ فقط ـ خلافت وَاستقلال عرب ـ أملی عربلرك ذهننـدن چیقمـادی . « ام‌القری » نظریه‌سی اورتایه آتان حلب عالملرندن بری ایدی . . .

مسلمانلقده وَمسلمانلر آراسنده پك مهم برموقعی اشغال ایده‌ن برذات ، کندی هم جنسلری کبی بر ـ خلافت عربیه ـ سوزینك فکر وَأملنی پك زیاده اوخشادیغنی آچیقدن آچیغه سویله‌یوروَ

— اوکون ، أوت اوکون ، مسلمانلق عالمنك هر طرفندن مکه‌یه کلوب طوپلانه‌جق مرخصلرخلیفهٔ اسلامی انتخاب ایده‌جکلر . . . مسلمانلغك بر کعبه‌سی ، برخلیفه‌سی وَبرغایه‌سی اوله‌جق ؛ بزده برملت واحده حالنده یاشایه‌جغز . دینك آزادینی وحدت وَتوحید واتحاد وجود بوله‌جق . ایشته سعادت اسلام ! . .

دییوردی . . .

— أوت ، دیدم ، بویکرمنجی عصرده ، آوروپانك وَخرستیانلغك بی‌أمان احتراصاتی قارشیسنده بونك نه‌فائده‌سی اوله‌جغنی بیله‌مم . آرقاده طوناغماسیله ، اوردوسیله مقصدینی آکلادامایه‌جق برخلیفه‌نك حکم وتأثیری مکه‌نك دیوارلرندن طیشاری چیقاماز . پاپانك وضع وحالندن بوراده بر معنا آکلاشیله‌بیلیر . . .

مخاطبم اعتراض ایتدی وَدیدی‌که :

— أوت أما ، جزایرده ، تونسده ، فاسده ، جاواده ، زنکبارده ، مسقطده ، هندوستانده . . . داها بیلمم نره‌لرده اولان مسلمانلر بزم خلیفه‌مزی طانیمایورلر . بتون بوملل اسلامیه خلیفه‌نك انتخابنه اشتراك ایده‌جك اولورلرسه مسلمانلغك آمالی بر نقطه‌ده طوپلانمش اولمازمی ؟ . .

سوزی قیصـه کسمه‌یی داها موافق بولدم . حقیقت حالده زنکبارده‌کی ، جزایرده‌کی وَفاسده‌کی . . . مسلمانلر خلیفهٔ اسلامی طانیمایورلرسـه قباحت بنه اوتوره‌در . دیکر طرفدن مسلمانلق عالمنك بر غایه حالنده تکاثف ایده‌جك نه‌کبی فکرلری وَأملاری اولدیغنی آیریجه دوشونیله‌جك بر مسئله‌در . هر نه

اولورسه اولسون اویویان بر فتنه اویاندیرلمش اولدی - لعن‌الله من أیقظها ...
عرب أفکار وحسیاتنك نره‌لره‌قادار واردیغنی آکلامق‌ایچون - الجمعیة الثوریة العربیه - یعنی - عرب‌اختلال‌جمعیتی - طرفندن ۱۳۳۲ سنهٔ‌هجریه‌سی ربیع‌الاولنده عربلق‌جالنه نشر ایدیلان بر بیاننامه‌نك بعض پارچه‌لرینی بالترجمه آشاغی‌یه نقل ایدییورز :

« بنی قحطان عربلرینه :

« حاضر اولکز او یوم دعوته‌که او کون بز بوتون کائناتی آلاو وَ آتش
« ایله طولدیره‌جغز .

« أی بنی قحطان ! أی سلالهٔ عدنان ! اویویورمیسکز ؟ وَ نه زمانه قادار
« اویویه‌جقسکز ؟ أصوات امم أطرافکزدن قولاقلری صاغیر ایتدیکی حالده
« سز بو راحته ناصل مقارن اولیورسکز ؟ هرطرفکزدن قوپان صیحه
« وفریادی ایشیتمه‌یورمیسکز ؟ سز ، یوقسه اویویانك أوله‌جکی وَ أوله‌نك
« غائب اوله‌جغی بر زمانده اولدیغکزی بیلمه‌یورمیسکز ؟ کوزکزی نه زمان
« آچه‌جقسکز ؟ علیهکزه توجیه ایدلمش سونکولرك لمعانی ، باشکزك اوزرینه
« چکیلمش قلیجلرك پاریلدیسنی نه زمان کوره‌جکسکز ؟ حقیقتی نه زمان
« آکلایه‌جقسکز ؟ مملکتلرکزك أجنبی‌یه صاتیلدیغنی نه‌وقت اوکرنه‌جکسکز ؟
« باقکز ، مملکتلرکز سزدن ناصل کیدوب انکلیزه ، فرانسزه ، آلمانیایه
« عودت‌ایتدی . عجبا اویرلرده سزك‌حقکز یوقمی ایدی ؟ بر قابا ظالمه عبد ذلیل
« اولدکز ! سزی آچ براقان بر یابانجینك زحمتلرله قازاندیغکز ثمراتی سزدن
« غصب ایتمه‌سنه‌می چالیشیورسکز ؟ عربك قتلندن ، أموالنك سلبندن باشقا
« دینی‌اولمایان برآدمك ألنده اویونجاق‌اولدیغکزی نه‌وقته‌قادار آکلایه‌جقسکز ؟
« مملکتلر سزك مملکتکزدر . - ممالکده حکم ملتکدر - دیرلر . لکن سزه
« قانون نامنه امتنان ایدنلر سزی ملتدن بیله عد ایتمه‌یورلر . اونلر سزی
« دورلودورلو عذاب ، کوناکون قهر وظلم ایله تعذیب ایدییور . شو حالده
« سز اونلره حقوق حاکمیتی ناصل‌ویرییورسکز ؟ سزاونلرك نظرنده برسوروکو
« حیوانسکزکه یونلرکزی آلیرلر ، سودلرکزی ایچرلر ، أتلرکزی برلر !

« ممالکتلرکز اونلرك نظرلرنده بدرلرندن میراث قالمش بر مزرعهٔ مستعمره
« کبیدر . او مملکتلرده ساکن اولانلرده اونلرك ذلیل کوله‌لریدر . سزك
« نخوت عربیه‌کز نره‌ده قالدی ؟ هانی شهامت قحطانیه‌کز نره‌ده‌در ؟ سزك
« عزت نفس عدنانیه‌کز نره‌یه کیتدی؟ عددلری سزك عددلرکزدن قلیل اولدیغی
« حالده ، أرمنیلر تورك دولتنه رغماً استقلال اداری‌یه نائل اولدیلر وَ یاقینده
« کندی شئونلرینك اداره‌سنده‌ده مستقل اوله‌جقلردر . بناءً علیه ، أرمنیلر
« هیئت اجتماعیهٔ بشریه ایچنده حر بر قوم اولوب بالذات کندی کندیلرینه
« حاکم وَ عامل اولدیلر . حال بوکه ، سز حلبده سکسان بیك عربك باشندن
« قلعه یاپان تیمورلنك أخفادینه ، بغدادده حکومت مترقیهٔ عربیه‌نك موجودیتنه
« خاتمه ویرن هولاکو وَ جنکیز سلاله‌سنه أبدیاً کوله اولوب قاله‌جقسکز !
« کندیکزدن صوکرا بر ذات داها بولونمایان بو ذلته سز داها نه زمانه قادار
« راضی اولوب طوره‌جقسکز؟ بیزانس پای تختنك محافظه‌سی ایچون ناموسلرکز
« منبع ، قادینلرکزك عفتی هتك ، أطفالکز یتیم وَ أولرکز تخریب ایدیلیور؛
« مالارکز آلینوب استانبول سرایلرینه ، اونلرك ایچنده‌کی شرابلره ، موسیقیلره ،
« أنواع اسرافات و تفاخره صرف اولونیور ، کنجلرکز کاه یمنده ، کاه
« کرکده وَ حورانده عرب قارداشلریله مقاتله‌یه سوق ایدیلیور . بو کبی
« احوال ایله تورکلرك مظالمی تأیید اولونیوورده سز حالا بونلرك قارشیسنده
« ساکت وصامت طوریورسکز ؟!.

« عنصرکزك شرفنی ، حقوقنی محافظه یولنده أرمنیلرك دوکدیکی کبی
« دوکه‌مه‌دیککز قانلرکزی ، تورکلرك عرب قارداشلرکز ایله مقاتله أمر
« ایتدکلری وقتده دوکه‌بیلیرکز ! عجبا اونوتدکزمی ، که شرف رفیع هر بر
« طرفندن قان دوکوله‌دکجه أذادن سالم اولماز ...

« تورکلر سزه ایتمه‌دکلری حرمتی أرمنیلره ایتدی ؛ سزه ویرمه‌دکلری
« حقوقی اونلره ویردی ! سز شو حقیقتك أرمنیلرده أصابتنی کورمه‌دکزمی؟
« عرب قانی سزك طامارلرکزده انجمادمی ایتدی؟ یوقسه او مردار صویه‌می
« دوندی ؟ یمین ایده‌رم ، که آغزلرده أت پارچه‌سی کبی چیکنه‌نیورسکز !

« أقوامه كولونج ، ملتلره مسخره وَ أكلنجه اولدكنز! ذلت ومسكنتله وخسران
« عظیمه رضـا ایله ضرب مثل اولمه‌كزه بر شی قالمادی . باقكنز ، توركلر
« أرمنیلره ناصل حسن معامله كوسته‌ریورلر وَ ناصـل جمیله‌لرده بولونیورلر ؟
« سزه كلنجه ، أی عربلر ، سزی ناصل بوشه چیقاریورلر ؟ باقكنز ، تورك
« حكومتی أرمنیلرك اوكنده نه یولده باش أكیور ؟ وَ أرمنیلرك مملكتلرده
« انتخاباته اشتراك خصوصنده استحقاقلرندن فضله اولان مطالبه‌لرینی كمال ذلتله
« ناصل قبول ایدییور ؟ سز ایسه ، آه سزه أسفلر اولسون ! توركلر روسیه
« وَ بالقان محاربه‌لرنده منهزم اولان عسـكرلرینی سزی أولدیرمك وَ جنسیت
« عربیه‌كزی محو ایتمك وَ سزدن باقی قالان قوته‌ده خاتمه چكمك ایچون
« اوزركزه سـوق ایدییور ! تورك حكومتنك سزدن باشـقاسنك اوزرینه
« كوندره‌جكی قوتی قالمامش كبی‌در . ایشـته ، عراقه سوق اولونان عسـكره
« باقكنز ؛ اونك أك مهم ایشی بری الذمه اولان عرب قارداشلركزی قتل ایتمك ،
« معمور اولان خانه‌لركزی ییقمق ، پاك ناموسلركزی هدم وَ معزز أموالكزی
« یغما ، خلاصه یمنده كركده وَ حورانده یاپدقلرینی تكرار أیله‌مكدر . بونلرك
« هپسی نه ایچوندر ؟ بو بونلر كزك تورك بویوندروغی آلتنده أزیلمه‌سنه راضی
« اولدیغكز ایچون دكل میدر ؟ سزك قومكز كوكندن قوپاریلمقده اولدیغنی
« كوردیككز حالده بو ظلملره قارشی نه زمانه قادار سـكوت ایده‌جكسكز ؟
« بو مفسدلر یمنی تخریب وَ اوراده‌كی عربلری امحا ایچون امام یحیی‌یی ادریسه مساعده
« ایتدیلر . نجد عربلرینی أولدیرمك ایچون ابن رشیدی ابن سعوده قارشی بولاندیلر .
« شریف مكه ایله أهل عسیر وَ نجددن اولان قومشولرینك آراسـنه عداوت
« صوقدیلر . دولتك سلاحیله ، أمواليله هر محاربه‌ده منهزم اولان عسكرینه
« عربلرك بعضیسنی بعضیسی اوزرینه ناصل تسـلیط ایدییورلر ؟ تورك ایچون
« عربدن باشقا قوت قالمامشدر ...

« أی قحطانیلر ! بیلمزمیسكزكه انسـان بو دنیاده یاشارسه سـعادته ،
« سلامت نفس وناموسه مقارن اولان بر حیات طیبه ایله یاشار وَ حكومتی ،
« اللهك بشره احسان ایتدیكی بو قیمتدار مواهبك محافظه‌سی ایچون تأسیس

« ایدەر ؛ وَ ینه بو مواهبی صاقلامق فکریلەاونی دائما آزی دیشلری آراسنده
« طوتار . ناموسلر هتك ، أموال نهب وَ أرواح سلب اولونورکن حیاتك
« قیمتی اولورمی ؟ ناموسسز ، شرفسز ، مالسز ذات و مسکنتله تجبریلان وَ حریت
« واستقلال ایله متمتع اولمایان حیاتك معناسی نەدر ؟ بو حال ایله برابر ، هلال
« سنجاغندن سزه هانکی شرف وَ هانکی منفعت حاصلدر ؟ »

« أی عربلر ! قیام ایدکز ؛ أی قحطانیلر ! قلیجلرکزی قیندن چیقارکز !
« مملکتلرکزده ظالم وَ مستبد وَ سزی تحقیر ایدەن کیمسەیی براقمیکز ! سزه
« وَ سزك لسانکزه ، جنسکزه عداوت ایدنلردن مملکتلرکزی تطهیر
« ایدکز !......... کی که او سزدن اولدیغنی ادعا ایدەر . حالبوکه دشمنکزك
« قامچیسنك سزك اوزرکزده طورماسنه راضی اولان سزدن دکلدر ....

« أی عربلر ! یمن ، عسیر ، نجد وَ عراق أهالیسنی دشمنکزك مکرندن
« ایقاظ ایدکز وَ سوریه وَ عراق ولایتلرنده بولونان أبنای جنس ووطنکزله
« ایله اتفاق وَ بو یرلرده منافع أهالی ایچون ید واحد اولەرق عمل ایدکز .
« سز بر طوپراقده یاشار وَ بر طوپراق استثمار ایدەر وَ بر لغتله متکلمسکز .
« بناءً علیه بر ملت وَ بر ید اولکز ! مفاسد وَ اسلام ایله سزی اخافه ایدن
« مفسدلرك مقصدینه تبعاً تفرق ایتمیکز ! أهل اسلام او مفسدلردن بریدر .
« اسلاملره شاعر عربینك شو قولی مطابقدر :

نماز قیلان کیدوخدعەیه رام اولورسه ــ اویله نمازك تارکی أللهەداها یاقیندر !
« بربرکزی طوتکز ؛ اتحاد ایدکز ؛ بربرکزه قوت اولکز ! وأی مسلمانلر
« بو نصرانیدر ، شو موسویدر دیمەیکز . سزك هپکز عباداللهدر ؛ وَ للهك دینی
« بردر . جناب حق بزه کتاب عزیزنده عدناندن اولان رسول عربینك لسانی
« اوزره عدالت وَ مساوات ایله وَ دینده بزه مخالف اولوب ده بزمله محاربه ایتمەینلره
« أیلکله وَ آنجاق بزم علیهمزه بغی ایدنلرله مقاتله ایله أمر ایتمشدر . بوکون
« عربلره بغی ایدەن کیمدر ؟ عجبا یمنه ، نجده ، عراقه ، عرب خرستیانلری می
« عسکر اولەرق کیدیور وَ سوق اولنیور ؟ یوقسه سزکه مقاتله ایدەن عربلرك
« بعضیسنی قلیج وَ آتش وَ بعضیسنیده خلاف وشقاق ایله هلاك ایتمەیه چالیشان

« استانبول جماعتی می کونده‌ریلیور؟ بو، « أقوامك آراسنی آچ وَحاکم اول! »
« ضرب مثلیله عمل دکل میدر؟...

« أی مسلمان عربلر! سز بوحکومت ظالمه‌یی بر حکومت اسلامیه ظن
« ایتمکده بویوك برخطا ایدییورسکز. جناب حق کتاب عزیزنده ـ والکافرون
« هم الظالمون ـ بویوربیور. هرحکومت ظالمه اسلامه عدو وَخصمدر. حکومت
« وَخلافت اسلامیه نامنه اسلامیت هدم اولونورسه ، اسلامك قانی دوکمك
« استحلال ایدیلیرسه ، اسلام لغتنك اماته‌سنه جالیشیلیرسه ، ظلمك داها باشقا
« دورلوسی ناصل اولور؟ » أکر بوکا شاهد آرانیرسه ایشته [قوم جدید]
« کتابی ... بونی اتحادجیلرك آلت صنیعه‌سی اولان .... تألیف ایتمشدر .
« بوکتابی اتحادجیلر بودینك هدمی ایچون تمهیداتدن عد ایتمشلردر. بناءً علیه
« اتحادجیلری اسلامدن عد ایده‌رك اونلره ظهیر اولان هرفرد بر ضلالت
« واضحه ایچنده‌در ....

« أی نصارادن، موسویلردن اولان عربلر! أللرکزی قرداشلرکز اولان
« اسلام عربلرك أللری اوزرینه قویکز ! وَسزدن وَغیریکزدن اولوب‌ده
« ـ مسلمان عربلر تعصب دینی ایله متعصبدر، کوردر؛ بونك ایچون بز دینسز
« تورکلری عربلره تفضیل ایده‌رز ! » دینلرك خطوه‌لرینه تابع اولمایکز ؛
« زیرا ، بو بر صاچمه سوزدرکه کندی منافعنی وَقومنك فائده‌لرینی تقدیر
« ایده‌مه‌ین جاهللردن صدور ایده‌ر. مسلمان عربلر وطنیت خصوصنده سزك
« قارداشلرکزدر. أکر اونلرده بومذموم تعصب ایله آلوده برآدم بولونورسه،
« سزده‌ده اونلر کبی متعصبلر واردر. هرایکی طرف تعصبی عرب اولمایانلردن
« اوکرنمشلردر؛ زیرا بزم بابالرمز بومعناده متعصب دکللردی. « بلکه یهودیلر
« وَنصرانیلر أندلس وَبغداد جامعلرنده قارداش کبی علوم تدرس ایدرلردی .
« بیلکزکه، لسانکزه واقف اولمایان بوأجانب عرب جهلا وَمتعصبلرندن سزه
« داها زیاده مضردر .

« زیرا، سز عربلرایله آکلاشه بیلیرسکز؛ اونلر سزك وطنیت خصوصنده
« وَجنسیتده قارداشلرکزدر. لکن سزك وَمسلم عربلرك عینی زمانده دشمنی

« اولان بو أخلاقسزلر ایله آکلاشمه‌گز بك کوجدر ..... کتابی میداندەدر؛
« اوکا مراجعت ایدکز . اونده بو سویله‌دکلرمزی اثبات ایده‌جك خصوصاتی
« مشاهده ایده‌ر سکز. ایشته ، سز تورکلری أبی کوردیککز حالده اونلر سزی
« فنا کوررولر ، سزی تحقیر ایده‌رلر وَحقوقکزی انکاردن تحاشی ایتمزلر .
« أبنای وطنکز وَجلسکز ایله اتفاق ایدکز وَبیلکز که آرا کزده‌کی تعصب
« مذموم ألبته زائل اوله‌جقدر . وَبر کون کله‌جك که مملکتلرمزده تعصبدن
« هیچ أثر قالمایه‌جقدر . ایشته اوکون کندی ایشلرمزی ینه کندی ألمزله
« کندی علممز ایله کوروب لسانمزك أحکامیله اجرا ایده‌جکز. توحید کلمه
« ایتمه‌مز بك اوزاق دکلدر .

« أی عربلر ! بیلکز که برفداکار جمعیق (؟) تشکل ایتمشدر، که عربلر
« ایله مقاتله ایده‌نلرك وَاصلاح عربی‌یه مقاومت کوسته‌ره‌نلرك هپسنی قتل
« ایده‌جکدر. وَبزم اصلاح دیدیکمز استانبول کنجلریله بعض عربلرك «مرکزیت
« أساسی اوزرینه طلب ایتدکلری شیلردکلدر؛ بلکه استقلال تام أساسی اوزرینه
« اوله‌جقدر وَبر لامرکزیتلی عرب دولتی تأسیس ایدلمه‌یه‌جك وَبزم کچن
« مجدوشرفزی اعاده وَمملکتلره کندی شانته لایق بر قطعیت ذاتیه ایله حاکم
« اوله‌جقدر . وَایشته أك أول ، عرب اولوبده عرب حقوقنك ، قان‌دوکوجی
« تورك کنجلرینك آیاقلری آلتنده أزلمه‌سنه سبب اولان منافق تیلکیلرك
« ازاله وجودیله باشلایه‌جقدر . وَبونی وعد ایتدیکمز مهالکك تنفیذینه
« باشلادیغمز زمان بوتون عالم کوره‌جکدر ! ایشته بوقادار ! بوعاقل اولان
« قوم ایچون برتبلیغدر ... »

بوتون بونلر فنا فکرلرك مملکتك هر طرفنه یاییلدیغنی وَهریرده معکس
بولدیغنی کوسته‌ریر . ایش بوندن صوکرا ، حکومتك اجتهاد واجراآتنه وَبو
مسئله‌ده برآز داها ایلری آتیلان سوریه اصلاحاتجیلرینك حرکتلرینه وابسته
قالمشدی ... یالکز ، بك مهم عد ایتدیکمز برنقطه اوزرنده برآز طورمق
ایسته‌رز: عرب قوملرینك کندی کندیلرینی اداره‌یه قابلیتلری اولوب اولمادیغنی
اونلردن صوردقدن صوکرا دییه‌جکز که :

— عربلغك جزایرده ، فاسده ، تونسده ، مصرده ، سوریه‌ده، فلسطینده وَعراقده دوشدیکی أسارت وانحطاط ، سوء اداره‌لرندن ، ظلملرندن شکایت ایتدکلری تورکلرك یوزندن کلن برحال عارضی وَاتفاقی می ایدی ، بوفسده مسلمانلغك هرزمانده وَهریرده دوشدیکی تردینك ، سفالت وفلاکتك بر نتیجه‌سی می ایدی ؟ بن مسلمانلغك وَطولاییسیله ملل اسلامیه‌نك تدنی وانقراضندن تورکلر قادار عربلری‌ده مسئول وشایان عتاب کوریرم . زواللی تورکلر وَ بی چاره عربلر اوکولماز بر دردلك ، تداویسی مشکل بر مزمن برخسته‌لغك محکوم سفالتی بولنیورلر ! جهل !.. تورك مشروطیتی بونلره نه‌قازاندیرمش ایسه ، عرب مرکزیت واستقلال عرب وَیاخلافت عربیه فکرلری‌ده عربلره بوندن باشقا برشی تأمین ایده‌من... جهالت وغفلتده اولدیغی کبی فلاکتده‌ده هرایکی ملتك طالعی بردر وَهرایکیسی‌ده شایان مرحمتدر ...

تورکیانك مقاسمه‌یه معروض اولدیغی مشکل زمانلرده عرب ولایتلرندن یوکسه‌لن صدای اصلاحاتی باکوده چیقان ـ اقبال ـ غزته‌سی ـ باش کسیلدکده صاقال طارامق! ـ حکمیله قارشیلامشدی... بزده بونك عکسنه قائل دکلز وَهرزمانده برجامعهٔ اسلامیه‌نك مسلمانلره تأمین ایده‌جکی بی پایان منفعتلره قارشی کوزمزی قاپاده‌مایز ...

عربلرده سودای ملیتك، بدایةً ظن ایدلدیکی درجه‌دن داها ایلری کیتدیکنه دلالت ایدن بعض أحوال واردر . سوریه‌لی برذات بکابرکون برچوق سوزلر سویله‌دکدن صوکرا :

— سوریه‌نك آرقاسنده عراق وار !

دییوردی. ینه اوصیرالرده ایدی،که شامده چیقان ـ المقتبس ـ غزته‌سی ده شایان دقت بعض خبرلر ویرمشدی :

« عرب أمیرلری بعض مذاکراتده بولونمق اوزره کویت، ریاض، حائل، « البریز وَمنتفك موقعلری آراسنده برمرکز متوسط اولان ـ الخضر ـ جهتنده عقد اجتماعه قرار ویرمشلردر . بعضلری مرکز مذاکراتك کویت اولدیغنی روایت ایدییورلر . بواجتماعده بویوك برائتلاف عقد ایدیله‌جکدر. أول مرده

« أمیرلر مملکتك أحوالی دوشونه‌جکلر و یاپه‌جقلری ایشلر حقنده‌صوك رأیلرینی
« ویره‌جکلردر. اوندن صوکرا تطبیقاته باشلانه‌جقدر .

« ظنمزه کوره مذاکره ، بیروت و بصره‌ده عرب جمعیتلرینك ضبط
« ایتدکلری اصلاحات أطرافنده جریان ایده‌جکدر . بو ، أمیرلر طرفندن
« حکومته قارشی اتخاذ ایدیله‌جك خط حرکت تعیین و تقرر أیله‌دکدن صوکرا
« واقع اوله‌جقدر . أمیرلرك حکومتدن اصلاحات لازمه‌نك سرعتله تطبیقنی
« طلب ایده‌جکلری مأمولدر . أمیرلر آراسنده تکافل وتضامن عربی موجود
« اولدیغنه دائر أدله و براهین خفی دکلدر . اجتماعده حاضر بولونه‌جق اولان
« أمیرلر شونلردر :

« شریف مکه‌نك مخدوملرندن بری ؛
« عبدالعزیزالسعود پاشانك برادری سعودالسعود ؛
« أمیر ابن‌الرشیدك برادری زاهل بك السبهان ؛
« شیخ مبارك‌الصباحك مخدومی الشیخ جابر بك ؛
« شیخ خزعل خانك مخدومی شیخ جاسب خان ؛
« عجمی بك السعدونك برادری حمد بك السعدون ...

« برده دینلیورکه ، أکر مرکز مذاکرات کویت اوله‌جق اولورسه
« عراقده‌کی قبائل عربیه مشایخنك برچوغی تکامل عربی‌نك تجلی وجبات
« عربیه‌نك ظهور ایده‌جکی اشبو مؤتمره اشتراك ایده‌جکلردر . »

بزه قارشی — سوریه اصلاحاتی مسئله‌سی — شکلنده کورینن عربلق تورکلك
دعواسی بوطرزده باشلامشدی. سوریه مسئله‌سنك داها جالب دقت برصفحه‌سی
واردر و بزم اعتقادمزجه دعوانك أك مهم و مهلك شکلی بودر : سوریه‌نك
أك مزعج مسئله‌سی عربلق — تورکلك دکل ، عربلق — فرنکلکدر. مسلمانلرك
اورتایه چیقاردقلری اصلاحات طلبی غائله‌سنی طوغرو یا کلیش حرکتلرله ،
ولو موقت برمدت ایچون اولسون ، برطرف ایده‌بیلن استانبول حکومتی ،
سوریه مسئله‌سنك أك مشکل و وخیم برصفحه‌سی اولان بوعربلق — فرنکلك

دعواسنك حلنه طوغرو برآدیم بیله آتمادی . حالبوکه بز ایشك أهمیتنی داها زیاده بونقطه‌ده کوربیورز وَبونك ایچون سوریه‌نك آتیسندن اورکیورز ...

آوروپاایله آسیانك نقطهٔ تماسنده یاشایان برحکومتك برچوق وظائف مدنیه وَانسانیه‌سی واردر . بونلردن غفلت ایتمك اوکولماز دردلر آچار . فقط کوته‌بین آدملر اللرنده قالان حکومتلر کندی حیات وبقالرینی اوردولرنده ، طونانمالرنده ، کندیلرینه زجر وتنکیل حقنی قازاندیران قانونلرنده ... کورورلر . بونلرده شبهه‌سز برر قوتدر . فقط سز اوراده برقوته استناد ایدوب طورورکن بری طرفده برمملکتکز ، محضا بووظائف مدنیه وَانسانیه‌کزی اهمالیوزندن سزدن آیریلوب کیدر وَبوده برحربك ، برمغلوبیتك نتیجه‌سی اولماز ... بوحکمك أك واضح برمثالی سوریه‌ده کوره‌بیلیرسکز . بوراده علمه ، صنایعه ، هنر ومعرفته... ألحاصل تعبیرله انسانلغه عائد هرنه‌وارسه فرنکلرك مالیدر وَاونلرك همتلریله وجوده کلمشدر . بز عربجه‌دن باشقا هیچ برلسانی اولمایان بومملکتك رسمی مخابراتنده ، محاکمنده بو لسانك قوللانیلماسی لزومنی اعتراف ایچون هنوز دوچار تردد اولدیغمز زمانلرده ، فرنکلر عربجه‌نك بز مسلمانلرجه تمامیله مجهول قالان تاریخنده ، أدبیاتنده وَفلسفه‌سنده نه قادار قیمتدار أثرلر وجوده کتیرمشلر وَبومملکته فیض وحیات ویرمشلردی . سوریه‌نك هانکی طرفنه باقش اولسه‌کز ، اوراده فرنکلکك صایه‌سایه‌جق قادار مأثر علم وعرفانی ، مکتبلرینی ، خسته خانه‌لرینی کورورسکز . سوریه خلقی انسانلغك ، مدنیتك ، تکاملك کندی وطنلرینه ، اونك ظاهراً صاحبلری اولان تورکلر طرفندن دکل ، بلکه ، آوروپالیلرك همت واجتهادلریله کلدیکنی کوره‌جك اولورلر ایسه ، سز الله ایچون سویله‌یکز ، هانکی طرفه تمایل ایده‌رلر ؟.. صوکرا سز بومملکته خلقی سویمقدن باشقا برشی دوشونمه‌ین جاهل وَعادی آدملری والی دییه کوندرکز ؛ سوریه‌یی قاچاقچیلرك ، حرامیلرك ، أسافل ناسك أللرینه براقکز ؛ خلق انصاف وعدالت یوزی کورمه‌سین ؛ مملکت یولدن ، کوپریدن ، وسائط نقلیه‌دن محروم قالسین ؛ تبعه‌کزك چوجوقلرینی أجنبیلر بادهوا اوقوتسین ، اونلره

کندی أملارینه وَ منفعتلرینه اویان بر تربیهٔ فکریه وَ أخلاقیه ویرسین، سز مملکتك صاحبی ایکن بو حاله قارشی هیچ بر تدبیر دوشونمه یکز؛ هر کس بی پروا کلوب بویرلره حاکم اولسین؛ خسته خانه لر، دارالایتاملر، دارالعجزه لر آچوب مملکتك احتیاجلرینه، دردلرینه چاره لر آراسین؛ خلق انسانلغك فضائلندن، علم ومدنیتك تکاملاتندن آنجاق بو یاباجیلرك همتلریله بهره دار اولسین ... بر واپورکز بیله شو مملکته اوغراماسین؛ شمن دوفرلری، لیمانلری فرانسزلر، تراموایلری بلجیقالیلر یاپسین؛ شهرلرك الکتریقله تنویرینی ده اونلر دوشونسون؛ صویکزی بر انکلیز شرکتی کتیرسین؛ سوریه توپراغنك فیض و برکتی بیله أجانبك وجوده کتیردکلری قولونیلرده کوریله بیلسین ... هرشی، حیات وَ وارلغه دلالت ایدن هر أثر وَ شئ اونلردن کلسین ... سوریه ساحلندن أکسیك اولمایان حرب کمیلری فرنکلرك قرارلرده اولدیغی کبی ده کزلرده ده حاکم اولدوقلرینی کوسترسین.. ألله ایچون سویله یکز، بو مملکتده نه حکمکز وَ نه حیثیت واعتبارکز قالیر؟.. ایشته بز تورکلر سوریه یی صویمقله مشغول اولدیغمز بو قیمتلی زمانلردن بالاستفاده فرنکلر، بو یاباجیلر کلمشلر وَ بو مملکتلری محاربه سز وَ کورلتیسز آلوب کوتورمشلردر ... ایشته سوریه مسئله سنك أك حقیقی شکلی !..

جبل لبنان امتیازاتی یوزندن فرانسزلر ایچون برزمین مداخله نك هر زمان حاضر اولدیغنی ده خاطردن چیقارماملیدر. جونیه اوکنده مارونی پطریقنه قارشی فرانسز طونانمه سی طرفندن یاپیلان نمایشلر، جبل خلقنك بونلره کوستردکلری جمیله لر ... موجب عبرت وانتباه تظاهراتدر ...

سوریه ایشی بو درجه یی بولمش ایکن بز بو مملکتك دیلی اولان عربجه نك تورك لسانته ترجیح ایدلمه سنه بردورلو قائل اولامایور وَ ادارهٔ ولایات قانونی یاپیلیرکن بردوزی یه قاچاماق یوللری آرایوردق!.. بویله دوشونن آدملر ایچنده بالاخره سوریه یه والی صفتیله کلن ذوات واردی !.. عناد وغفلتك بوشلغی طبیعی خلقك اختلال وعصیانه طایانیر !..

آوروپالیلردن أك چوق فرانسزلر سوریه اوزرنده حقوق معنویه (؟) ادعا

ایلیپورلر و داها طوغروسی بو مملکتی کندیلرینك بیلیورلر. بو قناعت سوریه خرستیانلری آراسنده قطعیدر. بو صوڭ زمانلرده مسلمانلرده بو خصوصده داها واضح کورر کبی اولدیلر. بوندن بر سنه اول فرانسه خارجیه ناظری مجلس مبعوثانده: «سوریه حقنده انکلیزلرك هیچ بر أمل و مقصد بسله‌مه‌دکلرینی و بو راسنك فرانسز منطقهٔ نفوذینی تشکیل ایتدیکنی!» آچیقدن آچیغه سویله‌مشدی. بو سوزلر سوریه اوزرنده دهشتلی عکسلر یاپدی. المقطم غزته‌سندن نقلاً سوریه جرائدینه درج ایدیلن بو بیانات مهمه‌یی شورایه عیناً یازیورز:

« Parlant á la Chambre francaise, M . Doumergue a expliqué les efforts deployés por la France pour le relevement intellectuel de la Syrie . IL a ensuite parlé des réformes libanaises , notamment du port du Djouni , et a énuméré les concessions obtenues par la France dans l'Empire Ottoman, en disant d'autre part que la Porte avait promis oux entrepreneurs francais la concession de lignes ferrées d' une longueur de 2000 kilométres en Anatolie, Arménie et Syrie , ainsi que la construction de différents ports .

M. Doumergue a ajouté que ce qui a contribué á la réalisation de toutes ces concessions, ce sont les promesses formelles de l'angleterre laquelle a déclaré n' avoir aucune viscé dans ces contrées .

سوریه‌نك اجتماعی فلاکتلری آراسنده مهاجرتك سنه‌دن سنه‌یه آرتدیغنی ایلری سوریلیور و بوده سوء اداره‌نك بر نتیجه‌سی اوله‌رق کوسته‌ریلیور. المزه کچن بر ایستاتیستیق بو صوڭ سنه‌لرده [۵۵۰] بیك آدمك سوریه ولایتلرندن باشقا مملکتلره هجرت ایتدکلرینی آڭلادییور. بو معلوماتی - قید احتیاط ایله - بورایه نقل ایدییورز:

٢٥٠٠٠٠	شمالی آمه‌ریقایه
١٠٠٠٠٠	بره‌زیلیایه
٧٥٠٠٠	آرژانتینه
١٤٠٠٠	مکسیقایه
٤٩٠٠٠	مصره
٢٠٠٠٠	آوروپانك مختلف یرلرینه
٨٠٠٠	آوسترالیایه
٢٥٠٠	فیلیپین آطه‌لرینه
٣١٥٠٠	دنیانك باشقا یرلرینه
٥٥٠,٠٠٠	

سوریه مهاجرلرینك قسم أعظمی خرستیانلردر . عسکرلکك بو مهاجرت اوزرنده بویوك بر تاثیری اولدیغنی‌ده اونوتمامق لازمدر. شیمدی سوریه مسئله‌سنی مسلمانلق نقطهٔ نظرندن دوشونه‌لم :

بو صوك کونلرده سوریه‌ده بر مسئله اویاندیران سائقلر متعدددر . اختیار کامل پاشا اتحاد وترقیدن أخذثار ایچون هر طرفده بر طاقم چویرمه حرکتلری یاپیوردی. اونك هیچ بر زمانده طرفدار اولمادیغی ـ عدم مرکزیت ـ نظریه‌سنك اصالتنه قائل اولمش کبی کورونمه‌سی‌ده بو مقصددن ایلری کلیوردی ... سوریه‌لیلره جرأت ویرن کامل پاشانك بو سیاستی ایدی ؛ وَحازم بك ایکنجی دفعه بیروته کلدیکی زمان هر شی حاضرلانمش ایدی . بوتون بو استحضاراتك قابینه‌نك دکیشمه‌سیله غائب اولوب کیتمه‌سی قابل اوله‌مازدی. باخصوص، مسلمانلر بو دفعه خرستیانلری‌ده برابر آلمه‌یی دوشونمشلردی ... بو آمال قارشیسنده حکومت فنا وَیا کالیش بر یول طوتدی: محمود شوکت پاشا بو حرکتك مرکزی اولان بیروتده شدت کوسته‌رلمه‌سنه طرفدار اولمش، ولایت‌ده بو یولده أمرلر ویرمشدی. حکومتك اصلاحاتجیلرك قلوبلرینی قاپاماسنه قارشی بیروتلیلر عصیانی آکدیران بر مخالفتله جواب ویردیلر. نه‌چاره‌که ابتدا شدت کوسته‌رن حکومت صوکرادن ضعف وترددده دوشدی وَحازم بك یك چیرکین بر طرزده بیروتدن

قالدیرلدی... الشدة بعدالرفق عز والرفق بعدالشدة ذل – دینلر بوحکملرنده شبهه‌سز اصابت ایتمشلردر [۱]

ایشته اصلاحات تشبثاتنك حکومت نقطهٔ نظرندن نتیجه‌سی بو اولدی وَ بو حالت صوکرالری داها باشقا برشکلده دوام ایتدی؛ اصلاحات ایسته‌ینلر، مملکتلرینك بویولده‌کی اصلاحاته احتیاجی اولدیغنی سویله‌مك ایچون هیچ بر شیدن خبری اولمایان بر طاقم خلقی آیاقلاندیران وَ سسنی داها أیی ایشیتدیرمك مقصدیله پاریسه قادار اوزانان بعض مهم ذوات برر صورتله تطمین ایدلدی. أعیانلق وَ مبعوثلق توجیهاتی جوش وخروشه کلن حسیات و آمالی تسکینه کافی اولدی. صوکراده بویوکجه کارلر براقان بعض امتیازلر، مأموریتلر شونك بونك امدادینه یتشدی. عسکرلك وَ لسان حقنده‌ده اوته‌دن بری متصور اولان شیلر یاپیلدی... هرایکی طرفده بوصورت تسویه‌دن ممنون اولدی وَ سوریه‌ده بردورهٔ سکونه کیردی!.

سوریه‌ده تطبیق ایدیله‌جك اصلاحاته متعلق، مجلس عمومیٔ ولایت انجمنی طرفندن ترتیب اولونان لایحه‌یی – بر وثیقهٔ تاریخیه اولمق اوزره شورایه درج ایدییورز:

« مادهٔ أساسیه:

« حکومت عثمانیه پارلمانته‌ور برحکومتدر.

« امر اداره:

« ماده ۱ — ولایتك اداره‌سی ایکی قسمه آیریلیر. برنجی قسم:

« حقوق سلطنت ایله امور عسکریه، خارجیه، کمرك، پوسته وتلغراف کبی مواد أساسیه‌یی وَ قوانین وَ نظامات عمومیه‌نك وضع واتخاذینی وَ رسوم أمیریه ایله تکالیف سائره‌نك طرحنی احتوا ایدییور. ایکنجی قسم:

ولایتك اجرا آت خصوصیهٔ داخلیه‌سنه متعلق معاملاتی شامل بولنیور. برنجی قسمه متعلق امور ومعاملاتك تقریر واجراسی حکومت مرکزیه‌یه

[۱] تصویر أفکارك ۷۷٤ – ۲۰ نیسان ۱۳۲۹ وَ ۷۷۰ – ۲۰ مایس ۱۳۲۹ نسخه‌لرنده بیروت اصلاحاتچیلرینك بوتون صفحاتی حقنده تفصیلات کافیه واردر.

وَایکنجی قسمه عائد معاملاتك تقریری ایسه ولایت مجلس عمومیسنه عائد وَمنحصردر.

« والئ ولایت.

« ماده ٢ — والینك ایکی صفت قانونیه‌سی واردر. برنجیسی حکومت مرکزیه‌نك ممثلی اولمقدر. بوصفتله والئ ولایت برنجی قسمده مندرج موادی حکومت مرکزیه‌نك أوامر وَمقرراتنه توفیقاً اجرا ایدر. ایکنجیسی ریاست ایتدیکی ولایتك ممثلی بولنمقدر. بوصفتله‌ده ایکنجی قسمه متعلق اموری مجلس
« عمومینك مقرراتنه توفیقاً تنفیذ وَاجرا ایتمکی درعهده ایدر.

« والینك حقوق ووظائفی:

« أولاً: مجلس عمومینك مقرراتنی تنفیذ أیلمك؛

« ثانیاً: زیرده والی وَمجلس عمومی فصلنده مندرج شرائط دائره‌سنده مجلس عمومینك مقرراتنه اعتراض ایلمك؛

« ثالثاً: مجلس عمومی أنجمننك داخل ولایتده واقع اوله‌جق تشبثات واجراآت حقنده تنظیم ایده‌جکی لایحه‌لری تدقیق ایتمك وَمجلس عمومی‌یه تودیع اولنمازدن أول مندرجاتی حقنده بیان مطالعه أیلمك؛

« رابعاً: اسملرینی حکومت مرکزیه‌یه اشعار ایلدکدن صوکرا متصرف
« قائممقام وَمدیرلری تعیین ایتمك؛

« خامساً: منحل وظائفه تابع اولوب امتحان قومیسیونجه امتحانلری
« بعدالاجرا انتخاب ایدیلن مأموری ترجیح وَتعیین أیلمك.

« مجلس عمومی:

« ماده ٣ — مرکز ولایتده اوتوز اعضادن مرکب بر مجلس عمومی
« تشکیل ایدیله‌جکدر. بواعضالرك نصفی مسلم وَنصف دیکری غیر مسلم

« اوله‌جقدر. مدت استخداملری‌دورت سنه‌در. ایچلرندن رای خفی قاعده‌سی
« اوزره رئیس انتخاب ایدرلر.
« [انتخابات عمومیهٔ سائره‌یه‌کلنجه، بوانتخاب دائره‌لرنده‌کی‌عدد نسبی‌قاعده‌سی
« وجهله جریان ایدر.]
« مجلس عمومینك حقوق ووظائفی؛
« اولاً : ولایتك امور داخلیه‌سنه متعلق اولوب والیٔ ولایتدن یاخود
« یاخود مجلس انجمنندن‌وَیا اعضای مجلسدن‌مشترکاً اون کیشی طرفندن‌تودیع
« اولنه‌جق موادی تذکر ایله معاملاتی قرارلاشدیرمق؛
« ثانیاً : مرکز سلطنتك حقوق عمومیه‌سنه طوقونمامق شرطیله ایجاب
ایدن تعلیماتی قلمه آلمق؛
« ثالثاً: سنجاقلره‌مرتب وارداتك‌نصفنی تجاوزایتمیه‌جك اولان‌استقراضلری
« عقد ایتمك [بوحدی تجاوز ایده‌جك استقراضلرك حکومت مرکزیه‌نك
« تصدیقنه اقتران ایتمسی لازمدر.]
« رابعاً : داخل ولایتده تجارت ، صناعت وَزراعت کبی تشبثات عمومیه
« وَسائر مواد عمرانیه ایچون آنونیم شرکتلر تأسیسنه ـ امتیاز معناسنی‌تضمن
ایتمه‌مك شرطیله ـ رخصت ویرمك ؛
« [امتیاز معناسنی تضمن ایده‌جك اولان خصوصات ایچون حکومت
« مرکزیه‌نك تصدیقی ایجاب ایدر.]
« خامساً : مقرر اولان تکالیفه کسوری ضمام اجراسنی تحت‌قراره‌آلمق؛
« سادساً : ولایتك اداره‌سی داخلنده‌کی دوائر مأمور وَمشاورلرینك
« معاشلرینك مقادیرینی تعیین ایلمك.
« مجلس عمومی امور سیاسیهٔ عمومیه‌یه قطعیاً مداخله ایده‌مز.
« والی وَمجلس عمومی:
« ماده ٤ ــ تاریخ تبلیغندن اعتباراً بر هفته ظرفنده ـ زیرده ذکر

« اولنه‌جق مفتشلر مجلسنك تصديقنه مقترن اولمق اوزره ـ والئ ولايت طرفندن
« حقلرنده اعتراض واقع اولمايان مجلس عمومی مقرراتی درحال تنفيذ اولنه‌جقدر.
« شو قدركه صورت مشروحه دائره‌سنده حقنده اعتراض واقع اولان قرارلر
« تكرار موقع مذاكره‌يه وضع اولنمق اوزره مجلس عمومی‌يه اعاده اولنور .
« فقط مجلس عمومی ثلثانی تجاوز ايدن اكثريت آرا ايله اولكی قرارنده اصرار
« ايده‌جك اولورسه مذكور قرارلر صفت قطعيهٔ قانونيه‌يی اكتساب ايدرلر
« وَوالی آنلری تنفيذه مجبور اولور.

« مجلس عمومی انجمنی :

« مجلس عمومی رأی خفی وَيرسنه مدتله هر بری وَايجابنده ايكيسی برلوادن
« اولمق اوزره آلتی اعضا انتخاب ايدر . بو اعضالر مجلس عمومينك مشاوری
« دائره‌سنده اجتماع ايدرلر.

« انجمنك وظائفی :

« أولا : مجلس عمومی مقرراتنك صورت تطبيقيه‌سنی تفتيش ومراقبه ايتمك؛
« ثانياً : اعمالات نافعه‌يه متعلق معاملاتی تدقيق وَلايحه‌لرينی تنظيم ايلمك؛
« ثالثاً : اعمالات مذكوره‌ده خدمتلرندن استفاده ايدلمك اوزره ايجاب
« ايدن مهندسلر ايله سائر أرباب اختصاصی تعيين ايلمك؛
« رابعاً : امتحان قوميسيوننك امتحان ايتديكی مأمورلرك اسملری والی‌يه
« عرض اولنمازدن أول كيفيت امتحانلرينی تدقيق ايتمك .

« مأمورلر :

« ماده ٦ — مركز ولايتده والی، نائب، دوائر عدليه رؤساسی، دفتردار،
« رسومات باش مديری ، تلغراف وَپوسته باش مديری ، ژاندارمه قومانداني
« وَژاندارمه ضابطانی حكومت مركزيه طرفندن تعيين اولنه‌جقلردر. شو شرطيله‌كه،
« اشبو مأمورلرك كافه‌سی لسان محلی‌يه واقف اوله‌جقلر وَبوقاعده‌دن يالكز
« والئ ولايت اشبو مواد قانونيه‌نك موقع اجرايه وضعی تاريخندن بش سنه

« مدنله استثنا ایدیله‌جکدر . دیکر مأمورلر أهالیٔ محلیه‌دن انتخاب اولنه‌جقلر
« وَتعیینلری بروجه‌آتی اجرا اولنه‌جقدر :

« مأمورلرك تعیینی :

« برمأموریته طالب‌اوله‌جق اولانلر، اومأموریتك‌متعلق اولدیغی دائره‌نك
« مشاوری ایله رئیسندن مرکب برقومیسیون حضورنده امتحان‌اولنه‌جقلردر.
« بونلرمیانده‌احرازموفقیت ایدنلرك‌أسامیسی مجلس عمومی أنجمنه بیلدیریله‌جك
« وَأنجمنك تصدیقی لاحق اولدقدن صوکرا کیفیت‌والی‌یه عرض ایدیله‌جکدر.
« والی بونلردن برینی ترجیح وَتعیین ایده‌جکدر . بونك عقیبنده تعیین اولنان
« مأمورك اسمی ، حق ترفیع وتقاعدینی محافظةً مقام‌ولایت طرفندن منسوب
« اولدیغی نظارت مرکزیه‌یه انها اولنه‌جقدر .

« مأمورلرك عزلی :

« جانب ولایتدن موظف اولان مأمورلرك عزلی ، منسوب اولدقلری
« دائره‌نك مفتشی ایله رئیسی طرفندن مشترکاً واقع اوله‌جق طلب اوزرینه
« اجرا اولنه‌جقدر . بوبابده‌کی قرار والی طرفندن تنفیذ اولنور .
« ایشدن أل چکدیریلن مأمور حقنده‌کی عزل قرارینك کندیسنه تبلیغی
« تاریخندن اعتباراً أمر مأموریتی مرکز ولایتده ایسه یدی وَأکر ملحقاتده
« بولنورسه اون بش کون ظرفنده مقام ولایته مراجعته حقی اوله‌جقدر.والی
« دعواسنی یارد ایدر وَیاخود عزل وَیاعدم عزلی حقنده قرار اتخاذی ایچون
« زیرده ذکر اولنه‌جق مفتشلر مجلسنه حواله أیلر . مفتشلر مجلسنجه عزلنه
« قرار ویریلن مأمور نه‌داخل ولایتده استخدام اولنه‌جق وَنه‌ده کندیسنه
« تقاعد وَمعزولیت معاشی ویریله‌جکدر .
« اجرای مجازاتلری ایجاب ایدن معزوللرك محاکمه‌لری مفتشدن مدعی
« عمومی‌یه رأساً ویریله‌جك مذکره‌اوزرینه محاکم عدلیه‌جه‌اجرا اولنه‌جقدر .
« حکومت مرکزیه‌طرفندن موظف‌مأمورلرك عزلی ایسه والینك‌تصدیقنه

« اقتران ايتمك شرطيله مفتش طرفندن واقع اوله‌جق طلب اوزرينه منسوب
« اولدقلری نظارتجه اجرا اولنور . نظارتجه خلفلرينك اوتوز كون ظرفنده
« تعيينی اقتضا ايدر . مفتش و مشاورلره كلنجه ، بونلرك عزلی مقام ولايتجه
« مفتشلر مجلسندن واقع اوله‌جق طلب و بو مجلسده ويريله‌جك حكم وقرار
« اوزرينه اجرا ايديلور . مشاور و مفتشلر :

« ماده ٧ — حكومت مركزيه‌جه ژاندارمه ، عدليه ، ماليه ، پوسته
« و تلغراف و رسومات اداره‌لری ايچون تورك ، عرب و فرانسز لسانلرندن
« برينه واقف اولمق شرطيله أجنبيلردن بر مشاور تعيين اوله‌جقدر . ولايتك
« هر بر لواسی ايچونده اولوانك هرهانكی بر دائره‌سنی تفتيشه صلاحيتدار اولمق
« اوزره بر أجنبی مفتشی دخی تعيين اوله‌جقدر . بو مفتشلرك مرجعی ، استيذان
« ايده‌جكلری معامله‌نك مركز ولايتده منسوب اولديغی دائره‌نك مشاوری
« اوله‌جقدر .

« مجلس عمومی حكومت مركزيه‌نك قبول و تنسيب ايده‌جكی دول أجنبيه‌دن
« اولمق اوزره زيرده‌كی دوائر ايچون بر مشاور تعيين ايده‌جكدر .

« ١ ـ مجلس عمومی ؛ ٢ ـ نافعه ؛ ٣ ـ معارف ؛ ٤ ـ بلديه ؛ ٥ ـ پوليس
« دائره‌لريدر . مذكور مشاورلرك كافه‌سی ايش زماننده عثمانلی ألبسه‌سی اكتسا
« ايده‌جكلردر .

« مشاورت و تفتيش مدتی اون بش سنه‌در و ايجاب ايدرسه تمديدی ممكندر .

« ولايتك امور ماليه‌سی :

« ماده ٨ — ولايتك وارداتی ايكی قسمه آيريلير : بری كاملاً مركز
« سلطنته عائددر . اوده رسومات ، پوسته و تلغراف ايله بدلات عسكريه‌دن متحصل
« وارداتدر . بوندن ماعدا ديكر وارداتك كافه‌سی ولايته عائد اوله‌جقدر .

« ماده ٩ — مجلس عمومی ولايتك سنوی بودجه‌سنی تنظيم ايده‌جك
« و بو بودجه‌يه كمرك و تلغراف مأمورلری ايله پوسته مأمور و مشاورلرندن
« ماعدا بالعموم مأمورين و مشاورينك معاشاتی ادخال أيليه‌جكدر .

« أملاك وَأراضیٔ محلولهٔ أمیریه :

« ماده ١٠ — ولایت داخلنده محلول اولان أملاك وأراضیٔ أمیریه مجلس
« عمومی‌یه دور اولنه‌جق وَ کافه‌سی ولایتك ملکی اوله‌جقدر.

« أوقاف :

« ماده ١١ — مجلس عمومی ایله اداره مأمورلرینك أوقاف ایله هیچ
« برعلاقه‌لری اولمیه‌جقدر . هر بروقف تعلیماتی وجهله اداره ایدلمك اوزره
« منسوب اولدیغی مجلس ملی‌یه توديع اولنه‌جقدر . »

« آنلك ایچون ولایت داخلنده کائن وَمسلمانلره عائد اولان أوقافك کافه‌سی
« دیکر ملتلرك أوقافنه قیاساً منسوب اولدقلری مجالس ملیه‌یه تسلیم اولنه‌جقدر.

« بلدیه‌لر :

« ماده ١٢ — دوائر بلدیه بتون معاملاتلرنده مستقلدرلر . حکومت
« مرکزیه‌یه مراجعت ایتمکسزین ، یالکز مجلس عمومینك تصدیقیله رسوم
« بلدیه‌یی ایجاب حاله کوره وضع وتعیینده صلاحیتدارلر .

« مفتشلر مجلسی :

« ماده ١٣ — مفتشلر مجلسی نامی آلتنده اولمق وَاعضاسی مجلس عمومی
« رئیسی ایله مرکز ولایت دوائرینك بوتون مفتش وَمشاورلری تشکیل ایتمك
« اوزره برمجلس تشکیل اولنه‌جقدر . بومجلسك وظائفی شونلردر :

« أولا : [اشبو لایحه‌یه ابتناءً] حکومت مرکزیه‌جه ولاینده مجلس
« عمومی‌یه‌رهبر أحکام صورتنده وضع اولنه‌جق نظامنامه‌نك موادینی تفسیر ایتمك؛
« ثانیاً : مجلس عمومینك اتخاذ ایده‌جکی قرارلر ایله وضع ایلیه‌جکی
« نظامنامه‌لری تفسیر ایتمك .

« ثالثاً : ایشدن آل‌چکدیریلن مأمورلرك عزللری ایجاب ایدوب ایتمیه‌جکنی
« قرارلاشدیرمق ؛

« رابعاً : والینك وَیاخود مشاورلردن برینك ، مشاورلر ایله مجلس عمومی
« یاخود مجلس انجمنلرندن وَیا دوائردن بری آراسنده واقع اوله‌جق اختلافاتی
« تدقیق ایله اول بابده قطعی حکم وقرار ویرمکدر . اشبو مجلسه والیٔ ولایت
« ریاست ایده‌جك وَغیابنده مجلس عمومی رئیسی ، یاخود بومجلسك مشاورلری
« وکالةً ایفای وظیفه ایلیه‌جکدر .

« لسان محلی :

« ماده ١٤ — لسان محلی داخل ولایتده کی معاملاتك کافه‌سنده لسان
« رسمی اعتبار ایدیله‌جکدر . مجلس مبعوثان وَ أعیانده لسان عربی تورکجه کبی
« لسان رسمی اوله‌رق معتبر اوله‌جقدر .

« خدمت عسکریه :

« ماده ١٥ — خدمت عسکریه مدتی ایکی سنه‌یه تنزیل اولنه‌جقدر .
« حرب اولمیان زمانلرده خدمت عسکریه یرنده ایفا اولنور . أفراد نظامیه‌نك
« بدل نقدیلری اوتوز وَردیفلرك بدللری‌ده یکرمی لیرا اوله‌جقدر .»

تورك اردولرینك بالقان محاربه‌سنده اوغرادیغی هزیمتلرك سوریه‌ده برمسئله اویاندیران سببلردن بری اولدیغی أولجه سویله‌مشدك . بو فلاکتلر سوریه ولایتلرنده جالب دقت براشتباهه باعث اولدی وَهرکس کندی آتیسنی دوشونمه‌یه باشلادی . یابانجیلرك اوته‌دن بری سوریه‌ده پك چوق چالیشمش وَکندیلرینه پك مهم موقعلر تأمین ایتمش اولدوقلری هرکسك بیلدیکی برحقیقت ایدی . انکلیزلرك مصره جواراولان أرض فلسطینه ، فرانسزلرك سوریه وَجبل لبنانه ، آلمانلرك حلب وَجواریله آنادولی‌یه ، انکلیزلرك خطهٔ عراقیه‌یه ، روسلرك شرقی آنادولی‌یه ، ایتالیانلرك آنطالیه وَ حوالیسنه ... کوز دیکدکلری کیمسه‌نك نظرنده مجهول قالمامشدی . سوریه حرکتنك باشنده أك أول مسلمانلرك کورونله‌سی‌ده بوندن ایلری کلیوردی . خرستیانلر، سوء ظنه میدان ویرمه‌مك ایچون دعوت ایدلمشلردی . شوقادارکه هرایکی طرف بربرینك نه دوشوندیکنی

وَ نه ایسته‌دیکنی بیلیه‌یورلردی . مضحکه بك أیی اداره ایدلدی وَ ـ یا کلیش ـ بر سس طویولمادی .

بعض طرفلردن بکا خبر ویرلدیکنه کوره ، سوریه مسئله‌سی ایشك ایلك صفحه‌سنده داها فنا برشکلده باشلامشدی . حکومته ویریلن لایحهٔ اصلاحیه ایله بونی ترتیب ایده‌ن کیمسه‌لرك أمللری آراسنده بك بویوك برفرق واردی. فقط صوکرادن بوافراط پرورانه أمللر آز چوق تعدیل ایدیله‌بیلمشدی ... سوریه اصلاحاتجیلرندن بعضلری أرمنیلره تقلیداً پاریسده اجتماعلر عقد ایتمه‌یه باشلادیلر. قاهره‌دن، آمه‌ریقادن بعض سوریه‌لیلرك بواجتماعاتده‌حاضر بولوندقلری کورولدی. بونلرده ، مقصدلرینه بر آن أول ایریشه‌بیلمك ایچون فرنکلردن مدد خواه اولیورلردی. حکومت مرکزیه بوسیاسته قارشی تلطیف پولتیقه‌سنی قوللاندی وَ سوریه‌لیلرك ضعف أخلاقندن استفاده ایتمك یولنی بولدی ... بودعواده هر ایکی طرفك افراطه دوشمه‌لری بك بویوك تهلکه‌لری دعوت ایده بیلیردی : چونکه سوریه‌ده بزلردن باشقا برحق ادعا ایدنلرده واردی ؛ وَ بونلر حادثاتی دقتله تعقیب ایدییورلردی . سوریه دعواسنك اونلرك منفعتلرینه مخالف برشکل آلماسنه بو یابانجیلرك قولای قولای سکوت ایتمه‌یه‌جکلری طبیعی ایدی . داها طوغروسی ، مسئله‌نك کونك برنده پاریس ایله لوندره قابینه‌لری آراسنده حل اولونماسی مستبعد دکلدی . . . ایش شیمدیکی حالده بر « یاموق ایپلکنه » باغلانمش اولسه بیله ، هرایکی طرفدن کوستریله‌جك حسن نیت وَ مخالصتله ایسته‌نیلن وَایسته‌نیلدکدن صوکرا اونودیلان اصلاحاتك وجوده کلمه‌سی پك ممکندر . . . آنجاق بوسایه‌ده برطاقم فنا وَمهلك اختلاطلره محل قالماز ... خلافت عربیه ـ آلدادیجی برسوزدر وَمسلمانلغك مهالك حاضره‌قارشیسنده‌کی منافی تورکلك ایله عربلغك آیریلماسنده دکلدر. ایران آخوندلرندن بعض ذوات، مسلمانلغك حقیق منفعتلری وَمسلمان دولتلرینك بربرینه پك چوق بکلنمه‌ین شدائد ومهالکه‌معروض قالملری یوزندن، آراده‌کی مذهب اختلافلرینی قالدیرمق لزومنی بزمله برابر تصدیق ایتمشلردی . ملیت مسلمانلقده طویلانیر وَاسلام بوتون موجودیت شخصیه مالك عناصریله ، قومیتلریله برملت واحده‌در . بو

حقیقتدن غفلت ایله مملکت پریشان وَ استیلای أجانبه معروض اولور وَ استقلال اسلام تهلکه‌یه دوشر... انکلیزلرك ـ خلافت عربیه ـ فکرینی ترویج ایتدکلرینی کورییورز . أکر بویله برفکر مسلمانلق وَ مسلمانلر ایچون ذره قادار فائده‌لی اولسه ایدی ، انکلتره بوکا کندی مستولی اولدیغی مسلمان مملکتلرنده رواج ویریرمی ایدی ؟... هندوستان مسلمانلری تهلکه‌یی بزدن داها أیی کورییورلردی . قالکوته‌دن مجلس مبعوثان ریاستنه یازیلان برتلغرافده :

ـــ اختلافلرکزدن پك زیاده مکدر وَ مضطرب اولییورز . الله وَ پیغمبر حرمتنه وَ وطن اسلام نامنه بوکبی نزاع وَ مخالفتلردن واز کچیکز وَ خلافت اسلامیه‌یی فلاکتدن وَ دارالاسلامی دشمن آیاغی آلتنده قالمقدن قورتارکز!.. دینیلیوردی ...

بوراده سوریه‌لیلرك پاریسده‌کی قونغره‌لرینه ریاست ایده‌ن وَ بالاخره اعیانلقله تلطیف ایدیلن حما مبعوثی عبدالحمید زهراوی أفندینك اونیون غزته‌سنك مخابرینه سویله‌مش اولدیغی سوزلری درج ایدییورز :

« قونغره‌نك اوچ آرزوسی واردی . برنجیسی ولایات عربیه‌ده‌کی مسلم « وَ غیر مسلم مختلف عناصر آراسنده‌کی روابطی تقویه ایتمك ؛ ایکنجیسی « بالخاصه اصلاحات طلبی خصوصنده بونلرك‌ده ائتلاف واتحادینی بیان ایتمك ؛ « اوچنجیسی قونغره‌ده اتخاذ اولنوب واضحاً معین اولان مقرراتی وَ آمالمزی « حکومتمزه وَ عالم مدنیته بیلدیرمکدی . بیلیرم‌که ، مخالفلرمز بویله اولدیغی « حالده نه‌دن بو قونغره‌یی تورکیه‌ده عقد ایتمه‌رك پارسده یاپدکز دیه بزی « تخطئه‌یه قیام ایده‌جکلر وَ بوندن بزی آمال تفرقه جویانه پرورده ایتمکله اتهامه « قادار قالقیشه‌جقلردر . فقط حقیقت حال ، بسبتون باشقادر . بو قونغره‌یی « تورکیه‌ده عقد ایده‌مدیکمزك أسبابی أولا ، حکومت اوزمان بیروت والیسنك « وابولرینه حقمزده یا کمش برفکر پرورده ایدرکبی کوروندیکندن بزه قارشی « غیر مساعد برحرکتده بولنمسنه میدان ویرمه‌مك ، ثانیاً ده بوقونغره‌یی آوروپاده « عقد ایتمکله حکومت عثمانیه‌یه اولان مربوطیت وصداقتمزی جریان أحوال

« ایله آوروپالیلره یاقیندن طانیتمق وَ آوروپانك تورکیه‌ده‌کی منافع اقتصادیه‌
« سنك محافظه‌وَ قورتارلماسی آنجق بزم ایستدیکمز اصلاحاته قابل اوله بیله‌جکنی
« آکلاتمق ایدی .

« مقدراتمزك أصل مهم اولان جهتی عربلرك عدم مرکزیت اداره أساسی
« اوزرینه ادارهٔ امور حکومته اشتراکلریدر . بتون دیکر مطالب‌ده بالطبع
« بوأساسه مستنددر . قونغره‌ده آمریقا ، پارس ، مصر ، سوریه وَ جزایر
« قومیته‌لری دلکه‌لری طرفندن ایراد اولنان مختلف نطقلر مسلمان،خرستیان
« بوتون عالم عربك قومیته‌مز مقرراتی حقنده تمامیله متحدالافکار اولدیغنی
« کوسترمشدر . مسلمان وَخرستیان هپمز موسویلر حقنده‌ده أك بیوك وَ أك
« أیی احتساسات پرورده ایتمکده‌یز .

« سوریه‌لیلرك حقوق ووظائفنه‌عائدمقرراتدن بحث ایدرکن بونگا موسویلرده
« داخل بولنمقده‌در . زیرا اونلر بزم عرق قارداشلرمزدر . والحاصل بز
« موسویلری وقتیله مملکتلرینی ترکه مجبور ایدیلن، فقط قلبلری دائمابزلشمش
« ایچون چاریان سوریه‌لیلر کبی عد ایدییورز . حتی بوندن طولاییدرکه بز
« بتون موسویلرك کرك دعوامزك احراز مظفریت أیلسی وَ کرك وطن
« مشترکمزك تعالیسنده موفقیت حاصل ایده‌بیلمه‌مز ایچون بزه ألرندن کلدیکی
« قدر معاونت ایده‌جکلرندن أمینز. یقینده مقصدیمزك حصول بوله‌جغنی قویاً
« امید ایدییورز. دعوامزك حقانیته مستند اولدیغنه وَ بوندن حکومت عثمانیه‌نك
« بالذات کندیسنك‌ده مستفید اوله‌جغنه نظراً زمامداران امورمزك یگانه
« طریق سلامتك ، مقرراتمزله کوستردیکمز یول اولدیغنی آکلامقده
« کجیکمیه‌جکلرینه قانعز » . [صباح غزته‌سندن]

بو سوزلری سویله‌ین ذات ایله آرقاداشلرینك ایسته‌دکلری اصلاحات وجوده کلدیمی ؟ بو سؤالك جوابی هانکی طرفدن آله‌جغمزی بیله‌میورز ؟ وَ اونك ایچون ینه کندیمز دوشونیورز ... أکر بو اصلاحات یاپیلمش ایسه بو آدملرك اجرت آلمالری برآز غریب کورینور. أکر ایسته‌نیلن اصلاحات

یاپیلماملش ایسه او زمان ویریلن اجرئلرك ایضاحی دها زیاده مشکلات کسب ایدەر!.. هرنه اولورایسه اولسون ، بو ایش أیی بر نتیجه بولمادی وَ حکومتك بدایت دعواده سوریه خلقنك وکالتلرینی حائز اولمادقلرینی، کندی طرفدارلرینك آغیزندن دنیانك هر طرفنده یایدیغی بو آدملرله صوکرادن مذاکراته کیریشمەسی وَ پاریسه قادار ناظرلر وَ مرخصلر یوللاماسی داها چیرکین اولدی !.

سوریه مسئلەسنك أساسلی خطوطی‌ده بو !.. ما کدونیا فلا کتندن صوکرا بزی بکله‌ین دردلرده بونلر !.. بونلرك أسبابی ، سوائقی تك بر سوزله ایضاح ایتمك ممکندر: جهالت !.. ـ ألجهل داء دوائه‌الموت ـ دینیلر نه بویوك برحقیقت اجتماعیه‌یه ترجمان اولمشلردر. وطن اسلامك بو قادار بویوك تهلکەلره معروض اولدیغی زمانلرده مسلمانلغك منفعتلرندن اظهار غفلت وَ سیاسی وَ قومی احتراصلرله بربرمزه دوشمك ایچون نه درجەده جاهل وَ غافل اولمق لازم کلیر ؟.. حافظك :

ورای طاعت دیوانگان زما مطلب
که شیخ مذهب ماعاقلی گنه دانست

دیدیکی کبی عقل و محاکمەیی کناه صایان آدملر أللرنده ایشلرك داها فنا بر شکل آلماسندن بحق قورقیلور :

ما اصابکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم

سوریەلیلر طرفندن تنظیم اولونان لایحهٔ اصلاحیه وَ بوندن داها أول آرناوودلرك تکلیفاتی ، مشروطیتدن صوکرا أفکار خلقك ناصل بر جهته تمایل ایتدیکنی واضحاً کوستریر . آرتق افراط پروانه بر اصول مرکزیت هر معناسنه کوره افلاس ایتمشدر . عثمانلیلق فکرینك مملکتك هرطرفنده دوچار ضعف اولدیغنی کوریلیور وَ بالقان فلاکتندن صوکرا ألمزده قالان عناصری برنقطەده طوپلامق وَ موازنه وجوده کتیره‌بیلمك ایچون پك بویوك همتلر صرف ایتمك لازم کلیر. مشروطیتدن أول عبدالحمید قورقوسی مخالفت

وَ افتراق آمالنك آچیقدن آچیغه اجرای تأثیر ایتمسنه مانع اولییوردی . مانع زائل اولونجه ممنوع شدتله عودت ایتدی . مشروطیتك ایلك زمانلرنده بیله موجود وَ محسوس اولان بویله بر تمایله لازم اولدیغی درجه‌ده اهمیت ویرلمه‌دی وَ اصلسز وَ بوش نظریه‌لرله اك قیمتلی بر زمان کچیرلدی . بوکون بیله بو استقامتده یورومك ممکندر وَ آنجاق بونکله هرکسه اعتماد احساس ایدیله‌بیلیر . نه چاره که خلق ایله حکومت آراسنده کی حفره پك کنیشدر . بوحقیقتی کورمه‌مك بزی داها الیم فلاکتلره کوتورر . مجلس مبعوثانده طوپلادیغمز دوستلرك طرفدارلغیله رأی موافقتلریله قناعت ایتمك وَ اطرافمزی احاطه ایدن حسیاتدن کوز قاپامق طوغرو دکلدر . بر زمانلر اختلاف و شقاوت ایله باشلایان بر حال و وضع داها صوکرالری نفاق و مداهنه شکلنی آلدی ؛ .. هر ایکی طرزده انسانی متسلی ایده‌جك بر شی دکلدر ...

*
* *

عثمانلی دولتنك ، بر قاچ عصردن بری کندی قوتندن زیاده دشمنلرینك اختلاف آمال و منافعندن متولد بر قابلیت حیاتیه ایله پایدار اوله‌بیلدیکنی هرکس بیلیر . بالقان محاربه‌سنده آوروپادن آلدیغمز درسلر آنی ایچون انتباه بخشدر . شوقدارکه ، بوتون قباحتی آوروپا دولتلرینه یوکله‌مك وَ کندیمزی حقلی وَ فقط عاجز موقعنده کورمك عجبا طوغریمیدر ؟ صوك زمانلرك تاریخی بزه برطاقم حقیقتلر اوکره‌دیر :

مصر اوردوسنی کوتاهیه‌دن یعنی استانبول قاپیلرندن دوندیرن وَ خنکار اسکله‌سی معاهده‌سیله روسلرك قوجاغنه آتیلمایه مجبوریت کورن سلطان محموده مقاومت ایچون جرأت ویرن انکلیزلرله فرانسزلر اولمشدی . مصرلیلرله یاپیلان کوتاهیه معاهده‌سی مصردن باشقا سوریه ایله آطنه‌یی ده محمد علینك اداره‌سنه ویرمشدی . سلطان محمود نزیب فلاکتنی خبر آلمه‌دن وفات ایتدی . سلطان مجید هنوز جلوس ایتمشدی ، که فراری احمد پاشا عثمانلی طونانماسنی اسکندریه‌یه کوتوروب محمد علی‌یه تسلیم ایله وطنه قارشی بیوك وَ امثالسز بر خیانتده

بولینیوردی. محمدعلی ایچون اوصیراده استانبوله قادار کلمك اك قولای بر ایش ایدی. اوزمانده فرانسا حکومتی قاهره‌ده‌کی مرخصی واسطه‌سیله محمدعلی‌یی بو یولدن چویرمك ایچون اوغراشیبوردی. فرانسا، پروسیا، انکلتره، آوستریا و روسیا دولتلری شرق مسئله‌سنده متحدالرأی اولدوقلرینی باب عالی‌یه بیلدیرمشلردی. بر آرالق محمدعلینك مصرده‌کی اجرا آتی فرانسا اختلالنك اویاندیردیغی انقلاب و تجدد فکرلرینه اویغون کلدیکندن یالکز اوممالکتده مصر والیسنه قارشی جالب دقت بر توجه کوسترلمکده ایدی. فقط لوئی فلیب و حکومتی محمد علینك آمالنه طرفدار اولمامشلاردی. انکلتره، پروسیا، آوستریا و روسیا دولتلری محمدعلی‌یه ویردکلری براولتیماتوم ایله عکا اوزرنده‌کی حقوقنك أولادینه انتقال ایده‌مه‌یه‌جکنی بیلدیرمشلر و مصر عسکرینك عربستاندن، حرمیندن، کریددن و آطنه‌دن چیقاریلماسنی ایسته‌مشلردی. اوصیراده برانکلیز طونانماسی‌ده سوریه ساحلنده مصرلیلرك النده بولونان برقاچ موقعی طوپه طوتمشدی. متعاقباً دورت بویوك دولت آراسنده بوغازلر معاهده‌سی عقد ایدلدی و بوسایه‌ده سلطان محمودڭ روسیا ایله منفرداً یاپدیغی خنکاراسکله‌سی معاهده‌سنك أحکامی بوزولمش اولدی...

۱۸۳۰ سنه‌سندن بری روسیا قوتلنمك و بویومك ایچون هرفرصتدن استفاده ایتمشدی و ماجارستان اختلالنده آوستریایه قارشی کوستردیکی معاونت مقابلنده أدرنه و خنکار اسکله‌سی معاهده‌لرینك کندیسنه بخش ایتدیکی حقوقدن استفاده أملنه دوشمشدی و اوته‌دن بری تعقیب أیله‌دیکی مقصدده استانبوله ایتمك ایدی. روسیا حکومتی بوأملك حصولنه اك بویوك مانع عد ایتدیکی انکلتره‌یی قاندیرمق ایچون کرید آطه‌سنی و مصری انکلیزلره ویریبوردی. انکلتره حکومتی استانبوله و آق دکیزه حاکم اولان روسلرڭ کونك برنده هندستانی تهدید ایده‌بیله‌جکلرینی دوشوندی. ۱۸۵۲ ده لورد ده‌ربیدن صوکرا خارجیه نظارتنه کلن لورد آبه‌ردین روسیانك تکلیفلرینی رد ایتمه‌یی و اونلره بدل فرانسا ایله ائتلافی حکومتنك منفعتنه داها موافق بولمشدی. أما کن مقدسه مسئله‌سی‌ده بو صیراده باش کوسترمشدی. باب عالی انکلتره و فرانسایه استناداً أرض مقدسده لاتینلره ویریلن مساعداتی کیری آله‌مایه‌جغنی سویله‌مشدی. اوزمان روس اوردولری پروت

صوڭی کچیور وَ تورکیانڭ طونه ولایتلرینه تعرضده بولنیوردی . بو حادثه اوزرینه انکلیز وَ فرانسز طونانمالری بشیکه کورفزینه کلدیلر . روسلر تورك طونانماسنی سینوبده تخریب ایتمشلردی . تورکیایی روس استیلاسندن قورتاران قریم سفری بویوزدن یاپیلدی وَ بو محاربه فرانسا ایله انکلتره یه برچوق فدا کارلقلره مال اولدی . ساردونیا حکومتی ده حربه روسلرڭ علیهنده اشتراك ایتمشدی . بونی متعاقب انعقاد ایدن پاریس قونفرانسی تورکیانڭ استقلالنی وَ تمامیت ملکیه‌سنی تکفل عمومی آلتنه آلیور ، قارا دڭیزڭ یالکز تجار کمیلرینه آچق اولدیغنی وَ هرایکی حکومتڭ بو دڭیزده بر و اس بحری تأسیس ایده‌میه‌جکلرینی وَ خفیف کمیلردن باشقا بویوك سفاین حربیه قوللانه‌مایه‌جقلرینی قرارلاشدیرییوردی . روسلرڭ أفلاق وَ بوغدان بکلکلری اوزرنده‌کی حق حمایه‌سی ده الغا ایدلمش وَ طونه‌ده سربستی سفر قبول اولونه‌رق روسلر بونهرڭ مصبندن اوزاقلاشدیرلمش ایدی . ینه بو صیراده روسیانڭ تورکیاده متوطن اورتودوقسلر اوزرنده ادعا ایتدیکی حق حمایه‌ده قالدیرلدی . بو طرزده روسلرڭ بر عصردن بری قازاندقلری شیلر تماماً محو اولمش وَ عثمانلی حکومتی بویوك بر فلاکتدن قورتارلمش ایدی .

لبنان امتیازاتیله نتیجه‌لنن شام حادثه‌سی فرانسزلرڭ سوریه‌یی الی نهایه اشغال ایتمه‌لری ایچون کافی بر سبب ایدی ، اوچونجی ناپولیونڭ عسکرینی سوریه‌دن کیری چاغیرماسنده ، فؤاد پاشانڭ فرانسز اوردوسی قوماندانینه تقدیم ایتدیکی بر میلیون فرانڭ تأثیری اولدیغنی انکار ایدیله‌مز سه‌ده هرحالده انکلیز رقابتندن ده واسع بر مقیاسده استفاده ایدلمشدی ...

عثمانلی حکومتی آوروپا منظومهٔ دولیه‌سی آراسنده اثبات وجود ایتمه‌یه باشلادقدن صوکرا سیاست داخلیه‌مزده ده غربڭ نظریات اداره‌سنی قبول ایده‌جکدڭ . أڭ قیصه تعبیرله عصری بر شکل آله‌جق وَ اصول اداره‌مزی بولونديغمز عصرڭ احتیاجات ومقتضیاتیله تألیف ایده‌جکدڭ . حال بو که بز آوروپاده شرقلی دماغ وقناعتیله یاشادق وَ بونقطه‌ده ثبات ایتدك ... آوروپا أفکار عمومیه‌سی بزم کونڭ برنده صلاح نفس وحال قازانه‌بیله‌جکمزه ایناندی وَ اوزون مد

بكله‌دی. انكلتره وَفرانسا دولتلرینك، بزی أك بی‌أمان دشمنمز اولان روسلرك پنجه‌سندن قورتارمق ایچون نه‌قادار چالیشدقلرینی وَبو اوغورده مالجه وَقانجه بر چوق فداكارلقلردن كیری طورمادقلرینی مختصراً آكلاندق. بزه پك یاقین بر زمانده، روسلر آوروپا دولتلرینك حكمسز وَ تأثیرسز براقدقلری خنكار اسكله‌سی معاهده‌سنی آیاستفانوسده یكیله‌مه‌یه موفق اولمشلردی. برلین قونغره‌سنك انعقادینی وَآیاستفانوس معاهده‌سیله قبول ایتدیكمز شرائطك تعدیلنی آوروپا دولتلرینك توجهلرینه مدیونز ... نه‌چاره كه ملتك پویان اولدیغی جهل وَآنجاق بویله بر خلقه لایق اولان حكومتك غفلتی بوتون امدلری محو ایتدی. بز بی‌چاره‌لرك دوزلمك شانمزدن اولمادیغی شبهه كوتورمه‌یه‌جك صورتده آكلاشیلدی؛ وَبونك نتیجه‌سی اوله‌رق آوروپا سیاستی‌ده دكیشدی. انكلتره‌ده، توركلری مدافعه ایچون خاطر وخیاله كلمه‌ین مشكلاتی اقتحام ایده‌جك یرده روسلرله اوزلاشمق پولتیقه‌سی رواج بولمشدی... بز بو تبدلدن‌ده غافل ایدك: مشروطیتك عودتنی متعاقب استانبولده انكلتره سفارتخانه‌سی اوكنده یاپیلان نمایشلر وَانكلیز سفیری سیر جرالد لاوتره قارشی كوسته‌ریلان حسن قبول هیچ برشی حقنده قناعتمز اولمادیغنی كوسته‌ریر. بز حالا روسلری استانبول قاپیلرندن اوزاقلاشمه‌یه مجبور ایتمك ایچون انكلتره‌ده روسیایه قارشی اعلان حربی كوزینه آله‌جق بر حكومتك باقی اولدیغی ظننده ایدك. لوندره‌یه كیده‌ن مبعوثلرمز خارجیه ناظری لورد لانسدوونه اتفاق تكلیف ایده‌جك قادار ساده‌دللك كوسته‌ریورلردی!.. شیمدی، هر ایشده كندی قباحتلرمزی كورمه‌مزلكه كلوب یالكز آوروپا دولتلرینك سوء نیتلرندن، ظلم پرورلكلرندن، مسلمانلغه قارشی كوسته‌ریلن غیظ وعداوتدن، أهل صلیب محاربه‌لرینك بو كون بیله ـ فقط باشقا شكللرده ـ دوامندن ... داها بیلمم نه‌لردن شكایت ایدوب باغیرییورز. خلقمزك قولاقلرنی بو كبی سوزلرله طولدیرییورز ... فقط فنالغك نره‌دن كلدیكنی آكلامادقجه وَبوكا قارشی تدبیرلر آرانمادقجه نه‌باشقالرندن كوردیكمز ستملر وَحقارتلر نهایت بولور، نه‌ده سقوطمزه پایان كلیر. بوتون بوشیلردن مسئول اولان بزلرز وَیاپدیغمز

قباحتلرك، منطقسزلغك جزاسنی چکیورز... تنظیمات، مشروطیت، انقلاب، تبدل سلطنت بزی انقراضدن قورتارمایه کافی کلمه‌دی ... اڭ قیمتلی زمانلری مملکتمزك أحوالی تنظیم وخلقی انسانلغك حقلرندن وفیضلرندن، نور عرفان ومدنیتدن مستفید ایده‌جکمز یرده آوروپا دولتلرینك رقابتلرندن امید وار اوله‌رق عنعنی بر حیات ایله یاشادق . اڭ زیاده کووندیکمز انکلیز ـ روس رقابتی أقصای شرقده وشرق قریبده مبدل وفاق وائتلاف اولمشدی. بوکون اورتاده یالکز برجرمن ـ اسلاو اختلاف منافعی قالدی ... فقط بونك‌ده، بالقان محاربه‌سی زماننده‌کی تأثیری پك محدود اولدی . دیکر طرفدن‌ده چاریقوفك روسلق واسلاولق منفعتنه حاضرلادیغی اتفاق قاییسنك بزم ایچون قاپاندیغنی کوردك . بودیپلومات، بوسنه‌ـهرسکی الحاق ایله تورکلکك واسلاولغك ضررینه‌چالیشمش اولان آوستریایه بریومروق ایندیرمك ایسته‌مشدی . بونك ایچون ایدی‌که، باشده تورکیا اولدیغی حالده بالقان حکومتلرینی آوستریایه قارشی برلشدیرمك أملنه دوشمشدی . فقط، چارك حکومتی، یالکز برنقطه‌ده، سفیرینك پلانی بکنمه‌دی : اوده تورکیانك بویله بر اتفاقه ادخالی ا.. بالعکس ماکدونیانك اوفاق‌حکومتلری آراسنده وجوده کتیریلن اتفاق پایدار اولدی وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق تورکلرك آوروپادن چیقمالری آوستریا و جرمنلك سیاستنه قارشی اسلاولغك برغلبه‌سی عد ایدلدی ... بز ماکدونیادن آتیلدق ؛ بو محققدر . فقط جرمنلك نه درجه‌یه قادار مغلوب اولدی، بونی بیلمه‌یز . آوستریانك روسیایه قارشی ترك تسلیحات ایتمه‌سی وروسلرك آوستریا حدودندن اوزاقلا-شمه‌لری‌ده بونی تمامیله ایضاح ایده‌منز... صربلرك آدریاتیق دڭیزی ساحللرندن چکیلمه‌لری، آرناوودلق حکومت مستقله‌سنك تشکلی ... بونلر هپ ظاهری وصوری شیلردر . بزه زمان یکی فاجعه‌لر، مضحکه‌لر حاضرلایور ...

ماکدونیانك ضیاعندن طولایی دولتك غوائل سیاسیه‌سی آزالدی ظن ایده‌نلر شبهه‌سز بوفکرلرنده اصابت ایتمه‌یورلر. روسیه ایران رجعی، أرمنستان اصلاحاتی مسئله‌سی علیهمزده‌کی پلانك دقت‌واعتنا ایله تعقیب اولوندیغنی کوستریر. دیکر طرفدن‌ده ماکدونیا مسئله‌سنه صورت قطعیه‌ده حل اولونمش نظریله

باقیلاماز وبکرش معاهده‌سنك تعیین ایتدیکی شکل حاضرك داها نه قادار مدت پایدار اوله‌جغنی کسدیره‌مز ... ماکدونیا مسئله‌سنك یالکز بزم حسابمزه حل ایدلدیکی محققدر . بوحوالی فلاکتلره قارشی طوره بیلمك ایچون بوممالکتده پك چوق دوشن معنویاتی بر آز جانلاندیرمق لازم کلیر . معلم وامبه‌ری پشته‌دن اورنبورغده چیقان « وقت » غزته‌سنه یازدیغی برمکتوبده بونقطه حقنده بیانات مهمه‌ده بولونمشدی . بزده بومکتوبی عیناً بورایه نقل ایتدك :

« وقت غزته‌سینك مدیریتنه

« فضیلتلو افندم حضرتلری

« آوروپا و آسیا ملتلرندن مجار ملتمز ایله تورك و تاتار قارداشلریمز بیننده
« اولان قرابت واخوت عندعالیلرنده معلوم اولدیغی اوزره، بالقان محاربه‌سنك
« نتیجهٔ الیمه‌سی بزم مملکتمزده زیاده‌سیله تأثیر ایتدیکنی یاداتمکه حاجت یوقدر.
« واقعا اوقات ماضیه‌ده مجار و عثمانلی ملتلری دین فرقه مبنی چوق زمانلر
« محاربه‌ده بولنوب، محبت یرینه جدال وقتال ایله بربرینی محو ایتمکه چالیشدیلر.
« بونك نتیجه‌سی اولمق اوزره ، بز قلیل العدد اولدیغمز ایچون استقلالمزی
« غائب ایتدك . اما ، تورکلره اول قدر ضرر اولمادی . آنلر اتحاد اسلام
« سایه‌سنده و : انما المؤمنون اخوة - مفهومنجه ، رایات فتوحات و علایم
« غالبیتی بر چوق وقتلر رفع ایتمکه مقتدر اولدیلر. لکن صد حیف ودریغ که
« « جهالتك صوکی خرابیتدر » دیدکلری کبی تورکلرك قوتی علی التدریج
« زائل اولوب ، قدیمده اولان روشن حاللری صولوب ، هر طرفدن احاطه
« ایدن دشمنلر آنلری قوتدن دوشوروب آخرالامر « قرق کلیسا » و « لوله
« بورغاس » کبی وقوعاتده منهزم اولدیلر .

« ایشته ، افندم ، دنیانك کدشی بویله‌در . کمال وزوال بیننده اولان
« مسافه پك کوچوکدر . لکن عثمانلو قارداشلریمز قطع امید ایتمه‌ملی و اکر
« فلاکتلری باشقه‌لره عبرت عد اولنورسه البته کندیلری بومصیبت ملیه‌دن
« اك زیاده استفاده ایدوب ، استقبال ایچون درس آله‌جقلردر .

« آنلر غربت اولان بالقاندن وطن أصلیلری اولان آناطولی‌یه عودت
« ایتدکده احتمالکه تمدن وَاصلاحات یولینه کیروب مسعودانه یاشامغه
« باشلایه‌جقلردر .

« طوغروسینی سویله‌ملی : عثمانلیلر چوق خطا ایتدیلر .
« جمله‌دن أول ، ظاهرپرست اولمغله اسلحه ضیاسینه مجلوب اولدیلر. ملته
« روحانی تقویت وَباطنی متانت ویرمك أهمیتینی اهمال ایتدیلر . فرنکستانه
« اولان قربیتلرینه وَاستقلالیت ملیه‌لرینه رغماً مدنیت ، علوم وفنون یولنده
« پك آز غیرت وَهمت کوسته‌ردیلر. ایشته، سز تاتارلر بوبابده عثمانلی تورکلرینه
« هرجهتدن تفوق ایتمشسکز . ترقی وَتمدن طرفداری اولان هرکس سزه‌دروں
« قلبدن آفرین اوقومالی‌در . سز أفندم وسائط قلیله ، لکن همت جمله ایله
« تمدن یولینه آیاق باصوب، شمدی‌یه قدر عموم مسلمانلر ایچنده اڭ زیاده
« ایلرو کلمشسکز وَانشاءالله بویولده مرامکزی تعقیب ایدوب، دها چوق نتایج
« نافعه حاصل ایده‌جکسکز.

« أکر عثمانلی قارداشلریمز لسانلرینه زیاده‌جه دقت ایله برطاقم لزومسز
« عربی وَفارسی سوزلری برطرف ایدوب ، ملت فکرینه کره‌کی کبی رعایت
« ایتمش اولسه ایدیلر وطن حسلری هم ترقی ایدردی . واقعا ، اسلامده
« حب الوطن من الایمان » سوزلری وار وَ برده کمال پاشازاده‌نك مشهور بیتی:

« قسمتکدر کزدیرن یریر سنی
کوکه چیقسا‌ڭ عاقبت یریر سنی
هم آنکچون آکا دیرلر آنا یر
آدمی اول کندی بسلر کندی یر! »

« عندالناس معلومدر. لکن ، نه فائده‌که ، عثمانلیلر بونی بسبتون اونودوب
« لسانلرینی قولکزك استانبولده اقامت ایتدیکم وقت یعنی ألّلی بش سنه أول « قبا
« تورکجه » دیه تسمیه ایتمشلر وَ یالکز سوك وقتلرده بو قصوری تصحیح
« ایتمکه باشلامشلردر. تاتارلر بو بابده یعنی لسان جهتنده چوق أهمیت ویرمشلر

« علی الخصوص سزك « شورا » مجموعه‌سی‌نك بو بابده‌كی خدمتی شایان تقدیردر.
« و مأمول‌ایدرم‌كه ، همشهریلرگز بو خدمتی اعتراف و تقدیر ایله نشریاتگزه
« لزومی درجه‌سنده دقت ایدرلر .

« بو وسیله‌دن استفاده ایله تقدیم احترامات مخصوصه أیلرم .

بوداپشته . ۲٦ مایس أفرنجی — ۱۹۱۳

وامبری

اوردونك تنسیق و اصلاحی ، طونانمانك تزییدی شبهه‌سز بر تدبیردر ؛ فقط بونلر بزم بحث ایتدیكمز معنویاتدن صوكرا كلیر. كچن روس محاربه‌سنده ایكنجی درجه‌ده بر حكومت بحریه ایكن طونانمامز قارا دكیزده هیچ بر ایش كورمدی. بالعكس روسلر طونه‌ده بزم ایكی مونیتورمزی باتیردیلر و طوپلرله تسلیح ایتدكاری پوسته واپورلریله قارا دكیزه حاكم اولدیلر . سلطان عزیزك میلیونلر دوكه‌رك یاپدیردیغی طونانما روسلرك پوتی لیمانه صاووردیغی بر قاچ كوله ایله عبدالحمیده غازی عنوانی قازاندیره‌بیلدی .. قفقاسیا ساحلندن بر نقطه‌یه عسكر چیقاره‌رق و روسلرك خط رجعتلری اوزرینه دوشمك كبی جدی بر ایش خاطره كلدی ایسه‌ده یاپیلامادی. ایرانلی بر كنج آكلادیبوردی :

« شاه ناصرالدین زماننده قروپ فابریقاسندن ایلك دفعه اوله‌رق طهرانه دورت بش باطاریه طوپ كتیرلشدی. بو طوپلری شاه طرفندن زیارت ایدلمك ایچون سرایك اوكنده‌كی میدانه دیزدیلر ... او زمانه قادار بش اون شاهی طوپدن باشقا بویله منتظم أسلحه كورمه‌مش اولان شاه بو منظره‌دن پك زیاده ممنون اوله‌رق آرقاسندن كلن صدر أعظمنه :

— آرتق بونلرك اوكنده طوره‌بیله‌جك برآدم بولونماز ا..

دیمشدی. صدر أعظم :

— أوت قبلهٔ عالم ! أكر بو طوپلرك آرقالرنده طوره‌جق آدملرمز وار ایسه !...

جواب صوابنی ویرمشدی ...

آوه‌روفه‌قارشی طونانمامزڭ آچدیغی محاربه‌یی نتیجه‌لندیرمك ایچون طورپیدو فیلوسنه هجوم امری ویردیکی زمان ، بکا اونلرڭ بوتون سرعتلریله کیری‌یه « چاناق قلعه استحکاماتنك لطف حمایه‌سنه طوغرو قاچدقلرینی سویله‌دیلر »... بونك نه‌درجه‌یه قادار طوغرو اولدیغنی اوکره‌نه‌مه‌دم ... هرنه‌ده اولور ایسه اولسون ، غایه‌سزلك ملتی سفالتلره ، فلاکتلره کوتورور . شو قادارکه ، بر ملتك بویله برغایه‌یی قازانه‌بیله‌جکی زمانه‌انتظار ایچون وقت یوقدر. اونی آکلایانلر وَبونقصانی کوره‌نلر آکلامایانلری حق جبر وا کراه ایله اویوله سوق‌ایده‌رلر... شخصی احتراصلرله، ضدیت ومنافرتله، شقاوته قادارکوتوریلن اختلاف ومخالفتله آرناوودلغی فساد واختلال ایچنده براقدق ؛ بویوزدن ماکدونیانك الدن کیده بیله‌جکنی دوشونه‌مه‌دك وَداها اوته‌ده بالقانده‌کی حکومتلرڭ‌بزم علیهمزده اتفاق ایده‌بیلمه‌لرینه قارشی هیچ‌برشی یاپامادق. بومدهش عجز وغفلت نهایت بولمایاجق اولورسه بوندن داها بویوك فلاکتلره معروض اوله‌جغمزده شبهه یوقدر. صوڭ حادثات واضحاً کوستردی ، که آوروپا موازنه‌سی طولاییسیله تورکیانك – تمامیت ملکیه – دستوری افلاس ایتمش برنظریه‌در وَبوندن صوکرا مملکتی طوته بیله‌جك آنجاق کندی قوتی‌در . سائق قدر بزه بونظریه‌دن برقاچ کره استهزاکارانه بحث ایدلدیکنی کوستردی وَاڭ صوکرا بزدن برقاچ ولایتك آیریلوب کیتمه‌سنه هیچ برشی مانع اولمادی . تمامیت ملکیه تعبیری آوروپانك تورکیایه اقراض ایتمش اولدیغی دورت بش‌میلیار پاره‌یی خاطرلره کتیرمك‌ایچون قوللانیلیوردی. بویرلره مستولی اولان حکومتلر بورالره اصابت ایده‌ن دیونی درعهده ایتدکلری زمان‌اورتاده هیچ‌برمشکلات قالمایوروَتحویلات صاحبلرینك تأمین حقوقیله آوروپا سیاستی‌ده تطمین ایدلمش اولیوردی ...

ماکدونیانك ضیاع ابدیسی تورکیا میراثنه‌قونانلره جرأت وَامید ویردی. دنیانك هریرنده وَحتی کندی مملکتمزده وَعناصر اسلامیه آراسنده بیله سلطنت عثمانیه‌نك محو ومنقرض اولدیغی اعتقادی حاصل اولدی وَبو مدهش قناعت هروسیله ایله تکرار ایدلدی . دشمنلرمز سیاستلرینی اوکا کوره

دوزلتدیلر وَ یکیدن امیدلره دوشدیلر. بو مملکتده تمنی ایتدیکمز ـ معنویات ـ بریله فنا وَیا کلیش اعتقادلری بر طرف ایده بیله جك ایشلر وَ خلقه ویریله جك اجتهاد وامنیتدر. بز سیاست وَ انقلاب بهادرلرینه دکل ، فکر واجتهاد قهرمانلرینه محتاجز. مملکت کندیسنی قورتاره بیله جك بر مفکوره یی آنجاق فکر ایله قازانه بیلیر. ١٠ تموز انقلابی فکراً حاضرلانمش اولسه ایدی ، بلکه بو یوزدن اوغرادیغمز بلیات بو درجه شدید ومدید اولمازدی. وطنمزك اوکولماز بر دردی اولان جهالت وَ بونك بوتون قوتیله اویاندیردیغی احتراص انقلابدن بکله دیکمز فیض وحیاتك انکشافنه مانع اولدی وَ بو مملکتك انقراضنی تسریع ایتدی . . .

بو صوك زمانلرك اك مهم حادثه لری حقنده کی بیانلرمزه بوراده نهایت ویریورز وَ جناب حقدن بوملت ایچون خلاص وسلامت ایسته یورز. قد جعل الله لکل شیئی قدراً .

بیروت ابتدای مایس ١٣٣٠

شیخ محسن فانی

لاحقه:

کتابمزك ایلك قسمنی یازوب بتیردکدن صوکرا درت سنه‌دن زیاده بکله‌دك وبوقادار اوزون برزمانده، انسانلر ایچون مقدر اولان اك بویوك برفلاکتك، حرب عمومینك شاهدی اولدق. حقك:

ظهرالفساد فی‌البر والبحر بما کسبت ایدی‌الناس لیذیقهم بعض الذی عملوا لعلهم یرجعون

بیانی بوتون دهشت وفجایعیله تظاهر ایتدی. بالقان محاربهٔ مشؤمه‌سندن وماکدونیانك ضیاعندن صوکرا، عثمانلی حکومتنك بوقادار قورقونج ووخیم‌العاقبه بر تجربه‌یه آتیله‌جغنی کیمسه خاطرندن کچیرمزدی. بوسطرلری یازدیغمز صیراده بزم نه‌مقصدله حربه اشتراك ایتمش اولدیغمز آکلاشیلمش دکلدی. بونك ایچون قطعی بر حکم ویرلمك طوغرو اوله‌مازسه‌ده، واقف اوله‌بیلدیکمز بعض حقیقتلردن ینه بر شیلر استدلال ایده‌بیلیرز: حربك اعلانندن برقاچ کون اول صدر اعظم سعید حلیم پاشانك، حکومت عثمانیه‌نك بوحربده بی طرف قاله‌جغنی استانبولده‌کی انکلتره وفرانسا سفیرلرینه تأمیناً ومکرراً سویله‌دیکی محققدر. آرادن یك آز بر زمان کچر کچمز، تورکیانك‌ده آلمانلرله برابر حربه‌اشتراك ایتدیکی کورولدی وقارا ده‌کیزدوس فیلوسنك بوغازه قارشی برسوء قصد ترتیبنده ایکن جرم‌مشهودحالنده غوبه‌ن وبره‌سلاو مرتباتی طرفندن کورولمش اولماسی اعلان حربه اك مهم بر سبب کبی کوستریلدی. سوریه‌ده بوحادثه‌یه آلمانلر طرفندن تورکلری حربه سوروکلمك ایچون حاضرلانمش بر صنیعه نظریله باقیلدی. کندی شخص وارادتنه مالك اولمایان سعید حلیم پاشانك بی طرف قالمق آرزوسنه مقابل، طلعت پاشانك داها اول حرب عمومینك غیر قابل اجتناب اولدیغنی وبوحالده‌ده عثمانلی حکومتنك حربه اشتراکه مضطر قاله‌جغنی سویله‌دیکی برجه محققدر. دیکر طرفندن‌ده اعلان

حربی متعاقب وکلادن برقاچ ذاتك استعفا ایتمه‌لری کندیلرینك بویله برقراردن داها أول خبردار ایدلمه‌مش اولدیغنه دلالت ایدییوردی . بویله دکلسه بیله ، بوذواتك حرب طرفداری اولمادقلرینه وَبوندن طولایی اعلان حرب مسؤلیتنه اشتراك ایتمك ایسته‌مدکلرینه حکم ایدلمك لازم کلیر . سوریه‌ده دوردنجی اوردونك أك مهم بر رکنی اولان بر ذاته بوحربی کیملرك ایسته‌دکلرینی صورمشدم :

— بومحاربه‌یی ایسته‌ین یالکز اوچ کیمسه ایدی !

دیدی . بردوردنجی طرفدار یوقمی ایدی؟ سؤالمه‌ده :

— أکر بر دوردنجی آدم مذاکره‌یه اشتراك ایتمش اولسه ایدی حکومت بوحربه کیرمزدی !..

جوابنی ویردی... شو قادارکه حربك بلا تأمل اعلانی مسئولیتی وَبونی تعقیب ایده‌ن مظالمی ، سوء استعمالاتی ، غفلتلری... یالکز برقاچ آدمه یوکله‌مك پك بیوك انصافسزلق وَداها طوغروسی ساده‌دللك اولور . بوراده حقك :

— واتقوا فتنة لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصة بیانی خاطرلارز . فی الحقیقه ظالمك دفعی وَظلمك رفعی انسانلر ایچون هر زمان ممکندر وَ بو ، شبهه‌سز بر وظیفه‌در . بر هیئت اجتماعیه‌ده هروظیفه‌نك مثبت اولدیغنی دوشونه‌جك اولور ایسه ظالملردن باشقه مظلوملرك‌ده معروض فلاکت وخسران اولمالرنده‌کی اصابت وَعدالت واضحاً کوریلیر : ظالملر یاپدقلری فنالقلر یوزندن ناصل قهر وتنکیله لایق ایسه‌لر عددلری میلیونلره بالغ اولان مظلوملرده بویله برقاچ آدمك محکوم غدر واعتسافی اولملقله بومجازاته ألیق‌درلر . بونك ایچوندرکه بز بوبدبخت مملکتده یاشایان هرفردی مسئول وَمعاتب کورییورز...

بوجهان حربنك أك حقیقی سائقی شبهه‌سز ــ انکلیز ــ آلمان رقابتیدر وَایشك بورادن ایلریسی دیدی قودیدن عبارتدر . آوروپا دولتلرینك کیزلی وَآشکار اتفاقلریله بومدهش حربه حاضرلاندقلری‌ده هرکسك بیلدیکی برحقیقتدر . آلمانلر کندی موجودیتلرینی انکلیزلرك غیظ وعداوتلری قارشیسنده تأمین ایتمك مجبوریتنده قالدقلرینی سویله‌یورلر . بالعکس انکلیزلر آلمانلرك حربی ایسته‌دکلرینی ادعا ایدییورلر . هرناصل اولمش ایسه هرایکی طرفك بربرینك اوزرینه آتیلماسنده

جدی وحقیقی سببلر وار ایدی . روسلرك ده استانبوله وبوغازلره قادار اینه‌بیلمك، آق ده‌كیزه ال آته‌بیلمك ایچون حربه اشتراك ایتمه‌لری ضروری ایدی. بونك ، فرانسزلرله متفق اولمق کبی ظاهری بر سببی‌ده واردی. آوستریا آلمانلرله متفق بولونمق طولایسیله وداها طوغروسی هابسبورغ خاندانننك حاكم اولدیغی محشر اقوامی بوتون بوتون طاغیلمقدن منع ایتمك مقصدیله حربه آتیلمش اوله‌بیلیردی . ذاتاً حربك اك ظاهری سببنی وجوده كتیرن حادثه‌ده آوستریا ولی عهدینك اتلافی یوزندن میدانه چیقمشدی . فرانسانك آلساس لوره‌نی استرداد ایده‌بیلمك ایچون بوقادار عظیم فداكارلقلرله الده ایتدیكی انكلیز دوستلغندن اك واسع بر مقیاسده استفاده ایتمك ایسته‌یه‌جكی طبیعی ایدی. ایتالیاده حرب قونسرینك خارجنده قالامازدی . آوستریانك میراثنه قونمق وبوسایه‌ده ایتالیانلرله مسكون اولان ولایتلره صاحب اولمق اونلر ایچون مهم بر غایه ایدی . بولغارلر، رومانیالیلر، صربلر وقارا طاغلیلر ایچون دوشونمك فضله اولور وانكلیزلرك زورله یرلرندن قالدیردقلری پورتكیزلردن غوآتمالا خالقنه قادار ایریلی اوفاقلی ملتلرك حربه اشتراكلرنده‌كی مقاصد ومنافعی آراشدیرمق صاف دللك صاییلیر ... فقط كندیمزك نه ایچون ونه مقصدله آتشه آتیلدیغمزی آكلامقده عاجزز. نتیجه‌ده حقك:

اتهلكنا بما فعل السفهاء منا

بیانی یرینی بولمشدی. بعض ذوات اعلان حربه بر اجتهاد خطاسی نظریله باقیورلر . بویله اولسه بیله ، حربه كیرلدكدن صوكرا توالی ایدن غفلتلری وایقاع ایدیلن مظالمی تفسیره امكان یوقدر . مصر سفرینی ـ دمیاطه پرنجه كیدركن اوده‌كی بولغوردن اولمق ـ مثلنك تصویر ایتدیكی فلاكتله هم آهنك كوره‌نلر غالیچیا ودوبریجه محاربه‌لرینی‌ده چوجوقلقدن ویا ده‌لیلكدن باشقا بر یولده تفسیر ایده‌مزلر . باكو سفرینك ، اوراده‌كی پترول منبعلرینه صاحب اولمق املی پرورده ایدن متفقلرمزك الهنه یاپیلمش بر فداكارلقدن باشقه‌برشی اولمادیغنی هركس بیلیر . حربه اشتراكده جدی ومعقول سببلر اولدیغنی ادعا

ایدەن وکندی منفعتلرمزله قابل تألیف اولمایان حرکاتی فیزیقك ـ متواصل قابلر ـ نظریه‌سیله تأویله یلتەن ذوات ، اعلان حربی متعاقب یاپیلان خطالری ومظالمی ایضاح ایدەجك وبویاکلیش حرکتلری طوغرو کوستەرجك سوزلر بولوب سویلەیەمدیلر . اڭ بویوك فلاکتی کندی منفعتمزه قارشی دوشدیکمز غفلتده آرامق لازمکلیر. ایش بودرجەیی بولمامش اولسه ایدی، حربه کیرلدکدن صوکراده اڭ آز ضررله ایشك ایچندن چیقمق ممکن اولەبیلیردی . بونی‌ده ، روسیانڭ هزیمتندن صوکرا انکلیزلرڭ بزه تکلیف ایتمش اولدقلری شایعدر . هرحالده بوکون کورەمەدیکمز حقیقتلری یارین آکلایەجغز ...

انکلیز اوردوسنڭ بیروته مواصلتی متعاقب بواورددوده پولتیقه مأموری صفتیله بولونان بویوك رتبەده بر ضابط بنمله کوروشدیکی صیراده:

— تورکیا شبهەسز بر موجودیتدر. ایچکزده متفکرلرکز، سیاسیات عالمه واقف آدملرکز، آوروپالیلری یك یاقیندن طانیان دیپلوماتلرکز، عالملرکز... هرصنفدن بك‌چوق رجالکز اولدیغنی طبیعی‌انکار ایدیلەمز. بوتون بوانسانلری، توجه بر ماق، هرکسڭ کوروب بیلدیکی حقیقتلردن غافل صایمق طوغرو اولاماز . دیکر طرفدن‌ده بر قاچ آدمڭ مملکتکزی اضمحلاله طوغرو سوروکلەیوب کوتوردکلری میدانده ایکن، ناصل اولدی‌ده بر صدای اعتراض اولسون طویولمادی. موجودیتکزی تهلکەیه دوشورەن، میلیونلرجه انسانلری آنجلقله اولدیرەن بر هویت هائله و بر حکومت ظالمه وغافلەیه قارشی نه ایچون عصیان ایتمەدکز (١). ناصل بر حکومت‌اولورسه اولسون ، بوتون بر مملکت خلقنی کور کورینه وغافلانه بر اطاعته مجبور ایدەجك قادار بلا استثنا هرکسی قورقوتمش ویا هرشخصه بویوك بویوك منفعتلر تأمین ایدەرك کندیلرینه‌طرفدار ایتمش اولدیغنی ادعا ایدیلەبیلیرمی ؟ دیکر طرفدن‌ده علماکزڭ ، ادباکزڭ ومتفکرلرکزڭ مدهش بر ضلالت أخلاقیه ایچنده پویان اولدقلرینی ویازدقلری أثرلرله داها زیاده تغلیط أذهانه چالیشدقلرینی کوربیوردق (٢)...

(١) — لاتکرهوا الفتن فانها حصادالمنافقین — کلام شارع

(٢) « حالا دوشونن باشلره هپ لطمهٔ تنکیل
حالا صیریتان دیعلره هپ لقمهٔ انعام! »
توفیق فکرت

بو سؤالك جوابی پك بسیط ایدی . عربلر ، سوریه‌نك أڭ صوڭ فاتحلری اولان انكلیزلرك عالم وطنداشلری داروینه‌دن پك چوق أول ، اجتماعیاتلك أڭ بویوك بر قانونی ابداع ایله ـ ألجهل داء دوائه‌الموت !ـ دیمشلردی و بو كونك حادثه‌سی‌ده دائما جاهل وغافل یاشامش اولان بر ملتك انقراضندن عبارت ایدی، كه حقك:

وما كان ربك لیهلك القری بظلم واهلها مصلحون .

بیانی‌ده بونی بیلدیریر ...

حربك اعلانی متعاقب أڭ بویوك بر خطاده جهاد مقدس اعلانی اولدی . غفلتك بوشكله باشقا بر ملتك تاریخنده تصادف ایتمك ممكن میدر ؟ هر كس بیلیر، كه خلافت مسئله‌سی میدانه چیقاران و بونی آوروپالیلره قارشی بر تهدید یرنده قوللانان یكرمنجی عصرك مجتهد مخطیسی دیدیكمز عبدالحمید ایدی . بو خلافت نظریه‌سی آوروپانك صوڭ عصره متعلق اختراعاتندن اولان ـ أمپه‌ریپالیزم ـ آماله قارشی بر عكس العمله‌دن عبارت ایدی بو نظریه‌یه داها عصری بر شكل ویرلمش اولمق طولایسیله اونك داخلده و خارجده آز چوق مهم تأثیرلر ایقاع ایتدیكنی كوردك. فقط أڭ زیاده انكلیزلر بوندن تلاشه دوشدیلر و خلافت مسئله‌سنك كونك برنده مسلمانلر آراسنده بر جهت جامعه وجوده كتیرمه‌سندن اوركدیلر. او زمان ظاهراً بر قوت اولان خلافت حقیقت حالده عثمانلی حكومتنك أڭ مهم بر سبب ضعفی اولدی و مصرده ، شمالی آفریقاده و هندوستانده بعض وسیله‌لرله توركار لهنده یاپیلان تظاهرات دشمنلرمزی اغضاب ایتدی و بزه اوكولماز دردلر حاضرلادی . مدنیتك یكرمنجی عصرنده و بالخاصه بربرینی تكفیره قادار واران مدهش مذهب اختلافلری و ملیت احتراصلری آراسنده خلافت نظریه‌سیله بین الاسلام بر رابطهٔ سیاست وجوده كتیرمك آنجاق بر خیال اوله‌بیلیردی . بو خیالدن اونی ابداع ایدن استاد استفاده ایده‌بیلدی و ایش اودرجه‌ده قالمش اولسه ایدی ینه شكل نظریه‌سی

اولسون محافظه ایده‌بیلیردی. فقط، کندی چیقاردیغمز اوبونه بزده آلداندق وَموجود اولمایان بر قوته استناداً جهاد مقدس اعلاننه قادار واردق!.. خاطر وخیاله کلمه‌ین مشکلات ایله یرلرندن قالدیره‌بیلدیکمز موتویلرله بکتاشیلردن باشقه بر طائفهٔ اسلامیه‌نك کفار خاکسار علیهنده اتفاق ایتدکاری کورولمه‌دی . بزم یاغدیردیغمز تکفیرلره مقابل شریف مکه‌ده علمای اسلامه فتوالر یازدیردی وَبی چاره دین محمدی بیلمم قاچنجی دفعه آمال وَمقاصد متخالفه‌یی تأییده واسطه عد ایدلدی!..

لیس البلیة فی أیامنا عجبا
بل السلامة فیها أعجب العجب

بن ایچون حربی وَشدائد حربی سوریه‌ده کورمك وَبوبدبخت مملکتده یاپیلان مظالمه شاهد اولمق مقدر ایمش!.. سوریه انقلابندن بك آز زمان صوکرا، تورکلر طرفندن اعدامه محکوم اولمش وَمؤخراً مملکتنه عودت ایده‌بیلمش مهم بر ذات ایله سوریه‌نك حال و استقبالی حقنده مداولهٔ أفکار ایتدیکمز صیراده دیدی که :

— بوئرلر ایله انکلیزلر آراسنده‌کی عداوتك نه‌درجه‌لرده شدید اولدیغنی خاطرلارسکز. بوکوچوجك قوم انکلتره کبی معظم بر دولتی سنه‌لرجه اویالادی وَبرچوق فدا کارلقلره سوق واجبار ایتدی . عاقبة‌الامر بوئرلر مغلوب اولدیلر. فقط ناصل اولدی، که مغلوبلردن آنی اوله‌رق بر ملت صادقه وجوده کلدی وَبنه ناصل اولدی‌ده اوچ سنه مدت بوئرلری انکلیزلره قارشی محاربه‌یه سوق ایده‌ن جنرال بوتا بومملکتده انکلیزلرك برمأموری صفتیله قاله‌بیلدی؟ بواتئلافی یاپان هانکی قوت ایدی؟ وَصوکرا، سوریه‌نك مسلمان وَحتی خرستیانلری تورکلردن بودرجه‌ده متباعدوَمتنفر دکل ایکن وَآرامزده علناً مخاصمه‌یی دعوت ایده‌ن أسباب‌ده موجود اولمادیغی حالده، نه‌ایچون تورکلر ایله عربلر آراسنده بویله بر وفاق واستیناس حصوله کلمه‌دی؟..

بوراده‌طوران وَحضار مجلسك معنیدارنظرلرله یوزلرینه باقن مخاطبم بندن:

— أوت ، حقكز وار . توركلر بر چوق مظالم ایقاع ایله سوریه‌لیلری کندیلرندن تبعید ایتدیلر...

طرزنده وَ هرکسك سویله‌یه‌بیله‌جکی بر جوابه انتظار ایدییوردی . بن دیدم که :

— أکر تورکلرك انکلیزلر قادار قوتی اولسه ایدی اونلرك‌ده اوتوزدن زیاده دریدنوتلری ، بی‌پایان خزائن ثروتلری ، هندوستاندن ، آوستراليادن ، چار أقطار عالمدن آوروپایه کتیره بیله‌جکلری آلتی یدی میلیون عسکرلری اولسه ایدی ، سوریه‌لیلردن باشقا بوتون دنیانك اونلرله دوست وَ متفق اوله‌جقلرینی کوره‌جکدك . او زمان سزده ، بوکون ظلم واعتساف عد ایتدیککز اجراآتی آلقیشلار وَ یاپیلان ایشلرده حق وعدالتدن باشقا برشی بولامازدکز . تورکلرك داها أول ما کدونیاده ، بوندن برقاچ سنه صوکرا حجازده ، عراقده وَ سوریه‌ده باشلرینه کلن فلاکتك أك بویوك سببی اونلرك عجز وضعفلرنده آرامق لازم کلیر . بن ، تورکلرك سوریه‌ده یك چوق فنالقلر یابدقلرینه وَ خلقك بحق کندیلرندن تباعد ایتدکلرینه ایناتییورم . بوممالکتده ایقاع ایدیلن مظالمك شاهدییم . شوقادارکه ، ینه کندیلرینك جهل وغفلتلری یوزندن دوشدکلری عجزك‌ده سوریه‌ده تورکلکك بو درجه‌ده مستثقل اولماسی اوزرنده پك بویوك تأثیری اولدیغنی انکار ایده‌مم . ذاتاً عرب سیاستجیلکی وَ عرب استقلالیتی أملرینك قومانوره وَ لوله بورغاز هزیمتلرندن صوکرا میدانه چیقدیغنی کتابمزك ایلك قسمنده بوتون تفصیلاتیله کورمشدك...

*
* *

عثمانلی سلطنتنك انقراضنی حاضرلایان سائقلر آراسنده نظر اعتباره چارپان بر نقطه‌ده پادشاهلرك ضعف فکر وارادته اتصافلریدر . شرقده ملیت مسئله‌سی دائما ایکنجی درجه‌ده قالیر . بوراده ملتلری میدانه کتیره‌ن‌ده أولدیره‌ن‌ده اونلرك باشلرنده‌کی شخصیتلردر . ۱۰ تموز انقلابنك معکوس برنتیجه ویرمه‌سی بونك بر — صاحب خروج — ایله مقارن اولماماسندن ایلری کلدیکنه ایناتیرز .

مملکت، بوصوك زمانلرده، صاحبسز قالمشدی. بوحال ظلمه‌یه جرأت ویردی، ایسته‌دکلری کبی ووردیلر، اولدیردیلر وَصویدیلر ... زواللی پادشاهك هیچ برشیدن خبری اولامادی‌وَهیچ برحقیقت اوکاقادار وارامادی،حامدك:

تارك ملت اولان مالك دولت اولەمز
هادم دولت اولان خادم ملت اولەمز

سوزلری کویا بوزمان ایچون سویلنمش ایدی. شرقك بویوك وَسوسیالیست شاعری اولان سعدی

نباشد بنزدیك دانا پسند
شبان خفته وکرك درکو سفند!

دیمشدی. فی‌الحقیقه چوبانك اویاندیریله‌مایه‌جق قادار دەرین بر اویقویه طالمش اولماسندن استفاده‌ایدەن قوردلرك مناقبی یدی عصرلق برحکومتك داستان اضمحلالی اولدی. اوغرادیغمز فلاکتلر اوزرنده ملتسزلك وَسجیەسزلك بوندن آز مؤثر اولمادی. او صورتله‌که جناب شارع أعظمك:

لاتقوم‌الساعة الا علی شرارالناس

حکمی یرینی بولدی. بوندن صوکراده داها باشقا شدائده انتظار ایتمك لازم کلیر.

*
* *

ماکدونیا مسئله‌سندن صوکرا، روسلر أرمنستان مسئله‌سنی اویاندیرمق ایچون چالیشیورلردی. آوروپالیلر أسکی بر تاقتیك‌لرینه کوره بزه یکیدن اصلاحات تکلیفنده بولونديلر وَبزی‌شرقی آنادولی ولایتلرنده أجنبی مفتشلری استخدامنه مجبور ایتدیلر. بوطرزده أرمنستان خصوصیت ادارەدن مختاریته اورادن‌ده استقلاله طوغرو یول آلمش اوله‌حقدی،که حرب عمومی چیقدی وَبوتون جریانلری، غیر معین بر زمان ایچون، طوردیردی. اوزمان‌تورکیا یچ

بر حکومات متحده منظومه‌سی وجوده کتیرمك صورتیله بوتون عناصر عثمانیه‌یی بر نقطهٔ ائتلاف أطرافنده طوپلایه‌بیلمك ایچون بویوك بر فرصت میدانه چیقمشدی . یمنده ، حجازده ، سوریه‌ده ، فلسطینده ، عراقده و شرقی آناطولی ولایتلرنده ادارهٔ داخلیه‌لرنده صاحب ارادت واختیار حکومتلر تشکیل و بونلری یالکز سیاست خارجیه‌ده وعسکرلکده بربرینه باغلامقله اکتفا ایتمك صورتیله عثمانلیلغك اضمحلالدن وقایه‌سی ممکن اوله‌بیلیردی و تورکیانك حرب عمومیده بی‌طرف قالمسی بوتون هرکس ایچون خیرلی بر ایشك ائتلاف دولتلری نزدنده‌ده حسن قبول کورمه‌سنه خدمت ایده‌بیلیردی... حامدك:

عدالت کلنجه‌ء کلیر ائتلاف
کیدر دین ومذهبده‌کی اختلاف

دیدیکی کبی عدالتله واحقاق حق ایدلمك صورتیله أساسلی بر موازنت بولونمق امکانسز دکلدی . نه‌چاره‌که صاحب شریعتك :

اذا أراد الله بقوم شراً ولی علیهم سفهاءهم

بیانی برینی بوله‌جقدی ، نته‌کیم اویله اولدی و انصاف وعدالت ایله وطنك قورتاریلماسی قابل ایکن ظلم وشدت ایله هرشی محو ایدلدی . جلال‌الدین رومی

نی زکوران کشت آیدنی درود
نی عمارت نی تجارتها وسود

دیمشدی . بزم کورلرده حقیقةً نور بصیرتدن محروم ایدیلر ؛ کندیلریله برابر بزی‌ده حفرهٔ هلاکه سوروکله‌یوب کوتوردیلر...

*
* *

زيّنّا لكلّ امة عملهم

كلام حق

حرب دوام ایتدیکی مدتجه سوریه‌ده قالمايه مجبور اولمشدم . بو مملکتده بر چوق ظلملرك ، غفلتلرك وَفلاكتلرك شاهدی اولدم وَانسانيتك سفالت طالعنه آغلادم. مخاصماتك ايلك کونلرنده سوريه خلقی آراسنده تورکلره قارشی بر تمايل کورولدی . نه‌چاره‌که سوريه‌يه تسليط ايدلمش اولان جاهل وَغافل مأمورلر بوندن استفاده ايتمك يوللرینی بیله‌مدیلر وَبالعکس پك واسع مقياسده غدر واعتسافه رواج ویرمکله هرکسی کنديلرندن وَحکومتدن تنفير ايتديلر . اودرجه‌ده، که صوك کونلرده مسلمان خرستيان بلا استثنا انکليزلرك وَيا فرانسزلرك کلوب مملکتی آلمه‌لرينه نهالکله منتظر ايدی... أکثرواليلرمزك حرکات واجرآتی ــ ظلم، ارتکاب، سفاهت وَقمارازلق کبی بر قاچ سوزله خلاصه ايتمك ممکندر . بو سيئات طبيعی دیکر مأمورلر آراسنده‌ده انتشار ايتدی وَسوريه‌ده پك فنا قناعتلر اوياندیردی . بو مملکته کلن بويوك مأمورلر ايچنده اويله آدملر واردی، که خلقك تأمين حيات ومعيشتی دوشونه‌جك يرده برطاقم ظلمه ايله شرکتلر تشکيل ايده‌رك غاز، شکر وَبوغدای کبی اشيايی انحصار آلتنه آلمق وَبر سوری أسافل ايله اويوسوب احتکاره ميدان ويرمك صورتيله جيبلرینی طولدیرمق ايچون اوغراشيورلردی. اويله مأمورلرمز کورولدی، که أعيان أعضاسندن بر ذاتك امضاسنی تقليداً ولايت محاسبه‌سندن خرج‌راهنامه‌يله پاره‌لر آلدیلر وَصوکرا خرج راه صاحبنك خسته‌لنی وَاختيارلی سببيله مرکز سلطنته قادار کيده‌مه‌يه‌جکی آکلاشيلنجه، مال صندیغنه اعاده ايدلمك لازم‌کلن پاره‌يی ينه او ذاته تضمين ايتديرمکدن کيری طورماديلر!. حلبلی بريهودينك جيبندن چيقاريلان وَکاغد پاره ايله دکيشديريله‌رك محاسبه‌يه ايراد قيد ايديلن ايکی يوز آلتون، آرادن بر هفته کچمه‌دن بيروته کلن أصيل ونجيب بر ناظرك

خاطرینـه حرمةً تکرار ایکی یوز کاغدله مبـادله ایدلدی . ناظر حضرتلری آلتونلری حاملاً استانبوله حرکت ایتدیکی کون، زواللی یهودی آلتونی کاغدله دکیشدیرمك جرمیله دیوان حربه سوق ایدلمشدی !.. بر سنه‌نك حاصلاتندن حکومت حسـابنه جبل لبنانه کتیریلن اون بر میلیون کیلو بوغدایك یالکز اوچ میلیونی ، لبنانك آچ وَسفیل خلقنه صـاتیلدی ؛ وَسکز میلیون کیلوسی بر ایکی محترم ذاتك جیبلرینی طولدیرمایه یارادی...

بر ایپك مبایعه‌سی رزالتی واردی، که بونی حقیله تصویره کیمسـه موفق اولاماز . آلمانیاده وَاسـویچره‌ده آلتون پاره ایله آلتی یوز لیرا طونان هر یز بالیه ایپك أصحابنك ألندن بیك درلو تهدیدلر ، تضییقلر، کفر وتشـنیعلر ایله اوچ یوز کاغده آلیندی. مسـئله ناصلسه بردفعه مجلس مبعوثانده موضوع بحث ایدلمشدی ؛ فقط بو قادار چوق مقدارده ایپکك کیملك وَیا کیملرك حسـابنه آلینوب کوتورلدیکنی آکلامق قابل اولامادی. ژاندارمه‌لر، پولیسلر أولری آرادیلر ، یرلری قازدیلر ، مغـازه‌لری آقتـاردیلر ، چاتی آرالرندن ، دیوار دیبلرندن بانقا ده‌پولرینه قادار نره‌ده‌ایپك بالیاسی بولدیلرسه آلوب کوتوردیلر. صاقلی ایپکلری حکومته خبر ویرنلره مکافاتلر وعد ایدلدی... مکلفات حربیه ناميله خلقدن غصب ایدیلن أموال ، حربك ایلك تأثیراتی آلتنده اونودیلوب کیتمش ایدی، که حکومتك عـلاقه‌دار اولماسی یوزندن بر قات داهـا تأثیرینی آرتیران مدهش بر آجلق حکم سورمه‌یه باشلادی . خلقك سفالتندن استفاده ایتمك، فقرانك آجلغیله طویمق، موتیله حیات بولمق... مملکتده اعتیاد حالنی آلدی وَبوچیغیری آچان‌ده حکومتك بویوك مأمورلری اولدی. اوزمان هرطرفده بیکلرجه بی‌کناه آدملرك ، قادین وَچوجوقلرك الك فجیع بر حالده دوشـوب أولدکلری کورولدی . یالکز شو بدبخت لبنانده حکومتك سوء قصدینه قربان اولوب کیده‌ن زواللیلرك عددی یوز اللی ایکی یوز بیکه چیقار!.. صاتیلمادق أو ، رهن ایدلمه‌دك تارلا ، هتك ایدلمه‌ین عرض ، پایمـال اولمامش ناموس قالمادی ... زواللی قادینلر طونلرندن عرضلرینه قادار هرشیلرینی صـاتدیلر

وعاقبت تصویر ایدیله‌مز بر سفالت ایچنده اولوب کیتدیلر . چوجوقلرك دوشدكلری سفالت عضویه‌نك درجه‌سنی تعریفه مقتدر دکلم . قدید اولمش وجودلر، قورومش قوللر، چارپیلمش باجاقلر، دەرینه کیتمش کوزلرله فلاکت طالعلرینه آغلایان یوزلرجه، بیکلرجه انسانلری کوردك... اوزمان تیفوس، آجلغك وجود ویردیکی سفالت یوزندن تأثیرینی آرتیران بوملعون خسته‌لق‌ده مدهش بر طرزده تخریباته باشلادی . یالکز حلب شهرنده و تیفوسك ایلك صولتنده اولن آدملرك اون سکز بیکدن زیاده اولدیغنی بکا تأمیناً سویله‌دیلر. سوریه‌نك چوللرینه قادار سوریلان ارمنیلردن ، یرلیلردن ، عسکردن تیفوسك اولدیردیکی انسانلرك مقداری هرحالده ایکی یوز بیکه یاقین اولمالیدر . همان کارنده اولسون غمزه‌لر عالم هلاك اولسون!..

سوریه‌یه کان مأمورلرك فساد اخلاقنه سوریه‌لیلرك‌ده خدمت ایتدکلری محققدر . تورکلرك مظالمندن بکا شکایت ایدەن بر بیروتلی ، باشقا بر کونده‌ده اقرباسندن برینك قضاءً(؟) ایشله‌مش اولدیغی برجنایتدن اونی تبرئه ایتدیره‌بیلمك ایچون ناصل چالیشدیغنی، کیملره نه‌قادار رشوتلر ویروب نه‌کبی آدملردن دلالت ومعاونت کوردیکنی صافدلانه آکلادییوردی!.. حکومتدن بر توجه کوره‌بیلمك ایچون بوآدملر پك بویوك فداکارلقلره قاتلانییورلردی . ایچلرنده دکل تورکلردن ، بوتون دنیادن غنی ومستغنی اوله‌جق آدملرده وار ایدی ؛ وأك زیاده بونلرك کوستردکلری تذلل ومداهنه انسانه چیرکین کورینیوردی . بوحالك شرف وحیثیت ملیه ایله نه‌درجه‌یه قادار تألیف ایدیله‌بیله‌جکنی بعضلرندن صوردیغم زمان :

— سوریه خلقی عصرلردن بری باشقالرینك تحکملری آلتنده یاشامایه آلیشمشدر. بویله بر قوم آراسنده فکراً ووجداناً حر اولان ملتلره مخصوص اوصاف عالیهٔ اخلاقیه‌یه پك کوچ تصادف ایدیلیر . بونك ساتقلرینی‌ده ینه کندیکزده آرامالیسکز ... دیمشلردی . فی‌الحقیقه استانبولدن سوریه‌یه کان مأمورلر سوریه‌لیلرك فساد اخلاقندن أك واسع مقیاسده استفاده ایتمك یوللرینی

آرامقده ایدیلر. قبل‌الحرب سوریه‌ده بویوك بر جریان وجوده کتیرمش اولان – عرب اصـلاحاتجیلغی – سوداسی اولدیغی یرده کومك ایچون بر قاچ ذاته بویوکجه عنوانلر ویرمك، بعض کیمسه‌لره نشانلر طاغیتمق وَبعضلرینه‌ده شوراده بوراده اوفاق تفك امتیازلر ویرملك ... کافی اولمشدی !.. بالخاصه مظالمك أك واسع مقیاسـده جاری اولدیغی حلب محیطـنده متغلبـهٔ أشراف ایله حکومت آراسـنده‌کی مناسبت داها جدی وَصمیمی ایدی : چونـکه کویلولرك پك أسکی زمانلردن بری متصرف اولدقلری یرلری بو بیچاره‌لرك أللرندن غصب ایده بیلمك ایچون ، مجلس ادارهٔ ولایت قراریله حق قراردن طـاپو آلمق وَدفتر خاقانی مأمورندن والی‌یه قادار منظومهٔ مأمورینی قازانمق وَکندینی اونلره سودیرمك لازم ایدی ... سوریه‌نك آنادولی ایله قابل مقایسه اولمایان ثروت ومعموریتی ولو تقلید طرزنده اولسون، آوروپا عرفان ومدنیتیله یاقیندن تماسده بولونماسی بوممـلکتده أخلاقك داها مسامحه‌کار بر شکل آلماسنه وَبونك نتیجه‌سی اوله‌رق داها مؤثر بر تردی حصـولنه بادی اولمشـدر . آنادولینك خراب وَسـفیل یرلرنده، ثروت ورفاهدن، تمدندن هیـچ برأثر کوروله‌ین محیط غفلت آلودنده سوریه‌نك حسیاتی اوقشایان بدایعنه تصـادف ایدیله‌مز . اقلیمك ، مزاجك ، اعتیاداتك، ثروتك... أخلاق اوزرنده‌کی تأثیرلری چوق وَمتنوعدر. سوریه‌نك اجتماعیاتی تاریخی قادار وَبلکه بوندن داها زیاده مهمدر...

سوریه‌نك عراق وَآنادولی محیطلرینه نسبتله چوق ایلریده اولدیغی منکر دکلسه‌ده داها یاقیندن باقیلدیغی زمان ، بوراده کوزه چارپان مدنیتك، غربك قاباطاسـلاق بر تقلیدندن عبـارت اولدیغی آکلاشیلیر . بوغرب مقلدلکنك سوریه‌ده پك محدود عائله‌لره منحصر اولدیغی‌ده اونوتمامیلدر. عربلق تاریخیله لسانیله ، أدبیاتیله وَحتی ملیتیله سوریه‌دن پك اوزاقده‌در . سـوریه‌نك محتاج اولدیغی علم وعرفانك ، صنعت وتمدنك بوممـلکتـه أجنبیلر طرفندن کتیرلمش اولدیغنی کتابمزك برنجی قسمنده تفصیلاً سویله‌مشدك . استانبولدن وَتورکلك عالمنـدن بوطرفلره کله‌بیله‌جك شیلرك والیدن پولیس نفرینه قادار منحصراً

مأمورلردن عبارت اولدیغنی هرکس بیلیر. تورکلك سوریه‌نك زراعی، صناعی، تجاری وَاقتصادی، علمی وَمدنی بوتون احتیاجلرینی تأمین ایده‌بیله‌جك حالده دکلدر (۱) ظاهری وَصوری بر حاکمیتی حائز اولان تورکلکك بوممالکتده براقدیغی بوشلغی، تأمین ایده‌مه‌دیکی احتیاجلری باشقالرینك دوشونوب حاضرلادقلرینی سویله‌مشدك. بورادنده بواجنبیلر ایچون سوریه‌ده بر چوق حقلر وجوده کلدی. بر خارجیه ناظرینك کونك برنده فرانسانك سوریه اوزرنده‌کی حقوقندن بحث ایده‌بیلمه‌سی آنجاق بوسایه‌ده ممکن اوله‌بیلدی. لبنانك قانونلریله، امتیازلریله، خصوصیت شکل وادارەسیله وَحیاتیله تورکیانك تمامیتی آراسنده غیر قابل تجنیس بر موجودیتی اولدیغنی هرکس بیلیر. انکلیزلره برابر سوریه‌یه مستولی اولان فرانسزلر، خاطر وخیاله کلمه‌ین خطیئات سیاسیه وَاداریه آراسنده، مارونیلرك دوستلقلرینه اغتراراً، لبنانی أسکی حالنه ارجاع ایتمك کبی عاقلانه وَدور أندیشانه برحرکتده بولوندیلر وَآنجاق شکل تاریخی‌یه رجعتله حقلرینی قورتارمق ایسته‌دیلر... نه‌لر ایسه، حربك بزه‌ویردیکی موقت وَظاهری حقلردن، صوری موفقیتلردن بالاستفاده لبنانی تخریب ایتدك وَخلقی آجلق وَسفالتله، تیفوسله أولدیردك...

سوریه‌نك أراضیٔ داخلیه‌سنده، شام وَحلب محیطنده بر حکومت عربیه‌نك تشکلنه مساعده ایدلدی وَفقط لبنان ایله برابر سواحلك بویوك بر قسمی فرانسزلرك مراقبه وَاداره‌لرینه براقیلدی. انکلیزلرده فلسطینده یرلشدیلر. فقط بوممالکت کندینی اداره ایده‌بیله‌جك استعداده‌می‌در؟ دورت عصر مدت سوریه‌ده قالان تورکلر بیله بوراده مؤسس حکومت اولمقدن زیاده بر فاتح صفتیله یاشامشلردی. بوندن طولانی‌در، که بك کوچوك سببلر- نقش بر آب- قبیلندن اولان موجودیتك محوینه کافی اولدی. بوصورتله انقلاب شبهه‌سز یکی یکی صفحه‌لر عرض ایده‌جکدر. سوریه‌ده، حجازده، عراقده وَأرض فلسطینده

(۱) بوحقیقته مطلع اولان بر قسم خلق تورکلردن یالکز بر آز عدالت کورمك امیدنده ایدیلر. مع التأسف بونیده بولامادیلر.

استقلال اسلامك آك صوك مدافعلری اولان تورکلر چکیلدکدن صوکرا ، کندیلرینی اداره ایتمك قابلیتندن دور ومهجور اولدقلرنده شبهه اولمایان سوریه‌لیلرك تکرار بر أسارت اجتماعیه‌یه دوشه‌جکلری محققدر. بونتیجه‌یی داها أولدن کوره‌بیلن کیمسه‌لر ، بومملکتك اوزون زمانلر انکلتره ، فرانسا وَیا آمریقا حکومتلرندن برینك حمایه وَادارەسنده قالماسنه طرفدار اولیورلردی. نه‌چاره‌که منفعتلرینی باشقا باشقا یرلرده آرایان سوریه ملتلرینك تخالف آمال وأفکارندن طولایی مملکتده عمومی بر نقطهٔ نظر وَجهت جامعه وجوده کتیرمك قابل دکلدر. کندیسنی هرشیئه قابلیتلی کوره‌ن وَبواعتبارله سوریه‌نك استقلالنه امید وار اولان مسلمان عرب کنجلیکی قارشیسنده ینه سوریه‌لی خرستیانلرك بی‌پایان اعتمادسزلغی بولیوردی. داها اوزاغی کوره‌نلر سوریه‌ده وَفلسطینده یاشایان هربرقوم وجماعته استقلال ویرمك وَبوسایه‌ده بونلردن برنوع جماهیرمتحده وجوده کتیرمك ایسته‌یورلردی. داها اوته‌ده خلافت عربیه‌یی احیا ایتمك أملنده اولانلرده واردی ... بوهرج مرج أفکارك نره‌ده نهایت بوله‌جغنی وَسوریه عاقبةالامر ناصل برشکل ویره‌جکنی کونك برنده کوریرز . یالکز بزه تعلق اعتباریله ، شوراسنی سویله‌مك ایسته‌رزکه ، شامانلکدن ، بت پرستلکدن دین عربه آتلایان تورکلر هرزمانده وَهریرده مسلمانلغك مدافعی موقعنده‌بولوندیلر وَبواوغورده أولدیلر وَ ٔولدیردیلر. آك صوکراده، بیك دورلو مشکلات اداره وَاحتراصات سیاسیه آراسنده یووارلانان ــ سلطنت عثمانیه ــ ده ــ خلافت اسلامیه ــ نظریه‌سیله بوتون بوتون محو اولدی. مسلمانلغه قارشی عربلردن پك چوق زیاده‌اخلاص بسله‌ین تورکلرك عرب دیندن ایده‌بیلدکاری استفاده‌ده پك محدود بر درجه‌ده قالدی ، اونلرك جاهل اولمالری دین اسلامك فضائل بی‌نهایه‌سندن آز چوق حصه‌مند اولمالرینه مانع اولمشدی...

ماکدونیانك ألمزدن کیتمه‌سنه باعث اولان أسباب ومؤثرات سوریه ایله حجازك وَعراق‌ایله‌أرض‌فلسطینك ضیاع أبدیسنده‌ده کندینی کوستردی وَتاریخك تکرردن عبارت اولدیغی‌بر کره داها تجلی‌ایتدی. آطنه ایله ایتالیالیلرطرفندن

اشغال ایدیلن آنطالیه حوضه‌سنك و آیدین ولایتنك آتیسی حقنده شیمدیدن برحکم ویرمك کوجدر . بونلردن صرف نظرله الیمزدن چیقان یرلرك وسعتی آتیده‌کی ارقامدن واضحاً آکلاشیلیر:

مربع کیلو مترو	
٤٤٢٠٠٠	حجاز و یمن ولایتلری
٣٤٠٨٠٠	بغداد ، بصره و موصل ..
١٧١٠٠	فلسطین
٧٨٠٠٠	زور سنجاغی
٢٠١٥٠٠	سوریه ـ بیروت ، شام و حلب ولایتلری
١,٠٧٩,٤٠٠	

بو ، بر میلیون یتمش طوقوز بیك دورت یوز مربع کیلو مترودہ بولونان نفوس طوقوز میلیوندن زیاده‌در !.. تردئ اخلاقك ، سقوط معنویاتك ، بوتون مصائب مدهشه‌نك توالیسنده پك بویوك تأثیری اولدی . ایشته بر مثال عبرت مآلی : صیدا ایله بیروت آراسنده‌کی ساحلی محافظه‌یه مأمور اولان بر طابوره فرقه مرکزی اولان عالیه‌یه رجعت ایچون امر ویرلمشدی: بوطابورده آیلرجه کفایت ایده‌جك مهمات ، ماکینه‌لی تفك و بومبا طوپلری ... کبی وسائط تعرضیه و تدافعیه موجود اولدقدن باشقه ، اوزون مدت عسکری بسله‌یه‌بیله‌جك قادار ارزاق و حیوانات‌ده بولنیوردی . بو طابورك یاپه‌جغی ایش ساحلدن عالیه‌یه چیقمق و اورادن فرقه قرارکاه هیئتی تعقیباً رایاغه و قوهٔ کلیه‌نك بولوندیغی نقطه‌یه متوجهاً یورومك اوله‌جقدی . نه چاره که طابورك قوماندانی اولان ذات عالیه یولندن بیروته دوندی و ـ ایشیتدك که بوممکتده حکومت عربیه اعلان ایدلمش ، بزده حسب الاسلامیه شریفه اطاعته بورجلی یز . سزه تسلیم اولیورز !..

سوزلریله تشکیلات حکومت نامنه برتك ژاندارمه نفرندن بیله محروم اولان و حال و موقعك مشکلاتی قارشیسنده و تبدل حکومتدن ناصلسه خبردار اولمایان انکلیز طیاره‌لرینك یاغدیردقلری بومبالر آلتنده کندیسنه التجاکاه آرایان

حکومت موقته‌یه دخالت ایتدی ... بزی بوکون قپارین ایچون دوشوندیره‌ن وَاندیشه‌لره دوشوره‌ن بوتردی وَانقراض أخلاقدر. مشروطیتدن أول بوفلاکتی استبدادك تأثیرینه عطف ایله کندیمزی آلداتیوردق. مشروطیتك واضع قانونلری بودرده چاره آرادیلر وَموغول أساطیریله جنکیز خانك مناقبنی بولدیلر. بو ایشده‌ده نه درجه‌ده کارلی چیقدیغمزی وطنمزك اضمحلالیله کوروب آکلادق .

*
* *

حرب عمومی ایله عثمانلی سلطنتنك زوال بولدیغنه ایناندق لازم کلیر. یالکز تورکلك شبهه‌سز بویله برحکمدن خارجدر. بعث بعدالموت کونلك برنده تظاهر ایده‌بیلن برحقیقتدر . شرقك فیلسوفلری اولان صوفیه ـ فنا ـ دن ـ بقا ـ یی آکلارلر. هستیٔ موهوم مرتبهٔ فناء فنایی ادراك ایله بقا باللهی بولور. صاحب مثنوی :

کر طالب بقایی أول فنا طلب کن
واندر فنای مطلق عین بقا طلب کن

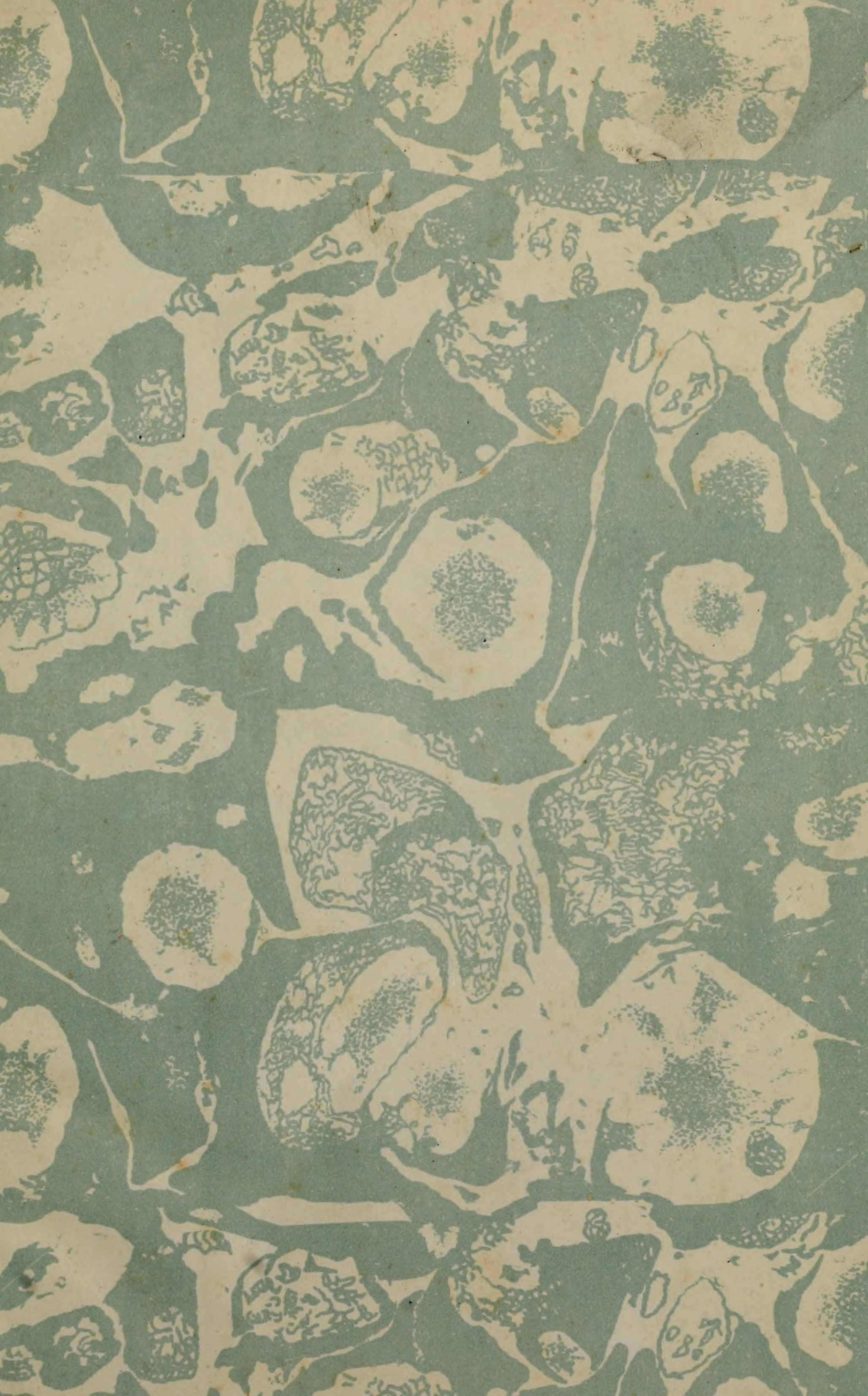
دیمشدی. .. یارینی حاضرلایان ساعتلردن وَقوتلردن امید وار اولمق وَآتی‌یه بویله بر ایمان وقناعت ایله چیقمق لازمدر . استاد محترمك دیدیکی کبی :

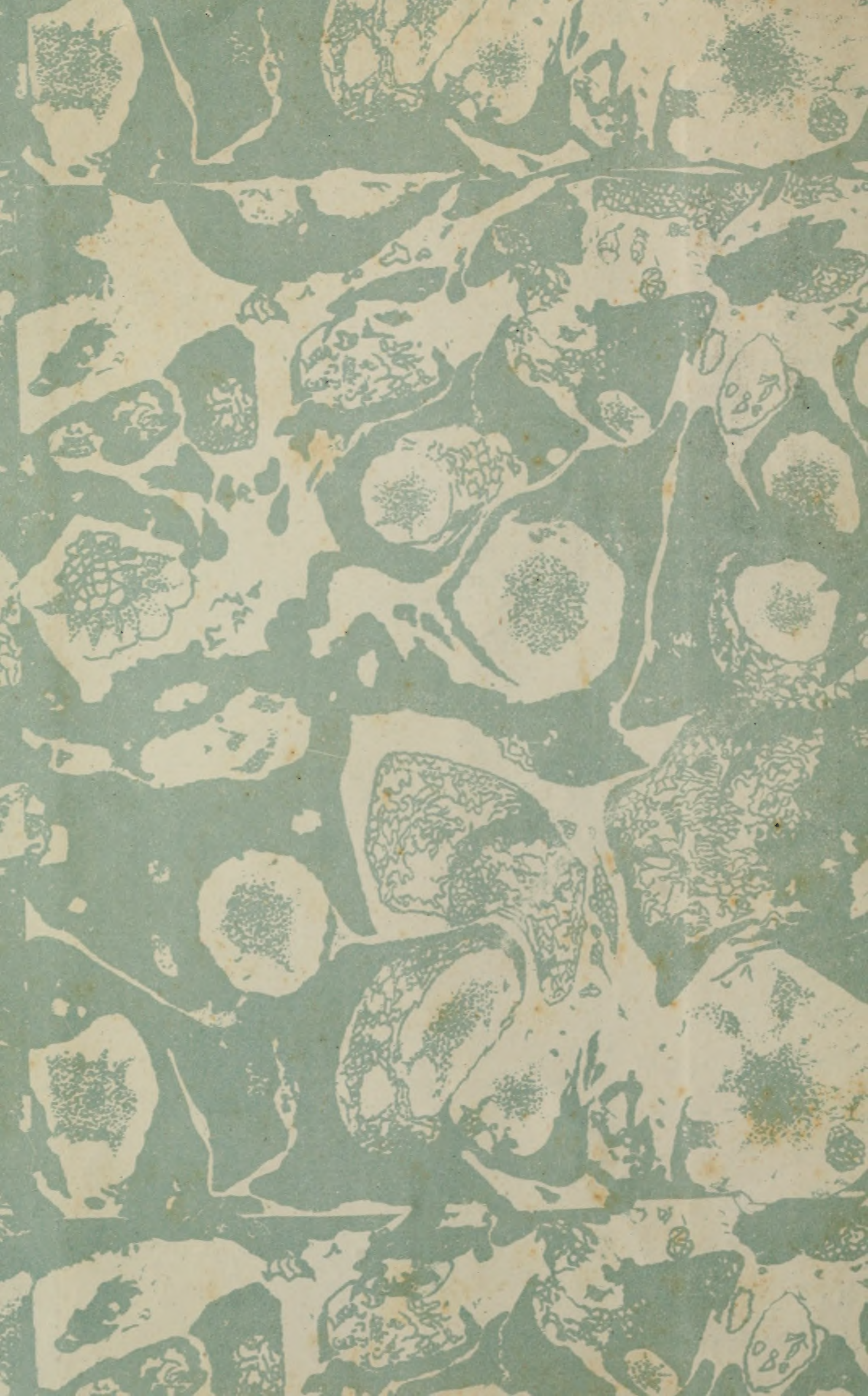
حیات جنك معیشت ، جهانسه معرکه‌در
زمان زمان بوسکونلر برر متارکه‌در

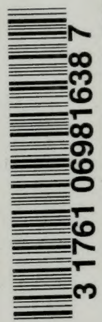
حقك — ان یمسسکم قرح فقد مس القوم قرح مثله وتلك الایام نداولها بین الناس — بیانی تسلیت وَجرأت ویرر وَبزه بویوك بر حقیقت بیلدیرر .

استانبول ـ بکلربکی ابتدای تشرین أول ۱۳۳۵

شیخ محسن فانی

3 1761 06981638 7